

K výkladu směnečných doložek aneb opravdu musí přísnost bejt?

Josef Kotásek

Aberglaube ist die Poesie des Lebens.

*J. W. Goethe,
Maximen und Reflexionen*

1. Jen málo z hesel směnečného práva se mezi právníky těší takové oblíbě jako tzv. směnečná přísnost (*rigor cambialis*). Ve svém příspěvku se pokusím dokázat, že směnečná přísnost je - především v podobě tzv. „formální směnečné přísnosti“¹ - matoucím stereotypem, který nemá při aplikaci předpisů směnečného práva místo a jeho argumentační hodnota zhruba odpovídá Švejkovu zvolání, které jsem vybral do titulku.

2. Směnečná přísnost se v praxi nejčastěji traduje ústně. Tento směnečný archetyp zmiňují také všechny standardní učebnice směnečného práva či komentáře ke směnečným předpisům, a to zpravidla v úvodních historických či obecných pasážích (naštěstí méně už při vlastní argumentaci). V soudních rozhodnutích pak na ni výslovně nenarazíme, nicméně za řadou rozhodnutí vidíme úvahu o nutnosti formálnější interpretace projevů na směnkách s menším (či dokonce žádným) respektem ke skutečně projevené vůli účastníků.

Historicky přitom panuje ohledně směnečné přísnosti a geneze tohoto termínu jasno. Jednoduché vysvětlení se podává z nástinu směnečného práva z roku 1857², jehož autorem je W. J. Brožovský: „*Die gesetzliche*

---

¹ K tomu podrobněji v bodě 2 tohoto příspěvku.

² Brožowsky, W.J. *Die Lehre von den Wechseln und dem Wechselgeschäfte*. 2. vydání. Wien : Seidel, 1857, s. 6.

Bestimmung gegen einen Wechselverpflichteten im Falle der Nichterfüllung seiner Verbindlichkeit die persönliche Haft verhängen zu können, nennt man Wechselstrenge...“. Právě okamžitá osobní vazba směnečného dlužníka, jenž nezaplatil směnku ve stanovené lhůtě, tedy dala vzniknout označení „směnečná přísnost“.

Později však směnečná přísnost v literatuře hypertrofuje a získává další rozměry. Současná směnečná nauka zmiňuje zpravidla dva její druhy: formální a materiální³, přičemž příčinou mnoha zmatení je – jak uvidíme i níže – jejich zaměňování.

V tomto a navazujícím bodě se budu věnovat přísnosti formální. K ní se počítají především požadavky na obsah směnky, které je třeba respektovat při vyhotovení listiny a na kterých spočívá jistota směnečného provozu. Dále pak podle některých autorů jsou výrazem formální směnečné přísnosti striktní lhůty a předepsané zachovávací úkony (prezentace k placení, protest). Literatura zmiňuje v souvislosti s formální přísností také možnost domoci se plnění ze směnky skrze zrychlené řízení.

Náležitosti směnky přitom jen stěží můžeme považovat za „přísné“, nemáme-li tedy za „přísnou“ označit každou právní úpravu, která má tu nemístnou ambici stanovit svým adresátům náležitosti cenného papíru. Srovnáme-li navíc náležitosti směnečné s formálními požadavky kladenými např. na dluhopisy či zemědělské skladní listy, můžeme směnku považovat za vysoce flexibilní a benevolentní cenný papír s mimořádnou mírou tolerance k chybám a přehlédnutím svých účastníků. Který jiný cenný papír obstojí jako platný bez uvedení data splatnosti a jména výstavce, se sumou udanou v jedné listině třemi různými numerickými a současně třemi slovními údaji či – za určitých okolností⁴ – dokonce i bez uvedení místa vystavení a splatnosti? Směnka ano.

Rovněž tak povinnost vlastníka směnky vykonat tzv. zachovávací úkony nepřesvědčí jako vhodný základ pro generalizaci pod „směnečnou přísnost“. Je skutečností, že směnečný věřitel má právo na zaplacení vůči

---

³ Baumbach, A., Hefermehl, W., Casper, M. Wechselgesetz, Scheckgesetz. Recht der kartengestützten Zahlungen. 23. Vydání. Mnichov : C. H. Beck, 2008, s. 54.

⁴ U směnky cizí srov. čl. I § 1 a 2 SŠZ.

dlužníkům přímým (jde o akceptanta nebo o výstavce vlastní směnky) a předložení směnky k placení těmto osobám v relativně krátkých lhůtách není jen právem, ale důležitou povinností majitele, jejíž nesplnění spojuje zákon s tvrdými dopady. Pokud směnka nebyla při splatnosti řádně předložena k placení, dochází podle čl. I § 53 SŠZ k zániku závazků všech postihových (nepřímých) dlužníků ze směnky. Obdobné riziko hrozí tam, kde bylo třeba vykonat protest. Ze stejných důvodů můžeme ale za „přísnou“ označit úpravu smluvní pokuty, bankovní záruku či částečné obrácení důkazního břemene v některých sporech z nekalé soutěže.

Dovodit z nepřízně osudu, tj. otravující věřitelské povinnosti⁵ závěr, že směnečná úprava je „přísná“ snad lze – půjde ale toliko o určitou připomínku ceremoniálních povinností, jež věřiteli směnky nakládá zákon. Nelze pak tento pojem použít „normativně“, jako generalizující argument pro nesouvisející oblasti směnečného práva či dokonce jako metodu výkladu.

Totéž platí pro soudní uplatnění směnek. Úpravu v OSŘ, která dlužníkům dvakrát nepřeje (zejména mimořádně krátkou lhůtou k podání námitek a jejich časovou koncentrací), můžeme rovněž označit za „přísnou“, ale takto získaný pojem nebude než výchovnou upomínkou nepříznivého procesního postavení směnečných dlužníků v rámci procesu.

3. Ukázkou toho, jak lze podlehnout svodům stereotypu „formální směnečné přísnosti“ a tedy přílišnému formalismu při interpretaci doložek na směnce, je odpověď na dotaz publikovaný na jednom z právnických webů⁶ (text jsem mimochodem našel zcela náhodou po zadání pojmu „směnečná přísnost“ do vyhledávače).

Dotaz zněl následovně: „Směnečná suma a měna je uvedena v číselné podobě např. "70.000,- Kč" a ve slovním vyjádření téže sumy a měny je uvedeno "sedmdesát tisíc KORUN". Lze tu hovořit o splnění zákonného

---

⁵ Která ostatně není tak fatální, jak by se na první pohled zdálo. Dle čl. I § 46 odst. 2 SŠZ nedodržení předkládacích lhůt musí prokazovat ten, kdo se toho dovolává (tj. zpravidla dlužník). Právě nepříznivé důkazní postavení dlužníka je často klíčem, který věřiteli otevře cestu ke zdánlivě ztracenému postihu. Protestační povinnosti se potom směneční věřitelé mohou preventivně vyhnout – remisorní doložkou „bez protestu“ či jiným synonymem.

⁶ Publikován na <http://obcanske.juristic.cz/164445/>, stav k 20. 10. 2009.

požadavku URČITOSTI směnečné sumy nebo je směnky neplatná pro rozpor v označení měny (Kč x koruna)?“.

V odpovědi se pak tazateli dostalo tohoto stanoviska: „Zákon směnečný a šekový v čl. I § 6 uvádí: Je-li směnečná suma udána jak slovy, tak čísly a neshodují-li se tyto údaje, platí suma vyjádřená slovy." Ve Vašem případě se opravdu sumy neshodují, neboť výraz "Koruna" není to samé co "Kč" (jak je známo, existují např. švédské koruny apod.) Jestliže tedy má přednost vyjádření směnečné sumy v psané podobě, musím konstatovat, že směnečná suma je vyjádřena neurčitě, a tudíž je směnka neplatná“.

Tento závěr není obhajitelný. Předně platí, že uvedená směnka neobsahuje žádné kolizní údaje, ani sumy, ani měny. Měna určená pouze druhově, tj. výrazem „korun“, je v jiné části směnky, tj. u numerického údaje, upřesněna tak, že jsou jimi české koruny. Se stejným přístupem bychom museli odmítnout platnost směnky splatné „v Jihomoravském kraji“ a současně „v Hodoníně“. I zde byl použit (v tomto případě skutečně nepřijatelný) příliš obecný výraz, tj. Jihomoravský kraj. Splatnost „v Hodoníně“ ale vše napravuje a činí z krajského údaje manýru bez právního významu.

Ustanovení čl. I § 6 zmiňované v odpovědi se na daný případ vůbec nevztahuje, to řeší pouze kolizi slovního a numerického údaje sumy a nikoliv měny. Ovšem i kdyby byla suma na směnce vyjádřena pouze výrazem „koruny“, obstála by listina jako platná směnka (to je ostatně jádro problému, na který se čtenář dotazoval). V čl. I § 41 SŠZ je pamatováno na situaci, kdy je měna určena pouze genericky (např. právě výrazem „koruny“). Je-li směnečná suma udána druhem peněz, který má stejné označení v místě vystavení a místě platebním, avšak různou hodnotu ve státě vystavení a ve státě placení, má se za to, že je tím míněn druh peněz platebního místa.

Citované ustanovení řeší pouze situace, kdy je ve směnce užito měny, která má sice stejné označení, avšak různou hodnotu ve státě vystavení a ve státě placení. Odklízí nejasnosti vyvolané možnou kolizí měn místa vystavení a platebního místa a nepamatuje již na to, jak *obecně* postupovat u směnek s nedostatečně určenou měnou. U směnky vystavené v České republice na „koruny“ a splatné ve Francii – a naopak – nebo dokonce u tuzemské

směnky vystavené na „koruny“, bychom proto při striktním pohledu mohli dospět k závěru, že jde o směnku neplatnou, neboť řešení těchto variant již zákon nezná.

Takový závěr by však byl příliš unáhlený, neboť naleznul-li zákon řešení u kolize měn, tím spíše najdeme konkrétní měnu v případech, kde takové nebezpečí vůbec nehrozí. V uvedeném příkladu jde tedy o platné směnky znějící na koruny české⁷.

4. Zatímco výše uvedený příklad byl spíše výsledkem přehlédnutí příslušného ustanovení SŠZ, následující případ (který již není pouze smyšlený, ale vychází z konkrétního soudního rozhodnutí slovenského Nejvyššího soudu) je přesnou ukázkou situace, kdy se „formální směnečná přísnost“ vymknula z kloubů.

Soud ve sporu posuzoval směnku, která obsahovala v části „*splatno dne*“ určitý údaj splatnosti a vpravo naproti v textu pak další zápis ve znění „*zaplatíme na základě předložení směnky efektivně*“. Směnka zněla na cizí měnu, tj. na měnu, která neobíhá v místě platebním.

Podle názoru soudu je tato směnka neplatná pro neurčitost data splatnosti danou kolizí mezi určením za směnku splatnou v určitý den (směnka má konkrétní datum) a určením listiny za směnku na viděnou (podle soudu slovy „*zaplatíme na základě předložení směnky efektivně*“). Tento názor podle mého rovněž nelze obhájit.

Vycházím z toho, že údaj „*zaplatíme na základě předložení efektivně*“ nelze mít za vyjádření data splatnosti⁸. Svědčí pro to následující argumenty:

Směnka již konkrétní údaj data splatnosti obsahuje, je směnkou fixní s jednoznačně určeným datem splatnosti (den, měsíc, rok). Navazující údaje je pak třeba primárně vnímat v tomto kontextu a nikoliv jako implicitně kontradiktorní.

---

⁷ Cit. Dle Kotásek, J. in Kotásek, Pokorná, Raban. Kurs obchodního práva. Právo cenných papírů. Praha : C.H.Beck, 2009, s. 244.

⁸ Tento závěr platí nejen pro fixní směnky, ale i pro směnky, které by byly vistasměnkami ze zákona (pro absenci výslovného údaje splatnosti). Z údaje „*zaplatíme na základě předložení směnky efektivně*“ nelze totiž splatnost na viděnou dovodit.

Z kontextu věty „zaplatíme na základě předložení směnky efektivně“ je dále patrné, že směřuje k modu placení (v cizí měně) a nemá mít smysl (rozporného) určení data splatnosti. Výraz „na základě předložení“ nelze vnímat takto izolovaně a vytrhávat z kontextu; zde nejen z celkového kontextu směnky, ale dokonce z kontextu jedné souvislé věty, která končí výrazem „efektivně“. Taková interpretace by byla v rozporu s písemným vyjádřením vůle, které je jednoznačné. Byla by také založena na nesprávné a neobhajitelné projekci vůle příslušného tvůrce směnky.

Pojem „zaplatíme na základě předložení“, myšleno i bez dovětku „efektivně“, navíc nelze automaticky vnímat jako synonymum splatnosti vistasměnky. Je sice pravda, že v literatuře i v praxi se u vistasměnek setkáme s podobným termínem – tj. pojmem „při předložení“ – a to jako s jedním z doporučovaných způsobů, jak vyjádřit splatnost směnky *a vista*⁹.

Jak již ale vyplynulo z úvodu tohoto příspěvku, je prezentace směnky k placení pravidelným předpokladem pro výkon práv z každé směnky (včetně směnky fixní). Z tohoto důvodu bychom samozřejmě považovali za platnou i směnku s údajem splatnosti „při předložení dne 13. 2. 2009“, neboť i zde je zřejmé, že splatnost je dána na určitý den a pouze se nadbytečně zdůrazňuje to, co je automatické – tj. řádná prezentace k placení a tedy naplnění prvního zachovávacího úkonu.

Tím spíše pak můžeme aprobovat posuzovanou směnku – u ní totiž ani k formální kolizi s doporučovaným údajem pro určení splatnosti vistasměnky (tj. s údajem „při předložení“) vůbec nedošlo. Citovaný výraz je nutno vykládat v kontextu s výrazem „efektivně“.

Není-li výraz „zaplatíme na základě předložení směnky efektivně“ údajem splatnosti, nabízí se otázka, jaký bude její skutečný význam (a z jakého důvodu tedy tvůrce tuto větu v listině použil). Jak bylo uvedeno v úvodu příspěvku, posuzovaná směnka nezní na měnu, která je zákonným platidlem v místě platebním. To je zcela bez výhrad, neboť SŠZ účastníky

---

⁹ Z novější literatury srov. Kovařík, Z. Zákon směnečný a šekový. 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 1999, s. 107, obdobně Kotásek, J. Směnečné právo. Komentář k čl. I zákona směnečného a šekového. Praha : Prospektrum, 2006.

směnky co do měny nijak neomezuje a bez ohledu na místo vystavení či místo splatnosti lze směnku vystavit na jakoukoliv existující měnu.

Výplata směnek na cizí měnu při včasném plnění je pak předmětem úpravy prvního odstavce čl. I § 41 odst. 1 SŠZ. Předpis zde vychází vstříc plátcí a dává mu na výběr ze dvou možností: platící dlužník může buď zaplatit ve měně platebního místa, a to podle hodnoty v den splatnosti, nebo může platit v cizí měně, na kterou směnka skutečně zní. To neplatí, pokud směnka obsahuje výstavcovu doložku o efektivním placení v cizí měně¹⁰. Směnka se potom proplácí skutečně ve měně, na jakou zní, a dlužník nemůže splnit svůj závazek zaplacením v tuzemské měně.

Znění doložky o efektivním placení není v zákoně uvedeno ani demonstrativně, v současné praxi je ovšem nejčastější právě prvá uvedená varianta, která laboruje s ustáleným pojmem „efektivně“.

Z toho je zřejmé, jaký byl skutečný smysl a účel výrazu „zaplatíme na základě předložení směnky efektivně“. Uvedená věta se nijak netýká data splatnosti; to již koneckonců na směnce bylo uvedeno v podobě korektního denního údaje. Její význam spočívá v určení měny, ve které se bude směnka proplácet.

5. Oba výše uvedené příklady jsou ukázkou formalistních a stereotypních přístupů k výkladu směnečných doložek. Vychází z představy jakési „formální přísnosti“, dle níž interpretace údajů na směnce má (nebo alespoň může) být striktnější, než je tomu u běžných úkonů. Výsledkem takových rezortních „sekernických“ přístupů jsou potom závěry, které nutně vyděsí každého citlivějšího civilistu, jenž i při výkladu směnečných prohlášení bere v úvahu celkový kontext směnečných prohlášení a očividný smysl jednotlivých prohlášení (jak ostatně tradičně žádá i judikatura¹¹).

Zatím jsem ale ponechával stranou druhou variantu „směnečné přísnosti“, která je v literatuře označována jako „materiální“. V literatuře¹² se jí obvykle rozumí vyloučení námitek směnečných dlužníků (námitek z tzv.

---

¹⁰ Srov. čl. I § 41 odst. 4 SŠZ.

¹¹ Dle Baumbach/Hefermehl/Casper, Wechselgesetz und Scheckgesetz, 23. vydání. C. H. Beck 2008. s. 74.

¹² Ibid., s. 54.

vlastních vztahů¹³ či námitek založených na protimluvním doplnění blankosměnky). Tuto oblast nechávám z prostorových důvodů stranou, obecně lze však zde proti zobecňující „přísnosti“ opět namítat to, co již bylo uvedeno u přísnosti formální. Tato nálepka je tu opět toliko výstrahou, upozorněním na nepříznivé námitkové postavení dlužníka a neměla by sloužit jako sugestivní argument, který odůvodňuje sám sebe.

Podle citované literatury má dále být výrazem materiální směnečné přísnosti skutečnost, že obsah směnečného závazku se výhradně řídí listinou a nelze brát v potaz okolnosti, které leží mimo listinu (*quod non est in cambio non est in mundo*). V zásadě rozhoduje typický a obvyklý smysl směnečného prohlášení, nikoliv záměry a cíle účastníků. Pro výklad je rozhodující směnečná listina jako taková a jiné okolnosti lze zohlednit pouze tehdy, pokud by musely být známy každé třetí osobě¹⁴. Materiální směnečná přísnost je tedy v podstatě částečnou derogací obvyklých interpretačních postupů, derogací, která odráží specifika cenných papírů a s ohledem na jejich imanentní oběh odmítá brát v potaz subjektivní faktory.

Vyloučeny tak mají být např. regionální či etnicky podmíněné jazykové zvláštnosti a důsledně objektivizující interpretaci dokazuje i skutečnost, že soudy v zahraničí výslovně nezohledňují ani dohody stran ohledně vlastního výkladu použitých pojmů¹⁵. Roli také nebude hrát jinak v občanském¹⁶ i obchodním právu¹⁷ značně relevantní následné chování stran.

S tím se v zásadě ztotožňuji. Platí, že směnky jsou imanentně určeny k oběhu a k interpretaci sporných údajů v nich obsažených je třeba přistupovat objektivně z pohledu potenciálních nabyvatelů směnek. Neměli bychom proto v zásadě přihlížet k okolnostem ležícím mimo směnku

---

¹³ Ve smyslu čl. I § 17 SŠZ.

¹⁴ Takto např. německý BGH, Sbirka rozhodnutí BGH v civilních věcech, 1964, s. 11, který připouští „*nur solche Umstände heranzuziehen, die einem am Begebungsvertrag nicht beteiligten drittem mutmasslich bekannt sind oder von ihm ohne Schwierigkeiten erkannt werden können*“ (cit. dle Münch. J. Die Reichweite der Unterschrift im Wechselrecht. Berlín : Duncker und Humblot, 1993, s. 101).

¹⁵ Srov. Entscheidungen des Reichsgerichts in den Zivilsachen, ročník 1919, s. 93.

¹⁶ A to i bez výslovné úpravy v občanském zákoníku, srov. Švestka in Švestka/Spáčil/Škárová/Hulmák a kol. Občanský zákoník. Komentář. 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 2009, s. 325.

¹⁷ Srov. § 266 odst. 3 ObchZ.

samotnou. Důvody jsou jasné: nový nabyvatel se orientuje podle listiny a okolnosti mimo ni mu mohou třeba i záměrně zůstat utajeny.

Představme si např. situaci nového věřitele neakceptované směnky cizí, který získal směnku od remitenta rubopisem (půjde o indosament s běžnými garančními účinky). Směnka má splatnost vyjádřenu toliko numericky: údajem „11. 12. 2009“¹⁸. Slovní vyjádření splatnosti chybí (z hlediska platnosti směnky není ostatně potřeba, nicméně jak uvidíme dále, formuláře mají dobrý důvod, proč tento údaj vyžadují primárně nebo duplicitně i ve slovním vyjádření).

Věřitel směnku v prosinci včas prezentuje a protestuje. Poté podá žalobu na dlužníky ze směnky, tj. na výstavce cizí směnky a indosanta. Ti na svou obranu v námitkách uvedou, že směnka byla ve skutečnosti splatná dne 12. listopadu a nikoliv 11. prosince. Protest byl proto podle nich učiněn pozdě a došlo k zániku všech práv ze směnky dle čl. I § 53 SŠZ. Ve sporu bude prokázáno, že účastníci skutečně důsledně používají způsob uvedení data ve formátu „měsíc/den/rok“ a i datum na směnce mělo být uvedeno v tomto pořadí. Bude to také patrné z jejich zavedené vzájemné praxe i např. výkladových pravidel ve smlouvě, která upravila použití směnky. Třebaže bude bezpochyby prokázáno, že datem splatnosti opravdu měl být 11. prosinec, neměla by ale tato okolnost hrát jakoukoliv roli vzhledem k novému nabyvateli směnky¹⁹, který tedy směnku protestoval včas a disponuje postižními právy.

Je ovšem otázkou, zda se tato důsledně objektivní interpretace směnečných doložek, jež snad již snese nálepku „materiální směnečná přísnost“²⁰, prosazuje již ve vztahu mezi původními účastníky. Pokud je – jak zatím vyplynulo výše – jejím jediným důvodem ochrana potenciálních nabyvatelů, nabízí se kacířská myšlenka, že ve vztazích mezi původními

---

¹⁸ Vnímavější čtenář již možná slyší imaginární svist argumentační sekery zastánce „formální směnečné přísnosti“, který by zde mohl zaujmout názor, že směnka není platná, neboť není jasné, zda účastníci použili u nás obvyklý formát data „den/měsíc/rok“ či „měsíc/den/rok“. Takový závěr považují (u směnek vystavených českými účastníky v ČR a v češtině) za absurdní, není však v praxi ojedinělý.

¹⁹ Pro účely této demonstrace nebudu příklad komplikovat tím, že by se jednalo o směnku psanou anglicky.

²⁰ Ale jistě i jakoukoliv podobnou poetickou nálepkou.

účastníky (tj. za situace, kdy směnka není převedena, realizuje v podstatě jako součást kauzálních vztahů a nestává se předmětem obchodu) to již za všech okolností platit nemusí. Cesta k subjektivizujícím interpretacím se tak v těchto případech zdá otevřená.

K výkladu směnečných doložek aneb opravdu musí přísnost bejt?

Josef Kotásek

Aberglaube ist die Poesie des Lebens.

*J. W. Goethe,
Maximen und Reflexionen*

1. Jen málo z hesel směnečného práva se mezi právníky těší takové oblíbě jako tzv. směnečná přísnost (*rigor cambialis*). Ve svém příspěvku se pokusím dokázat, že směnečná přísnost je - především v podobě tzv. „formální směnečné přísnosti“¹ - matoucím stereotypem, který nemá při aplikaci předpisů směnečného práva místo a jeho argumentační hodnota zhruba odpovídá Švejkovu zvolání, které jsem vybral do titulku.

2. Směnečná přísnost se v praxi nejčastěji traduje ústně. Tento směnečný archetyp zmiňují také všechny standardní učebnice směnečného práva či komentáře ke směnečným předpisům, a to zpravidla v úvodních historických či obecných pasážích (naštěstí méně už při vlastní argumentaci). V soudních rozhodnutích pak na ni výslovně nenarazíme, nicméně za řadou rozhodnutí vidíme úvahu o nutnosti formálnější interpretace projevů na směnkách s menším (či dokonce žádným) respektem ke skutečně projevené vůli účastníků.

Historicky přitom panuje ohledně směnečné přísnosti a geneze tohoto termínu jasno. Jednoduché vysvětlení se podává z nástinu směnečného práva z roku 1857², jehož autorem je W. J. Brožovský: „*Die gesetzliche*

---

¹ K tomu podrobněji v bodě 2 tohoto příspěvku.

² Brožowsky, W.J. *Die Lehre von den Wechseln und dem Wechselgeschäfte*. 2. vydání. Wien : Seidel, 1857, s. 6.

Bestimmung gegen einen Wechselverpflichteten im Falle der Nichterfüllung seiner Verbindlichkeit die persönliche Haft verhängen zu können, nennt man Wechselstrenge...“. Právě okamžitá osobní vazba směnečného dlužníka, jenž nezaplatil směnku ve stanovené lhůtě, tedy dala vzniknout označení „směnečná přísnost“.

Později však směnečná přísnost v literatuře hypertrofuje a získává další rozměry. Současná směnečná nauka zmiňuje zpravidla dva její druhy: formální a materiální³, přičemž příčinou mnoha zmatení je – jak uvidíme i níže - jejich zaměňování.

V tomto a navazujícím bodě se budu věnovat přísnosti formální. K ní se počítají především požadavky na obsah směnky, které je třeba respektovat při vyhotovení listiny a na kterých spočívá jistota směnečného provozu. Dále pak podle některých autorů jsou výrazem formální směnečné přísnosti striktní lhůty a předepsané zachovávací úkony (prezentace k placení, protest). Literatura zmiňuje v souvislosti s formální přísností také možnost domoci se plnění ze směnky skrze zrychlené řízení.

Náležitosti směnky přitom jen stěží můžeme považovat za „přísné“, nemáme-li tedy za „přísnou“ označit každou právní úpravu, která má tu nemístnou ambici stanovit svým adresátům náležitosti cenného papíru. Srovnáme-li navíc náležitosti směnečné s formálními požadavky kladenými např. na dluhopisy či zemědělské skladní listy, můžeme směnku považovat za vysoce flexibilní a benevolentní cenný papír s mimořádnou mírou tolerance k chybám a přehlédnutím svých účastníků. Který jiný cenný papír obstojí jako platný bez uvedení data splatnosti a jména výstavce, se sumou udanou v jedné listině třemi různými numerickými a současně třemi slovními údaji či – za určitých okolností⁴ – dokonce i bez uvedení místa vystavení a splatnosti? Směnka ano.

Rovněž tak povinnost vlastníka směnky vykonat tzv. zachovávací úkony nepřesvědčí jako vhodný základ pro generalizaci pod „směnečnou přísnost“. Je skutečností, že směnečný věřitel má právo na zaplacení vůči

---

³ Baumbach, A., Hefermehl, W., Casper, M. Wechselgesetz, Scheckgesetz. Recht der kartengestützten Zahlungen. 23. Vydání. Mnichov : C. H. Beck, 2008, s. 54.

⁴ U směnky cizí srov. čl. I § 1 a 2 SŠZ.

dlužníkům přímým (jde o akceptanta nebo o výstavce vlastní směnky) a předložení směnky k placení těmto osobám v relativně krátkých lhůtách není jen právem, ale důležitou povinností majitele, jejíž nesplnění spojuje zákon s tvrdými dopady. Pokud směnka nebyla při splatnosti řádně předložena k placení, dochází podle čl. I § 53 SŠZ k zániku závazků všech postihových (nepřímých) dlužníků ze směnky. Obdobné riziko hrozí tam, kde bylo třeba vykonat protest. Ze stejných důvodů můžeme ale za „přísnou“ označit úpravu smluvní pokuty, bankovní záruku či částečné obrácení důkazního břemene v některých sporech z nekalé soutěže.

Dovodit z nepřízně osudu, tj. otravující věřitelské povinnosti⁵ závěr, že směnečná úprava je „přísná“ snad lze – půjde ale toliko o určitou připomínku ceremoniálních povinností, jež věřiteli směnky nakládá zákon. Nelze pak tento pojem použít „normativně“, jako generalizující argument pro nesouvisející oblasti směnečného práva či dokonce jako metodu výkladu.

Totéž platí pro soudní uplatnění směnek. Úpravu v OSŘ, která dlužníkům dvakrát nepřeje (zejména mimořádně krátkou lhůtou k podání námitek a jejich časovou koncentrací), můžeme rovněž označit za „přísnou“, ale takto získaný pojem nebude než výchovnou upomínkou nepříznivého procesního postavení směnečných dlužníků v rámci procesu.

3. Ukázkou toho, jak lze podlehnout svodům stereotypu „formální směnečné přísnosti“ a tedy přílišnému formalismu při interpretaci doložek na směnce, je odpověď na dotaz publikovaný na jednom z právnických webů⁶ (text jsem mimochodem našel zcela náhodou po zadání pojmu „směnečná přísnost“ do vyhledávače).

Dotaz zněl následovně: „Směnečná suma a měna je uvedena v číselné podobě např. "70.000,- Kč" a ve slovním vyjádření téže sumy a měny je uvedeno "sedmdesát tisíc KORUN". Lze tu hovořit o splnění zákonného

---

⁵ Která ostatně není tak fatální, jak by se na první pohled zdálo. Dle čl. I § 46 odst. 2 SŠZ nedodržení předkládacích lhůt musí prokazovat ten, kdo se toho dovolává (tj. zpravidla dlužník). Právě nepříznivé důkazní postavení dlužníka je často klíčem, který věřiteli otevře cestu ke zdánlivě ztracenému postihu. Protestační povinnosti se potom směneční věřitelé mohou preventivně vyhnout – remisorní doložkou „bez protestu“ či jiným synonymem.

⁶ Publikován na <http://obcanske.juristic.cz/164445/>, stav k 20. 10. 2009.

požadavku URČITOSTI směnečné sumy nebo je směnky neplatná pro rozpor v označení měny (Kč x koruna)?“.

V odpovědi se pak tazateli dostalo tohoto stanoviska: „Zákon směnečný a šekový v čl. I § 6 uvádí: Je-li směnečná suma udána jak slovy, tak čísly a neshodují-li se tyto údaje, platí suma vyjádřená slovy." Ve Vašem případě se opravdu sumy neshodují, neboť výraz "Koruna" není to samé co "Kč" (jak je známo, existují např. švédské koruny apod.) Jestliže tedy má přednost vyjádření směnečné sumy v psané podobě, musím konstatovat, že směnečná suma je vyjádřena neurčitě, a tudíž je směnka neplatná“.

Tento závěr není obhajitelný. Předně platí, že uvedená směnka neobsahuje žádné kolizní údaje, ani sumy, ani měny. Měna určená pouze druhově, tj. výrazem „korun“, je v jiné části směnky, tj. u numerického údaje, upřesněna tak, že jsou jimi české koruny. Se stejným přístupem bychom museli odmítnout platnost směnky splatné „v Jihomoravském kraji“ a současně „v Hodoníně“. I zde byl použit (v tomto případě skutečně nepřipustný) příliš obecný výraz, tj. Jihomoravský kraj. Splatnost „v Hodoníně“ ale vše napravuje a činí z krajského údaje manýru bez právního významu.

Ustanovení čl. I § 6 zmiňované v odpovědi se na daný případ vůbec nevztahuje, to řeší pouze kolizi slovního a numerického údaje sumy a nikoliv měny. Ovšem i kdyby byla suma na směnce vyjádřena pouze výrazem „koruny“, obstála by listina jako platná směnka (to je ostatně jádro problému, na který se čtenář dotazoval). V čl. I § 41 SŠZ je pamatováno na situaci, kdy je měna určena pouze genericky (např. právě výrazem „koruny“). Je-li směnečná suma udána druhem peněz, který má stejné označení v místě vystavení a místě platebním, avšak různou hodnotu ve státě vystavení a ve státě placení, má se za to, že je tím míněn druh peněz platebního místa.

Citované ustanovení řeší pouze situace, kdy je ve směnce užito měny, která má sice stejné označení, avšak různou hodnotu ve státě vystavení a ve státě placení. Odklízí nejasnosti vyvolané možnou kolizí měn místa vystavení a platebního místa a nepamatuje již na to, jak *obecně* postupovat u směnek s nedostatečně určenou měnou. U směnky vystavené v České republice na „koruny“ a splatné ve Francii – a naopak – nebo dokonce u tuzemské

směnky vystavené na „koruny“, bychom proto při striktním pohledu mohli dospět k závěru, že jde o směnku neplatnou, neboť řešení těchto variant již zákon nezná.

Takový závěr by však byl příliš unáhlený, neboť naleznul-li zákon řešení u kolize měn, tím spíše najdeme konkrétní měnu v případech, kde takové nebezpečí vůbec nehrozí. V uvedeném příkladu jde tedy o platné směnky znějící na koruny české⁷.

4. Zatímco výše uvedený příklad byl spíše výsledkem přehlédnutí příslušného ustanovení SŠZ, následující případ (který již není pouze smyšlený, ale vychází z konkrétního soudního rozhodnutí slovenského Nejvyššího soudu) je přesnou ukázkou situace, kdy se „formální směnečná přísnost“ vymknula z kloubů.

Soud ve sporu posuzoval směnku, která obsahovala v části „*splatno dne*“ určitý údaj splatnosti a vpravo naproti v textu pak další zápis ve znění „*zaplatíme na základě předložení směnky efektivně*“. Směnka zněla na cizí měnu, tj. na měnu, která neobíhá v místě platebním.

Podle názoru soudu je tato směnka neplatná pro neurčitost data splatnosti danou kolizí mezi určením za směnku splatnou v určitý den (směnka má konkrétní datum) a určením listiny za směnku na viděnou (podle soudu slovy „*zaplatíme na základě předložení směnky efektivně*“). Tento názor podle mého rovněž nelze obhájit.

Vycházím z toho, že údaj „*zaplatíme na základě předložení efektivně*“ nelze mít za vyjádření data splatnosti⁸. Svědčí pro to následující argumenty:

Směnka již konkrétní údaj data splatnosti obsahuje, je směnkou fixní s jednoznačně určeným datem splatnosti (den, měsíc, rok). Navazující údaje je pak třeba primárně vnímat v tomto kontextu a nikoliv jako implicitně kontradiktorní.

---

⁷ Cit. Dle Kotásek, J. in Kotásek, Pokorná, Raban. Kurs obchodního práva. Právo cenných papírů. Praha : C.H.Beck, 2009, s. 244.

⁸ Tento závěr platí nejen pro fixní směnky, ale i pro směnky, které by byly vistasměnkami ze zákona (pro absenci výslovného údaje splatnosti). Z údaje „*zaplatíme na základě předložení směnky efektivně*“ nelze totiž splatnost na viděnou dovodit.

Z kontextu věty „zaplatíme na základě předložení směnky efektivně“ je dále patrné, že směřuje k modu placení (v cizí měně) a nemá mít smysl (rozporného) určení data splatnosti. Výraz „na základě předložení“ nelze vnímat takto izolovaně a vytrhávat z kontextu; zde nejen z celkového kontextu směnky, ale dokonce z kontextu jedné souvislé věty, která končí výrazem „efektivně“. Taková interpretace by byla v rozporu s písemným vyjádřením vůle, které je jednoznačné. Byla by také založena na nesprávné a neobhajitelné projekci vůle příslušného tvůrce směnky.

Pojem „zaplatíme na základě předložení“, myšleno i bez dovětku „efektivně“, navíc nelze automaticky vnímat jako synonymum splatnosti vistasměnky. Je sice pravda, že v literatuře i v praxi se u vistasměnek setkáme s podobným termínem – tj. pojmem „při předložení“ – a to jako s jedním z doporučovaných způsobů, jak vyjádřit splatnost směnky *a vista*⁹.

Jak již ale vyplynulo z úvodu tohoto příspěvku, je prezentace směnky k placení pravidelným předpokladem pro výkon práv z každé směnky (včetně směnky fixní). Z tohoto důvodu bychom samozřejmě považovali za platnou i směnku s údajem splatnosti „při předložení dne 13. 2. 2009“, neboť i zde je zřejmé, že splatnost je dána na určitý den a pouze se nadbytečně zdůrazňuje to, co je automatické – tj. řádná prezentace k placení a tedy naplnění prvního zachovávacího úkonu.

Tím spíše pak můžeme aprobovat posuzovanou směnku – u ní totiž ani k formální kolizi s doporučovaným údajem pro určení splatnosti vistasměnky (tj. s údajem „při předložení“) vůbec nedošlo. Citovaný výraz je nutno vykládat v kontextu s výrazem „efektivně“.

Není-li výraz „zaplatíme na základě předložení směnky efektivně“ údajem splatnosti, nabízí se otázka, jaký bude její skutečný význam (a z jakého důvodu tedy tvůrce tuto větu v listině použil). Jak bylo uvedeno v úvodu příspěvku, posuzovaná směnka nezní na měnu, která je zákonným platidlem v místě platebním. To je zcela bez výhrad, neboť SŠZ účastníky

---

⁹ Z novější literatury srov. Kovařík, Z. Zákon směnečný a šekový. 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 1999, s. 107, obdobně Kotásek, J. Směnečné právo. Komentář k čl. I zákona směnečného a šekového. Praha : Prospektrum, 2006.

směnky co do měny nijak neomezuje a bez ohledu na místo vystavení či místo splatnosti lze směnku vystavit na jakoukoliv existující měnu.

Výplata směnek na cizí měnu při včasném plnění je pak předmětem úpravy prvního odstavce čl. I § 41 odst. 1 SŠZ. Předpis zde vychází vstříc plátcí a dává mu na výběr ze dvou možností: platící dlužník může buď zaplatit ve měně platebního místa, a to podle hodnoty v den splatnosti, nebo může platit v cizí měně, na kterou směnka skutečně zní. To neplatí, pokud směnka obsahuje výstavcovu doložku o efektivním placení v cizí měně¹⁰. Směnka se potom proplácí skutečně ve měně, na jakou zní, a dlužník nemůže splnit svůj závazek zaplacením v tuzemské měně.

Znění doložky o efektivním placení není v zákoně uvedeno ani demonstrativně, v současné praxi je ovšem nejčastější právě prvá uvedená varianta, která laboruje s ustáleným pojmem „efektivně“.

Z toho je zřejmé, jaký byl skutečný smysl a účel výrazu „zaplatíme na základě předložení směnky efektivně“. Uvedená věta se nijak netýká data splatnosti; to již koneckonců na směnce bylo uvedeno v podobě korektního denního údaje. Její význam spočívá v určení měny, ve které se bude směnka proplácet.

5. Oba výše uvedené příklady jsou ukázkou formalistních a stereotypních přístupů k výkladu směnečných doložek. Vychází z představy jakési „formální přísnosti“, dle níž interpretace údajů na směnce má (nebo alespoň může) být striktnější, než je tomu u běžných úkonů. Výsledkem takových rezortních „sekernických“ přístupů jsou potom závěry, které nutně vyděsí každého citlivějšího civilistu, jenž i při výkladu směnečných prohlášení bere v úvahu celkový kontext směnečných prohlášení a očividný smysl jednotlivých prohlášení (jak ostatně tradičně žádá i judikatura¹¹).

Zatím jsem ale ponechával stranou druhou variantu „směnečné přísnosti“, která je v literatuře označována jako „materiální“. V literatuře¹² se jí obvykle rozumí vyloučení námitek směnečných dlužníků (námitek z tzv.

---

¹⁰ Srov. čl. I § 41 odst. 4 SŠZ.

¹¹ Dle Baumbach/Hefermehl/Casper, Wechselgesetz und Scheckgesetz, 23. vydání. C. H. Beck 2008. s. 74.

¹² Ibid., s. 54.

vlastních vztahů¹³ či námitek založených na protimluvním doplnění blankosměnky). Tuto oblast nechávám z prostorových důvodů stranou, obecně lze však zde proti zobecňující „přísnosti“ opět namítat to, co již bylo uvedeno u přísnosti formální. Tato nálepka je tu opět toliko výstrahou, upozorněním na nepříznivé námitkové postavení dlužníka a neměla by sloužit jako sugestivní argument, který odůvodňuje sám sebe.

Podle citované literatury má dále být výrazem materiální směnečné přísnosti skutečnost, že obsah směnečného závazku se výhradně řídí listinou a nelze brát v potaz okolnosti, které leží mimo listinu (*quod non est in cambio non est in mundo*). V zásadě rozhoduje typický a obvyklý smysl směnečného prohlášení, nikoliv záměry a cíle účastníků. Pro výklad je rozhodující směnečná listina jako taková a jiné okolnosti lze zohlednit pouze tehdy, pokud by musely být známy každé třetí osobě¹⁴. Materiální směnečná přísnost je tedy v podstatě částečnou derogací obvyklých interpretačních postupů, derogací, která odráží specifika cenných papírů a s ohledem na jejich imanentní oběh odmítá brát v potaz subjektivní faktory.

Vyloučeny tak mají být např. regionální či etnicky podmíněné jazykové zvláštnosti a důsledně objektivizující interpretaci dokazuje i skutečnost, že soudy v zahraničí výslovně nezohledňují ani dohody stran ohledně vlastního výkladu použitých pojmů¹⁵. Roli také nebude hrát jinak v občanském¹⁶ i obchodním právu¹⁷ značně relevantní následné chování stran.

S tím se v zásadě ztotožňuji. Platí, že směnky jsou imanentně určeny k oběhu a k interpretaci sporných údajů v nich obsažených je třeba přistupovat objektivně z pohledu potenciálních nabyvatelů směnek. Neměli bychom proto v zásadě přihlížet k okolnostem ležícím mimo směnku

---

¹³ Ve smyslu čl. I § 17 SŠZ.

¹⁴ Takto např. německý BGH, Sbirka rozhodnutí BGH v civilních věcech, 1964, s. 11, který připouští „*nur solche Umstände heranzuziehen, die einem am Begebungsvertrag nicht beteiligten drittem mutmasslich bekannt sind oder von ihm ohne Schwierigkeiten erkannt werden können*“ (cit. dle Münch. J. Die Reichweite der Unterschrift im Wechselrecht. Berlín : Duncker und Humblot, 1993, s. 101).

¹⁵ Srov. Entscheidungen des Reichsgerichts in den Zivilsachen, ročník 1919, s. 93.

¹⁶ A to i bez výslovné úpravy v občanském zákoníku, srov. Švestka in Švestka/Spáčil/Škárová/Hulmák a kol. Občanský zákoník. Komentář. 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 2009, s. 325.

¹⁷ Srov. § 266 odst. 3 ObchZ.

samotnou. Důvody jsou jasné: nový nabyvatel se orientuje podle listiny a okolnosti mimo ni mu mohou třeba i záměrně zůstat utajeny.

Představme si např. situaci nového věřitele neakceptované směnky cizí, který získal směnku od remitenta rubopisem (půjde o indosament s běžnými garančními účinky). Směnka má splatnost vyjádřenu toliko numericky: údajem „11. 12. 2009“¹⁸. Slovní vyjádření splatnosti chybí (z hlediska platnosti směnky není ostatně potřeba, nicméně jak uvidíme dále, formuláře mají dobrý důvod, proč tento údaj vyžadují primárně nebo duplicitně i ve slovním vyjádření).

Věřitel směnku v prosinci včas prezentuje a protestuje. Poté podá žalobu na dlužníky ze směnky, tj. na výstavce cizí směnky a indosanta. Ti na svou obranu v námitkách uvedou, že směnka byla ve skutečnosti splatná dne 12. listopadu a nikoliv 11. prosince. Protest byl proto podle nich učiněn pozdě a došlo k zániku všech práv ze směnky dle čl. I § 53 SŠZ. Ve sporu bude prokázáno, že účastníci skutečně důsledně používají způsob uvedení data ve formátu „měsíc/den/rok“ a i datum na směnce mělo být uvedeno v tomto pořadí. Bude to také patrné z jejich zavedené vzájemné praxe i např. výkladových pravidel ve smlouvě, která upravila použití směnky. Třebaže bude bezpochyby prokázáno, že datem splatnosti opravdu měl být 11. prosinec, neměla by ale tato okolnost hrát jakoukoliv roli vzhledem k novému nabyvateli směnky¹⁹, který tedy směnku protestoval včas a disponuje postižními právy.

Je ovšem otázkou, zda se tato důsledně objektivní interpretace směnečných doložek, jež snad již snese nálepku „materiální směnečná přísnost“²⁰, prosazuje již ve vztahu mezi původními účastníky. Pokud je – jak zatím vyplynulo výše – jejím jediným důvodem ochrana potenciálních nabyvatelů, nabízí se kacířská myšlenka, že ve vztazích mezi původními

---

¹⁸ Vnímavější čtenář již možná slyší imaginární svist argumentační sekery zastánce „formální směnečné přísnosti“, který by zde mohl zaujmout názor, že směnka není platná, neboť není jasné, zda účastníci použili u nás obvyklý formát data „den/měsíc/rok“ či „měsíc/den/rok“. Takový závěr považují (u směnek vystavených českými účastníky v ČR a v češtině) za absurdní, není však v praxi ojedinělý.

¹⁹ Pro účely této demonstrace nebudu příklad komplikovat tím, že by se jednalo o směnku psanou anglicky.

²⁰ Ale jistě i jakoukoliv podobnou poetickou nálepku.

účastníky (tj. za situace, kdy směnka není převedena, realizuje v podstatě jako součást kauzálních vztahů a nestává se předmětem obchodu) to již za všech okolností platit nemusí. Cesta k subjektivizujícím interpretacím se tak v těchto případech zdá otevřená.

K výkladu směnečných doložek aneb opravdu musí přísnost bejt?

Josef Kotásek

Aberglaube ist die Poesie des Lebens.

*J. W. Goethe,
Maximen und Reflexionen*

1. Jen málo z hesel směnečného práva se mezi právníky těší takové oblíbě jako tzv. směnečná přísnost (*rigor cambialis*). Ve svém příspěvku se pokusím dokázat, že směnečná přísnost je - především v podobě tzv. „formální směnečné přísnosti“¹ - matoucím stereotypem, který nemá při aplikaci předpisů směnečného práva místo a jeho argumentační hodnota zhruba odpovídá Švejkovu zvolání, které jsem vybral do titulku.

2. Směnečná přísnost se v praxi nejčastěji traduje ústně. Tento směnečný archetyp zmiňují také všechny standardní učebnice směnečného práva či komentáře ke směnečným předpisům, a to zpravidla v úvodních historických či obecných pasážích (naštěstí méně už při vlastní argumentaci). V soudních rozhodnutích pak na ni výslovně nenarazíme, nicméně za řadou rozhodnutí vidíme úvahu o nutnosti formálnější interpretace projevů na směnkách s menším (či dokonce žádným) respektem ke skutečně projevené vůli účastníků.

Historicky přitom panuje ohledně směnečné přísnosti a geneze tohoto termínu jasno. Jednoduché vysvětlení se podává z nástinu směnečného práva z roku 1857², jehož autorem je W. J. Brožovský: „*Die gesetzliche*

---

¹ K tomu podrobněji v bodě 2 tohoto příspěvku.

² Brožowsky, W.J. *Die Lehre von den Wechseln und dem Wechselgeschäfte*. 2. vydání. Wien : Seidel, 1857, s. 6.

Bestimmung gegen einen Wechselverpflichteten im Falle der Nichterfüllung seiner Verbindlichkeit die persönliche Haft verhängen zu können, nennt man Wechselstrenge...“. Právě okamžitá osobní vazba směnečného dlužníka, jenž nezaplatil směnku ve stanovené lhůtě, tedy dala vzniknout označení „směnečná přísnost“.

Později však směnečná přísnost v literatuře hypertrofuje a získává další rozměry. Současná směnečná nauka zmiňuje zpravidla dva její druhy: formální a materiální³, přičemž příčinou mnoha zmatení je – jak uvidíme i níže - jejich zaměňování.

V tomto a navazujícím bodě se budu věnovat přísnosti formální. K ní se počítají především požadavky na obsah směnky, které je třeba respektovat při vyhotovení listiny a na kterých spočívá jistota směnečného provozu. Dále pak podle některých autorů jsou výrazem formální směnečné přísnosti striktní lhůty a předepsané zachovávací úkony (prezentace k placení, protest). Literatura zmiňuje v souvislosti s formální přísností také možnost domoci se plnění ze směnky skrze zrychlené řízení.

Náležitosti směnky přitom jen stěží můžeme považovat za „přísné“, nemáme-li tedy za „přísnou“ označit každou právní úpravu, která má tu nemístnou ambici stanovit svým adresátům náležitosti cenného papíru. Srovnáme-li navíc náležitosti směnečné s formálními požadavky kladenými např. na dluhopisy či zemědělské skladní listy, můžeme směnku považovat za vysoce flexibilní a benevolentní cenný papír s mimořádnou mírou tolerance k chybám a přehlédnutím svých účastníků. Který jiný cenný papír obstojí jako platný bez uvedení data splatnosti a jména výstavce, se sumou udanou v jedné listině třemi různými numerickými a současně třemi slovními údaji či – za určitých okolností⁴ – dokonce i bez uvedení místa vystavení a splatnosti? Směnka ano.

Rovněž tak povinnost vlastníka směnky vykonat tzv. zachovávací úkony nepřesvědčí jako vhodný základ pro generalizaci pod „směnečnou přísnost“. Je skutečností, že směnečný věřitel má právo na zaplacení vůči

---

³ Baumbach, A., Hefermehl, W., Casper, M. Wechselgesetz, Scheckgesetz. Recht der kartengestützten Zahlungen. 23. Vydání. Mnichov : C. H. Beck, 2008, s. 54.

⁴ U směnky cizí srov. čl. I § 1 a 2 SŠZ.

dlužníkům přímým (jde o akceptanta nebo o výstavce vlastní směnky) a předložení směnky k placení těmto osobám v relativně krátkých lhůtách není jen právem, ale důležitou povinností majitele, jejíž nesplnění spojuje zákon s tvrdými dopady. Pokud směnka nebyla při splatnosti řádně předložena k placení, dochází podle čl. I § 53 SŠZ k zániku závazků všech postihových (nepřímých) dlužníků ze směnky. Obdobné riziko hrozí tam, kde bylo třeba vykonat protest. Ze stejných důvodů můžeme ale za „přísnou“ označit úpravu smluvní pokuty, bankovní záruku či částečné obrácení důkazního břemene v některých sporech z nekalé soutěže.

Dovodit z nepřízně osudu, tj. otravující věřitelské povinnosti⁵ závěr, že směnečná úprava je „přísná“ snad lze – půjde ale toliko o určitou připomínku ceremoniálních povinností, jež věřiteli směnky nakládá zákon. Nelze pak tento pojem použít „normativně“, jako generalizující argument pro nesouvisející oblasti směnečného práva či dokonce jako metodu výkladu.

Totéž platí pro soudní uplatnění směnek. Úpravu v OSŘ, která dlužníkům dvakrát nepřeje (zejména mimořádně krátkou lhůtou k podání námitek a jejich časovou koncentrací), můžeme rovněž označit za „přísnou“, ale takto získaný pojem nebude než výchovnou upomínkou nepříznivého procesního postavení směnečných dlužníků v rámci procesu.

3. Ukázkou toho, jak lze podlehnout svodům stereotypu „formální směnečné přísnosti“ a tedy přílišnému formalismu při interpretaci doložek na směnce, je odpověď na dotaz publikovaný na jednom z právnických webů⁶ (text jsem mimochodem našel zcela náhodou po zadání pojmu „směnečná přísnost“ do vyhledávače).

Dotaz zněl následovně: „Směnečná suma a měna je uvedena v číselné podobě např. "70.000,- Kč" a ve slovním vyjádření téže sumy a měny je uvedeno "sedmdesát tisíc KORUN". Lze tu hovořit o splnění zákonného

---

⁵ Která ostatně není tak fatální, jak by se na první pohled zdálo. Dle čl. I § 46 odst. 2 SŠZ nedodržení předkládacích lhůt musí prokazovat ten, kdo se toho dovolává (tj. zpravidla dlužník). Právě nepříznivé důkazní postavení dlužníka je často klíčem, který věřiteli otevře cestu ke zdánlivě ztracenému postihu. Protestační povinnosti se potom směneční věřitelé mohou preventivně vyhnout – remisorní doložkou „bez protestu“ či jiným synonymem.

⁶ Publikován na <http://obcanske.juristic.cz/164445/>, stav k 20. 10. 2009.

požadavku URČITOSTI směnečné sumy nebo je směnky neplatná pro rozpor v označení měny (Kč x koruna)?“.

V odpovědi se pak tazateli dostalo tohoto stanoviska: „Zákon směnečný a šekový v čl. I § 6 uvádí: Je-li směnečná suma udána jak slovy, tak čísla a neshodují-li se tyto údaje, platí suma vyjádřená slovy.“ Ve Vašem případě se opravdu sumy neshodují, neboť výraz "Koruna" není to samé co "Kč" (jak je známo, existují např. švédské koruny apod.) Jestliže tedy má přednost vyjádření směnečné sumy v psané podobě, musím konstatovat, že směnečná suma je vyjádřena neurčitě, a tudíž je směnka neplatná“.

Tento závěr není obhajitelný. Předně platí, že uvedená směnka neobsahuje žádné kolizní údaje, ani sumy, ani měny. Měna určená pouze druhově, tj. výrazem „korun“, je v jiné části směnky, tj. u numerického údaje, upřesněna tak, že jsou jimi české koruny. Se stejným přístupem bychom museli odmítnout platnost směnky splatné „v Jihomoravském kraji“ a současně „v Hodoníně“. I zde byl použit (v tomto případě skutečně nepřipustný) příliš obecný výraz, tj. Jihomoravský kraj. Splatnost „v Hodoníně“ ale vše napravuje a činí z krajského údaje manýru bez právního významu.

Ustanovení čl. I § 6 zmiňované v odpovědi se na daný případ vůbec nevztahuje, to řeší pouze kolizi slovního a numerického údaje sumy a nikoliv měny. Ovšem i kdyby byla suma na směnce vyjádřena pouze výrazem „koruny“, obstála by listina jako platná směnka (to je ostatně jádro problému, na který se čtenář dotazoval). V čl. I § 41 SŠZ je pamatováno na situaci, kdy je měna určena pouze genericky (např. právě výrazem „koruny“). Je-li směnečná suma udána druhem peněz, který má stejné označení v místě vystavení a místě platebním, avšak různou hodnotu ve státě vystavení a ve státě placení, má se za to, že je tím míněn druh peněz platebního místa.

Citované ustanovení řeší pouze situace, kdy je ve směnce užito měny, která má sice stejné označení, avšak různou hodnotu ve státě vystavení a ve státě placení. Odklízí nejasnosti vyvolané možnou kolizí měn místa vystavení a platebního místa a nepamatuje již na to, jak *obecně* postupovat u směnek s nedostatečně určenou měnou. U směnky vystavené v České republice na „koruny“ a splatné ve Francii – a naopak – nebo dokonce u tuzemské

směnky vystavené na „koruny“, bychom proto při striktním pohledu mohli dospět k závěru, že jde o směnku neplatnou, neboť řešení těchto variant již zákon nezná.

Takový závěr by však byl příliš unáhlený, neboť naleznul-li zákon řešení u kolize měn, tím spíše najdeme konkrétní měnu v případech, kde takové nebezpečí vůbec nehrozí. V uvedeném příkladu jde tedy o platné směnky znějící na koruny české⁷.

4. Zatímco výše uvedený příklad byl spíše výsledkem přehlédnutí příslušného ustanovení SŠZ, následující případ (který již není pouze smyšlený, ale vychází z konkrétního soudního rozhodnutí slovenského Nejvyššího soudu) je přesnou ukázkou situace, kdy se „formální směnečná přísnost“ vymknula z kloubů.

Soud ve sporu posuzoval směnku, která obsahovala v části „*splatno dne*“ určitý údaj splatnosti a vpravo naproti v textu pak další zápis ve znění „*zaplatíme na základě předložení směnky efektivně*“. Směnka zněla na cizí měnu, tj. na měnu, která neobíhá v místě platebním.

Podle názoru soudu je tato směnka neplatná pro neurčitost data splatnosti danou kolizí mezi určením za směnku splatnou v určitý den (směnka má konkrétní datum) a určením listiny za směnku na viděnou (podle soudu slovy „*zaplatíme na základě předložení směnky efektivně*“). Tento názor podle mého rovněž nelze obhájit.

Vycházím z toho, že údaj „*zaplatíme na základě předložení efektivně*“ nelze mít za vyjádření data splatnosti⁸. Svědčí pro to následující argumenty:

Směnka již konkrétní údaj data splatnosti obsahuje, je směnkou fixní s jednoznačně určeným datem splatnosti (den, měsíc, rok). Navazující údaje je pak třeba primárně vnímat v tomto kontextu a nikoliv jako implicitně kontradiktorní.

---

⁷ Cit. Dle Kotásek, J. in Kotásek, Pokorná, Raban. Kurs obchodního práva. Právo cenných papírů. Praha : C.H.Beck, 2009, s. 244.

⁸ Tento závěr platí nejen pro fixní směnky, ale i pro směnky, které by byly vistasměnkami ze zákona (pro absenci výslovného údaje splatnosti). Z údaje „*zaplatíme na základě předložení směnky efektivně*“ nelze totiž splatnost na viděnou dovodit.

Z kontextu věty „zaplatíme na základě předložení směnky efektivně“ je dále patrné, že směřuje k modu placení (v cizí měně) a nemá mít smysl (rozporného) určení data splatnosti. Výraz „na základě předložení“ nelze vnímat takto izolovaně a vytrhávat z kontextu; zde nejen z celkového kontextu směnky, ale dokonce z kontextu jedné souvislé věty, která končí výrazem „efektivně“. Taková interpretace by byla v rozporu s písemným vyjádřením vůle, které je jednoznačné. Byla by také založena na nesprávné a neobhajitelné projekci vůle příslušného tvůrce směnky.

Pojem „zaplatíme na základě předložení“, myšleno i bez dovětku „efektivně“, navíc nelze automaticky vnímat jako synonymum splatnosti vistasměnky. Je sice pravda, že v literatuře i v praxi se u vistasměnek setkáme s podobným termínem – tj. pojmem „při předložení“ – a to jako s jedním z doporučovaných způsobů, jak vyjádřit splatnost směnky *a vista*⁹.

Jak již ale vyplynulo z úvodu tohoto příspěvku, je prezentace směnky k placení pravidelným předpokladem pro výkon práv z každé směnky (včetně směnky fixní). Z tohoto důvodu bychom samozřejmě považovali za platnou i směnku s údajem splatnosti „při předložení dne 13. 2. 2009“, neboť i zde je zřejmé, že splatnost je dána na určitý den a pouze se nadbytečně zdůrazňuje to, co je automatické – tj. řádná prezentace k placení a tedy naplnění prvního zachovávacího úkonu.

Tím spíše pak můžeme aprobovat posuzovanou směnku – u ní totiž ani k formální kolizi s doporučovaným údajem pro určení splatnosti vistasměnky (tj. s údajem „při předložení“) vůbec nedošlo. Citovaný výraz je nutno vykládat v kontextu s výrazem „efektivně“.

Není-li výraz „zaplatíme na základě předložení směnky efektivně“ údajem splatnosti, nabízí se otázka, jaký bude její skutečný význam (a z jakého důvodu tedy tvůrce tuto větu v listině použil). Jak bylo uvedeno v úvodu příspěvku, posuzovaná směnka nezní na měnu, která je zákonným platidlem v místě platebním. To je zcela bez výhrad, neboť SŠZ účastníky

---

⁹ Z novější literatury srov. Kovařík, Z. Zákon směnečný a šekový. 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 1999, s. 107, obdobně Kotásek, J. Směnečné právo. Komentář k čl. I zákona směnečného a šekového. Praha : Prospektrum, 2006.

směnky co do měny nijak neomezuje a bez ohledu na místo vystavení či místo splatnosti lze směnku vystavit na jakoukoliv existující měnu.

Výplata směnek na cizí měnu při včasném plnění je pak předmětem úpravy prvního odstavce čl. I § 41 odst. 1 SŠZ. Předpis zde vychází vstříc plátcí a dává mu na výběr ze dvou možností: platící dlužník může buď zaplatit ve měně platebního místa, a to podle hodnoty v den splatnosti, nebo může platit v cizí měně, na kterou směnka skutečně zní. To neplatí, pokud směnka obsahuje výstavcovu doložku o efektivním placení v cizí měně¹⁰. Směnka se potom proplácí skutečně ve měně, na jakou zní, a dlužník nemůže splnit svůj závazek zaplacením v tuzemské měně.

Znění doložky o efektivním placení není v zákoně uvedeno ani demonstrativně, v současné praxi je ovšem nejčastější právě prvá uvedená varianta, která laboruje s ustáleným pojmem „efektivně“.

Z toho je zřejmé, jaký byl skutečný smysl a účel výrazu „zaplatíme na základě předložení směnky efektivně“. Uvedená věta se nijak netýká data splatnosti; to již koneckonců na směnce bylo uvedeno v podobě korektního denního údaje. Její význam spočívá v určení měny, ve které se bude směnka proplácet.

5. Oba výše uvedené příklady jsou ukázkou formalistních a stereotypních přístupů k výkladu směnečných doložek. Vychází z představy jakési „formální přísnosti“, dle níž interpretace údajů na směnce má (nebo alespoň může) být striktnější, než je tomu u běžných úkonů. Výsledkem takových rezortních „sekernických“ přístupů jsou potom závěry, které nutně vyděsí každého citlivějšího civilistu, jenž i při výkladu směnečných prohlášení bere v úvahu celkový kontext směnečných prohlášení a očividný smysl jednotlivých prohlášení (jak ostatně tradičně žádá i judikatura¹¹).

Zatím jsem ale ponechával stranou druhou variantu „směnečné přísnosti“, která je v literatuře označována jako „materiální“. V literatuře¹² se jí obvykle rozumí vyloučení námitek směnečných dlužníků (námitek z tzv.

---

¹⁰ Srov. čl. I § 41 odst. 4 SŠZ.

¹¹ Dle Baumbach/Hefermehl/Casper, Wechselgesetz und Scheckgesetz, 23. vydání. C. H. Beck 2008. s. 74.

¹² Ibid., s. 54.

vlastních vztahů¹³ či námitek založených na protimluvním doplnění blankosměnky). Tuto oblast nechávám z prostorových důvodů stranou, obecně lze však zde proti zobecňující „přísnosti“ opět namítat to, co již bylo uvedeno u přísnosti formální. Tato nálepka je tu opět toliko výstrahou, upozorněním na nepříznivé námitkové postavení dlužníka a neměla by sloužit jako sugestivní argument, který odůvodňuje sám sebe.

Podle citované literatury má dále být výrazem materiální směnečné přísnosti skutečnost, že obsah směnečného závazku se výhradně řídí listinou a nelze brát v potaz okolnosti, které leží mimo listinu (*quod non est in cambio non est in mundo*). V zásadě rozhoduje typický a obvyklý smysl směnečného prohlášení, nikoliv záměry a cíle účastníků. Pro výklad je rozhodující směnečná listina jako taková a jiné okolnosti lze zohlednit pouze tehdy, pokud by musely být známy každé třetí osobě¹⁴. Materiální směnečná přísnost je tedy v podstatě částečnou derogací obvyklých interpretačních postupů, derogací, která odráží specifika cenných papírů a s ohledem na jejich imanentní oběh odmítá brát v potaz subjektivní faktory.

Vyloučeny tak mají být např. regionální či etnicky podmíněné jazykové zvláštnosti a důsledně objektivizující interpretaci dokazuje i skutečnost, že soudy v zahraničí výslovně nezohledňují ani dohody stran ohledně vlastního výkladu použitých pojmů¹⁵. Roli také nebude hrát jinak v občanském¹⁶ i obchodním právu¹⁷ značně relevantní následné chování stran.

S tím se v zásadě ztotožňuji. Platí, že směnky jsou imanentně určeny k oběhu a k interpretaci sporných údajů v nich obsažených je třeba přistupovat objektivně z pohledu potenciálních nabyvatelů směnek. Neměli bychom proto v zásadě přihlížet k okolnostem ležícím mimo směnku

---

¹³ Ve smyslu čl. I § 17 SŠZ.

¹⁴ Takto např. německý BGH, Sbirka rozhodnutí BGH v civilních věcech, 1964, s. 11, který připouští „*nur solche Umstände heranzuziehen, die einem am Begebungsvertrag nicht beteiligten drittem mutmasslich bekannt sind oder von ihm ohne Schwierigkeiten erkannt werden können*“ (cit. dle Münch. J. Die Reichweite der Unterschrift im Wechselrecht. Berlín : Duncker und Humblot, 1993, s. 101).

¹⁵ Srov. Entscheidungen des Reichsgerichts in den Zivilsachen, ročník 1919, s. 93.

¹⁶ A to i bez výslovné úpravy v občanském zákoníku, srov. Švestka in Švestka/Spáčil/Škárová/Hulmák a kol. Občanský zákoník. Komentář. 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 2009, s. 325.

¹⁷ Srov. § 266 odst. 3 ObchZ.

samotnou. Důvody jsou jasné: nový nabyvatel se orientuje podle listiny a okolnosti mimo ni mu mohou třeba i záměrně zůstat utajeny.

Představme si např. situaci nového věřitele neakceptované směnky cizí, který získal směnku od remitenta rubopisem (půjde o indosament s běžnými garančními účinky). Směnka má splatnost vyjádřenu toliko numericky: údajem „11. 12. 2009“¹⁸. Slovní vyjádření splatnosti chybí (z hlediska platnosti směnky není ostatně potřeba, nicméně jak uvidíme dále, formuláře mají dobrý důvod, proč tento údaj vyžadují primárně nebo duplicitně i ve slovním vyjádření).

Věřitel směnku v prosinci včas prezentuje a protestuje. Poté podá žalobu na dlužníky ze směnky, tj. na výstavce cizí směnky a indosanta. Ti na svou obranu v námitkách uvedou, že směnka byla ve skutečnosti splatná dne 12. listopadu a nikoliv 11. prosince. Protest byl proto podle nich učiněn pozdě a došlo k zániku všech práv ze směnky dle čl. I § 53 SŠZ. Ve sporu bude prokázáno, že účastníci skutečně důsledně používají způsob uvedení data ve formátu „měsíc/den/rok“ a i datum na směnce mělo být uvedeno v tomto pořadí. Bude to také patrné z jejich zavedené vzájemné praxe i např. výkladových pravidel ve smlouvě, která upravila použití směnky. Třebaže bude bezpochyby prokázáno, že datem splatnosti opravdu měl být 11. prosinec, neměla by ale tato okolnost hrát jakoukoliv roli vzhledem k novému nabyvateli směnky¹⁹, který tedy směnku protestoval včas a disponuje postižními právy.

Je ovšem otázkou, zda se tato důsledně objektivní interpretace směnečných doložek, jež snad již snese nálepku „materiální směnečná přísnost“²⁰, prosazuje již ve vztahu mezi původními účastníky. Pokud je – jak zatím vyplynulo výše – jejím jediným důvodem ochrana potenciálních nabyvatelů, nabízí se kacířská myšlenka, že ve vztazích mezi původními

---

¹⁸ Vnímavější čtenář již možná slyší imaginární svist argumentační sekery zastánce „formální směnečné přísnosti“, který by zde mohl zaujmout názor, že směnka není platná, neboť není jasné, zda účastníci použili u nás obvyklý formát data „den/měsíc/rok“ či „měsíc/den/rok“. Takový závěr považují (u směnek vystavených českými účastníky v ČR a v češtině) za absurdní, není však v praxi ojedinělý.

¹⁹ Pro účely této demonstrace nebudu příklad komplikovat tím, že by se jednalo o směnku psanou anglicky.

²⁰ Ale jistě i jakoukoliv podobnou poetickou nálepkou.

účastníky (tj. za situace, kdy směnka není převedena, realizuje v podstatě jako součást kauzálních vztahů a nestává se předmětem obchodu) to již za všech okolností platit nemusí. Cesta k subjektivizujícím interpretacím se tak v těchto případech zdá otevřená.

K výkladu směnečných doložek aneb opravdu musí přísnost bejt?

Josef Kotásek

Aberglaube ist die Poesie des Lebens.

*J. W. Goethe,
Maximen und Reflexionen*

1. Jen málo z hesel směnečného práva se mezi právníky těší takové oblíbě jako tzv. směnečná přísnost (*rigor cambialis*). Ve svém příspěvku se pokusím dokázat, že směnečná přísnost je - především v podobě tzv. „formální směnečné přísnosti“¹ - matoucím stereotypem, který nemá při aplikaci předpisů směnečného práva místo a jeho argumentační hodnota zhruba odpovídá Švejkovu zvolání, které jsem vybral do titulku.

2. Směnečná přísnost se v praxi nejčastěji traduje ústně. Tento směnečný archetyp zmiňují také všechny standardní učebnice směnečného práva či komentáře ke směnečným předpisům, a to zpravidla v úvodních historických či obecných pasážích (naštěstí méně už při vlastní argumentaci). V soudních rozhodnutích pak na ni výslovně nenarazíme, nicméně za řadou rozhodnutí vidíme úvahu o nutnosti formálnější interpretace projevů na směnkách s menším (či dokonce žádným) respektem ke skutečně projevené vůli účastníků.

Historicky přitom panuje ohledně směnečné přísnosti a geneze tohoto termínu jasno. Jednoduché vysvětlení se podává z nástinu směnečného práva z roku 1857², jehož autorem je W. J. Brožovský: „*Die gesetzliche*

---

¹ K tomu podrobněji v bodě 2 tohoto příspěvku.

² Brožowsky, W.J. *Die Lehre von den Wechseln und dem Wechselgeschäfte*. 2. vydání. Wien : Seidel, 1857, s. 6.

Bestimmung gegen einen Wechselverpflichteten im Falle der Nichterfüllung seiner Verbindlichkeit die persönliche Haft verhängen zu können, nennt man Wechselstrenge...“. Právě okamžitá osobní vazba směnečného dlužníka, jenž nezaplatil směnku ve stanovené lhůtě, tedy dala vzniknout označení „směnečná přísnost“.

Později však směnečná přísnost v literatuře hypertrofuje a získává další rozměry. Současná směnečná nauka zmiňuje zpravidla dva její druhy: formální a materiální³, přičemž příčinou mnoha zmatení je – jak uvidíme i níže - jejich zaměňování.

V tomto a navazujícím bodě se budu věnovat přísnosti formální. K ní se počítají především požadavky na obsah směnky, které je třeba respektovat při vyhotovení listiny a na kterých spočívá jistota směnečného provozu. Dále pak podle některých autorů jsou výrazem formální směnečné přísnosti striktní lhůty a předepsané zachovávací úkony (prezentace k placení, protest). Literatura zmiňuje v souvislosti s formální přísností také možnost domoci se plnění ze směnky skrze zrychlené řízení.

Náležitosti směnky přitom jen stěží můžeme považovat za „přísné“, nemáme-li tedy za „přísnou“ označit každou právní úpravu, která má tu nemístnou ambici stanovit svým adresátům náležitosti cenného papíru. Srovnáme-li navíc náležitosti směnečné s formálními požadavky kladenými např. na dluhopisy či zemědělské skladní listy, můžeme směnku považovat za vysoce flexibilní a benevolentní cenný papír s mimořádnou mírou tolerance k chybám a přehlédnutím svých účastníků. Který jiný cenný papír obstojí jako platný bez uvedení data splatnosti a jména výstavce, se sumou udanou v jedné listině třemi různými numerickými a současně třemi slovními údaji či – za určitých okolností⁴ – dokonce i bez uvedení místa vystavení a splatnosti? Směnka ano.

Rovněž tak povinnost vlastníka směnky vykonat tzv. zachovávací úkony nepřesvědčí jako vhodný základ pro generalizaci pod „směnečnou přísnost“. Je skutečností, že směnečný věřitel má právo na zaplacení vůči

---

³ Baumbach, A., Hefermehl, W., Casper, M. Wechselgesetz, Scheckgesetz. Recht der kartengestützten Zahlungen. 23. Vydání. Mnichov : C. H. Beck, 2008, s. 54.

⁴ U směnky cizí srov. čl. I § 1 a 2 SŠZ.

dlužníkům přímým (jde o akceptanta nebo o výstavce vlastní směnky) a předložení směnky k placení těmto osobám v relativně krátkých lhůtách není jen právem, ale důležitou povinností majitele, jejíž nesplnění spojuje zákon s tvrdými dopady. Pokud směnka nebyla při splatnosti řádně předložena k placení, dochází podle čl. I § 53 SŠZ k zániku závazků všech postihových (nepřímých) dlužníků ze směnky. Obdobné riziko hrozí tam, kde bylo třeba vykonat protest. Ze stejných důvodů můžeme ale za „přísnou“ označit úpravu smluvní pokuty, bankovní záruku či částečné obrácení důkazního břemene v některých sporech z nekalé soutěže.

Dovodit z nepřízně osudu, tj. otravující věřitelské povinnosti⁵ závěr, že směnečná úprava je „přísná“ snad lze – půjde ale toliko o určitou připomínku ceremoniálních povinností, jež věřiteli směnky nakládá zákon. Nelze pak tento pojem použít „normativně“, jako generalizující argument pro nesouvisející oblasti směnečného práva či dokonce jako metodu výkladu.

Totéž platí pro soudní uplatnění směnek. Úpravu v OSŘ, která dlužníkům dvakrát nepřeje (zejména mimořádně krátkou lhůtou k podání námitek a jejich časovou koncentrací), můžeme rovněž označit za „přísnou“, ale takto získaný pojem nebude než výchovnou upomínkou nepříznivého procesního postavení směnečných dlužníků v rámci procesu.

3. Ukázkou toho, jak lze podlehnout svodům stereotypu „formální směnečné přísnosti“ a tedy přílišnému formalismu při interpretaci doložek na směnce, je odpověď na dotaz publikovaný na jednom z právnických webů⁶ (text jsem mimochodem našel zcela náhodou po zadání pojmu „směnečná přísnost“ do vyhledávače).

Dotaz zněl následovně: „Směnečná suma a měna je uvedena v číselné podobě např. "70.000,- Kč" a ve slovním vyjádření téže sumy a měny je uvedeno "sedmdesát tisíc KORUN". Lze tu hovořit o splnění zákonného

---

⁵ Která ostatně není tak fatální, jak by se na první pohled zdálo. Dle čl. I § 46 odst. 2 SŠZ nedodržení předkládacích lhůt musí prokazovat ten, kdo se toho dovolává (tj. zpravidla dlužník). Právě nepříznivé důkazní postavení dlužníka je často klíčem, který věřiteli otevře cestu ke zdánlivě ztracenému postihu. Protestační povinnosti se potom směneční věřitelé mohou preventivně vyhnout – remisorní doložkou „bez protestu“ či jiným synonymem.

⁶ Publikován na <http://obcanske.juristic.cz/164445/>, stav k 20. 10. 2009.

požadavku URČITOSTI směnečné sumy nebo je směnky neplatná pro rozpor v označení měny (Kč x koruna)?“.

V odpovědi se pak tazateli dostalo tohoto stanoviska: „Zákon směnečný a šekový v čl. I § 6 uvádí: Je-li směnečná suma udána jak slovy, tak čísla a neshodují-li se tyto údaje, platí suma vyjádřená slovy.“ Ve Vašem případě se opravdu sumy neshodují, neboť výraz "Koruna" není to samé co "Kč" (jak je známo, existují např. švédské koruny apod.) Jestliže tedy má přednost vyjádření směnečné sumy v psané podobě, musím konstatovat, že směnečná suma je vyjádřena neurčitě, a tudíž je směnka neplatná“.

Tento závěr není obhajitelný. Předně platí, že uvedená směnka neobsahuje žádné kolizní údaje, ani sumy, ani měny. Měna určená pouze druhově, tj. výrazem „korun“, je v jiné části směnky, tj. u numerického údaje, upřesněna tak, že jsou jimi české koruny. Se stejným přístupem bychom museli odmítnout platnost směnky splatné „v Jihomoravském kraji“ a současně „v Hodoníně“. I zde byl použit (v tomto případě skutečně nepřipustný) příliš obecný výraz, tj. Jihomoravský kraj. Splatnost „v Hodoníně“ ale vše napravuje a činí z krajského údaje manýru bez právního významu.

Ustanovení čl. I § 6 zmiňované v odpovědi se na daný případ vůbec nevztahuje, to řeší pouze kolizi slovního a numerického údaje sumy a nikoliv měny. Ovšem i kdyby byla suma na směnce vyjádřena pouze výrazem „koruny“, obstála by listina jako platná směnka (to je ostatně jádro problému, na který se čtenář dotazoval). V čl. I § 41 SŠZ je pamatováno na situaci, kdy je měna určena pouze genericky (např. právě výrazem „koruny“). Je-li směnečná suma udána druhem peněz, který má stejné označení v místě vystavení a místě platebním, avšak různou hodnotu ve státě vystavení a ve státě placení, má se za to, že je tím míněn druh peněz platebního místa.

Citované ustanovení řeší pouze situace, kdy je ve směnce užito měny, která má sice stejné označení, avšak různou hodnotu ve státě vystavení a ve státě placení. Odklízí nejasnosti vyvolané možnou kolizí měn místa vystavení a platebního místa a nepamatuje již na to, jak *obecně* postupovat u směnek s nedostatečně určenou měnou. U směnky vystavené v České republice na „koruny“ a splatné ve Francii – a naopak – nebo dokonce u tuzemské

směnky vystavené na „koruny“, bychom proto při striktním pohledu mohli dospět k závěru, že jde o směnku neplatnou, neboť řešení těchto variant již zákon nezná.

Takový závěr by však byl příliš unáhlený, neboť naleznul-li zákon řešení u kolize měn, tím spíše najdeme konkrétní měnu v případech, kde takové nebezpečí vůbec nehrozí. V uvedeném příkladu jde tedy o platné směnky znějící na koruny české⁷.

4. Zatímco výše uvedený příklad byl spíše výsledkem přehlédnutí příslušného ustanovení SŠZ, následující případ (který již není pouze smyšlený, ale vychází z konkrétního soudního rozhodnutí slovenského Nejvyššího soudu) je přesnou ukázkou situace, kdy se „formální směnečná přísnost“ vymknula z kloubů.

Soud ve sporu posuzoval směnku, která obsahovala v části „*splatno dne*“ určitý údaj splatnosti a vpravo naproti v textu pak další zápis ve znění „*zaplatíme na základě předložení směnky efektivně*“. Směnka zněla na cizí měnu, tj. na měnu, která neobíhá v místě platebním.

Podle názoru soudu je tato směnka neplatná pro neurčitost data splatnosti danou kolizí mezi určením za směnku splatnou v určitý den (směnka má konkrétní datum) a určením listiny za směnku na viděnou (podle soudu slovy „*zaplatíme na základě předložení směnky efektivně*“). Tento názor podle mého rovněž nelze obhájit.

Vycházím z toho, že údaj „*zaplatíme na základě předložení efektivně*“ nelze mít za vyjádření data splatnosti⁸. Svědčí pro to následující argumenty:

Směnka již konkrétní údaj data splatnosti obsahuje, je směnkou fixní s jednoznačně určeným datem splatnosti (den, měsíc, rok). Navazující údaje je pak třeba primárně vnímat v tomto kontextu a nikoliv jako implicitně kontradiktorní.

---

⁷ Cit. Dle Kotásek, J. in Kotásek, Pokorná, Raban. Kurs obchodního práva. Právo cenných papírů. Praha : C.H.Beck, 2009, s. 244.

⁸ Tento závěr platí nejen pro fixní směnky, ale i pro směnky, které by byly vistasměnkami ze zákona (pro absenci výslovného údaje splatnosti). Z údaje „*zaplatíme na základě předložení směnky efektivně*“ nelze totiž splatnost na viděnou dovodit.

Z kontextu věty „zaplatíme na základě předložení směnky efektivně“ je dále patrné, že směřuje k modu placení (v cizí měně) a nemá mít smysl (rozporného) určení data splatnosti. Výraz „na základě předložení“ nelze vnímat takto izolovaně a vytrhávat z kontextu; zde nejen z celkového kontextu směnky, ale dokonce z kontextu jedné souvislé věty, která končí výrazem „efektivně“. Taková interpretace by byla v rozporu s písemným vyjádřením vůle, které je jednoznačné. Byla by také založena na nesprávné a neobhajitelné projekci vůle příslušného tvůrce směnky.

Pojem „zaplatíme na základě předložení“, myšleno i bez dovětku „efektivně“, navíc nelze automaticky vnímat jako synonymum splatnosti vistasměnky. Je sice pravda, že v literatuře i v praxi se u vistasměnek setkáme s podobným termínem – tj. pojmem „při předložení“ – a to jako s jedním z doporučených způsobů, jak vyjádřit splatnost směnky *a vista*⁹.

Jak již ale vyplynulo z úvodu tohoto příspěvku, je prezentace směnky k placení pravidelným předpokladem pro výkon práv z každé směnky (včetně směnky fixní). Z tohoto důvodu bychom samozřejmě považovali za platnou i směnku s údajem splatnosti „při předložení dne 13. 2. 2009“, neboť i zde je zřejmé, že splatnost je dána na určitý den a pouze se nadbytečně zdůrazňuje to, co je automatické – tj. řádná prezentace k placení a tedy naplnění prvního zachovávacího úkonu.

Tím spíše pak můžeme aprobovat posuzovanou směnku – u ní totiž ani k formální kolizi s doporučeným údajem pro určení splatnosti vistasměnky (tj. s údajem „při předložení“) vůbec nedošlo. Citovaný výraz je nutno vykládat v kontextu s výrazem „efektivně“.

Není-li výraz „zaplatíme na základě předložení směnky efektivně“ údajem splatnosti, nabízí se otázka, jaký bude její skutečný význam (a z jakého důvodu tedy tvůrce tuto větu v listině použil). Jak bylo uvedeno v úvodu příspěvku, posuzovaná směnka nezní na měnu, která je zákonným platidlem v místě platebním. To je zcela bez výhrad, neboť SŠZ účastníky

---

⁹ Z novější literatury srov. Kovařík, Z. Zákon směnečný a šekový. 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 1999, s. 107, obdobně Kotásek, J. Směnečné právo. Komentář k čl. I zákona směnečného a šekového. Praha : Prospektrum, 2006.

směnky co do měny nijak neomezuje a bez ohledu na místo vystavení či místo splatnosti lze směnku vystavit na jakoukoliv existující měnu.

Výplata směnek na cizí měnu při včasné plnění je pak předmětem úpravy prvního odstavce čl. I § 41 odst. 1 SŠZ. Předpis zde vychází vstřícně plátcí a dává mu na výběr ze dvou možností: platící dlužník může buď zaplatit ve měně platebního místa, a to podle hodnoty v den splatnosti, nebo může platit v cizí měně, na kterou směnka skutečně zní. To neplatí, pokud směnka obsahuje výstavcovu doložku o efektivním placení v cizí měně¹⁰. Směnka se potom proplácí skutečně ve měně, na jakou zní, a dlužník nemůže splnit svůj závazek zaplacením v tuzemské měně.

Znění doložky o efektivním placení není v zákoně uvedeno ani demonstrativně, v současné praxi je ovšem nejčastější právě prvá uvedená varianta, která laboruje s ustáleným pojmem „efektivně“.

Z toho je zřejmé, jaký byl skutečný smysl a účel výrazu „zaplatíme na základě předložení směnky efektivně“. Uvedená věta se nijak netýká data splatnosti; to již koneckonců na směnce bylo uvedeno v podobě korektního denního údaje. Její význam spočívá v určení měny, ve které se bude směnka proplácet.

5. Oba výše uvedené příklady jsou ukázkou formalistních a stereotypních přístupů k výkladu směnečných doložek. Vychází z představy jakési „formální přísnosti“, dle níž interpretace údajů na směnce má (nebo alespoň může) být striktnější, než je tomu u běžných úkonů. Výsledkem takových rezortních „sekernických“ přístupů jsou potom závěry, které nutně vyděsí každého citlivějšího civilistu, jenž i při výkladu směnečných prohlášení bere v úvahu celkový kontext směnečných prohlášení a očividný smysl jednotlivých prohlášení (jak ostatně tradičně žádá i judikatura¹¹).

Zatím jsem ale ponechával stranou druhou variantu „směnečné přísnosti“, která je v literatuře označována jako „materiální“. V literatuře¹² se jí obvykle rozumí vyloučení námitek směnečných dlužníků (námitek z tzv.

---

¹⁰ Srov. čl. I § 41 odst. 4 SŠZ.

¹¹ Dle Baumbach/Hefermehl/Casper, Wechselgesetz und Scheckgesetz, 23. vydání. C. H. Beck 2008. s. 74.

¹² Ibid., s. 54.

vlastních vztahů¹³ či námitek založených na protimluvním doplnění blankosměnky). Tuto oblast nechávám z prostorových důvodů stranou, obecně lze však zde proti zobecňující „přísnosti“ opět namítat to, co již bylo uvedeno u přísnosti formální. Tato nálepka je tu opět toliko výstrahou, upozorněním na nepříznivé námitkové postavení dlužníka a neměla by sloužit jako sugestivní argument, který odůvodňuje sám sebe.

Podle citované literatury má dále být výrazem materiální směnečné přísnosti skutečnost, že obsah směnečného závazku se výhradně řídí listinou a nelze brát v potaz okolnosti, které leží mimo listinu (*quod non est in cambio non est in mundo*). V zásadě rozhoduje typický a obvyklý smysl směnečného prohlášení, nikoliv záměry a cíle účastníků. Pro výklad je rozhodující směnečná listina jako taková a jiné okolnosti lze zohlednit pouze tehdy, pokud by musely být známy každé třetí osobě¹⁴. Materiální směnečná přísnost je tedy v podstatě částečnou derogací obvyklých interpretačních postupů, derogací, která odráží specifika cenných papírů a s ohledem na jejich imanentní oběh odmítá brát v potaz subjektivní faktory.

Vyloučeny tak mají být např. regionální či etnicky podmíněné jazykové zvláštnosti a důsledně objektivizující interpretaci dokazuje i skutečnost, že soudy v zahraničí výslovně nezohledňují ani dohody stran ohledně vlastního výkladu použitých pojmů¹⁵. Roli také nebude hrát jinak v občanském¹⁶ i obchodním právu¹⁷ značně relevantní následné chování stran.

S tím se v zásadě ztotožňuji. Platí, že směnky jsou imanentně určeny k oběhu a k interpretaci sporných údajů v nich obsažených je třeba přistupovat objektivně z pohledu potenciálních nabyvatelů směnek. Neměli bychom proto v zásadě přihlížet k okolnostem ležícím mimo směnku

---

¹³ Ve smyslu čl. I § 17 SŠZ.

¹⁴ Takto např. německý BGH, Sbirka rozhodnutí BGH v civilních věcech, 1964, s. 11, který připouští „*nur solche Umstände heranzuziehen, die einem am Begebungsvertrag nicht beteiligten drittem mutmasslich bekannt sind oder von ihm ohne Schwierigkeiten erkannt werden können*“ (cit. dle Münch. J. Die Reichweite der Unterschrift im Wechselrecht. Berlín : Duncker und Humblot, 1993, s. 101).

¹⁵ Srov. Entscheidungen des Reichsgerichts in den Zivilsachen, ročník 1919, s. 93.

¹⁶ A to i bez výslovné úpravy v občanském zákoníku, srov. Švestka in Švestka/Spáčil/Škárová/Hulmák a kol. Občanský zákoník. Komentář. 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 2009, s. 325.

¹⁷ Srov. § 266 odst. 3 ObchZ.

samotnou. Důvody jsou jasné: nový nabyvatel se orientuje podle listiny a okolnosti mimo ni mu mohou třeba i záměrně zůstat utajeny.

Představme si např. situaci nového věřitele neakceptované směnky cizí, který získal směnku od remitenta rubopisem (půjde o indosament s běžnými garančními účinky). Směnka má splatnost vyjádřenu toliko numericky: údajem „11. 12. 2009“¹⁸. Slovní vyjádření splatnosti chybí (z hlediska platnosti směnky není ostatně potřeba, nicméně jak uvidíme dále, formuláře mají dobrý důvod, proč tento údaj vyžadují primárně nebo duplicitně i ve slovním vyjádření).

Věřitel směnku v prosinci včas prezentuje a protestuje. Poté podá žalobu na dlužníky ze směnky, tj. na výstavce cizí směnky a indosanta. Ti na svou obranu v námitkách uvedou, že směnka byla ve skutečnosti splatná dne 12. listopadu a nikoliv 11. prosince. Protest byl proto podle nich učiněn pozdě a došlo k zániku všech práv ze směnky dle čl. I § 53 SŠZ. Ve sporu bude prokázáno, že účastníci skutečně důsledně používají způsob uvedení data ve formátu „měsíc/den/rok“ a i datum na směnce mělo být uvedeno v tomto pořadí. Bude to také patrné z jejich zavedené vzájemné praxe i např. výkladových pravidel ve smlouvě, která upravila použití směnky. Třebaže bude bezpochyby prokázáno, že datem splatnosti opravdu měl být 11. prosinec, neměla by ale tato okolnost hrát jakoukoliv roli vzhledem k novému nabyvateli směnky¹⁹, který tedy směnku protestoval včas a disponuje postižními právy.

Je ovšem otázkou, zda se tato důsledně objektivní interpretace směnečných doložek, jež snad již snese nálepkou „materiální směnečná přísnost“²⁰, prosazuje již ve vztahu mezi původními účastníky. Pokud je – jak zatím vyplynulo výše – jejím jediným důvodem ochrana potenciálních nabyvatelů, nabízí se kacířská myšlenka, že ve vztazích mezi původními

---

¹⁸ Vnímavější čtenář již možná slyší imaginární svist argumentační sekery zastánce „formální směnečné přísnosti“, který by zde mohl zaujmout názor, že směnka není platná, neboť není jasné, zda účastníci použili u nás obvyklý formát data „den/měsíc/rok“ či „měsíc/den/rok“. Takový závěr považují (u směnek vystavených českými účastníky v ČR a v češtině) za absurdní, není však v praxi ojedinělý.

¹⁹ Pro účely této demonstrace nebudu příklad komplikovat tím, že by se jednalo o směnku psanou anglicky.

²⁰ Ale jistě i jakoukoliv podobnou poetickou nálepkou.

účastníky (tj. za situace, kdy směnka není převedena, realizuje v podstatě jako součást kauzálních vztahů a nestává se předmětem obchodu) to již za všech okolností platit nemusí. Cesta k subjektivizujícím interpretacím se tak v těchto případech zdá otevřená.

K výkladu směnečných doložek aneb opravdu musí přísnost bejt?

Josef Kotásek

Aberglaube ist die Poesie des Lebens.

*J. W. Goethe,
Maximen und Reflexionen*

1. Jen málo z hesel směnečného práva se mezi právníky těší takové oblíbě jako tzv. směnečná přísnost (*rigor cambialis*). Ve svém příspěvku se pokusím dokázat, že směnečná přísnost je - především v podobě tzv. „formální směnečné přísnosti“¹ - matoucím stereotypem, který nemá při aplikaci předpisů směnečného práva místo a jeho argumentační hodnota zhruba odpovídá Švejkovu zvolání, které jsem vybral do titulku.

2. Směnečná přísnost se v praxi nejčastěji traduje ústně. Tento směnečný archetyp zmiňují také všechny standardní učebnice směnečného práva či komentáře ke směnečným předpisům, a to zpravidla v úvodních historických či obecných pasážích (naštěstí méně už při vlastní argumentaci). V soudních rozhodnutích pak na ni výslovně nenarazíme, nicméně za řadou rozhodnutí vidíme úvahu o nutnosti formálnější interpretace projevů na směnkách s menším (či dokonce žádným) respektem ke skutečně projevené vůli účastníků.

Historicky přitom panuje ohledně směnečné přísnosti a geneze tohoto termínu jasno. Jednoduché vysvětlení se podává z nástinu směnečného práva z roku 1857², jehož autorem je W. J. Brožovský: „*Die gesetzliche*

---

¹ K tomu podrobněji v bodě 2 tohoto příspěvku.

² Brožowsky, W.J. *Die Lehre von den Wechseln und dem Wechselgeschäfte*. 2. vydání. Wien : Seidel, 1857, s. 6.

Bestimmung gegen einen Wechselverpflichteten im Falle der Nichterfüllung seiner Verbindlichkeit die persönliche Haft verhängen zu können, nennt man Wechselstrenge...“. Právě okamžitá osobní vazba směnečného dlužníka, jenž nezaplatil směnku ve stanovené lhůtě, tedy dala vzniknout označení „směnečná přísnost“.

Později však směnečná přísnost v literatuře hypertrofuje a získává další rozměry. Současná směnečná nauka zmiňuje zpravidla dva její druhy: formální a materiální³, přičemž příčinou mnoha zmatení je – jak uvidíme i níže – jejich zaměňování.

V tomto a navazujícím bodě se budu věnovat přísnosti formální. K ní se počítají především požadavky na obsah směnky, které je třeba respektovat při vyhotovení listiny a na kterých spočívá jistota směnečného provozu. Dále pak podle některých autorů jsou výrazem formální směnečné přísnosti striktní lhůty a předepsané zachovávací úkony (prezentace k placení, protest). Literatura zmiňuje v souvislosti s formální přísností také možnost domoci se plnění ze směnky skrze zrychlené řízení.

Náležitosti směnky přitom jen stěží můžeme považovat za „přísné“, nemáme-li tedy za „přísnou“ označit každou právní úpravu, která má tu nemístnou ambici stanovit svým adresátům náležitosti cenného papíru. Srovnáme-li navíc náležitosti směnečné s formálními požadavky kladenými např. na dluhopisy či zemědělské skladní listy, můžeme směnku považovat za vysoce flexibilní a benevolentní cenný papír s mimořádnou mírou tolerance k chybám a přehlédnutím svých účastníků. Který jiný cenný papír obstojí jako platný bez uvedení data splatnosti a jména výstavce, se sumou udanou v jedné listině třemi různými numerickými a současně třemi slovními údaji či – za určitých okolností⁴ – dokonce i bez uvedení místa vystavení a splatnosti? Směnka ano.

Rovněž tak povinnost vlastníka směnky vykonat tzv. zachovávací úkony nepřesvědčí jako vhodný základ pro generalizaci pod „směnečnou přísnost“. Je skutečností, že směnečný věřitel má právo na zaplacení vůči

---

³ Baumbach, A., Hefermehl, W., Casper, M. Wechselgesetz, Scheckgesetz. Recht der kartengestützten Zahlungen. 23. Vydání. Mnichov : C. H. Beck, 2008, s. 54.

⁴ U směnky cizí srov. čl. I § 1 a 2 SŠZ.

dlužníkům přímým (jde o akceptanta nebo o výstavce vlastní směnky) a předložení směnky k placení těmto osobám v relativně krátkých lhůtách není jen právem, ale důležitou povinností majitele, jejíž nesplnění spojuje zákon s tvrdými dopady. Pokud směnka nebyla při splatnosti řádně předložena k placení, dochází podle čl. I § 53 SŠZ k zániku závazků všech postihových (nepřímých) dlužníků ze směnky. Obdobné riziko hrozí tam, kde bylo třeba vykonat protest. Ze stejných důvodů můžeme ale za „přísnou“ označit úpravu smluvní pokuty, bankovní záruku či částečné obrácení důkazního břemene v některých sporech z nekalé soutěže.

Dovodit z nepřízně osudu, tj. otravující věřitelské povinnosti⁵ závěr, že směnečná úprava je „přísná“ snad lze – půjde ale toliko o určitou připomínku ceremoniálních povinností, jež věřiteli směnky nakládá zákon. Nelze pak tento pojem použít „normativně“, jako generalizující argument pro nesouvisející oblasti směnečného práva či dokonce jako metodu výkladu.

Totéž platí pro soudní uplatnění směnek. Úpravu v OSŘ, která dlužníkům dvakrát nepřeje (zejména mimořádně krátkou lhůtou k podání námitek a jejich časovou koncentrací), můžeme rovněž označit za „přísnou“, ale takto získaný pojem nebude než výchovnou upomínkou nepříznivého procesního postavení směnečných dlužníků v rámci procesu.

3. Ukázkou toho, jak lze podlehnout svodům stereotypu „formální směnečné přísnosti“ a tedy přílišnému formalismu při interpretaci doložek na směnce, je odpověď na dotaz publikovaný na jednom z právnických webů⁶ (text jsem mimochodem našel zcela náhodou po zadání pojmu „směnečná přísnost“ do vyhledávače).

Dotaz zněl následovně: „Směnečná suma a měna je uvedena v číselné podobě např. "70.000,- Kč" a ve slovním vyjádření téže sumy a měny je uvedeno "sedmdesát tisíc KORUN". Lze tu hovořit o splnění zákonného

---

⁵ Která ostatně není tak fatální, jak by se na první pohled zdálo. Dle čl. I § 46 odst. 2 SŠZ nedodržení předkládacích lhůt musí prokazovat ten, kdo se toho dovolává (tj. zpravidla dlužník). Právě nepříznivé důkazní postavení dlužníka je často klíčem, který věřiteli otevře cestu ke zdánlivě ztracenému postihu. Protestační povinnosti se potom směneční věřitelé mohou preventivně vyhnout – remisorní doložkou „bez protestu“ či jiným synonymem.

⁶ Publikován na <http://obcanske.juristic.cz/164445/>, stav k 20. 10. 2009.

požadavku URČITOSTI směnečné sumy nebo je směnky neplatná pro rozpor v označení měny (Kč x koruna)?“.

V odpovědi se pak tazateli dostalo tohoto stanoviska: „Zákon směnečný a šekový v čl. I § 6 uvádí: Je-li směnečná suma udána jak slovy, tak čísla a neshodují-li se tyto údaje, platí suma vyjádřená slovy.“ Ve Vašem případě se opravdu sumy neshodují, neboť výraz "Koruna" není to samé co "Kč" (jak je známo, existují např. švédské koruny apod.) Jestliže tedy má přednost vyjádření směnečné sumy v psané podobě, musím konstatovat, že směnečná suma je vyjádřena neurčitě, a tudíž je směnka neplatná“.

Tento závěr není obhajitelný. Předně platí, že uvedená směnka neobsahuje žádné kolizní údaje, ani sumy, ani měny. Měna určená pouze druhově, tj. výrazem „korun“, je v jiné části směnky, tj. u numerického údaje, upřesněna tak, že jsou jimi české koruny. Se stejným přístupem bychom museli odmítnout platnost směnky splatné „v Jihomoravském kraji“ a současně „v Hodoníně“. I zde byl použit (v tomto případě skutečně nepřijatelný) příliš obecný výraz, tj. Jihomoravský kraj. Splatnost „v Hodoníně“ ale vše napravuje a činí z krajského údaje manýru bez právního významu.

Ustanovení čl. I § 6 zmiňované v odpovědi se na daný případ vůbec nevztahuje, to řeší pouze kolizi slovního a numerického údaje sumy a nikoliv měny. Ovšem i kdyby byla suma na směnce vyjádřena pouze výrazem „koruny“, obstála by listina jako platná směnka (to je ostatně jádro problému, na který se čtenář dotazoval). V čl. I § 41 SŠZ je pamatováno na situaci, kdy je měna určena pouze genericky (např. právě výrazem „koruny“). Je-li směnečná suma udána druhem peněz, který má stejné označení v místě vystavení a místě platebním, avšak různou hodnotu ve státě vystavení a ve státě placení, má se za to, že je tím míněn druh peněz platebního místa.

Citované ustanovení řeší pouze situace, kdy je ve směnce užito měny, která má sice stejné označení, avšak různou hodnotu ve státě vystavení a ve státě placení. Odklízí nejasnosti vyvolané možnou kolizí měn místa vystavení a platebního místa a nepamatuje již na to, jak *obecně* postupovat u směnek s nedostatečně určenou měnou. U směnky vystavené v České republice na „koruny“ a splatné ve Francii – a naopak – nebo dokonce u tuzemské

směnky vystavené na „koruny“, bychom proto při striktním pohledu mohli dospět k závěru, že jde o směnku neplatnou, neboť řešení těchto variant již zákon nezná.

Takový závěr by však byl příliš unáhlený, neboť naleznul-li zákon řešení u kolize měn, tím spíše najdeme konkrétní měnu v případech, kde takové nebezpečí vůbec nehrozí. V uvedeném příkladu jde tedy o platné směnky znějící na koruny české⁷.

4. Zatímco výše uvedený příklad byl spíše výsledkem přehlédnutí příslušného ustanovení SŠZ, následující případ (který již není pouze smyšlený, ale vychází z konkrétního soudního rozhodnutí slovenského Nejvyššího soudu) je přesnou ukázkou situace, kdy se „formální směnečná přísnost“ vymknula z kloubů.

Soud ve sporu posuzoval směnku, která obsahovala v části „*splatno dne*“ určitý údaj splatnosti a vpravo naproti v textu pak další zápis ve znění „*zaplatíme na základě předložení směnky efektivně*“. Směnka zněla na cizí měnu, tj. na měnu, která neobíhá v místě platebním.

Podle názoru soudu je tato směnka neplatná pro neurčitost data splatnosti danou kolizí mezi určením za směnku splatnou v určitý den (směnka má konkrétní datum) a určením listiny za směnku na viděnou (podle soudu slovy „*zaplatíme na základě předložení směnky efektivně*“). Tento názor podle mého rovněž nelze obhájit.

Vycházím z toho, že údaj „*zaplatíme na základě předložení efektivně*“ nelze mít za vyjádření data splatnosti⁸. Svědčí pro to následující argumenty:

Směnka již konkrétní údaj data splatnosti obsahuje, je směnkou fixní s jednoznačně určeným datem splatnosti (den, měsíc, rok). Navazující údaje je pak třeba primárně vnímat v tomto kontextu a nikoliv jako implicitně kontradiktorní.

---

⁷ Cit. Dle Kotásek, J. in Kotásek, Pokorná, Raban. Kurs obchodního práva. Právo cenných papírů. Praha : C.H.Beck, 2009, s. 244.

⁸ Tento závěr platí nejen pro fixní směnky, ale i pro směnky, které by byly vistasměnkami ze zákona (pro absenci výslovného údaje splatnosti). Z údaje „*zaplatíme na základě předložení směnky efektivně*“ nelze totiž splatnost na viděnou dovodit.

Z kontextu věty „zaplatíme na základě předložení směnky efektivně“ je dále patrné, že směřuje k modu placení (v cizí měně) a nemá mít smysl (rozporného) určení data splatnosti. Výraz „na základě předložení“ nelze vnímat takto izolovaně a vytrhávat z kontextu; zde nejen z celkového kontextu směnky, ale dokonce z kontextu jedné souvislé věty, která končí výrazem „efektivně“. Taková interpretace by byla v rozporu s písemným vyjádřením vůle, které je jednoznačné. Byla by také založena na nesprávné a neobhajitelné projekci vůle příslušného tvůrce směnky.

Pojem „zaplatíme na základě předložení“, myšleno i bez dovětku „efektivně“, navíc nelze automaticky vnímat jako synonymum splatnosti vistasměnky. Je sice pravda, že v literatuře i v praxi se u vistasměnek setkáme s podobným termínem – tj. pojmem „při předložení“ – a to jako s jedním z doporučených způsobů, jak vyjádřit splatnost směnky *a vista*⁹.

Jak již ale vyplynulo z úvodu tohoto příspěvku, je prezentace směnky k placení pravidelným předpokladem pro výkon práv z každé směnky (včetně směnky fixní). Z tohoto důvodu bychom samozřejmě považovali za platnou i směnku s údajem splatnosti „při předložení dne 13. 2. 2009“, neboť i zde je zřejmé, že splatnost je dána na určitý den a pouze se nadbytečně zdůrazňuje to, co je automatické – tj. řádná prezentace k placení a tedy naplnění prvního zachovávacího úkonu.

Tím spíše pak můžeme aprobovat posuzovanou směnku – u ní totiž ani k formální kolizi s doporučeným údajem pro určení splatnosti vistasměnky (tj. s údajem „při předložení“) vůbec nedošlo. Citovaný výraz je nutno vykládat v kontextu s výrazem „efektivně“.

Není-li výraz „zaplatíme na základě předložení směnky efektivně“ údajem splatnosti, nabízí se otázka, jaký bude její skutečný význam (a z jakého důvodu tedy tvůrce tuto větu v listině použil). Jak bylo uvedeno v úvodu příspěvku, posuzovaná směnka nezní na měnu, která je zákonným platidlem v místě platebním. To je zcela bez výhrad, neboť SŠZ účastníky

---

⁹ Z novější literatury srov. Kovařík, Z. Zákon směnečný a šekový. 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 1999, s. 107, obdobně Kotásek, J. Směnečné právo. Komentář k čl. I zákona směnečného a šekového. Praha : Prospektrum, 2006.

směnky co do měny nijak neomezuje a bez ohledu na místo vystavení či místo splatnosti lze směnku vystavit na jakoukoliv existující měnu.

Výplata směnek na cizí měnu při včasném plnění je pak předmětem úpravy prvního odstavce čl. I § 41 odst. 1 SŠZ. Předpis zde vychází vstřícně plátcí a dává mu na výběr ze dvou možností: platící dlužník může buď zaplatit ve měně platebního místa, a to podle hodnoty v den splatnosti, nebo může platit v cizí měně, na kterou směnka skutečně zní. To neplatí, pokud směnka obsahuje výstavcovu doložku o efektivním placení v cizí měně¹⁰. Směnka se potom proplácí skutečně ve měně, na jakou zní, a dlužník nemůže splnit svůj závazek zaplacením v tuzemské měně.

Znění doložky o efektivním placení není v zákoně uvedeno ani demonstrativně, v současné praxi je ovšem nejčastější právě prvá uvedená varianta, která laboruje s ustáleným pojmem „efektivně“.

Z toho je zřejmé, jaký byl skutečný smysl a účel výrazu „zaplatíme na základě předložení směnky efektivně“. Uvedená věta se nijak netýká data splatnosti; to již koneckonců na směnce bylo uvedeno v podobě korektního denního údaje. Její význam spočívá v určení měny, ve které se bude směnka proplácet.

5. Oba výše uvedené příklady jsou ukázkou formalistních a stereotypních přístupů k výkladu směnečných doložek. Vychází z představy jakési „formální přísnosti“, dle níž interpretace údajů na směnce má (nebo alespoň může) být striktnější, než je tomu u běžných úkonů. Výsledkem takových rezortních „sekernických“ přístupů jsou potom závěry, které nutně vyděsí každého citlivějšího civilistu, jenž i při výkladu směnečných prohlášení bere v úvahu celkový kontext směnečných prohlášení a očividný smysl jednotlivých prohlášení (jak ostatně tradičně žádá i judikatura¹¹).

Zatím jsem ale ponechával stranou druhou variantu „směnečné přísnosti“, která je v literatuře označována jako „materiální“. V literatuře¹² se jí obvykle rozumí vyloučení námitek směnečných dlužníků (námitek z tzv.

---

¹⁰ Srov. čl. I § 41 odst. 4 SŠZ.

¹¹ Dle Baumbach/Hefermehl/Casper, Wechselgesetz und Scheckgesetz, 23. vydání. C. H. Beck 2008. s. 74.

¹² Ibid., s. 54.

vlastních vztahů¹³ či námitek založených na protimluvním doplnění blankosměnky). Tuto oblast nechávám z prostorových důvodů stranou, obecně lze však zde proti zobecňující „přísnosti“ opět namítat to, co již bylo uvedeno u přísnosti formální. Tato nálepka je tu opět toliko výstrahou, upozorněním na nepříznivé námitkové postavení dlužníka a neměla by sloužit jako sugestivní argument, který odůvodňuje sám sebe.

Podle citované literatury má dále být výrazem materiální směnečné přísnosti skutečnost, že obsah směnečného závazku se výhradně řídí listinou a nelze brát v potaz okolnosti, které leží mimo listinu (*quod non est in cambio non est in mundo*). V zásadě rozhoduje typický a obvyklý smysl směnečného prohlášení, nikoliv záměry a cíle účastníků. Pro výklad je rozhodující směnečná listina jako taková a jiné okolnosti lze zohlednit pouze tehdy, pokud by musely být známy každé třetí osobě¹⁴. Materiální směnečná přísnost je tedy v podstatě částečnou derogací obvyklých interpretačních postupů, derogací, která odráží specifika cenných papírů a s ohledem na jejich imanentní oběh odmítá brát v potaz subjektivní faktory.

Vyloučeny tak mají být např. regionální či etnicky podmíněné jazykové zvláštnosti a důsledně objektivizující interpretaci dokazuje i skutečnost, že soudy v zahraničí výslovně nezohledňují ani dohody stran ohledně vlastního výkladu použitých pojmů¹⁵. Roli také nebude hrát jinak v občanském¹⁶ i obchodním právu¹⁷ značně relevantní následné chování stran.

S tím se v zásadě ztotožňuji. Platí, že směnky jsou imanentně určeny k oběhu a k interpretaci sporných údajů v nich obsažených je třeba přistupovat objektivně z pohledu potenciálních nabyvatelů směnek. Neměli bychom proto v zásadě přihlížet k okolnostem ležícím mimo směnku

---

¹³ Ve smyslu čl. I § 17 SŠZ.

¹⁴ Takto např. německý BGH, Sbirka rozhodnutí BGH v civilních věcech, 1964, s. 11, který připouští „*nur solche Umstände heranzuziehen, die einem am Begebungsvertrag nicht beteiligten drittem mutmasslich bekannt sind oder von ihm ohne Schwierigkeiten erkannt werden können*“ (cit. dle Münch. J. Die Reichweite der Unterschrift im Wechselrecht. Berlín : Duncker und Humblot, 1993, s. 101).

¹⁵ Srov. Entscheidungen des Reichsgerichts in den Zivilsachen, ročník 1919, s. 93.

¹⁶ A to i bez výslovné úpravy v občanském zákoníku, srov. Švestka in Švestka/Spáčil/Škárová/Hulmák a kol. Občanský zákoník. Komentář. 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 2009, s. 325.

¹⁷ Srov. § 266 odst. 3 ObchZ.

samotnou. Důvody jsou jasné: nový nabyvatel se orientuje podle listiny a okolnosti mimo ni mu mohou třeba i záměrně zůstat utajeny.

Představme si např. situaci nového věřitele neakceptované směnky cizí, který získal směnku od remitenta rubopisem (půjde o indosament s běžnými garančními účinky). Směnka má splatnost vyjádřenu toliko numericky: údajem „11. 12. 2009“¹⁸. Slovní vyjádření splatnosti chybí (z hlediska platnosti směnky není ostatně potřeba, nicméně jak uvidíme dále, formuláře mají dobrý důvod, proč tento údaj vyžadují primárně nebo duplicitně i ve slovním vyjádření).

Věřitel směnku v prosinci včas prezentuje a protestuje. Poté podá žalobu na dlužníky ze směnky, tj. na výstavce cizí směnky a indosanta. Ti na svou obranu v námitkách uvedou, že směnka byla ve skutečnosti splatná dne 12. listopadu a nikoliv 11. prosince. Protest byl proto podle nich učiněn pozdě a došlo k zániku všech práv ze směnky dle čl. I § 53 SŠZ. Ve sporu bude prokázáno, že účastníci skutečně důsledně používají způsob uvedení data ve formátu „měsíc/den/rok“ a i datum na směnce mělo být uvedeno v tomto pořadí. Bude to také patrné z jejich zavedené vzájemné praxe i např. výkladových pravidel ve smlouvě, která upravila použití směnky. Třebaže bude bezpochyby prokázáno, že datem splatnosti opravdu měl být 11. prosinec, neměla by ale tato okolnost hrát jakoukoliv roli vzhledem k novému nabyvateli směnky¹⁹, který tedy směnku protestoval včas a disponuje postižními právy.

Je ovšem otázkou, zda se tato důsledně objektivní interpretace směnečných doložek, jež snad již snese nálepku „materiální směnečná přísnost“²⁰, prosazuje již ve vztahu mezi původními účastníky. Pokud je – jak zatím vyplynulo výše – jejím jediným důvodem ochrana potenciálních nabyvatelů, nabízí se kacířská myšlenka, že ve vztazích mezi původními

---

¹⁸ Vnímavější čtenář již možná slyší imaginární svist argumentační sekery zastánce „formální směnečné přísnosti“, který by zde mohl zaujmout názor, že směnka není platná, neboť není jasné, zda účastníci použili u nás obvyklý formát data „den/měsíc/rok“ či „měsíc/den/rok“. Takový závěr považují (u směnek vystavených českými účastníky v ČR a v češtině) za absurdní, není však v praxi ojedinělý.

¹⁹ Pro účely této demonstrace nebudu příklad komplikovat tím, že by se jednalo o směnku psanou anglicky.

²⁰ Ale jistě i jakoukoliv podobnou poetickou nálepkou.

účastníky (tj. za situace, kdy směnka není převedena, realizuje v podstatě jako součást kauzálních vztahů a nestává se předmětem obchodu) to již za všech okolností platit nemusí. Cesta k subjektivizujícím interpretacím se tak v těchto případech zdá otevřená.

K výkladu směnečných doložek aneb opravdu musí přísnost bejt?

Josef Kotásek

Aberglaube ist die Poesie des Lebens.

*J. W. Goethe,
Maximen und Reflexionen*

1. Jen málo z hesel směnečného práva se mezi právníky těší takové oblíbě jako tzv. směnečná přísnost (*rigor cambialis*). Ve svém příspěvku se pokusím dokázat, že směnečná přísnost je - především v podobě tzv. „formální směnečné přísnosti“¹ - matoucím stereotypem, který nemá při aplikaci předpisů směnečného práva místo a jeho argumentační hodnota zhruba odpovídá Švejkovu zvolání, které jsem vybral do titulku.

2. Směnečná přísnost se v praxi nejčastěji traduje ústně. Tento směnečný archetyp zmiňují také všechny standardní učebnice směnečného práva či komentáře ke směnečným předpisům, a to zpravidla v úvodních historických či obecných pasážích (naštěstí méně už při vlastní argumentaci). V soudních rozhodnutích pak na ni výslovně nenarazíme, nicméně za řadou rozhodnutí vidíme úvahu o nutnosti formálnější interpretace projevů na směnkách s menším (či dokonce žádným) respektem ke skutečně projevené vůli účastníků.

Historicky přitom panuje ohledně směnečné přísnosti a geneze tohoto termínu jasno. Jednoduché vysvětlení se podává z nástinu směnečného práva z roku 1857², jehož autorem je W. J. Brožovský: „*Die gesetzliche*

---

¹ K tomu podrobněji v bodě 2 tohoto příspěvku.

² Brožowsky, W.J. *Die Lehre von den Wechseln und dem Wechselgeschäfte*. 2. vydání. Wien : Seidel, 1857, s. 6.

Bestimmung gegen einen Wechselverpflichteten im Falle der Nichterfüllung seiner Verbindlichkeit die persönliche Haft verhängen zu können, nennt man Wechselstrenge...“. Právě okamžitá osobní vazba směnečného dlužníka, jenž nezaplatil směnku ve stanovené lhůtě, tedy dala vzniknout označení „směnečná přísnost“.

Později však směnečná přísnost v literatuře hypertrofuje a získává další rozměry. Současná směnečná nauka zmiňuje zpravidla dva její druhy: formální a materiální³, přičemž příčinou mnoha zmatení je – jak uvidíme i níže - jejich zaměňování.

V tomto a navazujícím bodě se budu věnovat přísnosti formální. K ní se počítají především požadavky na obsah směnky, které je třeba respektovat při vyhotovení listiny a na kterých spočívá jistota směnečného provozu. Dále pak podle některých autorů jsou výrazem formální směnečné přísnosti striktní lhůty a předepsané zachovávací úkony (prezentace k placení, protest). Literatura zmiňuje v souvislosti s formální přísností také možnost domoci se plnění ze směnky skrze zrychlené řízení.

Náležitosti směnky přitom jen stěží můžeme považovat za „přísné“, nemáme-li tedy za „přísnou“ označit každou právní úpravu, která má tu nemístnou ambici stanovit svým adresátům náležitosti cenného papíru. Srovnáme-li navíc náležitosti směnečné s formálními požadavky kladenými např. na dluhopisy či zemědělské skladní listy, můžeme směnku považovat za vysoce flexibilní a benevolentní cenný papír s mimořádnou mírou tolerance k chybám a přehlédnutím svých účastníků. Který jiný cenný papír obstojí jako platný bez uvedení data splatnosti a jména výstavce, se sumou udanou v jedné listině třemi různými numerickými a současně třemi slovními údaji či – za určitých okolností⁴ – dokonce i bez uvedení místa vystavení a splatnosti? Směnka ano.

Rovněž tak povinnost vlastníka směnky vykonat tzv. zachovávací úkony nepřesvědčí jako vhodný základ pro generalizaci pod „směnečnou přísnost“. Je skutečností, že směnečný věřitel má právo na zaplacení vůči

---

³ Baumbach, A., Hefermehl, W., Casper, M. Wechselgesetz, Scheckgesetz. Recht der kartengestützten Zahlungen. 23. Vydání. Mnichov : C. H. Beck, 2008, s. 54.

⁴ U směnky cizí srov. čl. I § 1 a 2 SŠZ.

dlužníkům přímým (jde o akceptanta nebo o výstavce vlastní směnky) a předložení směnky k placení těmto osobám v relativně krátkých lhůtách není jen právem, ale důležitou povinností majitele, jejíž nesplnění spojuje zákon s tvrdými dopady. Pokud směnka nebyla při splatnosti řádně předložena k placení, dochází podle čl. I § 53 SŠZ k zániku závazků všech postihových (nepřímých) dlužníků ze směnky. Obdobné riziko hrozí tam, kde bylo třeba vykonat protest. Ze stejných důvodů můžeme ale za „přísnou“ označit úpravu smluvní pokuty, bankovní záruku či částečné obrácení důkazního břemene v některých sporech z nekalé soutěže.

Dovodit z nepřízně osudu, tj. otravující věřitelské povinnosti⁵ závěr, že směnečná úprava je „přísná“ snad lze – půjde ale toliko o určitou připomínku ceremoniálních povinností, jež věřiteli směnky nakládá zákon. Nelze pak tento pojem použít „normativně“, jako generalizující argument pro nesouvisející oblasti směnečného práva či dokonce jako metodu výkladu.

Totéž platí pro soudní uplatnění směnek. Úpravu v OSŘ, která dlužníkům dvakrát nepřeje (zejména mimořádně krátkou lhůtou k podání námitek a jejich časovou koncentrací), můžeme rovněž označit za „přísnou“, ale takto získaný pojem nebude než výchovnou upomínkou nepříznivého procesního postavení směnečných dlužníků v rámci procesu.

3. Ukázkou toho, jak lze podlehnout svodům stereotypu „formální směnečné přísnosti“ a tedy přílišnému formalismu při interpretaci doložek na směnce, je odpověď na dotaz publikovaný na jednom z právnických webů⁶ (text jsem mimochodem našel zcela náhodou po zadání pojmu „směnečná přísnost“ do vyhledávače).

Dotaz zněl následovně: „Směnečná suma a měna je uvedena v číselné podobě např. "70.000,- Kč" a ve slovním vyjádření téže sumy a měny je uvedeno "sedmdesát tisíc KORUN". Lze tu hovořit o splnění zákonného

---

⁵ Která ostatně není tak fatální, jak by se na první pohled zdálo. Dle čl. I § 46 odst. 2 SŠZ nedodržení předkládacích lhůt musí prokazovat ten, kdo se toho dovolává (tj. zpravidla dlužník). Právě nepříznivé důkazní postavení dlužníka je často klíčem, který věřiteli otevře cestu ke zdánlivě ztracenému postihu. Protestační povinnosti se potom směneční věřitelé mohou preventivně vyhnout – remisorní doložkou „bez protestu“ či jiným synonymem.

⁶ Publikován na <http://obcanske.juristic.cz/164445/>, stav k 20. 10. 2009.

požadavku URČITOSTI směnečné sumy nebo je směnky neplatná pro rozpor v označení měny (Kč x koruna)?“.

V odpovědi se pak tazateli dostalo tohoto stanoviska: „Zákon směnečný a šekový v čl. I § 6 uvádí: Je-li směnečná suma udána jak slovy, tak čísla a neshodují-li se tyto údaje, platí suma vyjádřená slovy.“ Ve Vašem případě se opravdu sumy neshodují, neboť výraz "Koruna" není to samé co "Kč" (jak je známo, existují např. švédské koruny apod.) Jestliže tedy má přednost vyjádření směnečné sumy v psané podobě, musím konstatovat, že směnečná suma je vyjádřena neurčitě, a tudíž je směnka neplatná“.

Tento závěr není obhajitelný. Předně platí, že uvedená směnka neobsahuje žádné kolizní údaje, ani sumy, ani měny. Měna určená pouze druhově, tj. výrazem „korun“, je v jiné části směnky, tj. u numerického údaje, upřesněna tak, že jsou jimi české koruny. Se stejným přístupem bychom museli odmítnout platnost směnky splatné „v Jihomoravském kraji“ a současně „v Hodoníně“. I zde byl použit (v tomto případě skutečně nepřijatelný) příliš obecný výraz, tj. Jihomoravský kraj. Splatnost „v Hodoníně“ ale vše napravuje a činí z krajského údaje manýru bez právního významu.

Ustanovení čl. I § 6 zmiňované v odpovědi se na daný případ vůbec nevztahuje, to řeší pouze kolizi slovního a numerického údaje sumy a nikoliv měny. Ovšem i kdyby byla suma na směnce vyjádřena pouze výrazem „koruny“, obstála by listina jako platná směnka (to je ostatně jádro problému, na který se čtenář dotazoval). V čl. I § 41 SŠZ je pamatováno na situaci, kdy je měna určena pouze genericky (např. právě výrazem „koruny“). Je-li směnečná suma udána druhem peněz, který má stejné označení v místě vystavení a místě platebním, avšak různou hodnotu ve státě vystavení a ve státě placení, má se za to, že je tím míněn druh peněz platebního místa.

Citované ustanovení řeší pouze situace, kdy je ve směnce užito měny, která má sice stejné označení, avšak různou hodnotu ve státě vystavení a ve státě placení. Odklízí nejasnosti vyvolané možnou kolizí měn místa vystavení a platebního místa a nepamatuje již na to, jak *obecně* postupovat u směnek s nedostatečně určenou měnou. U směnky vystavené v České republice na „koruny“ a splatné ve Francii – a naopak – nebo dokonce u tuzemské

směnky vystavené na „koruny“, bychom proto při striktním pohledu mohli dospět k závěru, že jde o směnku neplatnou, neboť řešení těchto variant již zákon nezná.

Takový závěr by však byl příliš unáhlený, neboť naleznul-li zákon řešení u kolize měn, tím spíše najdeme konkrétní měnu v případech, kde takové nebezpečí vůbec nehrozí. V uvedeném příkladu jde tedy o platné směnky znějící na koruny české⁷.

4. Zatímco výše uvedený příklad byl spíše výsledkem přehlédnutí příslušného ustanovení SŠZ, následující případ (který již není pouze smyšlený, ale vychází z konkrétního soudního rozhodnutí slovenského Nejvyššího soudu) je přesnou ukázkou situace, kdy se „formální směnečná přísnost“ vymknula z kloubů.

Soud ve sporu posuzoval směnku, která obsahovala v části „*splatno dne*“ určitý údaj splatnosti a vpravo naproti v textu pak další zápis ve znění „*zaplatíme na základě předložení směnky efektivně*“. Směnka zněla na cizí měnu, tj. na měnu, která neobíhá v místě platebním.

Podle názoru soudu je tato směnka neplatná pro neurčitost data splatnosti danou kolizí mezi určením za směnku splatnou v určitý den (směnka má konkrétní datum) a určením listiny za směnku na viděnou (podle soudu slovy „*zaplatíme na základě předložení směnky efektivně*“). Tento názor podle mého rovněž nelze obhájit.

Vycházím z toho, že údaj „*zaplatíme na základě předložení efektivně*“ nelze mít za vyjádření data splatnosti⁸. Svědčí pro to následující argumenty:

Směnka již konkrétní údaj data splatnosti obsahuje, je směnkou fixní s jednoznačně určeným datem splatnosti (den, měsíc, rok). Navazující údaje je pak třeba primárně vnímat v tomto kontextu a nikoliv jako implicitně kontradiktorní.

---

⁷ Cit. Dle Kotásek, J. in Kotásek, Pokorná, Raban. Kurs obchodního práva. Právo cenných papírů. Praha : C.H.Beck, 2009, s. 244.

⁸ Tento závěr platí nejen pro fixní směnky, ale i pro směnky, které by byly vistasměnkami ze zákona (pro absenci výslovného údaje splatnosti). Z údaje „*zaplatíme na základě předložení směnky efektivně*“ nelze totiž splatnost na viděnou dovodit.

Z kontextu věty „zaplatíme na základě předložení směnky efektivně“ je dále patrné, že směřuje k modu placení (v cizí měně) a nemá mít smysl (rozporného) určení data splatnosti. Výraz „na základě předložení“ nelze vnímat takto izolovaně a vytrhávat z kontextu; zde nejen z celkového kontextu směnky, ale dokonce z kontextu jedné souvislé věty, která končí výrazem „efektivně“. Taková interpretace by byla v rozporu s písemným vyjádřením vůle, které je jednoznačné. Byla by také založena na nesprávné a neobhajitelné projekci vůle příslušného tvůrce směnky.

Pojem „zaplatíme na základě předložení“, myšleno i bez dovětku „efektivně“, navíc nelze automaticky vnímat jako synonymum splatnosti vistasměnky. Je sice pravda, že v literatuře i v praxi se u vistasměnek setkáme s podobným termínem – tj. pojmem „při předložení“ – a to jako s jedním z doporučovaných způsobů, jak vyjádřit splatnost směnky *a vista*⁹.

Jak již ale vyplynulo z úvodu tohoto příspěvku, je prezentace směnky k placení pravidelným předpokladem pro výkon práv z každé směnky (včetně směnky fixní). Z tohoto důvodu bychom samozřejmě považovali za platnou i směnku s údajem splatnosti „při předložení dne 13. 2. 2009“, neboť i zde je zřejmé, že splatnost je dána na určitý den a pouze se nadbytečně zdůrazňuje to, co je automatické – tj. řádná prezentace k placení a tedy naplnění prvního zachovávacího úkonu.

Tím spíše pak můžeme aprobovat posuzovanou směnku – u ní totiž ani k formální kolizi s doporučovaným údajem pro určení splatnosti vistasměnky (tj. s údajem „při předložení“) vůbec nedošlo. Citovaný výraz je nutno vykládat v kontextu s výrazem „efektivně“.

Není-li výraz „zaplatíme na základě předložení směnky efektivně“ údajem splatnosti, nabízí se otázka, jaký bude její skutečný význam (a z jakého důvodu tedy tvůrce tuto větu v listině použil). Jak bylo uvedeno v úvodu příspěvku, posuzovaná směnka nezní na měnu, která je zákonným platidlem v místě platebním. To je zcela bez výhrad, neboť SŠZ účastníky

---

⁹ Z novější literatury srov. Kovařík, Z. Zákon směnečný a šekový. 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 1999, s. 107, obdobně Kotásek, J. Směnečné právo. Komentář k čl. I zákona směnečného a šekového. Praha : Prospektrum, 2006.

směnky co do měny nijak neomezuje a bez ohledu na místo vystavení či místo splatnosti lze směnku vystavit na jakoukoliv existující měnu.

Výplata směnek na cizí měnu při včasném plnění je pak předmětem úpravy prvního odstavce čl. I § 41 odst. 1 SŠZ. Předpis zde vychází vstřícně plátcí a dává mu na výběr ze dvou možností: platící dlužník může buď zaplatit ve měně platebního místa, a to podle hodnoty v den splatnosti, nebo může platit v cizí měně, na kterou směnka skutečně zní. To neplatí, pokud směnka obsahuje výstavcovu doložku o efektivním placení v cizí měně¹⁰. Směnka se potom proplácí skutečně ve měně, na jakou zní, a dlužník nemůže splnit svůj závazek zaplacením v tuzemské měně.

Znění doložky o efektivním placení není v zákoně uvedeno ani demonstrativně, v současné praxi je ovšem nejčastější právě prvá uvedená varianta, která laboruje s ustáleným pojmem „efektivně“.

Z toho je zřejmé, jaký byl skutečný smysl a účel výrazu „zaplatíme na základě předložení směnky efektivně“. Uvedená věta se nijak netýká data splatnosti; to již koneckonců na směnce bylo uvedeno v podobě korektního denního údaje. Její význam spočívá v určení měny, ve které se bude směnka proplácet.

5. Oba výše uvedené příklady jsou ukázkou formalistních a stereotypních přístupů k výkladu směnečných doložek. Vychází z představy jakési „formální přísnosti“, dle níž interpretace údajů na směnce má (nebo alespoň může) být striktnější, než je tomu u běžných úkonů. Výsledkem takových rezortních „sekernických“ přístupů jsou potom závěry, které nutně vyděsí každého citlivějšího civilistu, jenž i při výkladu směnečných prohlášení bere v úvahu celkový kontext směnečných prohlášení a očividný smysl jednotlivých prohlášení (jak ostatně tradičně žádá i judikatura¹¹).

Zatím jsem ale ponechával stranou druhou variantu „směnečné přísnosti“, která je v literatuře označována jako „materiální“. V literatuře¹² se jí obvykle rozumí vyloučení námitek směnečných dlužníků (námitek z tzv.

---

¹⁰ Srov. čl. I § 41 odst. 4 SŠZ.

¹¹ Dle Baumbach/Hefermehl/Casper, Wechselgesetz und Scheckgesetz, 23. vydání. C. H. Beck 2008. s. 74.

¹² Ibid., s. 54.

vlastních vztahů¹³ či námitek založených na protimluvním doplnění blankosměnky). Tuto oblast nechávám z prostorových důvodů stranou, obecně lze však zde proti zobecňující „přísnosti“ opět namítat to, co již bylo uvedeno u přísnosti formální. Tato nálepka je tu opět toliko výstrahou, upozorněním na nepříznivé námitkové postavení dlužníka a neměla by sloužit jako sugestivní argument, který odůvodňuje sám sebe.

Podle citované literatury má dále být výrazem materiální směnečné přísnosti skutečnost, že obsah směnečného závazku se výhradně řídí listinou a nelze brát v potaz okolnosti, které leží mimo listinu (*quod non est in cambio non est in mundo*). V zásadě rozhoduje typický a obvyklý smysl směnečného prohlášení, nikoliv záměry a cíle účastníků. Pro výklad je rozhodující směnečná listina jako taková a jiné okolnosti lze zohlednit pouze tehdy, pokud by musely být známy každé třetí osobě¹⁴. Materiální směnečná přísnost je tedy v podstatě částečnou derogací obvyklých interpretačních postupů, derogací, která odráží specifika cenných papírů a s ohledem na jejich imanentní oběh odmítá brát v potaz subjektivní faktory.

Vyloučeny tak mají být např. regionální či etnicky podmíněné jazykové zvláštnosti a důsledně objektivizující interpretaci dokazuje i skutečnost, že soudy v zahraničí výslovně nezohledňují ani dohody stran ohledně vlastního výkladu použitých pojmů¹⁵. Roli také nebude hrát jinak v občanském¹⁶ i obchodním právu¹⁷ značně relevantní následné chování stran.

S tím se v zásadě ztotožňuji. Platí, že směnky jsou imanentně určeny k oběhu a k interpretaci sporných údajů v nich obsažených je třeba přistupovat objektivně z pohledu potenciálních nabyvatelů směnek. Neměli bychom proto v zásadě přihlížet k okolnostem ležícím mimo směnku

---

¹³ Ve smyslu čl. I § 17 SŠZ.

¹⁴ Takto např. německý BGH, Sbirka rozhodnutí BGH v civilních věcech, 1964, s. 11, který připouští „*nur solche Umstände heranzuziehen, die einem am Begebungsvertrag nicht beteiligten drittem mutmasslich bekannt sind oder von ihm ohne Schwierigkeiten erkannt werden können*“ (cit. dle Münch. J. Die Reichweite der Unterschrift im Wechselrecht. Berlín : Duncker und Humblot, 1993, s. 101).

¹⁵ Srov. Entscheidungen des Reichsgerichts in den Zivilsachen, ročník 1919, s. 93.

¹⁶ A to i bez výslovné úpravy v občanském zákoníku, srov. Švestka in Švestka/Spáčil/Škárová/Hulmák a kol. Občanský zákoník. Komentář. 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 2009, s. 325.

¹⁷ Srov. § 266 odst. 3 ObchZ.

samotnou. Důvody jsou jasné: nový nabyvatel se orientuje podle listiny a okolnosti mimo ni mu mohou třeba i záměrně zůstat utajeny.

Představme si např. situaci nového věřitele neakceptované směnky cizí, který získal směnku od remitenta rubopisem (půjde o indosament s běžnými garančními účinky). Směnka má splatnost vyjádřenu toliko numericky: údajem „11. 12. 2009“¹⁸. Slovní vyjádření splatnosti chybí (z hlediska platnosti směnky není ostatně potřeba, nicméně jak uvidíme dále, formuláře mají dobrý důvod, proč tento údaj vyžadují primárně nebo duplicitně i ve slovním vyjádření).

Věřitel směnku v prosinci včas prezentuje a protestuje. Poté podá žalobu na dlužníky ze směnky, tj. na výstavce cizí směnky a indosanta. Ti na svou obranu v námitkách uvedou, že směnka byla ve skutečnosti splatná dne 12. listopadu a nikoliv 11. prosince. Protest byl proto podle nich učiněn pozdě a došlo k zániku všech práv ze směnky dle čl. I § 53 SŠZ. Ve sporu bude prokázáno, že účastníci skutečně důsledně používají způsob uvedení data ve formátu „měsíc/den/rok“ a i datum na směnce mělo být uvedeno v tomto pořadí. Bude to také patrné z jejich zavedené vzájemné praxe i např. výkladových pravidel ve smlouvě, která upravila použití směnky. Třebaže bude bezpochyby prokázáno, že datem splatnosti opravdu měl být 11. prosinec, neměla by ale tato okolnost hrát jakoukoliv roli vzhledem k novému nabyvateli směnky¹⁹, který tedy směnku protestoval včas a disponuje postižními právy.

Je ovšem otázkou, zda se tato důsledně objektivní interpretace směnečných doložek, jež snad již snese nálepku „materiální směnečná přísnost“²⁰, prosazuje již ve vztahu mezi původními účastníky. Pokud je – jak zatím vplynulo výše – jejím jediným důvodem ochrana potenciálních nabyvatelů, nabízí se kacířská myšlenka, že ve vztazích mezi původními

---

¹⁸ Vnímavější čtenář již možná slyší imaginární svist argumentační sekery zastánce „formální směnečné přísnosti“, který by zde mohl zaujmout názor, že směnka není platná, neboť není jasné, zda účastníci použili u nás obvyklý formát data „den/měsíc/rok“ či „měsíc/den/rok“. Takový závěr považují (u směnek vystavených českými účastníky v ČR a v češtině) za absurdní, není však v praxi ojedinělý.

¹⁹ Pro účely této demonstrace nebudu příklad komplikovat tím, že by se jednalo o směnku psanou anglicky.

²⁰ Ale jistě i jakoukoliv podobnou poetickou nálepkou.

účastníky (tj. za situace, kdy směnka není převedena, realizuje v podstatě jako součást kauzálních vztahů a nestává se předmětem obchodu) to již za všech okolností platit nemusí. Cesta k subjektivizujícím interpretacím se tak v těchto případech zdá otevřená.

K výkladu směnečných doložek aneb opravdu musí přísnost bejt?

Josef Kotásek

Aberglaube ist die Poesie des Lebens.

*J. W. Goethe,
Maximen und Reflexionen*

1. Jen málo z hesel směnečného práva se mezi právníky těší takové oblíbě jako tzv. směnečná přísnost (*rigor cambialis*). Ve svém příspěvku se pokusím dokázat, že směnečná přísnost je - především v podobě tzv. „formální směnečné přísnosti“¹ - matoucím stereotypem, který nemá při aplikaci předpisů směnečného práva místo a jeho argumentační hodnota zhruba odpovídá Švejkovu zvolání, které jsem vybral do titulku.

2. Směnečná přísnost se v praxi nejčastěji traduje ústně. Tento směnečný archetyp zmiňují také všechny standardní učebnice směnečného práva či komentáře ke směnečným předpisům, a to zpravidla v úvodních historických či obecných pasážích (naštěstí méně už při vlastní argumentaci). V soudních rozhodnutích pak na ni výslovně nenarazíme, nicméně za řadou rozhodnutí vidíme úvahu o nutnosti formálnější interpretace projevů na směnkách s menším (či dokonce žádným) respektem ke skutečně projevené vůli účastníků.

Historicky přitom panuje ohledně směnečné přísnosti a geneze tohoto termínu jasno. Jednoduché vysvětlení se podává z nástinu směnečného práva z roku 1857², jehož autorem je W. J. Brožovský: „*Die gesetzliche*

---

¹ K tomu podrobněji v bodě 2 tohoto příspěvku.

² Brožowsky, W.J. *Die Lehre von den Wechseln und dem Wechselgeschäfte*. 2. vydání. Wien : Seidel, 1857, s. 6.

Bestimmung gegen einen Wechselverpflichteten im Falle der Nichterfüllung seiner Verbindlichkeit die persönliche Haft verhängen zu können, nennt man Wechselstrenge...“. Právě okamžitá osobní vazba směnečného dlužníka, jenž nezaplatil směnku ve stanovené lhůtě, tedy dala vzniknout označení „směnečná přísnost“.

Později však směnečná přísnost v literatuře hypertrofuje a získává další rozměry. Současná směnečná nauka zmiňuje zpravidla dva její druhy: formální a materiální³, přičemž příčinou mnoha zmatení je – jak uvidíme i níže - jejich zaměňování.

V tomto a navazujícím bodě se budu věnovat přísnosti formální. K ní se počítají především požadavky na obsah směnky, které je třeba respektovat při vyhotovení listiny a na kterých spočívá jistota směnečného provozu. Dále pak podle některých autorů jsou výrazem formální směnečné přísnosti striktní lhůty a předepsané zachovávací úkony (prezentace k placení, protest). Literatura zmiňuje v souvislosti s formální přísností také možnost domoci se plnění ze směnky skrze zrychlené řízení.

Náležitosti směnky přitom jen stěží můžeme považovat za „přísné“, nemáme-li tedy za „přísnou“ označit každou právní úpravu, která má tu nemístnou ambici stanovit svým adresátům náležitosti cenného papíru. Srovnáme-li navíc náležitosti směnečné s formálními požadavky kladenými např. na dluhopisy či zemědělské skladní listy, můžeme směnku považovat za vysoce flexibilní a benevolentní cenný papír s mimořádnou mírou tolerance k chybám a přehlédnutím svých účastníků. Který jiný cenný papír obstojí jako platný bez uvedení data splatnosti a jména výstavce, se sumou udanou v jedné listině třemi různými numerickými a současně třemi slovními údaji či – za určitých okolností⁴ – dokonce i bez uvedení místa vystavení a splatnosti? Směnka ano.

Rovněž tak povinnost vlastníka směnky vykonat tzv. zachovávací úkony nepřesvědčí jako vhodný základ pro generalizaci pod „směnečnou přísnost“. Je skutečností, že směnečný věřitel má právo na zaplacení vůči

---

³ Baumbach, A., Hefermehl, W., Casper, M. Wechselgesetz, Scheckgesetz. Recht der kartengestützten Zahlungen. 23. Vydání. Mnichov : C. H. Beck, 2008, s. 54.

⁴ U směnky cizí srov. čl. I § 1 a 2 SŠZ.

dlužníkům přímým (jde o akceptanta nebo o výstavce vlastní směnky) a předložení směnky k placení těmto osobám v relativně krátkých lhůtách není jen právem, ale důležitou povinností majitele, jejíž nesplnění spojuje zákon s tvrdými dopady. Pokud směnka nebyla při splatnosti řádně předložena k placení, dochází podle čl. I § 53 SŠZ k zániku závazků všech postihových (nepřímých) dlužníků ze směnky. Obdobné riziko hrozí tam, kde bylo třeba vykonat protest. Ze stejných důvodů můžeme ale za „přísnou“ označit úpravu smluvní pokuty, bankovní záruku či částečné obrácení důkazního břemene v některých sporech z nekalé soutěže.

Dovodit z nepřízně osudu, tj. otravující věřitelské povinnosti⁵ závěr, že směnečná úprava je „přísná“ snad lze – půjde ale toliko o určitou připomínku ceremoniálních povinností, jež věřiteli směnky nakládá zákon. Nelze pak tento pojem použít „normativně“, jako generalizující argument pro nesouvisející oblasti směnečného práva či dokonce jako metodu výkladu.

Totéž platí pro soudní uplatnění směnek. Úpravu v OSŘ, která dlužníkům dvakrát nepřeje (zejména mimořádně krátkou lhůtou k podání námitek a jejich časovou koncentrací), můžeme rovněž označit za „přísnou“, ale takto získaný pojem nebude než výchovnou upomínkou nepříznivého procesního postavení směnečných dlužníků v rámci procesu.

3. Ukázkou toho, jak lze podlehnout svodům stereotypu „formální směnečné přísnosti“ a tedy přílišnému formalismu při interpretaci doložek na směnce, je odpověď na dotaz publikovaný na jednom z právnických webů⁶ (text jsem mimochodem našel zcela náhodou po zadání pojmu „směnečná přísnost“ do vyhledávače).

Dotaz zněl následovně: „Směnečná suma a měna je uvedena v číselné podobě např. "70.000,- Kč" a ve slovním vyjádření téže sumy a měny je uvedeno "sedmdesát tisíc KORUN". Lze tu hovořit o splnění zákonného

---

⁵ Která ostatně není tak fatální, jak by se na první pohled zdálo. Dle čl. I § 46 odst. 2 SŠZ nedodržení předkládacích lhůt musí prokazovat ten, kdo se toho dovolává (tj. zpravidla dlužník). Právě nepříznivé důkazní postavení dlužníka je často klíčem, který věřiteli otevře cestu ke zdánlivě ztracenému postihu. Protestační povinnosti se potom směneční věřitelé mohou preventivně vyhnout – remisorní doložkou „bez protestu“ či jiným synonymem.

⁶ Publikován na <http://obcanske.juristic.cz/164445/>, stav k 20. 10. 2009.

požadavku URČITOSTI směnečné sumy nebo je směnky neplatná pro rozpor v označení měny (Kč x koruna)?“.

V odpovědi se pak tazateli dostalo tohoto stanoviska: „Zákon směnečný a šekový v čl. I § 6 uvádí: Je-li směnečná suma udána jak slovy, tak čísly a neshodují-li se tyto údaje, platí suma vyjádřená slovy." Ve Vašem případě se opravdu sumy neshodují, neboť výraz "Koruna" není to samé co "Kč" (jak je známo, existují např. švédské koruny apod.) Jestliže tedy má přednost vyjádření směnečné sumy v psané podobě, musím konstatovat, že směnečná suma je vyjádřena neurčitě, a tudíž je směnka neplatná“.

Tento závěr není obhajitelný. Předně platí, že uvedená směnka neobsahuje žádné kolizní údaje, ani sumy, ani měny. Měna určená pouze druhově, tj. výrazem „korun“, je v jiné části směnky, tj. u numerického údaje, upřesněna tak, že jsou jimi české koruny. Se stejným přístupem bychom museli odmítnout platnost směnky splatné „v Jihomoravském kraji“ a současně „v Hodoníně“. I zde byl použit (v tomto případě skutečně nepřijatelný) příliš obecný výraz, tj. Jihomoravský kraj. Splatnost „v Hodoníně“ ale vše napravuje a činí z krajského údaje manýru bez právního významu.

Ustanovení čl. I § 6 zmiňované v odpovědi se na daný případ vůbec nevztahuje, to řeší pouze kolizi slovního a numerického údaje sumy a nikoliv měny. Ovšem i kdyby byla suma na směnce vyjádřena pouze výrazem „koruny“, obstála by listina jako platná směnka (to je ostatně jádro problému, na který se čtenář dotazoval). V čl. I § 41 SŠZ je pamatováno na situaci, kdy je měna určena pouze genericky (např. právě výrazem „koruny“). Je-li směnečná suma udána druhem peněz, který má stejné označení v místě vystavení a místě platebním, avšak různou hodnotu ve státě vystavení a ve státě placení, má se za to, že je tím míněn druh peněz platebního místa.

Citované ustanovení řeší pouze situace, kdy je ve směnce užito měny, která má sice stejné označení, avšak různou hodnotu ve státě vystavení a ve státě placení. Odklízí nejasnosti vyvolané možnou kolizí měn místa vystavení a platebního místa a nepamatuje již na to, jak *obecně* postupovat u směnek s nedostatečně určenou měnou. U směnky vystavené v České republice na „koruny“ a splatné ve Francii – a naopak – nebo dokonce u tuzemské

směnky vystavené na „koruny“, bychom proto při striktním pohledu mohli dospět k závěru, že jde o směnku neplatnou, neboť řešení těchto variant již zákon nezná.

Takový závěr by však byl příliš unáhlený, neboť naleznul-li zákon řešení u kolize měn, tím spíše najdeme konkrétní měnu v případech, kde takové nebezpečí vůbec nehrozí. V uvedeném příkladu jde tedy o platné směnky znějící na koruny české⁷.

4. Zatímco výše uvedený příklad byl spíše výsledkem přehlédnutí příslušného ustanovení SŠZ, následující případ (který již není pouze smyšlený, ale vychází z konkrétního soudního rozhodnutí slovenského Nejvyššího soudu) je přesnou ukázkou situace, kdy se „formální směnečná přísnost“ vymknula z kloubů.

Soud ve sporu posuzoval směnku, která obsahovala v části „*splatno dne*“ určitý údaj splatnosti a vpravo naproti v textu pak další zápis ve znění „*zaplatíme na základě předložení směnky efektivně*“. Směnka zněla na cizí měnu, tj. na měnu, která neobíhá v místě platebním.

Podle názoru soudu je tato směnka neplatná pro neurčitost data splatnosti danou kolizí mezi určením za směnku splatnou v určitý den (směnka má konkrétní datum) a určením listiny za směnku na viděnou (podle soudu slovy „*zaplatíme na základě předložení směnky efektivně*“). Tento názor podle mého rovněž nelze obhájit.

Vycházím z toho, že údaj „*zaplatíme na základě předložení efektivně*“ nelze mít za vyjádření data splatnosti⁸. Svědčí pro to následující argumenty:

Směnka již konkrétní údaj data splatnosti obsahuje, je směnkou fixní s jednoznačně určeným datem splatnosti (den, měsíc, rok). Navazující údaje je pak třeba primárně vnímat v tomto kontextu a nikoliv jako implicitně kontradiktorní.

---

⁷ Cit. Dle Kotásek, J. in Kotásek, Pokorná, Raban. Kurs obchodního práva. Právo cenných papírů. Praha : C.H.Beck, 2009, s. 244.

⁸ Tento závěr platí nejen pro fixní směnky, ale i pro směnky, které by byly vistasměnkami ze zákona (pro absenci výslovného údaje splatnosti). Z údaje „*zaplatíme na základě předložení směnky efektivně*“ nelze totiž splatnost na viděnou dovodit.

Z kontextu věty „zaplatíme na základě předložení směnky efektivně“ je dále patrné, že směřuje k modu placení (v cizí měně) a nemá mít smysl (rozporného) určení data splatnosti. Výraz „na základě předložení“ nelze vnímat takto izolovaně a vytrhávat z kontextu; zde nejen z celkového kontextu směnky, ale dokonce z kontextu jedné souvislé věty, která končí výrazem „efektivně“. Taková interpretace by byla v rozporu s písemným vyjádřením vůle, které je jednoznačné. Byla by také založena na nesprávné a neobhajitelné projekci vůle příslušného tvůrce směnky.

Pojem „zaplatíme na základě předložení“, myšleno i bez dovětku „efektivně“, navíc nelze automaticky vnímat jako synonymum splatnosti vistasměnky. Je sice pravda, že v literatuře i v praxi se u vistasměnek setkáme s podobným termínem – tj. pojmem „při předložení“ – a to jako s jedním z doporučovaných způsobů, jak vyjádřit splatnost směnky *a vista*⁹.

Jak již ale vyplynulo z úvodu tohoto příspěvku, je prezentace směnky k placení pravidelným předpokladem pro výkon práv z každé směnky (včetně směnky fixní). Z tohoto důvodu bychom samozřejmě považovali za platnou i směnku s údajem splatnosti „při předložení dne 13. 2. 2009“, neboť i zde je zřejmé, že splatnost je dána na určitý den a pouze se nadbytečně zdůrazňuje to, co je automatické – tj. řádná prezentace k placení a tedy naplnění prvního zachovávacího úkonu.

Tím spíše pak můžeme aprobovat posuzovanou směnku – u ní totiž ani k formální kolizi s doporučovaným údajem pro určení splatnosti vistasměnky (tj. s údajem „při předložení“) vůbec nedošlo. Citovaný výraz je nutno vykládat v kontextu s výrazem „efektivně“.

Není-li výraz „zaplatíme na základě předložení směnky efektivně“ údajem splatnosti, nabízí se otázka, jaký bude její skutečný význam (a z jakého důvodu tedy tvůrce tuto větu v listině použil). Jak bylo uvedeno v úvodu příspěvku, posuzovaná směnka nezní na měnu, která je zákonným platidlem v místě platebním. To je zcela bez výhrad, neboť SŠZ účastníky

---

⁹ Z novější literatury srov. Kovařík, Z. Zákon směnečný a šekový. 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 1999, s. 107, obdobně Kotásek, J. Směnečné právo. Komentář k čl. I zákona směnečného a šekového. Praha : Prospektrum, 2006.

směnky co do měny nijak neomezuje a bez ohledu na místo vystavení či místo splatnosti lze směnku vystavit na jakoukoliv existující měnu.

Výplata směnek na cizí měnu při včasném plnění je pak předmětem úpravy prvního odstavce čl. I § 41 odst. 1 SŠZ. Předpis zde vychází vstříc plátcí a dává mu na výběr ze dvou možností: platící dlužník může buď zaplatit ve měně platebního místa, a to podle hodnoty v den splatnosti, nebo může platit v cizí měně, na kterou směnka skutečně zní. To neplatí, pokud směnka obsahuje výstavcovu doložku o efektivním placení v cizí měně¹⁰. Směnka se potom proplácí skutečně ve měně, na jakou zní, a dlužník nemůže splnit svůj závazek zaplacením v tuzemské měně.

Znění doložky o efektivním placení není v zákoně uvedeno ani demonstrativně, v současné praxi je ovšem nejčastější právě prvá uvedená varianta, která laboruje s ustáleným pojmem „efektivně“.

Z toho je zřejmé, jaký byl skutečný smysl a účel výrazu „zaplatíme na základě předložení směnky efektivně“. Uvedená věta se nijak netýká data splatnosti; to již koneckonců na směnce bylo uvedeno v podobě korektního denního údaje. Její význam spočívá v určení měny, ve které se bude směnka proplácet.

5. Oba výše uvedené příklady jsou ukázkou formalistních a stereotypních přístupů k výkladu směnečných doložek. Vychází z představy jakési „formální přísnosti“, dle níž interpretace údajů na směnce má (nebo alespoň může) být striktnější, než je tomu u běžných úkonů. Výsledkem takových rezortních „sekernických“ přístupů jsou potom závěry, které nutně vyděsí každého citlivějšího civilistu, jenž i při výkladu směnečných prohlášení bere v úvahu celkový kontext směnečných prohlášení a očividný smysl jednotlivých prohlášení (jak ostatně tradičně žádá i judikatura¹¹).

Zatím jsem ale ponechával stranou druhou variantu „směnečné přísnosti“, která je v literatuře označována jako „materiální“. V literatuře¹² se jí obvykle rozumí vyloučení námitek směnečných dlužníků (námitek z tzv.

---

¹⁰ Srov. čl. I § 41 odst. 4 SŠZ.

¹¹ Dle Baumbach/Hefermehl/Casper, Wechselgesetz und Scheckgesetz, 23. vydání. C. H. Beck 2008. s. 74.

¹² Ibid., s. 54.

vlastních vztahů¹³ či námitek založených na protimluvním doplnění blankosměnky). Tuto oblast nechávám z prostorových důvodů stranou, obecně lze však zde proti zobecňující „přísnosti“ opět namítat to, co již bylo uvedeno u přísnosti formální. Tato nálepka je tu opět toliko výstrahou, upozorněním na nepříznivé námitkové postavení dlužníka a neměla by sloužit jako sugestivní argument, který odůvodňuje sám sebe.

Podle citované literatury má dále být výrazem materiální směnečné přísnosti skutečnost, že obsah směnečného závazku se výhradně řídí listinou a nelze brát v potaz okolnosti, které leží mimo listinu (*quod non est in cambio non est in mundo*). V zásadě rozhoduje typický a obvyklý smysl směnečného prohlášení, nikoliv záměry a cíle účastníků. Pro výklad je rozhodující směnečná listina jako taková a jiné okolnosti lze zohlednit pouze tehdy, pokud by musely být známy každé třetí osobě¹⁴. Materiální směnečná přísnost je tedy v podstatě částečnou derogací obvyklých interpretačních postupů, derogací, která odráží specifika cenných papírů a s ohledem na jejich imanentní oběh odmítá brát v potaz subjektivní faktory.

Vyloučeny tak mají být např. regionální či etnicky podmíněné jazykové zvláštnosti a důsledně objektivizující interpretaci dokazuje i skutečnost, že soudy v zahraničí výslovně nezohledňují ani dohody stran ohledně vlastního výkladu použitých pojmů¹⁵. Roli také nebude hrát jinak v občanském¹⁶ i obchodním právu¹⁷ značně relevantní následné chování stran.

S tím se v zásadě ztotožňuji. Platí, že směnky jsou imanentně určeny k oběhu a k interpretaci sporných údajů v nich obsažených je třeba přistupovat objektivně z pohledu potenciálních nabyvatelů směnek. Neměli bychom proto v zásadě přihlížet k okolnostem ležícím mimo směnku

---

¹³ Ve smyslu čl. I § 17 SŠZ.

¹⁴ Takto např. německý BGH, Sbirka rozhodnutí BGH v civilních věcech, 1964, s. 11, který připouští „*nur solche Umstände heranzuziehen, die einem am Begebungsvertrag nicht beteiligten drittem mutmasslich bekannt sind oder von ihm ohne Schwierigkeiten erkannt werden können*“ (cit. dle Münch. J. Die Reichweite der Unterschrift im Wechselrecht. Berlín : Duncker und Humblot, 1993, s. 101).

¹⁵ Srov. Entscheidungen des Reichsgerichts in den Zivilsachen, ročník 1919, s. 93.

¹⁶ A to i bez výslovné úpravy v občanském zákoníku, srov. Švestka in Švestka/Spáčil/Škárová/Hulmák a kol. Občanský zákoník. Komentář. 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 2009, s. 325.

¹⁷ Srov. § 266 odst. 3 ObchZ.

samotnou. Důvody jsou jasné: nový nabyvatel se orientuje podle listiny a okolnosti mimo ni mu mohou třeba i záměrně zůstat utajeny.

Představme si např. situaci nového věřitele neakceptované směnky cizí, který získal směnku od remitenta rubopisem (půjde o indosament s běžnými garančními účinky). Směnka má splatnost vyjádřenu toliko numericky: údajem „11. 12. 2009“¹⁸. Slovní vyjádření splatnosti chybí (z hlediska platnosti směnky není ostatně potřeba, nicméně jak uvidíme dále, formuláře mají dobrý důvod, proč tento údaj vyžadují primárně nebo duplicitně i ve slovním vyjádření).

Věřitel směnku v prosinci včas prezentuje a protestuje. Poté podá žalobu na dlužníky ze směnky, tj. na výstavce cizí směnky a indosanta. Ti na svou obranu v námitkách uvedou, že směnka byla ve skutečnosti splatná dne 12. listopadu a nikoliv 11. prosince. Protest byl proto podle nich učiněn pozdě a došlo k zániku všech práv ze směnky dle čl. I § 53 SŠZ. Ve sporu bude prokázáno, že účastníci skutečně důsledně používají způsob uvedení data ve formátu „měsíc/den/rok“ a i datum na směnce mělo být uvedeno v tomto pořadí. Bude to také patrné z jejich zavedené vzájemné praxe i např. výkladových pravidel ve smlouvě, která upravila použití směnky. Třebaže bude bezpochyby prokázáno, že datem splatnosti opravdu měl být 11. prosinec, neměla by ale tato okolnost hrát jakoukoliv roli vzhledem k novému nabyvateli směnky¹⁹, který tedy směnku protestoval včas a disponuje postižními právy.

Je ovšem otázkou, zda se tato důsledně objektivní interpretace směnečných doložek, jež snad již snese nálepku „materiální směnečná přísnost“²⁰, prosazuje již ve vztahu mezi původními účastníky. Pokud je – jak zatím vyplynulo výše – jejím jediným důvodem ochrana potenciálních nabyvatelů, nabízí se kacířská myšlenka, že ve vztazích mezi původními

---

¹⁸ Vnímavější čtenář již možná slyší imaginární svist argumentační sekery zastánce „formální směnečné přísnosti“, který by zde mohl zaujmout názor, že směnka není platná, neboť není jasné, zda účastníci použili u nás obvyklý formát data „den/měsíc/rok“ či „měsíc/den/rok“. Takový závěr považují (u směnek vystavených českými účastníky v ČR a v češtině) za absurdní, není však v praxi ojedinělý.

¹⁹ Pro účely této demonstrace nebudu příklad komplikovat tím, že by se jednalo o směnku psanou anglicky.

²⁰ Ale jistě i jakoukoliv podobnou poetickou nálepku.

účastníky (tj. za situace, kdy směnka není převedena, realizuje v podstatě jako součást kauzálních vztahů a nestává se předmětem obchodu) to již za všech okolností platit nemusí. Cesta k subjektivizujícím interpretacím se tak v těchto případech zdá otevřená.

K výkladu směnečných doložek aneb opravdu musí přísnost bejt?

Josef Kotásek

Aberglaube ist die Poesie des Lebens.

*J. W. Goethe,
Maximen und Reflexionen*

1. Jen málo z hesel směnečného práva se mezi právníky těší takové oblíbě jako tzv. směnečná přísnost (*rigor cambialis*). Ve svém příspěvku se pokusím dokázat, že směnečná přísnost je - především v podobě tzv. „formální směnečné přísnosti“¹ - matoucím stereotypem, který nemá při aplikaci předpisů směnečného práva místo a jeho argumentační hodnota zhruba odpovídá Švejkovu zvolání, které jsem vybral do titulku.

2. Směnečná přísnost se v praxi nejčastěji traduje ústně. Tento směnečný archetyp zmiňují také všechny standardní učebnice směnečného práva či komentáře ke směnečným předpisům, a to zpravidla v úvodních historických či obecných pasážích (naštěstí méně už při vlastní argumentaci). V soudních rozhodnutích pak na ni výslovně nenarazíme, nicméně za řadou rozhodnutí vidíme úvahu o nutnosti formálnější interpretace projevů na směnkách s menším (či dokonce žádným) respektem ke skutečně projevené vůli účastníků.

Historicky přitom panuje ohledně směnečné přísnosti a geneze tohoto termínu jasno. Jednoduché vysvětlení se podává z nástinu směnečného práva z roku 1857², jehož autorem je W. J. Brožovský: „*Die gesetzliche*

---

¹ K tomu podrobněji v bodě 2 tohoto příspěvku.

² Brožowsky, W.J. *Die Lehre von den Wechseln und dem Wechselgeschäfte*. 2. vydání. Wien : Seidel, 1857, s. 6.

Bestimmung gegen einen Wechselverpflichteten im Falle der Nichterfüllung seiner Verbindlichkeit die persönliche Haft verhängen zu können, nennt man Wechselstrenge...“. Právě okamžitá osobní vazba směnečného dlužníka, jenž nezaplatil směnku ve stanovené lhůtě, tedy dala vzniknout označení „směnečná přísnost“.

Později však směnečná přísnost v literatuře hypertrofuje a získává další rozměry. Současná směnečná nauka zmiňuje zpravidla dva její druhy: formální a materiální³, přičemž příčinou mnoha zmatení je – jak uvidíme i níže – jejich zaměňování.

V tomto a navazujícím bodě se budu věnovat přísnosti formální. K ní se počítají především požadavky na obsah směnky, které je třeba respektovat při vyhotovení listiny a na kterých spočívá jistota směnečného provozu. Dále pak podle některých autorů jsou výrazem formální směnečné přísnosti striktní lhůty a předepsané zachovávací úkony (prezentace k placení, protest). Literatura zmiňuje v souvislosti s formální přísností také možnost domoci se plnění ze směnky skrze zrychlené řízení.

Náležitosti směnky přitom jen stěží můžeme považovat za „přísné“, nemáme-li tedy za „přísnou“ označit každou právní úpravu, která má tu nemístnou ambici stanovit svým adresátům náležitosti cenného papíru. Srovnáme-li navíc náležitosti směnečné s formálními požadavky kladenými např. na dluhopisy či zemědělské skladní listy, můžeme směnku považovat za vysoce flexibilní a benevolentní cenný papír s mimořádnou mírou tolerance k chybám a přehlédnutím svých účastníků. Který jiný cenný papír obstojí jako platný bez uvedení data splatnosti a jména výstavce, se sumou udanou v jedné listině třemi různými numerickými a současně třemi slovními údaji či – za určitých okolností⁴ – dokonce i bez uvedení místa vystavení a splatnosti? Směnka ano.

Rovněž tak povinnost vlastníka směnky vykonat tzv. zachovávací úkony nepřesvědčí jako vhodný základ pro generalizaci pod „směnečnou přísnost“. Je skutečností, že směnečný věřitel má právo na zaplacení vůči

---

³ Baumbach, A., Hefermehl, W., Casper, M. Wechselgesetz, Scheckgesetz. Recht der kartengestützten Zahlungen. 23. Vydání. Mnichov : C. H. Beck, 2008, s. 54.

⁴ U směnky cizí srov. čl. I § 1 a 2 SŠZ.

dlužníkům přímým (jde o akceptanta nebo o výstavce vlastní směnky) a předložení směnky k placení těmto osobám v relativně krátkých lhůtách není jen právem, ale důležitou povinností majitele, jejíž nesplnění spojuje zákon s tvrdými dopady. Pokud směnka nebyla při splatnosti řádně předložena k placení, dochází podle čl. I § 53 SŠZ k zániku závazků všech postihových (nepřímých) dlužníků ze směnky. Obdobné riziko hrozí tam, kde bylo třeba vykonat protest. Ze stejných důvodů můžeme ale za „přísnou“ označit úpravu smluvní pokuty, bankovní záruku či částečné obrácení důkazního břemene v některých sporech z nekalé soutěže.

Dovodit z nepřízně osudu, tj. otravující věřitelské povinnosti⁵ závěr, že směnečná úprava je „přísná“ snad lze – půjde ale toliko o určitou připomínku ceremoniálních povinností, jež věřiteli směnky nakládá zákon. Nelze pak tento pojem použít „normativně“, jako generalizující argument pro nesouvisející oblasti směnečného práva či dokonce jako metodu výkladu.

Totéž platí pro soudní uplatnění směnek. Úpravu v OSŘ, která dlužníkům dvakrát nepřeje (zejména mimořádně krátkou lhůtou k podání námitek a jejich časovou koncentrací), můžeme rovněž označit za „přísnou“, ale takto získaný pojem nebude než výchovnou upomínkou nepříznivého procesního postavení směnečných dlužníků v rámci procesu.

3. Ukázkou toho, jak lze podlehnout svodům stereotypu „formální směnečné přísnosti“ a tedy přílišnému formalismu při interpretaci doložek na směnce, je odpověď na dotaz publikovaný na jednom z právnických webů⁶ (text jsem mimochodem našel zcela náhodou po zadání pojmu „směnečná přísnost“ do vyhledávače).

Dotaz zněl následovně: „Směnečná suma a měna je uvedena v číselné podobě např. "70.000,- Kč" a ve slovním vyjádření téže sumy a měny je uvedeno "sedmdesát tisíc KORUN". Lze tu hovořit o splnění zákonného

---

⁵ Která ostatně není tak fatální, jak by se na první pohled zdálo. Dle čl. I § 46 odst. 2 SŠZ nedodržení předkládacích lhůt musí prokazovat ten, kdo se toho dovolává (tj. zpravidla dlužník). Právě nepříznivé důkazní postavení dlužníka je často klíčem, který věřiteli otevře cestu ke zdánlivě ztracenému postihu. Protestační povinnosti se potom směneční věřitelé mohou preventivně vyhnout – remisorní doložkou „bez protestu“ či jiným synonymem.

⁶ Publikován na <http://obcanske.juristic.cz/164445/>, stav k 20. 10. 2009.

požadavku URČITOSTI směnečné sumy nebo je směnky neplatná pro rozpor v označení měny (Kč x koruna)?“.

V odpovědi se pak tazateli dostalo tohoto stanoviska: „Zákon směnečný a šekový v čl. I § 6 uvádí: Je-li směnečná suma udána jak slovy, tak čísly a neshodují-li se tyto údaje, platí suma vyjádřená slovy.“ Ve Vašem případě se opravdu sumy neshodují, neboť výraz "Koruna" není to samé co "Kč" (jak je známo, existují např. švédské koruny apod.) Jestliže tedy má přednost vyjádření směnečné sumy v psané podobě, musím konstatovat, že směnečná suma je vyjádřena neurčitě, a tudíž je směnka neplatná“.

Tento závěr není obhajitelný. Předně platí, že uvedená směnka neobsahuje žádné kolizní údaje, ani sumy, ani měny. Měna určená pouze druhově, tj. výrazem „korun“, je v jiné části směnky, tj. u numerického údaje, upřesněna tak, že jsou jimi české koruny. Se stejným přístupem bychom museli odmítnout platnost směnky splatné „v Jihomoravském kraji“ a současně „v Hodoníně“. I zde byl použit (v tomto případě skutečně nepřipustný) příliš obecný výraz, tj. Jihomoravský kraj. Splatnost „v Hodoníně“ ale vše napravuje a činí z krajského údaje manýru bez právního významu.

Ustanovení čl. I § 6 zmiňované v odpovědi se na daný případ vůbec nevztahuje, to řeší pouze kolizi slovního a numerického údaje sumy a nikoliv měny. Ovšem i kdyby byla suma na směnce vyjádřena pouze výrazem „koruny“, obstála by listina jako platná směnka (to je ostatně jádro problému, na který se čtenář dotazoval). V čl. I § 41 SŠZ je pamatováno na situaci, kdy je měna určena pouze genericky (např. právě výrazem „koruny“). Je-li směnečná suma udána druhem peněz, který má stejné označení v místě vystavení a místě platebním, avšak různou hodnotu ve státě vystavení a ve státě placení, má se za to, že je tím míněn druh peněz platebního místa.

Citované ustanovení řeší pouze situace, kdy je ve směnce užito měny, která má sice stejné označení, avšak různou hodnotu ve státě vystavení a ve státě placení. Odklízí nejasnosti vyvolané možnou kolizí měn místa vystavení a platebního místa a nepamatuje již na to, jak *obecně* postupovat u směnek s nedostatečně určenou měnou. U směnky vystavené v České republice na „koruny“ a splatné ve Francii – a naopak – nebo dokonce u tuzemské

směnky vystavené na „koruny“, bychom proto při striktním pohledu mohli dospět k závěru, že jde o směnku neplatnou, neboť řešení těchto variant již zákon nezná.

Takový závěr by však byl příliš unáhlený, neboť naleznul-li zákon řešení u kolize měn, tím spíše najdeme konkrétní měnu v případech, kde takové nebezpečí vůbec nehrozí. V uvedeném příkladu jde tedy o platné směnky znějící na koruny české⁷.

4. Zatímco výše uvedený příklad byl spíše výsledkem přehlédnutí příslušného ustanovení SŠZ, následující případ (který již není pouze smyšlený, ale vychází z konkrétního soudního rozhodnutí slovenského Nejvyššího soudu) je přesnou ukázkou situace, kdy se „formální směnečná přísnost“ vymknula z kloubů.

Soud ve sporu posuzoval směnku, která obsahovala v části „*splatno dne*“ určitý údaj splatnosti a vpravo naproti v textu pak další zápis ve znění „*zaplatíme na základě předložení směnky efektivně*“. Směnka zněla na cizí měnu, tj. na měnu, která neobíhá v místě platebním.

Podle názoru soudu je tato směnka neplatná pro neurčitost data splatnosti danou kolizí mezi určením za směnku splatnou v určitý den (směnka má konkrétní datum) a určením listiny za směnku na viděnou (podle soudu slovy „*zaplatíme na základě předložení směnky efektivně*“). Tento názor podle mého rovněž nelze obhájit.

Vycházím z toho, že údaj „*zaplatíme na základě předložení efektivně*“ nelze mít za vyjádření data splatnosti⁸. Svědčí pro to následující argumenty:

Směnka již konkrétní údaj data splatnosti obsahuje, je směnkou fixní s jednoznačně určeným datem splatnosti (den, měsíc, rok). Navazující údaje je pak třeba primárně vnímat v tomto kontextu a nikoliv jako implicitně kontradiktorní.

---

⁷ Cit. Dle Kotásek, J. in Kotásek, Pokorná, Raban. Kurs obchodního práva. Právo cenných papírů. Praha : C.H.Beck, 2009, s. 244.

⁸ Tento závěr platí nejen pro fixní směnky, ale i pro směnky, které by byly vistasměnkami ze zákona (pro absenci výslovného údaje splatnosti). Z údaje „*zaplatíme na základě předložení směnky efektivně*“ nelze totiž splatnost na viděnou dovodit.

Z kontextu věty „zaplatíme na základě předložení směnky efektivně“ je dále patrné, že směřuje k modu placení (v cizí měně) a nemá mít smysl (rozporného) určení data splatnosti. Výraz „na základě předložení“ nelze vnímat takto izolovaně a vytrhávat z kontextu; zde nejen z celkového kontextu směnky, ale dokonce z kontextu jedné souvislé věty, která končí výrazem „efektivně“. Taková interpretace by byla v rozporu s písemným vyjádřením vůle, které je jednoznačné. Byla by také založena na nesprávné a neobhajitelné projekci vůle příslušného tvůrce směnky.

Pojem „zaplatíme na základě předložení“, myšleno i bez dovětku „efektivně“, navíc nelze automaticky vnímat jako synonymum splatnosti vistasměnky. Je sice pravda, že v literatuře i v praxi se u vistasměnek setkáme s podobným termínem – tj. pojmem „při předložení“ – a to jako s jedním z doporučených způsobů, jak vyjádřit splatnost směnky *a vista*⁹.

Jak již ale vyplynulo z úvodu tohoto příspěvku, je prezentace směnky k placení pravidelným předpokladem pro výkon práv z každé směnky (včetně směnky fixní). Z tohoto důvodu bychom samozřejmě považovali za platnou i směnku s údajem splatnosti „při předložení dne 13. 2. 2009“, neboť i zde je zřejmé, že splatnost je dána na určitý den a pouze se nadbytečně zdůrazňuje to, co je automatické – tj. řádná prezentace k placení a tedy naplnění prvního zachovávacího úkonu.

Tím spíše pak můžeme aprobovat posuzovanou směnku – u ní totiž ani k formální kolizi s doporučeným údajem pro určení splatnosti vistasměnky (tj. s údajem „při předložení“) vůbec nedošlo. Citovaný výraz je nutno vykládat v kontextu s výrazem „efektivně“.

Není-li výraz „zaplatíme na základě předložení směnky efektivně“ údajem splatnosti, nabízí se otázka, jaký bude její skutečný význam (a z jakého důvodu tedy tvůrce tuto větu v listině použil). Jak bylo uvedeno v úvodu příspěvku, posuzovaná směnka nezní na měnu, která je zákonným platidlem v místě platebním. To je zcela bez výhrad, neboť SŠZ účastníky

---

⁹ Z novější literatury srov. Kovařík, Z. Zákon směnečný a šekový. 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 1999, s. 107, obdobně Kotásek, J. Směnečné právo. Komentář k čl. I zákona směnečného a šekového. Praha : Prospektrum, 2006.

směnky co do měny nijak neomezuje a bez ohledu na místo vystavení či místo splatnosti lze směnku vystavit na jakoukoliv existující měnu.

Výplata směnek na cizí měnu při včasném plnění je pak předmětem úpravy prvního odstavce čl. I § 41 odst. 1 SŠZ. Předpis zde vychází vstřícně plátcí a dává mu na výběr ze dvou možností: platící dlužník může buď zaplatit ve měně platebního místa, a to podle hodnoty v den splatnosti, nebo může platit v cizí měně, na kterou směnka skutečně zní. To neplatí, pokud směnka obsahuje výstavcovu doložku o efektivním placení v cizí měně¹⁰. Směnka se potom proplácí skutečně ve měně, na jakou zní, a dlužník nemůže splnit svůj závazek zaplacením v tuzemské měně.

Znění doložky o efektivním placení není v zákoně uvedeno ani demonstrativně, v současné praxi je ovšem nejčastější právě prvá uvedená varianta, která laboruje s ustáleným pojmem „efektivně“.

Z toho je zřejmé, jaký byl skutečný smysl a účel výrazu „zaplatíme na základě předložení směnky efektivně“. Uvedená věta se nijak netýká data splatnosti; to již koneckonců na směnce bylo uvedeno v podobě korektního denního údaje. Její význam spočívá v určení měny, ve které se bude směnka proplácet.

5. Oba výše uvedené příklady jsou ukázkou formalistních a stereotypních přístupů k výkladu směnečných doložek. Vychází z představy jakési „formální přísnosti“, dle níž interpretace údajů na směnce má (nebo alespoň může) být striktnější, než je tomu u běžných úkonů. Výsledkem takových rezortních „sekernických“ přístupů jsou potom závěry, které nutně vyděsí každého citlivějšího civilistu, jenž i při výkladu směnečných prohlášení bere v úvahu celkový kontext směnečných prohlášení a očividný smysl jednotlivých prohlášení (jak ostatně tradičně žádá i judikatura¹¹).

Zatím jsem ale ponechával stranou druhou variantu „směnečné přísnosti“, která je v literatuře označována jako „materiální“. V literatuře¹² se jí obvykle rozumí vyloučení námitek směnečných dlužníků (námitek z tzv.

---

¹⁰ Srov. čl. I § 41 odst. 4 SŠZ.

¹¹ Dle Baumbach/Hefermehl/Casper, Wechselgesetz und Scheckgesetz, 23. vydání. C. H. Beck 2008. s. 74.

¹² Ibid., s. 54.

vlastních vztahů¹³ či námitek založených na protimluvním doplnění blankosměnky). Tuto oblast nechávám z prostorových důvodů stranou, obecně lze však zde proti zobecňující „přísnosti“ opět namítat to, co již bylo uvedeno u přísnosti formální. Tato nálepka je tu opět toliko výstrahou, upozorněním na nepříznivé námitkové postavení dlužníka a neměla by sloužit jako sugestivní argument, který odůvodňuje sám sebe.

Podle citované literatury má dále být výrazem materiální směnečné přísnosti skutečnost, že obsah směnečného závazku se výhradně řídí listinou a nelze brát v potaz okolnosti, které leží mimo listinu (*quod non est in cambio non est in mundo*). V zásadě rozhoduje typický a obvyklý smysl směnečného prohlášení, nikoliv záměry a cíle účastníků. Pro výklad je rozhodující směnečná listina jako taková a jiné okolnosti lze zohlednit pouze tehdy, pokud by musely být známy každé třetí osobě¹⁴. Materiální směnečná přísnost je tedy v podstatě částečnou derogací obvyklých interpretačních postupů, derogací, která odráží specifika cenných papírů a s ohledem na jejich imanentní oběh odmítá brát v potaz subjektivní faktory.

Vyloučeny tak mají být např. regionální či etnicky podmíněné jazykové zvláštnosti a důsledně objektivizující interpretaci dokazuje i skutečnost, že soudy v zahraničí výslovně nezohledňují ani dohody stran ohledně vlastního výkladu použitých pojmů¹⁵. Roli také nebude hrát jinak v občanském¹⁶ i obchodním právu¹⁷ značně relevantní následné chování stran.

S tím se v zásadě ztotožňuji. Platí, že směnky jsou imanentně určeny k oběhu a k interpretaci sporných údajů v nich obsažených je třeba přistupovat objektivně z pohledu potenciálních nabyvatelů směnek. Neměli bychom proto v zásadě přihlížet k okolnostem ležícím mimo směnku

---

¹³ Ve smyslu čl. I § 17 SŠZ.

¹⁴ Takto např. německý BGH, Sbirka rozhodnutí BGH v civilních věcech, 1964, s. 11, který připouští „*nur solche Umstände heranzuziehen, die einem am Begebungsvertrag nicht beteiligten drittem mutmasslich bekannt sind oder von ihm ohne Schwierigkeiten erkannt werden können*“ (cit. dle Münch. J. Die Reichweite der Unterschrift im Wechselrecht. Berlín : Duncker und Humblot, 1993, s. 101).

¹⁵ Srov. Entscheidungen des Reichsgerichts in den Zivilsachen, ročník 1919, s. 93.

¹⁶ A to i bez výslovné úpravy v občanském zákoníku, srov. Švestka in Švestka/Spáčil/Škárová/Hulmák a kol. Občanský zákoník. Komentář. 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 2009, s. 325.

¹⁷ Srov. § 266 odst. 3 ObchZ.

samotnou. Důvody jsou jasné: nový nabyvatel se orientuje podle listiny a okolnosti mimo ni mu mohou třeba i záměrně zůstat utajeny.

Představme si např. situaci nového věřitele neakceptované směnky cizí, který získal směnku od remitenta rubopisem (půjde o indosament s běžnými garančními účinky). Směnka má splatnost vyjádřenu toliko numericky: údajem „11. 12. 2009“¹⁸. Slovní vyjádření splatnosti chybí (z hlediska platnosti směnky není ostatně potřeba, nicméně jak uvidíme dále, formuláře mají dobrý důvod, proč tento údaj vyžadují primárně nebo duplicitně i ve slovním vyjádření).

Věřitel směnku v prosinci včas prezentuje a protestuje. Poté podá žalobu na dlužníky ze směnky, tj. na výstavce cizí směnky a indosanta. Ti na svou obranu v námitkách uvedou, že směnka byla ve skutečnosti splatná dne 12. listopadu a nikoliv 11. prosince. Protest byl proto podle nich učiněn pozdě a došlo k zániku všech práv ze směnky dle čl. I § 53 SŠZ. Ve sporu bude prokázáno, že účastníci skutečně důsledně používají způsob uvedení data ve formátu „měsíc/den/rok“ a i datum na směnce mělo být uvedeno v tomto pořadí. Bude to také patrné z jejich zavedené vzájemné praxe i např. výkladových pravidel ve smlouvě, která upravila použití směnky. Třebaže bude bezpochyby prokázáno, že datem splatnosti opravdu měl být 11. prosinec, neměla by ale tato okolnost hrát jakoukoliv roli vzhledem k novému nabyvateli směnky¹⁹, který tedy směnku protestoval včas a disponuje postižními právy.

Je ovšem otázkou, zda se tato důsledně objektivní interpretace směnečných doložek, jež snad již snese nálepku „materiální směnečná přísnost“²⁰, prosazuje již ve vztahu mezi původními účastníky. Pokud je – jak zatím vplynulo výše – jejím jediným důvodem ochrana potenciálních nabyvatelů, nabízí se kacířská myšlenka, že ve vztazích mezi původními

---

¹⁸ Vnímavější čtenář již možná slyší imaginární svist argumentační sekery zastánce „formální směnečné přísnosti“, který by zde mohl zaujmout názor, že směnka není platná, neboť není jasné, zda účastníci použili u nás obvyklý formát data „den/měsíc/rok“ či „měsíc/den/rok“. Takový závěr považují (u směnek vystavených českými účastníky v ČR a v češtině) za absurdní, není však v praxi ojedinělý.

¹⁹ Pro účely této demonstrace nebudu příklad komplikovat tím, že by se jednalo o směnku psanou anglicky.

²⁰ Ale jistě i jakoukoliv podobnou poetickou nálepkou.

účastníky (tj. za situace, kdy směnka není převedena, realizuje v podstatě jako součást kauzálních vztahů a nestává se předmětem obchodu) to již za všech okolností platit nemusí. Cesta k subjektivizujícím interpretacím se tak v těchto případech zdá otevřená.

K výkladu směnečných doložek aneb opravdu musí přísnost bejt?

Josef Kotásek

Aberglaube ist die Poesie des Lebens.

*J. W. Goethe,
Maximen und Reflexionen*

1. Jen málo z hesel směnečného práva se mezi právníky těší takové oblíbě jako tzv. směnečná přísnost (*rigor cambialis*). Ve svém příspěvku se pokusím dokázat, že směnečná přísnost je - především v podobě tzv. „formální směnečné přísnosti“¹ - matoucím stereotypem, který nemá při aplikaci předpisů směnečného práva místo a jeho argumentační hodnota zhruba odpovídá Švejkovu zvolání, které jsem vybral do titulku.

2. Směnečná přísnost se v praxi nejčastěji traduje ústně. Tento směnečný archetyp zmiňují také všechny standardní učebnice směnečného práva či komentáře ke směnečným předpisům, a to zpravidla v úvodních historických či obecných pasážích (naštěstí méně už při vlastní argumentaci). V soudních rozhodnutích pak na ni výslovně nenarazíme, nicméně za řadou rozhodnutí vidíme úvahu o nutnosti formálnější interpretace projevů na směnkách s menším (či dokonce žádným) respektem ke skutečně projevené vůli účastníků.

Historicky přitom panuje ohledně směnečné přísnosti a geneze tohoto termínu jasno. Jednoduché vysvětlení se podává z nástinu směnečného práva z roku 1857², jehož autorem je W. J. Brožovský: „*Die gesetzliche*

---

¹ K tomu podrobněji v bodě 2 tohoto příspěvku.

² Brožowsky, W.J. *Die Lehre von den Wechseln und dem Wechselgeschäfte*. 2. vydání. Wien : Seidel, 1857, s. 6.

Bestimmung gegen einen Wechselverpflichteten im Falle der Nichterfüllung seiner Verbindlichkeit die persönliche Haft verhängen zu können, nennt man Wechselstrenge...“. Právě okamžitá osobní vazba směnečného dlužníka, jenž nezaplatil směnku ve stanovené lhůtě, tedy dala vzniknout označení „směnečná přísnost“.

Později však směnečná přísnost v literatuře hypertrofuje a získává další rozměry. Současná směnečná nauka zmiňuje zpravidla dva její druhy: formální a materiální³, přičemž příčinou mnoha zmatení je – jak uvidíme i níže - jejich zaměňování.

V tomto a navazujícím bodě se budu věnovat přísnosti formální. K ní se počítají především požadavky na obsah směnky, které je třeba respektovat při vyhotovení listiny a na kterých spočívá jistota směnečného provozu. Dále pak podle některých autorů jsou výrazem formální směnečné přísnosti striktní lhůty a předepsané zachovávací úkony (prezentace k placení, protest). Literatura zmiňuje v souvislosti s formální přísností také možnost domoci se plnění ze směnky skrze zrychlené řízení.

Náležitosti směnky přitom jen stěží můžeme považovat za „přísné“, nemáme-li tedy za „přísnou“ označit každou právní úpravu, která má tu nemístnou ambici stanovit svým adresátům náležitosti cenného papíru. Srovnáme-li navíc náležitosti směnečné s formálními požadavky kladenými např. na dluhopisy či zemědělské skladní listy, můžeme směnku považovat za vysoce flexibilní a benevolentní cenný papír s mimořádnou mírou tolerance k chybám a přehlédnutím svých účastníků. Který jiný cenný papír obstojí jako platný bez uvedení data splatnosti a jména výstavce, se sumou udanou v jedné listině třemi různými numerickými a současně třemi slovními údaji či – za určitých okolností⁴ – dokonce i bez uvedení místa vystavení a splatnosti? Směnka ano.

Rovněž tak povinnost vlastníka směnky vykonat tzv. zachovávací úkony nepřesvědčí jako vhodný základ pro generalizaci pod „směnečnou přísnost“. Je skutečností, že směnečný věřitel má právo na zaplacení vůči

---

³ Baumbach, A., Hefermehl, W., Casper, M. Wechselgesetz, Scheckgesetz. Recht der kartengestützten Zahlungen. 23. Vydání. Mnichov : C. H. Beck, 2008, s. 54.

⁴ U směnky cizí srov. čl. I § 1 a 2 SŠZ.

dlužníkům přímým (jde o akceptanta nebo o výstavce vlastní směnky) a předložení směnky k placení těmto osobám v relativně krátkých lhůtách není jen právem, ale důležitou povinností majitele, jejíž nesplnění spojuje zákon s tvrdými dopady. Pokud směnka nebyla při splatnosti řádně předložena k placení, dochází podle čl. I § 53 SŠZ k zániku závazků všech postihových (nepřímých) dlužníků ze směnky. Obdobné riziko hrozí tam, kde bylo třeba vykonat protest. Ze stejných důvodů můžeme ale za „přísnou“ označit úpravu smluvní pokuty, bankovní záruku či částečné obrácení důkazního břemene v některých sporech z nekalé soutěže.

Dovodit z nepřízně osudu, tj. otravující věřitelské povinnosti⁵ závěr, že směnečná úprava je „přísná“ snad lze – půjde ale toliko o určitou připomínku ceremoniálních povinností, jež věřiteli směnky nakládá zákon. Nelze pak tento pojem použít „normativně“, jako generalizující argument pro nesouvisející oblasti směnečného práva či dokonce jako metodu výkladu.

Totéž platí pro soudní uplatnění směnek. Úpravu v OSŘ, která dlužníkům dvakrát nepřeje (zejména mimořádně krátkou lhůtou k podání námitek a jejich časovou koncentrací), můžeme rovněž označit za „přísnou“, ale takto získaný pojem nebude než výchovnou upomínkou nepříznivého procesního postavení směnečných dlužníků v rámci procesu.

3. Ukázkou toho, jak lze podlehnout svodům stereotypu „formální směnečné přísnosti“ a tedy přílišnému formalismu při interpretaci doložek na směnce, je odpověď na dotaz publikovaný na jednom z právnických webů⁶ (text jsem mimochodem našel zcela náhodou po zadání pojmu „směnečná přísnost“ do vyhledávače).

Dotaz zněl následovně: „Směnečná suma a měna je uvedena v číselné podobě např. "70.000,- Kč" a ve slovním vyjádření téže sumy a měny je uvedeno "sedmdesát tisíc KORUN". Lze tu hovořit o splnění zákonného

---

⁵ Která ostatně není tak fatální, jak by se na první pohled zdálo. Dle čl. I § 46 odst. 2 SŠZ nedodržení předkládacích lhůt musí prokazovat ten, kdo se toho dovolává (tj. zpravidla dlužník). Právě nepříznivé důkazní postavení dlužníka je často klíčem, který věřiteli otevře cestu ke zdánlivě ztracenému postihu. Protestační povinnosti se potom směneční věřitelé mohou preventivně vyhnout – remisorní doložkou „bez protestu“ či jiným synonymem.

⁶ Publikován na <http://obcanske.juristic.cz/164445/>, stav k 20. 10. 2009.

požadavku URČITOSTI směnečné sumy nebo je směnky neplatná pro rozpor v označení měny (Kč x koruna)?“.

V odpovědi se pak tazateli dostalo tohoto stanoviska: „Zákon směnečný a šekový v čl. I § 6 uvádí: Je-li směnečná suma udána jak slovy, tak čísla a neshodují-li se tyto údaje, platí suma vyjádřená slovy.“ Ve Vašem případě se opravdu sumy neshodují, neboť výraz "Koruna" není to samé co "Kč" (jak je známo, existují např. švédské koruny apod.) Jestliže tedy má přednost vyjádření směnečné sumy v psané podobě, musím konstatovat, že směnečná suma je vyjádřena neurčitě, a tudíž je směnka neplatná“.

Tento závěr není obhajitelný. Předně platí, že uvedená směnka neobsahuje žádné kolizní údaje, ani sumy, ani měny. Měna určená pouze druhově, tj. výrazem „korun“, je v jiné části směnky, tj. u numerického údaje, upřesněna tak, že jsou jimi české koruny. Se stejným přístupem bychom museli odmítnout platnost směnky splatné „v Jihomoravském kraji“ a současně „v Hodoníně“. I zde byl použit (v tomto případě skutečně nepřipustný) příliš obecný výraz, tj. Jihomoravský kraj. Splatnost „v Hodoníně“ ale vše napravuje a činí z krajského údaje manýru bez právního významu.

Ustanovení čl. I § 6 zmiňované v odpovědi se na daný případ vůbec nevztahuje, to řeší pouze kolizi slovního a numerického údaje sumy a nikoliv měny. Ovšem i kdyby byla suma na směnce vyjádřena pouze výrazem „koruny“, obstála by listina jako platná směnka (to je ostatně jádro problému, na který se čtenář dotazoval). V čl. I § 41 SŠZ je pamatováno na situaci, kdy je měna určena pouze genericky (např. právě výrazem „koruny“). Je-li směnečná suma udána druhem peněz, který má stejné označení v místě vystavení a místě platebním, avšak různou hodnotu ve státě vystavení a ve státě placení, má se za to, že je tím míněn druh peněz platebního místa.

Citované ustanovení řeší pouze situace, kdy je ve směnce užito měny, která má sice stejné označení, avšak různou hodnotu ve státě vystavení a ve státě placení. Odklízí nejasnosti vyvolané možnou kolizí měn místa vystavení a platebního místa a nepamatuje již na to, jak *obecně* postupovat u směnek s nedostatečně určenou měnou. U směnky vystavené v České republice na „koruny“ a splatné ve Francii – a naopak – nebo dokonce u tuzemské

směnky vystavené na „koruny“, bychom proto při striktním pohledu mohli dospět k závěru, že jde o směnku neplatnou, neboť řešení těchto variant již zákon nezná.

Takový závěr by však byl příliš unáhlený, neboť naleznul-li zákon řešení u kolize měn, tím spíše najdeme konkrétní měnu v případech, kde takové nebezpečí vůbec nehrozí. V uvedeném příkladu jde tedy o platné směnky znějící na koruny české⁷.

4. Zatímco výše uvedený příklad byl spíše výsledkem přehlédnutí příslušného ustanovení SŠZ, následující případ (který již není pouze smyšlený, ale vychází z konkrétního soudního rozhodnutí slovenského Nejvyššího soudu) je přesnou ukázkou situace, kdy se „formální směnečná přísnost“ vymknula z kloubů.

Soud ve sporu posuzoval směnku, která obsahovala v části „*splatno dne*“ určitý údaj splatnosti a vpravo naproti v textu pak další zápis ve znění „*zaplatíme na základě předložení směnky efektivně*“. Směnka zněla na cizí měnu, tj. na měnu, která neobíhá v místě platebním.

Podle názoru soudu je tato směnka neplatná pro neurčitost data splatnosti danou kolizí mezi určením za směnku splatnou v určitý den (směnka má konkrétní datum) a určením listiny za směnku na viděnou (podle soudu slovy „*zaplatíme na základě předložení směnky efektivně*“). Tento názor podle mého rovněž nelze obhájit.

Vycházím z toho, že údaj „*zaplatíme na základě předložení efektivně*“ nelze mít za vyjádření data splatnosti⁸. Svědčí pro to následující argumenty:

Směnka již konkrétní údaj data splatnosti obsahuje, je směnkou fixní s jednoznačně určeným datem splatnosti (den, měsíc, rok). Navazující údaje je pak třeba primárně vnímat v tomto kontextu a nikoliv jako implicitně kontradiktorní.

---

⁷ Cit. Dle Kotásek, J. in Kotásek, Pokorná, Raban. Kurs obchodního práva. Právo cenných papírů. Praha : C.H.Beck, 2009, s. 244.

⁸ Tento závěr platí nejen pro fixní směnky, ale i pro směnky, které by byly vistasměnkami ze zákona (pro absenci výslovného údaje splatnosti). Z údaje „*zaplatíme na základě předložení směnky efektivně*“ nelze totiž splatnost na viděnou dovodit.

Z kontextu věty „zaplatíme na základě předložení směnky efektivně“ je dále patrné, že směřuje k modu placení (v cizí měně) a nemá mít smysl (rozporného) určení data splatnosti. Výraz „na základě předložení“ nelze vnímat takto izolovaně a vytrhávat z kontextu; zde nejen z celkového kontextu směnky, ale dokonce z kontextu jedné souvislé věty, která končí výrazem „efektivně“. Taková interpretace by byla v rozporu s písemným vyjádřením vůle, které je jednoznačné. Byla by také založena na nesprávné a neobhajitelné projekci vůle příslušného tvůrce směnky.

Pojem „zaplatíme na základě předložení“, myšleno i bez dovětku „efektivně“, navíc nelze automaticky vnímat jako synonymum splatnosti vistasměnky. Je sice pravda, že v literatuře i v praxi se u vistasměnek setkáme s podobným termínem – tj. pojmem „při předložení“ – a to jako s jedním z doporučovaných způsobů, jak vyjádřit splatnost směnky *a vista*⁹.

Jak již ale vyplynulo z úvodu tohoto příspěvku, je prezentace směnky k placení pravidelným předpokladem pro výkon práv z každé směnky (včetně směnky fixní). Z tohoto důvodu bychom samozřejmě považovali za platnou i směnku s údajem splatnosti „při předložení dne 13. 2. 2009“, neboť i zde je zřejmé, že splatnost je dána na určitý den a pouze se nadbytečně zdůrazňuje to, co je automatické – tj. řádná prezentace k placení a tedy naplnění prvního zachovávacího úkonu.

Tím spíše pak můžeme aprobovat posuzovanou směnku – u ní totiž ani k formální kolizi s doporučovaným údajem pro určení splatnosti vistasměnky (tj. s údajem „při předložení“) vůbec nedošlo. Citovaný výraz je nutno vykládat v kontextu s výrazem „efektivně“.

Není-li výraz „zaplatíme na základě předložení směnky efektivně“ údajem splatnosti, nabízí se otázka, jaký bude její skutečný význam (a z jakého důvodu tedy tvůrce tuto větu v listině použil). Jak bylo uvedeno v úvodu příspěvku, posuzovaná směnka nezní na měnu, která je zákonným platidlem v místě platebním. To je zcela bez výhrad, neboť SŠZ účastníky

---

⁹ Z novější literatury srov. Kovařík, Z. Zákon směnečný a šekový. 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 1999, s. 107, obdobně Kotásek, J. Směnečné právo. Komentář k čl. I zákona směnečného a šekového. Praha : Prospektrum, 2006.

směnky co do měny nijak neomezuje a bez ohledu na místo vystavení či místo splatnosti lze směnku vystavit na jakoukoliv existující měnu.

Výplata směnek na cizí měnu při včasném plnění je pak předmětem úpravy prvního odstavce čl. I § 41 odst. 1 SŠZ. Předpis zde vychází vstřícně plátcí a dává mu na výběr ze dvou možností: platící dlužník může buď zaplatit ve měně platebního místa, a to podle hodnoty v den splatnosti, nebo může platit v cizí měně, na kterou směnka skutečně zní. To neplatí, pokud směnka obsahuje výstavcovu doložku o efektivním placení v cizí měně¹⁰. Směnka se potom proplácí skutečně ve měně, na jakou zní, a dlužník nemůže splnit svůj závazek zaplacením v tuzemské měně.

Znění doložky o efektivním placení není v zákoně uvedeno ani demonstrativně, v současné praxi je ovšem nejčastější právě prvá uvedená varianta, která laboruje s ustáleným pojmem „efektivně“.

Z toho je zřejmé, jaký byl skutečný smysl a účel výrazu „zaplatíme na základě předložení směnky efektivně“. Uvedená věta se nijak netýká data splatnosti; to již koneckonců na směnce bylo uvedeno v podobě korektního denního údaje. Její význam spočívá v určení měny, ve které se bude směnka proplácet.

5. Oba výše uvedené příklady jsou ukázkou formalistních a stereotypních přístupů k výkladu směnečných doložek. Vychází z představy jakési „formální přísnosti“, dle níž interpretace údajů na směnce má (nebo alespoň může) být striktnější, než je tomu u běžných úkonů. Výsledkem takových rezortních „sekernických“ přístupů jsou potom závěry, které nutně vyděsí každého citlivějšího civilistu, jenž i při výkladu směnečných prohlášení bere v úvahu celkový kontext směnečných prohlášení a očividný smysl jednotlivých prohlášení (jak ostatně tradičně žádá i judikatura¹¹).

Zatím jsem ale ponechával stranou druhou variantu „směnečné přísnosti“, která je v literatuře označována jako „materiální“. V literatuře¹² se jí obvykle rozumí vyloučení námitek směnečných dlužníků (námitek z tzv.

---

¹⁰ Srov. čl. I § 41 odst. 4 SŠZ.

¹¹ Dle Baumbach/Hefermehl/Casper, Wechselgesetz und Scheckgesetz, 23. vydání. C. H. Beck 2008. s. 74.

¹² Ibid., s. 54.

vlastních vztahů¹³ či námitek založených na protimluvním doplnění blankosměnky). Tuto oblast nechávám z prostorových důvodů stranou, obecně lze však zde proti zobecňující „přísnosti“ opět namítat to, co již bylo uvedeno u přísnosti formální. Tato nálepka je tu opět toliko výstrahou, upozorněním na nepříznivé námitkové postavení dlužníka a neměla by sloužit jako sugestivní argument, který odůvodňuje sám sebe.

Podle citované literatury má dále být výrazem materiální směnečné přísnosti skutečnost, že obsah směnečného závazku se výhradně řídí listinou a nelze brát v potaz okolnosti, které leží mimo listinu (*quod non est in cambio non est in mundo*). V zásadě rozhoduje typický a obvyklý smysl směnečného prohlášení, nikoliv záměry a cíle účastníků. Pro výklad je rozhodující směnečná listina jako taková a jiné okolnosti lze zohlednit pouze tehdy, pokud by musely být známy každé třetí osobě¹⁴. Materiální směnečná přísnost je tedy v podstatě částečnou derogací obvyklých interpretačních postupů, derogací, která odráží specifika cenných papírů a s ohledem na jejich imanentní oběh odmítá brát v potaz subjektivní faktory.

Vyloučeny tak mají být např. regionální či etnicky podmíněné jazykové zvláštnosti a důsledně objektivizující interpretaci dokazuje i skutečnost, že soudy v zahraničí výslovně nezohledňují ani dohody stran ohledně vlastního výkladu použitých pojmů¹⁵. Roli také nebude hrát jinak v občanském¹⁶ i obchodním právu¹⁷ značně relevantní následné chování stran.

S tím se v zásadě ztotožňuji. Platí, že směnky jsou imanentně určeny k oběhu a k interpretaci sporných údajů v nich obsažených je třeba přistupovat objektivně z pohledu potenciálních nabyvatelů směnek. Neměli bychom proto v zásadě přihlížet k okolnostem ležícím mimo směnku

---

¹³ Ve smyslu čl. I § 17 SŠZ.

¹⁴ Takto např. německý BGH, Sbirka rozhodnutí BGH v civilních věcech, 1964, s. 11, který připouští „*nur solche Umstände heranzuziehen, die einem am Begebungsvertrag nicht beteiligten drittem mutmasslich bekannt sind oder von ihm ohne Schwierigkeiten erkannt werden können*“ (cit. dle Münch. J. Die Reichweite der Unterschrift im Wechselrecht. Berlín : Duncker und Humblot, 1993, s. 101).

¹⁵ Srov. Entscheidungen des Reichsgerichts in den Zivilsachen, ročník 1919, s. 93.

¹⁶ A to i bez výslovné úpravy v občanském zákoníku, srov. Švestka in Švestka/Spáčil/Škárová/Hulmák a kol. Občanský zákoník. Komentář. 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 2009, s. 325.

¹⁷ Srov. § 266 odst. 3 ObchZ.

samotnou. Důvody jsou jasné: nový nabyvatel se orientuje podle listiny a okolnosti mimo ni mu mohou třeba i záměrně zůstat utajeny.

Představme si např. situaci nového věřitele neakceptované směnky cizí, který získal směnku od remitenta rubopisem (půjde o indosament s běžnými garančními účinky). Směnka má splatnost vyjádřenu toliko numericky: údajem „11. 12. 2009“¹⁸. Slovní vyjádření splatnosti chybí (z hlediska platnosti směnky není ostatně potřeba, nicméně jak uvidíme dále, formuláře mají dobrý důvod, proč tento údaj vyžadují primárně nebo duplicitně i ve slovním vyjádření).

Věřitel směnku v prosinci včas prezentuje a protestuje. Poté podá žalobu na dlužníky ze směnky, tj. na výstavce cizí směnky a indosanta. Ti na svou obranu v námitkách uvedou, že směnka byla ve skutečnosti splatná dne 12. listopadu a nikoliv 11. prosince. Protest byl proto podle nich učiněn pozdě a došlo k zániku všech práv ze směnky dle čl. I § 53 SŠZ. Ve sporu bude prokázáno, že účastníci skutečně důsledně používají způsob uvedení data ve formátu „měsíc/den/rok“ a i datum na směnce mělo být uvedeno v tomto pořadí. Bude to také patrné z jejich zavedené vzájemné praxe i např. výkladových pravidel ve smlouvě, která upravila použití směnky. Třebaže bude bezpochyby prokázáno, že datem splatnosti opravdu měl být 11. prosinec, neměla by ale tato okolnost hrát jakoukoliv roli vzhledem k novému nabyvateli směnky¹⁹, který tedy směnku protestoval včas a disponuje postižními právy.

Je ovšem otázkou, zda se tato důsledně objektivní interpretace směnečných doložek, jež snad již snese nálepku „materiální směnečná přísnost“²⁰, prosazuje již ve vztahu mezi původními účastníky. Pokud je – jak zatím vplynulo výše – jejím jediným důvodem ochrana potenciálních nabyvatelů, nabízí se kacířská myšlenka, že ve vztazích mezi původními

---

¹⁸ Vnímavější čtenář již možná slyší imaginární svist argumentační sekery zastánce „formální směnečné přísnosti“, který by zde mohl zaujmout názor, že směnka není platná, neboť není jasné, zda účastníci použili u nás obvyklý formát data „den/měsíc/rok“ či „měsíc/den/rok“. Takový závěr považují (u směnek vystavených českými účastníky v ČR a v češtině) za absurdní, není však v praxi ojedinělý.

¹⁹ Pro účely této demonstrace nebudu příklad komplikovat tím, že by se jednalo o směnku psanou anglicky.

²⁰ Ale jistě i jakoukoliv podobnou poetickou nálepkou.

účastníky (tj. za situace, kdy směnka není převedena, realizuje v podstatě jako součást kauzálních vztahů a nestává se předmětem obchodu) to již za všech okolností platit nemusí. Cesta k subjektivizujícím interpretacím se tak v těchto případech zdá otevřená.

K výkladu směnečných doložek aneb opravdu musí přísnost bejt?

Josef Kotásek

Aberglaube ist die Poesie des Lebens.

*J. W. Goethe,
Maximen und Reflexionen*

1. Jen málo z hesel směnečného práva se mezi právníky těší takové oblíbě jako tzv. směnečná přísnost (*rigor cambialis*). Ve svém příspěvku se pokusím dokázat, že směnečná přísnost je - především v podobě tzv. „formální směnečné přísnosti“¹ - matoucím stereotypem, který nemá při aplikaci předpisů směnečného práva místo a jeho argumentační hodnota zhruba odpovídá Švejkovu zvolání, které jsem vybral do titulku.

2. Směnečná přísnost se v praxi nejčastěji traduje ústně. Tento směnečný archetyp zmiňují také všechny standardní učebnice směnečného práva či komentáře ke směnečným předpisům, a to zpravidla v úvodních historických či obecných pasážích (naštěstí méně už při vlastní argumentaci). V soudních rozhodnutích pak na ni výslovně nenarazíme, nicméně za řadou rozhodnutí vidíme úvahu o nutnosti formálnější interpretace projevů na směnkách s menším (či dokonce žádným) respektem ke skutečně projevené vůli účastníků.

Historicky přitom panuje ohledně směnečné přísnosti a geneze tohoto termínu jasno. Jednoduché vysvětlení se podává z nástinu směnečného práva z roku 1857², jehož autorem je W. J. Brožovský: „*Die gesetzliche*

---

¹ K tomu podrobněji v bodě 2 tohoto příspěvku.

² Brožowsky, W.J. *Die Lehre von den Wechseln und dem Wechselgeschäfte*. 2. vydání. Wien : Seidel, 1857, s. 6.

Bestimmung gegen einen Wechselverpflichteten im Falle der Nichterfüllung seiner Verbindlichkeit die persönliche Haft verhängen zu können, nennt man Wechselstrenge...". Právě okamžitá osobní vazba směnečného dlužníka, jenž nezaplatil směnku ve stanovené lhůtě, tedy dala vzniknout označení „směnečná přísnost“.

Později však směnečná přísnost v literatuře hypertrofuje a získává další rozměry. Současná směnečná nauka zmiňuje zpravidla dva její druhy: formální a materiální³, přičemž příčinou mnoha zmatení je – jak uvidíme i níže - jejich zaměňování.

V tomto a navazujícím bodě se budu věnovat přísnosti formální. K ní se počítají především požadavky na obsah směnky, které je třeba respektovat při vyhotovení listiny a na kterých spočívá jistota směnečného provozu. Dále pak podle některých autorů jsou výrazem formální směnečné přísnosti striktní lhůty a předepsané zachovávací úkony (prezentace k placení, protest). Literatura zmiňuje v souvislosti s formální přísností také možnost domoci se plnění ze směnky skrze zrychlené řízení.

Náležitosti směnky přitom jen stěží můžeme považovat za „přísné“, nemáme-li tedy za „přísnou“ označit každou právní úpravu, která má tu nemístnou ambici stanovit svým adresátům náležitosti cenného papíru. Srovnáme-li navíc náležitosti směnečné s formálními požadavky kladenými např. na dluhopisy či zemědělské skladní listy, můžeme směnku považovat za vysoce flexibilní a benevolentní cenný papír s mimořádnou mírou tolerance k chybám a přehlédnutím svých účastníků. Který jiný cenný papír obstojí jako platný bez uvedení data splatnosti a jména výstavce, se sumou udanou v jedné listině třemi různými numerickými a současně třemi slovními údaji či – za určitých okolností⁴ – dokonce i bez uvedení místa vystavení a splatnosti? Směnka ano.

Rovněž tak povinnost vlastníka směnky vykonat tzv. zachovávací úkony nepřesvědčí jako vhodný základ pro generalizaci pod „směnečnou přísnost“. Je skutečností, že směnečný věřitel má právo na zaplacení vůči

---

³ Baumbach, A., Hefermehl, W., Casper, M. Wechselgesetz, Scheckgesetz. Recht der kartengestützten Zahlungen. 23. Vydání. Mnichov : C. H. Beck, 2008, s. 54.

⁴ U směnky cizí srov. čl. I § 1 a 2 SŠZ.

dlužníkům přímým (jde o akceptanta nebo o výstavce vlastní směnky) a předložení směnky k placení těmto osobám v relativně krátkých lhůtách není jen právem, ale důležitou povinností majitele, jejíž nesplnění spojuje zákon s tvrdými dopady. Pokud směnka nebyla při splatnosti řádně předložena k placení, dochází podle čl. I § 53 SŠZ k zániku závazků všech postihových (nepřímých) dlužníků ze směnky. Obdobné riziko hrozí tam, kde bylo třeba vykonat protest. Ze stejných důvodů můžeme ale za „přísnou“ označit úpravu smluvní pokuty, bankovní záruku či částečné obrácení důkazního břemene v některých sporech z nekalé soutěže.

Dovodit z nepřízně osudu, tj. otravující věřitelské povinnosti⁵ závěr, že směnečná úprava je „přísná“ snad lze – půjde ale toliko o určitou připomínku ceremoniálních povinností, jež věřiteli směnky nakládá zákon. Nelze pak tento pojem použít „normativně“, jako generalizující argument pro nesouvisející oblasti směnečného práva či dokonce jako metodu výkladu.

Totéž platí pro soudní uplatnění směnek. Úpravu v OSŘ, která dlužníkům dvakrát nepřeje (zejména mimořádně krátkou lhůtou k podání námitek a jejich časovou koncentrací), můžeme rovněž označit za „přísnou“, ale takto získaný pojem nebude než výchovnou upomínkou nepříznivého procesního postavení směnečných dlužníků v rámci procesu.

3. Ukázkou toho, jak lze podlehnout svodům stereotypu „formální směnečné přísnosti“ a tedy přílišnému formalismu při interpretaci doložek na směnce, je odpověď na dotaz publikovaný na jednom z právnických webů⁶ (text jsem mimochodem našel zcela náhodou po zadání pojmu „směnečná přísnost“ do vyhledávače).

Dotaz zněl následovně: „Směnečná suma a měna je uvedena v číselné podobě např. "70.000,- Kč" a ve slovním vyjádření téže sumy a měny je uvedeno "sedmdesát tisíc KORUN". Lze tu hovořit o splnění zákonného

---

⁵ Která ostatně není tak fatální, jak by se na první pohled zdálo. Dle čl. I § 46 odst. 2 SŠZ nedodržení předkládacích lhůt musí prokazovat ten, kdo se toho dovolává (tj. zpravidla dlužník). Právě nepříznivé důkazní postavení dlužníka je často klíčem, který věřiteli otevře cestu ke zdánlivě ztracenému postihu. Protestační povinnosti se potom směneční věřitelé mohou preventivně vyhnout – remisorní doložkou „bez protestu“ či jiným synonymem.

⁶ Publikován na <http://obcanske.juristic.cz/164445/>, stav k 20. 10. 2009.

požadavku URČITOSTI směnečné sumy nebo je směnky neplatná pro rozpor v označení měny (Kč x koruna)?“.

V odpovědi se pak tazateli dostalo tohoto stanoviska: „Zákon směnečný a šekový v čl. I § 6 uvádí: Je-li směnečná suma udána jak slovy, tak čísla a neshodují-li se tyto údaje, platí suma vyjádřená slovy.“ Ve Vašem případě se opravdu sumy neshodují, neboť výraz "Koruna" není to samé co "Kč" (jak je známo, existují např. švédské koruny apod.) Jestliže tedy má přednost vyjádření směnečné sumy v psané podobě, musím konstatovat, že směnečná suma je vyjádřena neurčitě, a tudíž je směnka neplatná“.

Tento závěr není obhajitelný. Předně platí, že uvedená směnka neobsahuje žádné kolizní údaje, ani sumy, ani měny. Měna určená pouze druhově, tj. výrazem „korun“, je v jiné části směnky, tj. u numerického údaje, upřesněna tak, že jsou jimi české koruny. Se stejným přístupem bychom museli odmítnout platnost směnky splatné „v Jihomoravském kraji“ a současně „v Hodoníně“. I zde byl použit (v tomto případě skutečně nepřijatelný) příliš obecný výraz, tj. Jihomoravský kraj. Splatnost „v Hodoníně“ ale vše napravuje a činí z krajského údaje manýru bez právního významu.

Ustanovení čl. I § 6 zmiňované v odpovědi se na daný případ vůbec nevztahuje, to řeší pouze kolizi slovního a numerického údaje sumy a nikoliv měny. Ovšem i kdyby byla suma na směnce vyjádřena pouze výrazem „koruny“, obstála by listina jako platná směnka (to je ostatně jádro problému, na který se čtenář dotazoval). V čl. I § 41 SŠZ je pamatováno na situaci, kdy je měna určena pouze genericky (např. právě výrazem „koruny“). Je-li směnečná suma udána druhem peněz, který má stejné označení v místě vystavení a místě platebním, avšak různou hodnotu ve státě vystavení a ve státě placení, má se za to, že je tím míněn druh peněz platebního místa.

Citované ustanovení řeší pouze situace, kdy je ve směnce užito měny, která má sice stejné označení, avšak různou hodnotu ve státě vystavení a ve státě placení. Odklízí nejasnosti vyvolané možnou kolizí měn místa vystavení a platebního místa a nepamatuje již na to, jak *obecně* postupovat u směnek s nedostatečně určenou měnou. U směnky vystavené v České republice na „koruny“ a splatné ve Francii – a naopak – nebo dokonce u tuzemské

směnky vystavené na „koruny“, bychom proto při striktním pohledu mohli dospět k závěru, že jde o směnku neplatnou, neboť řešení těchto variant již zákon nezná.

Takový závěr by však byl příliš unáhlený, neboť naleznul-li zákon řešení u kolize měn, tím spíše najdeme konkrétní měnu v případech, kde takové nebezpečí vůbec nehrozí. V uvedeném příkladu jde tedy o platné směnky znějící na koruny české⁷.

4. Zatímco výše uvedený příklad byl spíše výsledkem přehlédnutí příslušného ustanovení SŠZ, následující případ (který již není pouze smyšlený, ale vychází z konkrétního soudního rozhodnutí slovenského Nejvyššího soudu) je přesnou ukázkou situace, kdy se „formální směnečná přísnost“ vymknula z kloubů.

Soud ve sporu posuzoval směnku, která obsahovala v části „*splatno dne*“ určitý údaj splatnosti a vpravo naproti v textu pak další zápis ve znění „*zaplatíme na základě předložení směnky efektivně*“. Směnka zněla na cizí měnu, tj. na měnu, která neobíhá v místě platebním.

Podle názoru soudu je tato směnka neplatná pro neurčitost data splatnosti danou kolizí mezi určením za směnku splatnou v určitý den (směnka má konkrétní datum) a určením listiny za směnku na viděnou (podle soudu slovy „*zaplatíme na základě předložení směnky efektivně*“). Tento názor podle mého rovněž nelze obhájit.

Vycházím z toho, že údaj „*zaplatíme na základě předložení efektivně*“ nelze mít za vyjádření data splatnosti⁸. Svědčí pro to následující argumenty:

Směnka již konkrétní údaj data splatnosti obsahuje, je směnkou fixní s jednoznačně určeným datem splatnosti (den, měsíc, rok). Navazující údaje je pak třeba primárně vnímat v tomto kontextu a nikoliv jako implicitně kontradiktorní.

---

⁷ Cit. Dle Kotásek, J. in Kotásek, Pokorná, Raban. Kurs obchodního práva. Právo cenných papírů. Praha : C.H.Beck, 2009, s. 244.

⁸ Tento závěr platí nejen pro fixní směnky, ale i pro směnky, které by byly vistasměnkami ze zákona (pro absenci výslovného údaje splatnosti). Z údaje „*zaplatíme na základě předložení směnky efektivně*“ nelze totiž splatnost na viděnou dovodit.

Z kontextu věty „zaplatíme na základě předložení směnky efektivně“ je dále patrné, že směřuje k modu placení (v cizí měně) a nemá mít smysl (rozporného) určení data splatnosti. Výraz „na základě předložení“ nelze vnímat takto izolovaně a vytrhávat z kontextu; zde nejen z celkového kontextu směnky, ale dokonce z kontextu jedné souvislé věty, která končí výrazem „efektivně“. Taková interpretace by byla v rozporu s písemným vyjádřením vůle, které je jednoznačné. Byla by také založena na nesprávné a neobhajitelné projekci vůle příslušného tvůrce směnky.

Pojem „zaplatíme na základě předložení“, myšleno i bez dovětku „efektivně“, navíc nelze automaticky vnímat jako synonymum splatnosti vistasměnky. Je sice pravda, že v literatuře i v praxi se u vistasměnek setkáme s podobným termínem – tj. pojmem „při předložení“ – a to jako s jedním z doporučených způsobů, jak vyjádřit splatnost směnky *a vista*⁹.

Jak již ale vyplynulo z úvodu tohoto příspěvku, je prezentace směnky k placení pravidelným předpokladem pro výkon práv z každé směnky (včetně směnky fixní). Z tohoto důvodu bychom samozřejmě považovali za platnou i směnku s údajem splatnosti „při předložení dne 13. 2. 2009“, neboť i zde je zřejmé, že splatnost je dána na určitý den a pouze se nadbytečně zdůrazňuje to, co je automatické – tj. řádná prezentace k placení a tedy naplnění prvního zachovávacího úkonu.

Tím spíše pak můžeme aprobovat posuzovanou směnku – u ní totiž ani k formální kolizi s doporučeným údajem pro určení splatnosti vistasměnky (tj. s údajem „při předložení“) vůbec nedošlo. Citovaný výraz je nutno vykládat v kontextu s výrazem „efektivně“.

Není-li výraz „zaplatíme na základě předložení směnky efektivně“ údajem splatnosti, nabízí se otázka, jaký bude její skutečný význam (a z jakého důvodu tedy tvůrce tuto větu v listině použil). Jak bylo uvedeno v úvodu příspěvku, posuzovaná směnka nezní na měnu, která je zákonným platidlem v místě platebním. To je zcela bez výhrad, neboť SŠZ účastníky

---

⁹ Z novější literatury srov. Kovařík, Z. Zákon směnečný a šekový. 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 1999, s. 107, obdobně Kotásek, J. Směnečné právo. Komentář k čl. I zákona směnečného a šekového. Praha : Prospektrum, 2006.

směnky co do měny nijak neomezuje a bez ohledu na místo vystavení či místo splatnosti lze směnku vystavit na jakoukoliv existující měnu.

Výplata směnek na cizí měnu při včasném plnění je pak předmětem úpravy prvního odstavce čl. I § 41 odst. 1 SŠZ. Předpis zde vychází vstříc plátcí a dává mu na výběr ze dvou možností: platící dlužník může buď zaplatit ve měně platebního místa, a to podle hodnoty v den splatnosti, nebo může platit v cizí měně, na kterou směnka skutečně zní. To neplatí, pokud směnka obsahuje výstavcovu doložku o efektivním placení v cizí měně¹⁰. Směnka se potom proplácí skutečně ve měně, na jakou zní, a dlužník nemůže splnit svůj závazek zaplacením v tuzemské měně.

Znění doložky o efektivním placení není v zákoně uvedeno ani demonstrativně, v současné praxi je ovšem nejčastější právě prvá uvedená varianta, která laboruje s ustáleným pojmem „efektivně“.

Z toho je zřejmé, jaký byl skutečný smysl a účel výrazu „zaplatíme na základě předložení směnky efektivně“. Uvedená věta se nijak netýká data splatnosti; to již koneckonců na směnce bylo uvedeno v podobě korektního denního údaje. Její význam spočívá v určení měny, ve které se bude směnka proplácet.

5. Oba výše uvedené příklady jsou ukázkou formalistních a stereotypních přístupů k výkladu směnečných doložek. Vychází z představy jakési „formální přísnosti“, dle níž interpretace údajů na směnce má (nebo alespoň může) být striktnější, než je tomu u běžných úkonů. Výsledkem takových rezortních „sekernických“ přístupů jsou potom závěry, které nutně vyděsí každého citlivějšího civilistu, jenž i při výkladu směnečných prohlášení bere v úvahu celkový kontext směnečných prohlášení a očividný smysl jednotlivých prohlášení (jak ostatně tradičně žádá i judikatura¹¹).

Zatím jsem ale ponechával stranou druhou variantu „směnečné přísnosti“, která je v literatuře označována jako „materiální“. V literatuře¹² se jí obvykle rozumí vyloučení námitek směnečných dlužníků (námitek z tzv.

---

¹⁰ Srov. čl. I § 41 odst. 4 SŠZ.

¹¹ Dle Baumbach/Hefermehl/Casper, Wechselgesetz und Scheckgesetz, 23. vydání. C. H. Beck 2008. s. 74.

¹² Ibid., s. 54.

vlastních vztahů¹³ či námitek založených na protimluvním doplnění blankosměnky). Tuto oblast nechávám z prostorových důvodů stranou, obecně lze však zde proti zobecňující „přísnosti“ opět namítat to, co již bylo uvedeno u přísnosti formální. Tato nálepka je tu opět toliko výstrahou, upozorněním na nepříznivé námitkové postavení dlužníka a neměla by sloužit jako sugestivní argument, který odůvodňuje sám sebe.

Podle citované literatury má dále být výrazem materiální směnečné přísnosti skutečnost, že obsah směnečného závazku se výhradně řídí listinou a nelze brát v potaz okolnosti, které leží mimo listinu (*quod non est in cambio non est in mundo*). V zásadě rozhoduje typický a obvyklý smysl směnečného prohlášení, nikoliv záměry a cíle účastníků. Pro výklad je rozhodující směnečná listina jako taková a jiné okolnosti lze zohlednit pouze tehdy, pokud by musely být známy každé třetí osobě¹⁴. Materiální směnečná přísnost je tedy v podstatě částečnou derogací obvyklých interpretačních postupů, derogací, která odráží specifika cenných papírů a s ohledem na jejich imanentní oběh odmítá brát v potaz subjektivní faktory.

Vyloučeny tak mají být např. regionální či etnicky podmíněné jazykové zvláštnosti a důsledně objektivizující interpretaci dokazuje i skutečnost, že soudy v zahraničí výslovně nezohledňují ani dohody stran ohledně vlastního výkladu použitých pojmů¹⁵. Roli také nebude hrát jinak v občanském¹⁶ i obchodním právu¹⁷ značně relevantní následné chování stran.

S tím se v zásadě ztotožňuji. Platí, že směnky jsou imanentně určeny k oběhu a k interpretaci sporných údajů v nich obsažených je třeba přistupovat objektivně z pohledu potenciálních nabyvatelů směnek. Neměli bychom proto v zásadě přihlížet k okolnostem ležícím mimo směnku

---

¹³ Ve smyslu čl. I § 17 SŠZ.

¹⁴ Takto např. německý BGH, Sbirka rozhodnutí BGH v civilních věcech, 1964, s. 11, který připouští „*nur solche Umstände heranzuziehen, die einem am Begebungsvertrag nicht beteiligten drittem mutmasslich bekannt sind oder von ihm ohne Schwierigkeiten erkannt werden können*“ (cit. dle Münch. J. Die Reichweite der Unterschrift im Wechselrecht. Berlín : Duncker und Humblot, 1993, s. 101).

¹⁵ Srov. Entscheidungen des Reichsgerichts in den Zivilsachen, ročník 1919, s. 93.

¹⁶ A to i bez výslovné úpravy v občanském zákoníku, srov. Švestka in Švestka/Spáčil/Škárová/Hulmák a kol. Občanský zákoník. Komentář. 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 2009, s. 325.

¹⁷ Srov. § 266 odst. 3 ObchZ.

samotnou. Důvody jsou jasné: nový nabyvatel se orientuje podle listiny a okolnosti mimo ni mu mohou třeba i záměrně zůstat utajeny.

Představme si např. situaci nového věřitele neakceptované směnky cizí, který získal směnku od remitenta rubopisem (půjde o indosament s běžnými garančními účinky). Směnka má splatnost vyjádřenu toliko numericky: údajem „11. 12. 2009“¹⁸. Slovní vyjádření splatnosti chybí (z hlediska platnosti směnky není ostatně potřeba, nicméně jak uvidíme dále, formuláře mají dobrý důvod, proč tento údaj vyžadují primárně nebo duplicitně i ve slovním vyjádření).

Věřitel směnku v prosinci včas prezentuje a protestuje. Poté podá žalobu na dlužníky ze směnky, tj. na výstavce cizí směnky a indosanta. Ti na svou obranu v námitkách uvedou, že směnka byla ve skutečnosti splatná dne 12. listopadu a nikoliv 11. prosince. Protest byl proto podle nich učiněn pozdě a došlo k zániku všech práv ze směnky dle čl. I § 53 SŠZ. Ve sporu bude prokázáno, že účastníci skutečně důsledně používají způsob uvedení data ve formátu „měsíc/den/rok“ a i datum na směnce mělo být uvedeno v tomto pořadí. Bude to také patrné z jejich zavedené vzájemné praxe i např. výkladových pravidel ve smlouvě, která upravila použití směnky. Třebaže bude bezpochyby prokázáno, že datem splatnosti opravdu měl být 11. prosinec, neměla by ale tato okolnost hrát jakoukoliv roli vzhledem k novému nabyvateli směnky¹⁹, který tedy směnku protestoval včas a disponuje postižními právy.

Je ovšem otázkou, zda se tato důsledně objektivní interpretace směnečných doložek, jež snad již snese nálepku „materiální směnečná přísnost“²⁰, prosazuje již ve vztahu mezi původními účastníky. Pokud je – jak zatím vyplynulo výše – jejím jediným důvodem ochrana potenciálních nabyvatelů, nabízí se kacířská myšlenka, že ve vztazích mezi původními

---

¹⁸ Vnímavější čtenář již možná slyší imaginární svist argumentační sekery zastánce „formální směnečné přísnosti“, který by zde mohl zaujmout názor, že směnka není platná, neboť není jasné, zda účastníci použili u nás obvyklý formát data „den/měsíc/rok“ či „měsíc/den/rok“. Takový závěr považují (u směnek vystavených českými účastníky v ČR a v češtině) za absurdní, není však v praxi ojedinělý.

¹⁹ Pro účely této demonstrace nebudu příklad komplikovat tím, že by se jednalo o směnku psanou anglicky.

²⁰ Ale jistě i jakoukoliv podobnou poetickou nálepku.

účastníky (tj. za situace, kdy směnka není převedena, realizuje v podstatě jako součást kauzálních vztahů a nestává se předmětem obchodu) to již za všech okolností platit nemusí. Cesta k subjektivizujícím interpretacím se tak v těchto případech zdá otevřená.

K výkladu směnečných doložek aneb opravdu musí přísnost bejt?

Josef Kotásek

Aberglaube ist die Poesie des Lebens.

*J. W. Goethe,
Maximen und Reflexionen*

1. Jen málo z hesel směnečného práva se mezi právníky těší takové oblíbě jako tzv. směnečná přísnost (*rigor cambialis*). Ve svém příspěvku se pokusím dokázat, že směnečná přísnost je - především v podobě tzv. „formální směnečné přísnosti“¹ - matoucím stereotypem, který nemá při aplikaci předpisů směnečného práva místo a jeho argumentační hodnota zhruba odpovídá Švejkovu zvolání, které jsem vybral do titulku.

2. Směnečná přísnost se v praxi nejčastěji traduje ústně. Tento směnečný archetyp zmiňují také všechny standardní učebnice směnečného práva či komentáře ke směnečným předpisům, a to zpravidla v úvodních historických či obecných pasážích (naštěstí méně už při vlastní argumentaci). V soudních rozhodnutích pak na ni výslovně nenarazíme, nicméně za řadou rozhodnutí vidíme úvahu o nutnosti formálnější interpretace projevů na směnkách s menším (či dokonce žádným) respektem ke skutečně projevené vůli účastníků.

Historicky přitom panuje ohledně směnečné přísnosti a geneze tohoto termínu jasno. Jednoduché vysvětlení se podává z nástinu směnečného práva z roku 1857², jehož autorem je W. J. Brožovský: „*Die gesetzliche*

---

¹ K tomu podrobněji v bodě 2 tohoto příspěvku.

² Brožowsky, W.J. *Die Lehre von den Wechseln und dem Wechselgeschäfte*. 2. vydání. Wien : Seidel, 1857, s. 6.

Bestimmung gegen einen Wechselverpflichteten im Falle der Nichterfüllung seiner Verbindlichkeit die persönliche Haft verhängen zu können, nennt man Wechselstrenge...“. Právě okamžitá osobní vazba směnečného dlužníka, jenž nezaplatil směnku ve stanovené lhůtě, tedy dala vzniknout označení „směnečná přísnost“.

Později však směnečná přísnost v literatuře hypertrofuje a získává další rozměry. Současná směnečná nauka zmiňuje zpravidla dva její druhy: formální a materiální³, přičemž příčinou mnoha zmatení je – jak uvidíme i níže - jejich zaměňování.

V tomto a navazujícím bodě se budu věnovat přísnosti formální. K ní se počítají především požadavky na obsah směnky, které je třeba respektovat při vyhotovení listiny a na kterých spočívá jistota směnečného provozu. Dále pak podle některých autorů jsou výrazem formální směnečné přísnosti striktní lhůty a předepsané zachovávací úkony (prezentace k placení, protest). Literatura zmiňuje v souvislosti s formální přísností také možnost domoci se plnění ze směnky skrze zrychlené řízení.

Náležitosti směnky přitom jen stěží můžeme považovat za „přísné“, nemáme-li tedy za „přísnou“ označit každou právní úpravu, která má tu nemístnou ambici stanovit svým adresátům náležitosti cenného papíru. Srovnáme-li navíc náležitosti směnečné s formálními požadavky kladenými např. na dluhopisy či zemědělské skladní listy, můžeme směnku považovat za vysoce flexibilní a benevolentní cenný papír s mimořádnou mírou tolerance k chybám a přehlédnutím svých účastníků. Který jiný cenný papír obstojí jako platný bez uvedení data splatnosti a jména výstavce, se sumou udanou v jedné listině třemi různými numerickými a současně třemi slovními údaji či – za určitých okolností⁴ – dokonce i bez uvedení místa vystavení a splatnosti? Směnka ano.

Rovněž tak povinnost vlastníka směnky vykonat tzv. zachovávací úkony nepřesvědčí jako vhodný základ pro generalizaci pod „směnečnou přísnost“. Je skutečností, že směnečný věřitel má právo na zaplacení vůči

---

³ Baumbach, A., Hefermehl, W., Casper, M. Wechselgesetz, Scheckgesetz. Recht der kartengestützten Zahlungen. 23. Vydání. Mnichov : C. H. Beck, 2008, s. 54.

⁴ U směnky cizí srov. čl. I § 1 a 2 SŠZ.

dlužníkům přímým (jde o akceptanta nebo o výstavce vlastní směnky) a předložení směnky k placení těmto osobám v relativně krátkých lhůtách není jen právem, ale důležitou povinností majitele, jejíž nesplnění spojuje zákon s tvrdými dopady. Pokud směnka nebyla při splatnosti řádně předložena k placení, dochází podle čl. I § 53 SŠZ k zániku závazků všech postihových (nepřímých) dlužníků ze směnky. Obdobné riziko hrozí tam, kde bylo třeba vykonat protest. Ze stejných důvodů můžeme ale za „přísnou“ označit úpravu smluvní pokuty, bankovní záruku či částečné obrácení důkazního břemene v některých sporech z nekalé soutěže.

Dovodit z nepřízně osudu, tj. otravující věřitelské povinnosti⁵ závěr, že směnečná úprava je „přísná“ snad lze – půjde ale toliko o určitou připomínku ceremoniálních povinností, jež věřiteli směnky nakládá zákon. Nelze pak tento pojem použít „normativně“, jako generalizující argument pro nesouvisející oblasti směnečného práva či dokonce jako metodu výkladu.

Totéž platí pro soudní uplatnění směnek. Úpravu v OSŘ, která dlužníkům dvakrát nepřeje (zejména mimořádně krátkou lhůtou k podání námitek a jejich časovou koncentrací), můžeme rovněž označit za „přísnou“, ale takto získaný pojem nebude než výchovnou upomínkou nepříznivého procesního postavení směnečných dlužníků v rámci procesu.

3. Ukázkou toho, jak lze podlehnout svodům stereotypu „formální směnečné přísnosti“ a tedy přílišnému formalismu při interpretaci doložek na směnce, je odpověď na dotaz publikovaný na jednom z právnických webů⁶ (text jsem mimochodem našel zcela náhodou po zadání pojmu „směnečná přísnost“ do vyhledávače).

Dotaz zněl následovně: „Směnečná suma a měna je uvedena v číselné podobě např. "70.000,- Kč" a ve slovním vyjádření téže sumy a měny je uvedeno "sedmdesát tisíc KORUN". Lze tu hovořit o splnění zákonného

---

⁵ Která ostatně není tak fatální, jak by se na první pohled zdálo. Dle čl. I § 46 odst. 2 SŠZ nedodržení předkládacích lhůt musí prokazovat ten, kdo se toho dovolává (tj. zpravidla dlužník). Právě nepříznivé důkazní postavení dlužníka je často klíčem, který věřiteli otevře cestu ke zdánlivě ztracenému postihu. Protestační povinnosti se potom směneční věřitelé mohou preventivně vyhnout – remisorní doložkou „bez protestu“ či jiným synonymem.

⁶ Publikován na <http://obcanske.juristic.cz/164445/>, stav k 20. 10. 2009.

požadavku URČITOSTI směnečné sumy nebo je směnky neplatná pro rozpor v označení měny (Kč x koruna)?“.

V odpovědi se pak tazateli dostalo tohoto stanoviska: „Zákon směnečný a šekový v čl. I § 6 uvádí: Je-li směnečná suma udána jak slovy, tak čísla a neshodují-li se tyto údaje, platí suma vyjádřená slovy.“ Ve Vašem případě se opravdu sumy neshodují, neboť výraz "Koruna" není to samé co "Kč" (jak je známo, existují např. švédské koruny apod.) Jestliže tedy má přednost vyjádření směnečné sumy v psané podobě, musím konstatovat, že směnečná suma je vyjádřena neurčitě, a tudíž je směnka neplatná“.

Tento závěr není obhajitelný. Předně platí, že uvedená směnka neobsahuje žádné kolizní údaje, ani sumy, ani měny. Měna určená pouze druhově, tj. výrazem „korun“, je v jiné části směnky, tj. u numerického údaje, upřesněna tak, že jsou jimi české koruny. Se stejným přístupem bychom museli odmítnout platnost směnky splatné „v Jihomoravském kraji“ a současně „v Hodoníně“. I zde byl použit (v tomto případě skutečně nepřipustný) příliš obecný výraz, tj. Jihomoravský kraj. Splatnost „v Hodoníně“ ale vše napravuje a činí z krajského údaje manýru bez právního významu.

Ustanovení čl. I § 6 zmiňované v odpovědi se na daný případ vůbec nevztahuje, to řeší pouze kolizi slovního a numerického údaje sumy a nikoliv měny. Ovšem i kdyby byla suma na směnce vyjádřena pouze výrazem „koruny“, obstála by listina jako platná směnka (to je ostatně jádro problému, na který se čtenář dotazoval). V čl. I § 41 SŠZ je pamatováno na situaci, kdy je měna určena pouze genericky (např. právě výrazem „koruny“). Je-li směnečná suma udána druhem peněz, který má stejné označení v místě vystavení a místě platebním, avšak různou hodnotu ve státě vystavení a ve státě placení, má se za to, že je tím míněn druh peněz platebního místa.

Citované ustanovení řeší pouze situace, kdy je ve směnce užito měny, která má sice stejné označení, avšak různou hodnotu ve státě vystavení a ve státě placení. Odklízí nejasnosti vyvolané možnou kolizí měn místa vystavení a platebního místa a nepamatuje již na to, jak *obecně* postupovat u směnek s nedostatečně určenou měnou. U směnky vystavené v České republice na „koruny“ a splatné ve Francii – a naopak – nebo dokonce u tuzemské

směnky vystavené na „koruny“, bychom proto při striktním pohledu mohli dospět k závěru, že jde o směnku neplatnou, neboť řešení těchto variant již zákon nezná.

Takový závěr by však byl příliš unáhlený, neboť naleznul-li zákon řešení u kolize měn, tím spíše najdeme konkrétní měnu v případech, kde takové nebezpečí vůbec nehrozí. V uvedeném příkladu jde tedy o platné směnky znějící na koruny české⁷.

4. Zatímco výše uvedený příklad byl spíše výsledkem přehlédnutí příslušného ustanovení SŠZ, následující případ (který již není pouze smyšlený, ale vychází z konkrétního soudního rozhodnutí slovenského Nejvyššího soudu) je přesnou ukázkou situace, kdy se „formální směnečná přísnost“ vymknula z kloubů.

Soud ve sporu posuzoval směnku, která obsahovala v části „*splatno dne*“ určitý údaj splatnosti a vpravo naproti v textu pak další zápis ve znění „*zaplatíme na základě předložení směnky efektivně*“. Směnka zněla na cizí měnu, tj. na měnu, která neobíhá v místě platebním.

Podle názoru soudu je tato směnka neplatná pro neurčitost data splatnosti danou kolizí mezi určením za směnku splatnou v určitý den (směnka má konkrétní datum) a určením listiny za směnku na viděnou (podle soudu slovy „*zaplatíme na základě předložení směnky efektivně*“). Tento názor podle mého rovněž nelze obhájit.

Vycházím z toho, že údaj „*zaplatíme na základě předložení efektivně*“ nelze mít za vyjádření data splatnosti⁸. Svědčí pro to následující argumenty:

Směnka již konkrétní údaj data splatnosti obsahuje, je směnkou fixní s jednoznačně určeným datem splatnosti (den, měsíc, rok). Navazující údaje je pak třeba primárně vnímat v tomto kontextu a nikoliv jako implicitně kontradiktorní.

---

⁷ Cit. Dle Kotásek, J. in Kotásek, Pokorná, Raban. Kurs obchodního práva. Právo cenných papírů. Praha : C.H.Beck, 2009, s. 244.

⁸ Tento závěr platí nejen pro fixní směnky, ale i pro směnky, které by byly vistasměnkami ze zákona (pro absenci výslovného údaje splatnosti). Z údaje „*zaplatíme na základě předložení směnky efektivně*“ nelze totiž splatnost na viděnou dovodit.

Z kontextu věty „zaplatíme na základě předložení směnky efektivně“ je dále patrné, že směřuje k modu placení (v cizí měně) a nemá mít smysl (rozporného) určení data splatnosti. Výraz „na základě předložení“ nelze vnímat takto izolovaně a vytrhávat z kontextu; zde nejen z celkového kontextu směnky, ale dokonce z kontextu jedné souvislé věty, která končí výrazem „efektivně“. Taková interpretace by byla v rozporu s písemným vyjádřením vůle, které je jednoznačné. Byla by také založena na nesprávné a neobhajitelné projekci vůle příslušného tvůrce směnky.

Pojem „zaplatíme na základě předložení“, myšleno i bez dovětku „efektivně“, navíc nelze automaticky vnímat jako synonymum splatnosti vistasměnky. Je sice pravda, že v literatuře i v praxi se u vistasměnek setkáme s podobným termínem – tj. pojmem „při předložení“ – a to jako s jedním z doporučovaných způsobů, jak vyjádřit splatnost směnky *a vista*⁹.

Jak již ale vyplynulo z úvodu tohoto příspěvku, je prezentace směnky k placení pravidelným předpokladem pro výkon práv z každé směnky (včetně směnky fixní). Z tohoto důvodu bychom samozřejmě považovali za platnou i směnku s údajem splatnosti „při předložení dne 13. 2. 2009“, neboť i zde je zřejmé, že splatnost je dána na určitý den a pouze se nadbytečně zdůrazňuje to, co je automatické – tj. řádná prezentace k placení a tedy naplnění prvního zachovávacího úkonu.

Tím spíše pak můžeme aprobovat posuzovanou směnku – u ní totiž ani k formální kolizi s doporučovaným údajem pro určení splatnosti vistasměnky (tj. s údajem „při předložení“) vůbec nedošlo. Citovaný výraz je nutno vykládat v kontextu s výrazem „efektivně“.

Není-li výraz „zaplatíme na základě předložení směnky efektivně“ údajem splatnosti, nabízí se otázka, jaký bude její skutečný význam (a z jakého důvodu tedy tvůrce tuto větu v listině použil). Jak bylo uvedeno v úvodu příspěvku, posuzovaná směnka nezní na měnu, která je zákonným platidlem v místě platebním. To je zcela bez výhrad, neboť SŠZ účastníky

---

⁹ Z novější literatury srov. Kovařík, Z. Zákon směnečný a šekový. 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 1999, s. 107, obdobně Kotásek, J. Směnečné právo. Komentář k čl. I zákona směnečného a šekového. Praha : Prospektrum, 2006.

směnky co do měny nijak neomezuje a bez ohledu na místo vystavení či místo splatnosti lze směnku vystavit na jakoukoliv existující měnu.

Výplata směnek na cizí měnu při včasném plnění je pak předmětem úpravy prvního odstavce čl. I § 41 odst. 1 SŠZ. Předpis zde vychází vstříc plátcí a dává mu na výběr ze dvou možností: platící dlužník může buď zaplatit ve měně platebního místa, a to podle hodnoty v den splatnosti, nebo může platit v cizí měně, na kterou směnka skutečně zní. To neplatí, pokud směnka obsahuje výstavcovu doložku o efektivním placení v cizí měně¹⁰. Směnka se potom proplácí skutečně ve měně, na jakou zní, a dlužník nemůže splnit svůj závazek zaplacením v tuzemské měně.

Znění doložky o efektivním placení není v zákoně uvedeno ani demonstrativně, v současné praxi je ovšem nejčastější právě prvá uvedená varianta, která laboruje s ustáleným pojmem „efektivně“.

Z toho je zřejmé, jaký byl skutečný smysl a účel výrazu „zaplatíme na základě předložení směnky efektivně“. Uvedená věta se nijak netýká data splatnosti; to již koneckonců na směnce bylo uvedeno v podobě korektního denního údaje. Její význam spočívá v určení měny, ve které se bude směnka proplácet.

5. Oba výše uvedené příklady jsou ukázkou formalistních a stereotypních přístupů k výkladu směnečných doložek. Vychází z představy jakési „formální přísnosti“, dle níž interpretace údajů na směnce má (nebo alespoň může) být striktnější, než je tomu u běžných úkonů. Výsledkem takových rezortních „sekernických“ přístupů jsou potom závěry, které nutně vyděsí každého citlivějšího civilistu, jenž i při výkladu směnečných prohlášení bere v úvahu celkový kontext směnečných prohlášení a očividný smysl jednotlivých prohlášení (jak ostatně tradičně žádá i judikatura¹¹).

Zatím jsem ale ponechával stranou druhou variantu „směnečné přísnosti“, která je v literatuře označována jako „materiální“. V literatuře¹² se jí obvykle rozumí vyloučení námitek směnečných dlužníků (námitek z tzv.

---

¹⁰ Srov. čl. I § 41 odst. 4 SŠZ.

¹¹ Dle Baumbach/Hefermehl/Casper, Wechselgesetz und Scheckgesetz, 23. vydání. C. H. Beck 2008. s. 74.

¹² Ibid., s. 54.

vlastních vztahů¹³ či námitek založených na protimluvním doplnění blankosměnky). Tuto oblast nechávám z prostorových důvodů stranou, obecně lze však zde proti zobecňující „přísnosti“ opět namítat to, co již bylo uvedeno u přísnosti formální. Tato nálepka je tu opět toliko výstrahou, upozorněním na nepříznivé námitkové postavení dlužníka a neměla by sloužit jako sugestivní argument, který odůvodňuje sám sebe.

Podle citované literatury má dále být výrazem materiální směnečné přísnosti skutečnost, že obsah směnečného závazku se výhradně řídí listinou a nelze brát v potaz okolnosti, které leží mimo listinu (*quod non est in cambio non est in mundo*). V zásadě rozhoduje typický a obvyklý smysl směnečného prohlášení, nikoliv záměry a cíle účastníků. Pro výklad je rozhodující směnečná listina jako taková a jiné okolnosti lze zohlednit pouze tehdy, pokud by musely být známy každé třetí osobě¹⁴. Materiální směnečná přísnost je tedy v podstatě částečnou derogací obvyklých interpretačních postupů, derogací, která odráží specifika cenných papírů a s ohledem na jejich imanentní oběh odmítá brát v potaz subjektivní faktory.

Vyloučeny tak mají být např. regionální či etnicky podmíněné jazykové zvláštnosti a důsledně objektivizující interpretaci dokazuje i skutečnost, že soudy v zahraničí výslovně nezohledňují ani dohody stran ohledně vlastního výkladu použitých pojmů¹⁵. Roli také nebude hrát jinak v občanském¹⁶ i obchodním právu¹⁷ značně relevantní následné chování stran.

S tím se v zásadě ztotožňuji. Platí, že směnky jsou imanentně určeny k oběhu a k interpretaci sporných údajů v nich obsažených je třeba přistupovat objektivně z pohledu potenciálních nabyvatelů směnek. Neměli bychom proto v zásadě přihlížet k okolnostem ležícím mimo směnku

---

¹³ Ve smyslu čl. I § 17 SŠZ.

¹⁴ Takto např. německý BGH, Sbirka rozhodnutí BGH v civilních věcech, 1964, s. 11, který připouští „*nur solche Umstände heranzuziehen, die einem am Begebungsvertrag nicht beteiligten drittem mutmasslich bekannt sind oder von ihm ohne Schwierigkeiten erkannt werden können*“ (cit. dle Münch. J. Die Reichweite der Unterschrift im Wechselrecht. Berlín : Duncker und Humblot, 1993, s. 101).

¹⁵ Srov. Entscheidungen des Reichsgerichts in den Zivilsachen, ročník 1919, s. 93.

¹⁶ A to i bez výslovné úpravy v občanském zákoníku, srov. Švestka in Švestka/Spáčil/Škárová/Hulmák a kol. Občanský zákoník. Komentář. 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 2009, s. 325.

¹⁷ Srov. § 266 odst. 3 ObchZ.

samotnou. Důvody jsou jasné: nový nabyvatel se orientuje podle listiny a okolnosti mimo ni mu mohou třeba i záměrně zůstat utajeny.

Představme si např. situaci nového věřitele neakceptované směnky cizí, který získal směnku od remitenta rubopisem (půjde o indosament s běžnými garančními účinky). Směnka má splatnost vyjádřenu toliko numericky: údajem „11. 12. 2009“¹⁸. Slovní vyjádření splatnosti chybí (z hlediska platnosti směnky není ostatně potřeba, nicméně jak uvidíme dále, formuláře mají dobrý důvod, proč tento údaj vyžadují primárně nebo duplicitně i ve slovním vyjádření).

Věřitel směnku v prosinci včas prezentuje a protestuje. Poté podá žalobu na dlužníky ze směnky, tj. na výstavce cizí směnky a indosanta. Ti na svou obranu v námitkách uvedou, že směnka byla ve skutečnosti splatná dne 12. listopadu a nikoliv 11. prosince. Protest byl proto podle nich učiněn pozdě a došlo k zániku všech práv ze směnky dle čl. I § 53 SŠZ. Ve sporu bude prokázáno, že účastníci skutečně důsledně používají způsob uvedení data ve formátu „měsíc/den/rok“ a i datum na směnce mělo být uvedeno v tomto pořadí. Bude to také patrné z jejich zavedené vzájemné praxe i např. výkladových pravidel ve smlouvě, která upravila použití směnky. Třebaže bude bezpochyby prokázáno, že datem splatnosti opravdu měl být 11. prosinec, neměla by ale tato okolnost hrát jakoukoliv roli vzhledem k novému nabyvateli směnky¹⁹, který tedy směnku protestoval včas a disponuje postižními právy.

Je ovšem otázkou, zda se tato důsledně objektivní interpretace směnečných doložek, jež snad již snese nálepkou „materiální směnečná přísnost“²⁰, prosazuje již ve vztahu mezi původními účastníky. Pokud je – jak zatím vyplynulo výše – jejím jediným důvodem ochrana potenciálních nabyvatelů, nabízí se kacířská myšlenka, že ve vztazích mezi původními

---

¹⁸ Vnímavější čtenář již možná slyší imaginární svist argumentační sekery zastánce „formální směnečné přísnosti“, který by zde mohl zaujmout názor, že směnka není platná, neboť není jasné, zda účastníci použili u nás obvyklý formát data „den/měsíc/rok“ či „měsíc/den/rok“. Takový závěr považují (u směnek vystavených českými účastníky v ČR a v češtině) za absurdní, není však v praxi ojedinělý.

¹⁹ Pro účely této demonstrace nebudu příklad komplikovat tím, že by se jednalo o směnku psanou anglicky.

²⁰ Ale jistě i jakoukoliv podobnou poetickou nálepkou.

účastníky (tj. za situace, kdy směnka není převedena, realizuje v podstatě jako součást kauzálních vztahů a nestává se předmětem obchodu) to již za všech okolností platit nemusí. Cesta k subjektivizujícím interpretacím se tak v těchto případech zdá otevřená.

K výkladu směnečných doložek aneb opravdu musí přísnost bejt?

Josef Kotásek

Aberglaube ist die Poesie des Lebens.

*J. W. Goethe,
Maximen und Reflexionen*

1. Jen málo z hesel směnečného práva se mezi právníky těší takové oblíbě jako tzv. směnečná přísnost (*rigor cambialis*). Ve svém příspěvku se pokusím dokázat, že směnečná přísnost je - především v podobě tzv. „formální směnečné přísnosti“¹ - matoucím stereotypem, který nemá při aplikaci předpisů směnečného práva místo a jeho argumentační hodnota zhruba odpovídá Švejkovu zvolání, které jsem vybral do titulku.

2. Směnečná přísnost se v praxi nejčastěji traduje ústně. Tento směnečný archetyp zmiňují také všechny standardní učebnice směnečného práva či komentáře ke směnečným předpisům, a to zpravidla v úvodních historických či obecných pasážích (naštěstí méně už při vlastní argumentaci). V soudních rozhodnutích pak na ni výslovně nenarazíme, nicméně za řadou rozhodnutí vidíme úvahu o nutnosti formálnější interpretace projevů na směnkách s menším (či dokonce žádným) respektem ke skutečně projevené vůli účastníků.

Historicky přitom panuje ohledně směnečné přísnosti a geneze tohoto termínu jasno. Jednoduché vysvětlení se podává z nástinu směnečného práva z roku 1857², jehož autorem je W. J. Brožovský: „*Die gesetzliche*

---

¹ K tomu podrobněji v bodě 2 tohoto příspěvku.

² Brožowsky, W.J. *Die Lehre von den Wechseln und dem Wechselgeschäfte*. 2. vydání. Wien : Seidel, 1857, s. 6.

Bestimmung gegen einen Wechselverpflichteten im Falle der Nichterfüllung seiner Verbindlichkeit die persönliche Haft verhängen zu können, nennt man Wechselstrenge...“. Právě okamžitá osobní vazba směnečného dlužníka, jenž nezaplatil směnku ve stanovené lhůtě, tedy dala vzniknout označení „směnečná přísnost“.

Později však směnečná přísnost v literatuře hypertrofuje a získává další rozměry. Současná směnečná nauka zmiňuje zpravidla dva její druhy: formální a materiální³, přičemž příčinou mnoha zmatení je – jak uvidíme i níže - jejich zaměňování.

V tomto a navazujícím bodě se budu věnovat přísnosti formální. K ní se počítají především požadavky na obsah směnky, které je třeba respektovat při vyhotovení listiny a na kterých spočívá jistota směnečného provozu. Dále pak podle některých autorů jsou výrazem formální směnečné přísnosti striktní lhůty a předepsané zachovávací úkony (prezentace k placení, protest). Literatura zmiňuje v souvislosti s formální přísností také možnost domoci se plnění ze směnky skrze zrychlené řízení.

Náležitosti směnky přitom jen stěží můžeme považovat za „přísné“, nemáme-li tedy za „přísnou“ označit každou právní úpravu, která má tu nemístnou ambici stanovit svým adresátům náležitosti cenného papíru. Srovnáme-li navíc náležitosti směnečné s formálními požadavky kladenými např. na dluhopisy či zemědělské skladní listy, můžeme směnku považovat za vysoce flexibilní a benevolentní cenný papír s mimořádnou mírou tolerance k chybám a přehlédnutím svých účastníků. Který jiný cenný papír obstojí jako platný bez uvedení data splatnosti a jména výstavce, se sumou udanou v jedné listině třemi různými numerickými a současně třemi slovními údaji či – za určitých okolností⁴ – dokonce i bez uvedení místa vystavení a splatnosti? Směnka ano.

Rovněž tak povinnost vlastníka směnky vykonat tzv. zachovávací úkony nepřesvědčí jako vhodný základ pro generalizaci pod „směnečnou přísnost“. Je skutečností, že směnečný věřitel má právo na zaplacení vůči

---

³ Baumbach, A., Hefermehl, W., Casper, M. Wechselgesetz, Scheckgesetz. Recht der kartengestützten Zahlungen. 23. Vydání. Mnichov : C. H. Beck, 2008, s. 54.

⁴ U směnky cizí srov. čl. I § 1 a 2 SŠZ.

dlužníkům přímým (jde o akceptanta nebo o výstavce vlastní směnky) a předložení směnky k placení těmto osobám v relativně krátkých lhůtách není jen právem, ale důležitou povinností majitele, jejíž nesplnění spojuje zákon s tvrdými dopady. Pokud směnka nebyla při splatnosti řádně předložena k placení, dochází podle čl. I § 53 SŠZ k zániku závazků všech postihových (nepřímých) dlužníků ze směnky. Obdobné riziko hrozí tam, kde bylo třeba vykonat protest. Ze stejných důvodů můžeme ale za „přísnou“ označit úpravu smluvní pokuty, bankovní záruku či částečné obrácení důkazního břemene v některých sporech z nekalé soutěže.

Dovodit z nepřízně osudu, tj. otravující věřitelské povinnosti⁵ závěr, že směnečná úprava je „přísná“ snad lze – půjde ale toliko o určitou připomínku ceremoniálních povinností, jež věřiteli směnky nakládá zákon. Nelze pak tento pojem použít „normativně“, jako generalizující argument pro nesouvisející oblasti směnečného práva či dokonce jako metodu výkladu.

Totéž platí pro soudní uplatnění směnek. Úpravu v OSŘ, která dlužníkům dvakrát nepřeje (zejména mimořádně krátkou lhůtou k podání námitek a jejich časovou koncentrací), můžeme rovněž označit za „přísnou“, ale takto získaný pojem nebude než výchovnou upomínkou nepříznivého procesního postavení směnečných dlužníků v rámci procesu.

3. Ukázkou toho, jak lze podlehnout svodům stereotypu „formální směnečné přísnosti“ a tedy přílišnému formalismu při interpretaci doložek na směnce, je odpověď na dotaz publikovaný na jednom z právnických webů⁶ (text jsem mimochodem našel zcela náhodou po zadání pojmu „směnečná přísnost“ do vyhledávače).

Dotaz zněl následovně: „Směnečná suma a měna je uvedena v číselné podobě např. "70.000,- Kč" a ve slovním vyjádření téže sumy a měny je uvedeno "sedmdesát tisíc KORUN". Lze tu hovořit o splnění zákonného

---

⁵ Která ostatně není tak fatální, jak by se na první pohled zdálo. Dle čl. I § 46 odst. 2 SŠZ nedodržení předkládacích lhůt musí prokazovat ten, kdo se toho dovolává (tj. zpravidla dlužník). Právě nepříznivé důkazní postavení dlužníka je často klíčem, který věřiteli otevře cestu ke zdánlivě ztracenému postihu. Protestační povinnosti se potom směneční věřitelé mohou preventivně vyhnout – remisorní doložkou „bez protestu“ či jiným synonymem.

⁶ Publikován na <http://obcanske.juristic.cz/164445/>, stav k 20. 10. 2009.

požadavku URČITOSTI směnečné sumy nebo je směnky neplatná pro rozpor v označení měny (Kč x koruna)?“.

V odpovědi se pak tazateli dostalo tohoto stanoviska: „Zákon směnečný a šekový v čl. I § 6 uvádí: Je-li směnečná suma udána jak slovy, tak čísla a neshodují-li se tyto údaje, platí suma vyjádřená slovy.“ Ve Vašem případě se opravdu sumy neshodují, neboť výraz "Koruna" není to samé co "Kč" (jak je známo, existují např. švédské koruny apod.) Jestliže tedy má přednost vyjádření směnečné sumy v psané podobě, musím konstatovat, že směnečná suma je vyjádřena neurčitě, a tudíž je směnka neplatná“.

Tento závěr není obhajitelný. Předně platí, že uvedená směnka neobsahuje žádné kolizní údaje, ani sumy, ani měny. Měna určená pouze druhově, tj. výrazem „korun“, je v jiné části směnky, tj. u numerického údaje, upřesněna tak, že jsou jimi české koruny. Se stejným přístupem bychom museli odmítnout platnost směnky splatné „v Jihomoravském kraji“ a současně „v Hodoníně“. I zde byl použit (v tomto případě skutečně nepřipustný) příliš obecný výraz, tj. Jihomoravský kraj. Splatnost „v Hodoníně“ ale vše napravuje a činí z krajského údaje manýru bez právního významu.

Ustanovení čl. I § 6 zmiňované v odpovědi se na daný případ vůbec nevztahuje, to řeší pouze kolizi slovního a numerického údaje sumy a nikoliv měny. Ovšem i kdyby byla suma na směnce vyjádřena pouze výrazem „koruny“, obstála by listina jako platná směnka (to je ostatně jádro problému, na který se čtenář dotazoval). V čl. I § 41 SŠZ je pamatováno na situaci, kdy je měna určena pouze genericky (např. právě výrazem „koruny“). Je-li směnečná suma udána druhem peněz, který má stejné označení v místě vystavení a místě platebním, avšak různou hodnotu ve státě vystavení a ve státě placení, má se za to, že je tím míněn druh peněz platebního místa.

Citované ustanovení řeší pouze situace, kdy je ve směnce užito měny, která má sice stejné označení, avšak různou hodnotu ve státě vystavení a ve státě placení. Odklízí nejasnosti vyvolané možnou kolizí měn místa vystavení a platebního místa a nepamatuje již na to, jak *obecně* postupovat u směnek s nedostatečně určenou měnou. U směnky vystavené v České republice na „koruny“ a splatné ve Francii – a naopak – nebo dokonce u tuzemské

směnky vystavené na „koruny“, bychom proto při striktním pohledu mohli dospět k závěru, že jde o směnku neplatnou, neboť řešení těchto variant již zákon nezná.

Takový závěr by však byl příliš unáhlený, neboť naleznul-li zákon řešení u kolize měn, tím spíše najdeme konkrétní měnu v případech, kde takové nebezpečí vůbec nehrozí. V uvedeném příkladu jde tedy o platné směnky znějící na koruny české⁷.

4. Zatímco výše uvedený příklad byl spíše výsledkem přehlédnutí příslušného ustanovení SŠZ, následující případ (který již není pouze smyšlený, ale vychází z konkrétního soudního rozhodnutí slovenského Nejvyššího soudu) je přesnou ukázkou situace, kdy se „formální směnečná přísnost“ vymknula z kloubů.

Soud ve sporu posuzoval směnku, která obsahovala v části „*splatno dne*“ určitý údaj splatnosti a vpravo naproti v textu pak další zápis ve znění „*zaplatíme na základě předložení směnky efektivně*“. Směnka zněla na cizí měnu, tj. na měnu, která neobíhá v místě platebním.

Podle názoru soudu je tato směnka neplatná pro neurčitost data splatnosti danou kolizí mezi určením za směnku splatnou v určitý den (směnka má konkrétní datum) a určením listiny za směnku na viděnou (podle soudu slovy „*zaplatíme na základě předložení směnky efektivně*“). Tento názor podle mého rovněž nelze obhájit.

Vycházím z toho, že údaj „*zaplatíme na základě předložení efektivně*“ nelze mít za vyjádření data splatnosti⁸. Svědčí pro to následující argumenty:

Směnka již konkrétní údaj data splatnosti obsahuje, je směnkou fixní s jednoznačně určeným datem splatnosti (den, měsíc, rok). Navazující údaje je pak třeba primárně vnímat v tomto kontextu a nikoliv jako implicitně kontradiktorní.

---

⁷ Cit. Dle Kotásek, J. in Kotásek, Pokorná, Raban. Kurs obchodního práva. Právo cenných papírů. Praha : C.H.Beck, 2009, s. 244.

⁸ Tento závěr platí nejen pro fixní směnky, ale i pro směnky, které by byly vistasměnkami ze zákona (pro absenci výslovného údaje splatnosti). Z údaje „*zaplatíme na základě předložení směnky efektivně*“ nelze totiž splatnost na viděnou dovodit.

Z kontextu věty „zaplatíme na základě předložení směnky efektivně“ je dále patrné, že směřuje k modu placení (v cizí měně) a nemá mít smysl (rozporného) určení data splatnosti. Výraz „na základě předložení“ nelze vnímat takto izolovaně a vytrhávat z kontextu; zde nejen z celkového kontextu směnky, ale dokonce z kontextu jedné souvislé věty, která končí výrazem „efektivně“. Taková interpretace by byla v rozporu s písemným vyjádřením vůle, které je jednoznačné. Byla by také založena na nesprávné a neobhajitelné projekci vůle příslušného tvůrce směnky.

Pojem „zaplatíme na základě předložení“, myšleno i bez dovětky „efektivně“, navíc nelze automaticky vnímat jako synonymum splatnosti vistasměnky. Je sice pravda, že v literatuře i v praxi se u vistasměnek setkáme s podobným termínem – tj. pojmem „při předložení“ – a to jako s jedním z doporučovaných způsobů, jak vyjádřit splatnost směnky *a vista*⁹.

Jak již ale vyplynulo z úvodu tohoto příspěvku, je prezentace směnky k placení pravidelným předpokladem pro výkon práv z každé směnky (včetně směnky fixní). Z tohoto důvodu bychom samozřejmě považovali za platnou i směnku s údajem splatnosti „při předložení dne 13. 2. 2009“, neboť i zde je zřejmé, že splatnost je dána na určitý den a pouze se nadbytečně zdůrazňuje to, co je automatické – tj. řádná prezentace k placení a tedy naplnění prvního zachovávacího úkonu.

Tím spíše pak můžeme aprobovat posuzovanou směnku – u ní totiž ani k formální kolizi s doporučovaným údajem pro určení splatnosti vistasměnky (tj. s údajem „při předložení“) vůbec nedošlo. Citovaný výraz je nutno vykládat v kontextu s výrazem „efektivně“.

Není-li výraz „zaplatíme na základě předložení směnky efektivně“ údajem splatnosti, nabízí se otázka, jaký bude její skutečný význam (a z jakého důvodu tedy tvůrce tuto větu v listině použil). Jak bylo uvedeno v úvodu příspěvku, posuzovaná směnka nezní na měnu, která je zákonným platidlem v místě platebním. To je zcela bez výhrad, neboť SŠZ účastníky

---

⁹ Z novější literatury srov. Kovařík, Z. Zákon směnečný a šekový. 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 1999, s. 107, obdobně Kotásek, J. Směnečné právo. Komentář k čl. I zákona směnečného a šekového. Praha : Prospektrum, 2006.

směnky co do měny nijak neomezuje a bez ohledu na místo vystavení či místo splatnosti lze směnku vystavit na jakoukoliv existující měnu.

Výplata směnek na cizí měnu při včasném plnění je pak předmětem úpravy prvního odstavce čl. I § 41 odst. 1 SŠZ. Předpis zde vychází vstříc plátcí a dává mu na výběr ze dvou možností: platící dlužník může buď zaplatit ve měně platebního místa, a to podle hodnoty v den splatnosti, nebo může platit v cizí měně, na kterou směnka skutečně zní. To neplatí, pokud směnka obsahuje výstavcovu doložku o efektivním placení v cizí měně¹⁰. Směnka se potom proplácí skutečně ve měně, na jakou zní, a dlužník nemůže splnit svůj závazek zaplacením v tuzemské měně.

Znění doložky o efektivním placení není v zákoně uvedeno ani demonstrativně, v současné praxi je ovšem nejčastější právě prvá uvedená varianta, která laboruje s ustáleným pojmem „efektivně“.

Z toho je zřejmé, jaký byl skutečný smysl a účel výrazu „zaplatíme na základě předložení směnky efektivně“. Uvedená věta se nijak netýká data splatnosti; to již koneckonců na směnce bylo uvedeno v podobě korektního denního údaje. Její význam spočívá v určení měny, ve které se bude směnka proplácet.

5. Oba výše uvedené příklady jsou ukázkou formalistních a stereotypních přístupů k výkladu směnečných doložek. Vychází z představy jakési „formální přísnosti“, dle níž interpretace údajů na směnce má (nebo alespoň může) být striktnější, než je tomu u běžných úkonů. Výsledkem takových rezortních „sekernických“ přístupů jsou potom závěry, které nutně vyděsí každého citlivějšího civilistu, jenž i při výkladu směnečných prohlášení bere v úvahu celkový kontext směnečných prohlášení a očividný smysl jednotlivých prohlášení (jak ostatně tradičně žádá i judikatura¹¹).

Zatím jsem ale ponechával stranou druhou variantu „směnečné přísnosti“, která je v literatuře označována jako „materiální“. V literatuře¹² se jí obvykle rozumí vyloučení námitek směnečných dlužníků (námitek z tzv.

---

¹⁰ Srov. čl. I § 41 odst. 4 SŠZ.

¹¹ Dle Baumbach/Hefermehl/Casper, Wechselgesetz und Scheckgesetz, 23. vydání. C. H. Beck 2008. s. 74.

¹² Ibid., s. 54.

vlastních vztahů¹³ či námitek založených na protimluvním doplnění blankosměnky). Tuto oblast nechávám z prostorových důvodů stranou, obecně lze však zde proti zobecňující „přísnosti“ opět namítat to, co již bylo uvedeno u přísnosti formální. Tato nálepka je tu opět toliko výstrahou, upozorněním na nepříznivé námitkové postavení dlužníka a neměla by sloužit jako sugestivní argument, který odůvodňuje sám sebe.

Podle citované literatury má dále být výrazem materiální směnečné přísnosti skutečnost, že obsah směnečného závazku se výhradně řídí listinou a nelze brát v potaz okolnosti, které leží mimo listinu (*quod non est in cambio non est in mundo*). V zásadě rozhoduje typický a obvyklý smysl směnečného prohlášení, nikoliv záměry a cíle účastníků. Pro výklad je rozhodující směnečná listina jako taková a jiné okolnosti lze zohlednit pouze tehdy, pokud by musely být známy každé třetí osobě¹⁴. Materiální směnečná přísnost je tedy v podstatě částečnou derogací obvyklých interpretačních postupů, derogací, která odráží specifika cenných papírů a s ohledem na jejich imanentní oběh odmítá brát v potaz subjektivní faktory.

Vyloučeny tak mají být např. regionální či etnicky podmíněné jazykové zvláštnosti a důsledně objektivizující interpretaci dokazuje i skutečnost, že soudy v zahraničí výslovně nezohledňují ani dohody stran ohledně vlastního výkladu použitých pojmů¹⁵. Roli také nebude hrát jinak v občanském¹⁶ i obchodním právu¹⁷ značně relevantní následné chování stran.

S tím se v zásadě ztotožňuji. Platí, že směnky jsou imanentně určeny k oběhu a k interpretaci sporných údajů v nich obsažených je třeba přistupovat objektivně z pohledu potenciálních nabyvatelů směnek. Neměli bychom proto v zásadě přihlížet k okolnostem ležícím mimo směnku

---

¹³ Ve smyslu čl. I § 17 SŠZ.

¹⁴ Takto např. německý BGH, Sbirka rozhodnutí BGH v civilních věcech, 1964, s. 11, který připouští „*nur solche Umstände heranzuziehen, die einem am Begebungsvertrag nicht beteiligten drittem mutmasslich bekannt sind oder von ihm ohne Schwierigkeiten erkannt werden können*“ (cit. dle Münch. J. Die Reichweite der Unterschrift im Wechselrecht. Berlín : Duncker und Humblot, 1993, s. 101).

¹⁵ Srov. Entscheidungen des Reichsgerichts in den Zivilsachen, ročník 1919, s. 93.

¹⁶ A to i bez výslovné úpravy v občanském zákoníku, srov. Švestka in Švestka/Spáčil/Škárová/Hulmák a kol. Občanský zákoník. Komentář. 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 2009, s. 325.

¹⁷ Srov. § 266 odst. 3 ObchZ.

samotnou. Důvody jsou jasné: nový nabyvatel se orientuje podle listiny a okolnosti mimo ni mu mohou třeba i záměrně zůstat utajeny.

Představme si např. situaci nového věřitele neakceptované směnky cizí, který získal směnku od remitenta rubopisem (půjde o indosament s běžnými garančními účinky). Směnka má splatnost vyjádřenu toliko numericky: údajem „11. 12. 2009“¹⁸. Slovní vyjádření splatnosti chybí (z hlediska platnosti směnky není ostatně potřeba, nicméně jak uvidíme dále, formuláře mají dobrý důvod, proč tento údaj vyžadují primárně nebo duplicitně i ve slovním vyjádření).

Věřitel směnku v prosinci včas prezentuje a protestuje. Poté podá žalobu na dlužníky ze směnky, tj. na výstavce cizí směnky a indosanta. Ti na svou obranu v námitkách uvedou, že směnka byla ve skutečnosti splatná dne 12. listopadu a nikoliv 11. prosince. Protest byl proto podle nich učiněn pozdě a došlo k zániku všech práv ze směnky dle čl. I § 53 SŠZ. Ve sporu bude prokázáno, že účastníci skutečně důsledně používají způsob uvedení data ve formátu „měsíc/den/rok“ a i datum na směnce mělo být uvedeno v tomto pořadí. Bude to také patrné z jejich zavedené vzájemné praxe i např. výkladových pravidel ve smlouvě, která upravila použití směnky. Třebaže bude bezpochyby prokázáno, že datem splatnosti opravdu měl být 11. prosinec, neměla by ale tato okolnost hrát jakoukoliv roli vzhledem k novému nabyvateli směnky¹⁹, který tedy směnku protestoval včas a disponuje postižními právy.

Je ovšem otázkou, zda se tato důsledně objektivní interpretace směnečných doložek, jež snad již snese nálepku „materiální směnečná přísnost“²⁰, prosazuje již ve vztahu mezi původními účastníky. Pokud je – jak zatím vyplynulo výše – jejím jediným důvodem ochrana potenciálních nabyvatelů, nabízí se kacířská myšlenka, že ve vztazích mezi původními

---

¹⁸ Vnímavější čtenář již možná slyší imaginární svist argumentační sekery zastánce „formální směnečné přísnosti“, který by zde mohl zaujmout názor, že směnka není platná, neboť není jasné, zda účastníci použili u nás obvyklý formát data „den/měsíc/rok“ či „měsíc/den/rok“. Takový závěr považují (u směnek vystavených českými účastníky v ČR a v češtině) za absurdní, není však v praxi ojedinělý.

¹⁹ Pro účely této demonstrace nebudu příklad komplikovat tím, že by se jednalo o směnku psanou anglicky.

²⁰ Ale jistě i jakoukoliv podobnou poetickou nálepkou.

účastníky (tj. za situace, kdy směnka není převedena, realizuje v podstatě jako součást kauzálních vztahů a nestává se předmětem obchodu) to již za všech okolností platit nemusí. Cesta k subjektivizujícím interpretacím se tak v těchto případech zdá otevřená.

K výkladu směnečných doložek aneb opravdu musí přísnost bejt?

Josef Kotásek

Aberglaube ist die Poesie des Lebens.

*J. W. Goethe,
Maximen und Reflexionen*

1. Jen málo z hesel směnečného práva se mezi právníky těší takové oblíbě jako tzv. směnečná přísnost (*rigor cambialis*). Ve svém příspěvku se pokusím dokázat, že směnečná přísnost je - především v podobě tzv. „formální směnečné přísnosti“¹ - matoucím stereotypem, který nemá při aplikaci předpisů směnečného práva místo a jeho argumentační hodnota zhruba odpovídá Švejkovu zvolání, které jsem vybral do titulku.

2. Směnečná přísnost se v praxi nejčastěji traduje ústně. Tento směnečný archetyp zmiňují také všechny standardní učebnice směnečného práva či komentáře ke směnečným předpisům, a to zpravidla v úvodních historických či obecných pasážích (naštěstí méně už při vlastní argumentaci). V soudních rozhodnutích pak na ni výslovně nenarazíme, nicméně za řadou rozhodnutí vidíme úvahu o nutnosti formálnější interpretace projevů na směnkách s menším (či dokonce žádným) respektem ke skutečně projevené vůli účastníků.

Historicky přitom panuje ohledně směnečné přísnosti a geneze tohoto termínu jasno. Jednoduché vysvětlení se podává z nástinu směnečného práva z roku 1857², jehož autorem je W. J. Brožovský: „*Die gesetzliche*

---

¹ K tomu podrobněji v bodě 2 tohoto příspěvku.

² Brožowsky, W.J. *Die Lehre von den Wechseln und dem Wechselgeschäfte*. 2. vydání. Wien : Seidel, 1857, s. 6.

Bestimmung gegen einen Wechselverpflichteten im Falle der Nichterfüllung seiner Verbindlichkeit die persönliche Haft verhängen zu können, nennt man Wechselstrenge...“. Právě okamžitá osobní vazba směnečného dlužníka, jenž nezaplatil směnku ve stanovené lhůtě, tedy dala vzniknout označení „směnečná přísnost“.

Později však směnečná přísnost v literatuře hypertrofuje a získává další rozměry. Současná směnečná nauka zmiňuje zpravidla dva její druhy: formální a materiální³, přičemž příčinou mnoha zmatení je – jak uvidíme i níže - jejich zaměňování.

V tomto a navazujícím bodě se budu věnovat přísnosti formální. K ní se počítají především požadavky na obsah směnky, které je třeba respektovat při vyhotovení listiny a na kterých spočívá jistota směnečného provozu. Dále pak podle některých autorů jsou výrazem formální směnečné přísnosti striktní lhůty a předepsané zachovávací úkony (prezentace k placení, protest). Literatura zmiňuje v souvislosti s formální přísností také možnost domoci se plnění ze směnky skrze zrychlené řízení.

Náležitosti směnky přitom jen stěží můžeme považovat za „přísné“, nemáme-li tedy za „přísnou“ označit každou právní úpravu, která má tu nemístnou ambici stanovit svým adresátům náležitosti cenného papíru. Srovnáme-li navíc náležitosti směnečné s formálními požadavky kladenými např. na dluhopisy či zemědělské skladní listy, můžeme směnku považovat za vysoce flexibilní a benevolentní cenný papír s mimořádnou mírou tolerance k chybám a přehlédnutím svých účastníků. Který jiný cenný papír obstojí jako platný bez uvedení data splatnosti a jména výstavce, se sumou udanou v jedné listině třemi různými numerickými a současně třemi slovními údaji či – za určitých okolností⁴ – dokonce i bez uvedení místa vystavení a splatnosti? Směnka ano.

Rovněž tak povinnost vlastníka směnky vykonat tzv. zachovávací úkony nepřesvědčí jako vhodný základ pro generalizaci pod „směnečnou přísnost“. Je skutečností, že směnečný věřitel má právo na zaplacení vůči

---

³ Baumbach, A., Hefermehl, W., Casper, M. Wechselgesetz, Scheckgesetz. Recht der kartengestützten Zahlungen. 23. Vydání. Mnichov : C. H. Beck, 2008, s. 54.

⁴ U směnky cizí srov. čl. I § 1 a 2 SŠZ.

dlužníkům přímým (jde o akceptanta nebo o výstavce vlastní směnky) a předložení směnky k placení těmto osobám v relativně krátkých lhůtách není jen právem, ale důležitou povinností majitele, jejíž nesplnění spojuje zákon s tvrdými dopady. Pokud směnka nebyla při splatnosti řádně předložena k placení, dochází podle čl. I § 53 SŠZ k zániku závazků všech postihových (nepřímých) dlužníků ze směnky. Obdobné riziko hrozí tam, kde bylo třeba vykonat protest. Ze stejných důvodů můžeme ale za „přísnou“ označit úpravu smluvní pokuty, bankovní záruku či částečné obrácení důkazního břemene v některých sporech z nekalé soutěže.

Dovodit z nepřízně osudu, tj. otravující věřitelské povinnosti⁵ závěr, že směnečná úprava je „přísná“ snad lze – půjde ale toliko o určitou připomínku ceremoniálních povinností, jež věřiteli směnky nakládá zákon. Nelze pak tento pojem použít „normativně“, jako generalizující argument pro nesouvisející oblasti směnečného práva či dokonce jako metodu výkladu.

Totéž platí pro soudní uplatnění směnek. Úpravu v OSŘ, která dlužníkům dvakrát nepřeje (zejména mimořádně krátkou lhůtou k podání námitek a jejich časovou koncentrací), můžeme rovněž označit za „přísnou“, ale takto získaný pojem nebude než výchovnou upomínkou nepříznivého procesního postavení směnečných dlužníků v rámci procesu.

3. Ukázkou toho, jak lze podlehnout svodům stereotypu „formální směnečné přísnosti“ a tedy přílišnému formalismu při interpretaci doložek na směnce, je odpověď na dotaz publikovaný na jednom z právnických webů⁶ (text jsem mimochodem našel zcela náhodou po zadání pojmu „směnečná přísnost“ do vyhledávače).

Dotaz zněl následovně: „Směnečná suma a měna je uvedena v číselné podobě např. "70.000,- Kč" a ve slovním vyjádření téže sumy a měny je uvedeno "sedmdesát tisíc KORUN". Lze tu hovořit o splnění zákonného

---

⁵ Která ostatně není tak fatální, jak by se na první pohled zdálo. Dle čl. I § 46 odst. 2 SŠZ nedodržení předkládacích lhůt musí prokazovat ten, kdo se toho dovolává (tj. zpravidla dlužník). Právě nepříznivé důkazní postavení dlužníka je často klíčem, který věřiteli otevře cestu ke zdánlivě ztracenému postihu. Protestační povinnosti se potom směneční věřitelé mohou preventivně vyhnout – remisorní doložkou „bez protestu“ či jiným synonymem.

⁶ Publikován na <http://obcanske.juristic.cz/164445/>, stav k 20. 10. 2009.

požadavku URČITOSTI směnečné sumy nebo je směnky neplatná pro rozpor v označení měny (Kč x koruna)?“.

V odpovědi se pak tazateli dostalo tohoto stanoviska: „Zákon směnečný a šekový v čl. I § 6 uvádí: Je-li směnečná suma udána jak slovy, tak čísly a neshodují-li se tyto údaje, platí suma vyjádřená slovy.“ Ve Vašem případě se opravdu sumy neshodují, neboť výraz "Koruna" není to samé co "Kč" (jak je známo, existují např. švédské koruny apod.) Jestliže tedy má přednost vyjádření směnečné sumy v psané podobě, musím konstatovat, že směnečná suma je vyjádřena neurčitě, a tudíž je směnka neplatná“.

Tento závěr není obhajitelný. Předně platí, že uvedená směnka neobsahuje žádné kolizní údaje, ani sumy, ani měny. Měna určená pouze druhově, tj. výrazem „korun“, je v jiné části směnky, tj. u numerického údaje, upřesněna tak, že jsou jimi české koruny. Se stejným přístupem bychom museli odmítnout platnost směnky splatné „v Jihomoravském kraji“ a současně „v Hodoníně“. I zde byl použit (v tomto případě skutečně nepřijatelný) příliš obecný výraz, tj. Jihomoravský kraj. Splatnost „v Hodoníně“ ale vše napravuje a činí z krajského údaje manýru bez právního významu.

Ustanovení čl. I § 6 zmiňované v odpovědi se na daný případ vůbec nevztahuje, to řeší pouze kolizi slovního a numerického údaje sumy a nikoliv měny. Ovšem i kdyby byla suma na směnce vyjádřena pouze výrazem „koruny“, obstála by listina jako platná směnka (to je ostatně jádro problému, na který se čtenář dotazoval). V čl. I § 41 SŠZ je pamatováno na situaci, kdy je měna určena pouze genericky (např. právě výrazem „koruny“). Je-li směnečná suma udána druhem peněz, který má stejné označení v místě vystavení a místě platebním, avšak různou hodnotu ve státě vystavení a ve státě placení, má se za to, že je tím míněn druh peněz platebního místa.

Citované ustanovení řeší pouze situace, kdy je ve směnce užito měny, která má sice stejné označení, avšak různou hodnotu ve státě vystavení a ve státě placení. Odklízí nejasnosti vyvolané možnou kolizí měn místa vystavení a platebního místa a nepamatuje již na to, jak *obecně* postupovat u směnek s nedostatečně určenou měnou. U směnky vystavené v České republice na „koruny“ a splatné ve Francii – a naopak – nebo dokonce u tuzemské

směnky vystavené na „koruny“, bychom proto při striktním pohledu mohli dospět k závěru, že jde o směnku neplatnou, neboť řešení těchto variant již zákon nezná.

Takový závěr by však byl příliš unáhlený, neboť naleznul-li zákon řešení u kolize měn, tím spíše najdeme konkrétní měnu v případech, kde takové nebezpečí vůbec nehrozí. V uvedeném příkladu jde tedy o platné směnky znějící na koruny české⁷.

4. Zatímco výše uvedený příklad byl spíše výsledkem přehlédnutí příslušného ustanovení SŠZ, následující případ (který již není pouze smyšlený, ale vychází z konkrétního soudního rozhodnutí slovenského Nejvyššího soudu) je přesnou ukázkou situace, kdy se „formální směnečná přísnost“ vymknula z kloubů.

Soud ve sporu posuzoval směnku, která obsahovala v části „*splatno dne*“ určitý údaj splatnosti a vpravo naproti v textu pak další zápis ve znění „*zaplatíme na základě předložení směnky efektivně*“. Směnka zněla na cizí měnu, tj. na měnu, která neobíhá v místě platebním.

Podle názoru soudu je tato směnka neplatná pro neurčitost data splatnosti danou kolizí mezi určením za směnku splatnou v určitý den (směnka má konkrétní datum) a určením listiny za směnku na viděnou (podle soudu slovy „*zaplatíme na základě předložení směnky efektivně*“). Tento názor podle mého rovněž nelze obhájit.

Vycházím z toho, že údaj „*zaplatíme na základě předložení efektivně*“ nelze mít za vyjádření data splatnosti⁸. Svědčí pro to následující argumenty:

Směnka již konkrétní údaj data splatnosti obsahuje, je směnkou fixní s jednoznačně určeným datem splatnosti (den, měsíc, rok). Navazující údaje je pak třeba primárně vnímat v tomto kontextu a nikoliv jako implicitně kontradiktorní.

---

⁷ Cit. Dle Kotásek, J. in Kotásek, Pokorná, Raban. Kurs obchodního práva. Právo cenných papírů. Praha : C.H.Beck, 2009, s. 244.

⁸ Tento závěr platí nejen pro fixní směnky, ale i pro směnky, které by byly vistasměnkami ze zákona (pro absenci výslovného údaje splatnosti). Z údaje „*zaplatíme na základě předložení směnky efektivně*“ nelze totiž splatnost na viděnou dovodit.

Z kontextu věty „zaplatíme na základě předložení směnky efektivně“ je dále patrné, že směřuje k modu placení (v cizí měně) a nemá mít smysl (rozporného) určení data splatnosti. Výraz „na základě předložení“ nelze vnímat takto izolovaně a vytrhávat z kontextu; zde nejen z celkového kontextu směnky, ale dokonce z kontextu jedné souvislé věty, která končí výrazem „efektivně“. Taková interpretace by byla v rozporu s písemným vyjádřením vůle, které je jednoznačné. Byla by také založena na nesprávné a neobhajitelné projekci vůle příslušného tvůrce směnky.

Pojem „zaplatíme na základě předložení“, myšleno i bez dovětky „efektivně“, navíc nelze automaticky vnímat jako synonymum splatnosti vistasměnky. Je sice pravda, že v literatuře i v praxi se u vistasměnek setkáme s podobným termínem – tj. pojmem „při předložení“ – a to jako s jedním z doporučovaných způsobů, jak vyjádřit splatnost směnky *a vista*⁹.

Jak již ale vyplynulo z úvodu tohoto příspěvku, je prezentace směnky k placení pravidelným předpokladem pro výkon práv z každé směnky (včetně směnky fixní). Z tohoto důvodu bychom samozřejmě považovali za platnou i směnku s údajem splatnosti „při předložení dne 13. 2. 2009“, neboť i zde je zřejmé, že splatnost je dána na určitý den a pouze se nadbytečně zdůrazňuje to, co je automatické – tj. řádná prezentace k placení a tedy naplnění prvního zachovávacího úkonu.

Tím spíše pak můžeme aprobovat posuzovanou směnku – u ní totiž ani k formální kolizi s doporučovaným údajem pro určení splatnosti vistasměnky (tj. s údajem „při předložení“) vůbec nedošlo. Citovaný výraz je nutno vykládat v kontextu s výrazem „efektivně“.

Není-li výraz „zaplatíme na základě předložení směnky efektivně“ údajem splatnosti, nabízí se otázka, jaký bude její skutečný význam (a z jakého důvodu tedy tvůrce tuto větu v listině použil). Jak bylo uvedeno v úvodu příspěvku, posuzovaná směnka nezní na měnu, která je zákonným platidlem v místě platebním. To je zcela bez výhrad, neboť SŠZ účastníky

---

⁹ Z novější literatury srov. Kovařík, Z. Zákon směnečný a šekový. 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 1999, s. 107, obdobně Kotásek, J. Směnečné právo. Komentář k čl. I zákona směnečného a šekového. Praha : Prospektrum, 2006.

směnky co do měny nijak neomezuje a bez ohledu na místo vystavení či místo splatnosti lze směnku vystavit na jakoukoliv existující měnu.

Výplata směnek na cizí měnu při včasném plnění je pak předmětem úpravy prvního odstavce čl. I § 41 odst. 1 SŠZ. Předpis zde vychází vstříc plátcí a dává mu na výběr ze dvou možností: platící dlužník může buď zaplatit ve měně platebního místa, a to podle hodnoty v den splatnosti, nebo může platit v cizí měně, na kterou směnka skutečně zní. To neplatí, pokud směnka obsahuje výstavcovu doložku o efektivním placení v cizí měně¹⁰. Směnka se potom proplácí skutečně ve měně, na jakou zní, a dlužník nemůže splnit svůj závazek zaplacením v tuzemské měně.

Znění doložky o efektivním placení není v zákoně uvedeno ani demonstrativně, v současné praxi je ovšem nejčastější právě prvá uvedená varianta, která laboruje s ustáleným pojmem „efektivně“.

Z toho je zřejmé, jaký byl skutečný smysl a účel výrazu „zaplatíme na základě předložení směnky efektivně“. Uvedená věta se nijak netýká data splatnosti; to již koneckonců na směnce bylo uvedeno v podobě korektního denního údaje. Její význam spočívá v určení měny, ve které se bude směnka proplácet.

5. Oba výše uvedené příklady jsou ukázkou formalistních a stereotypních přístupů k výkladu směnečných doložek. Vychází z představy jakési „formální přísnosti“, dle níž interpretace údajů na směnce má (nebo alespoň může) být striktnější, než je tomu u běžných úkonů. Výsledkem takových rezortních „sekernických“ přístupů jsou potom závěry, které nutně vyděsí každého citlivějšího civilistu, jenž i při výkladu směnečných prohlášení bere v úvahu celkový kontext směnečných prohlášení a očividný smysl jednotlivých prohlášení (jak ostatně tradičně žádá i judikatura¹¹).

Zatím jsem ale ponechával stranou druhou variantu „směnečné přísnosti“, která je v literatuře označována jako „materiální“. V literatuře¹² se jí obvykle rozumí vyloučení námitek směnečných dlužníků (námitek z tzv.

---

¹⁰ Srov. čl. I § 41 odst. 4 SŠZ.

¹¹ Dle Baumbach/Hefermehl/Casper, Wechselgesetz und Scheckgesetz, 23. vydání. C. H. Beck 2008. s. 74.

¹² Ibid., s. 54.

vlastních vztahů¹³ či námitek založených na protimluvním doplnění blankosměnky). Tuto oblast nechávám z prostorových důvodů stranou, obecně lze však zde proti zobecňující „přísnosti“ opět namítat to, co již bylo uvedeno u přísnosti formální. Tato nálepka je tu opět toliko výstrahou, upozorněním na nepříznivé námitkové postavení dlužníka a neměla by sloužit jako sugestivní argument, který odůvodňuje sám sebe.

Podle citované literatury má dále být výrazem materiální směnečné přísnosti skutečnost, že obsah směnečného závazku se výhradně řídí listinou a nelze brát v potaz okolnosti, které leží mimo listinu (*quod non est in cambio non est in mundo*). V zásadě rozhoduje typický a obvyklý smysl směnečného prohlášení, nikoliv záměry a cíle účastníků. Pro výklad je rozhodující směnečná listina jako taková a jiné okolnosti lze zohlednit pouze tehdy, pokud by musely být známy každé třetí osobě¹⁴. Materiální směnečná přísnost je tedy v podstatě částečnou derogací obvyklých interpretačních postupů, derogací, která odráží specifika cenných papírů a s ohledem na jejich imanentní oběh odmítá brát v potaz subjektivní faktory.

Vyloučeny tak mají být např. regionální či etnicky podmíněné jazykové zvláštnosti a důsledně objektivizující interpretaci dokazuje i skutečnost, že soudy v zahraničí výslovně nezohledňují ani dohody stran ohledně vlastního výkladu použitých pojmů¹⁵. Roli také nebude hrát jinak v občanském¹⁶ i obchodním právu¹⁷ značně relevantní následné chování stran.

S tím se v zásadě ztotožňuji. Platí, že směnky jsou imanentně určeny k oběhu a k interpretaci sporných údajů v nich obsažených je třeba přistupovat objektivně z pohledu potenciálních nabyvatelů směnek. Neměli bychom proto v zásadě přihlížet k okolnostem ležícím mimo směnku

---

¹³ Ve smyslu čl. I § 17 SŠZ.

¹⁴ Takto např. německý BGH, Sbirka rozhodnutí BGH v civilních věcech, 1964, s. 11, který připouští „*nur solche Umstände heranzuziehen, die einem am Begebungsvertrag nicht beteiligten drittem mutmasslich bekannt sind oder von ihm ohne Schwierigkeiten erkannt werden können*“ (cit. dle Münch. J. Die Reichweite der Unterschrift im Wechselrecht. Berlín : Duncker und Humblot, 1993, s. 101).

¹⁵ Srov. Entscheidungen des Reichsgerichts in den Zivilsachen, ročník 1919, s. 93.

¹⁶ A to i bez výslovné úpravy v občanském zákoníku, srov. Švestka in Švestka/Spáčil/Škárová/Hulmák a kol. Občanský zákoník. Komentář. 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 2009, s. 325.

¹⁷ Srov. § 266 odst. 3 ObchZ.

samotnou. Důvody jsou jasné: nový nabyvatel se orientuje podle listiny a okolnosti mimo ni mu mohou třeba i záměrně zůstat utajeny.

Představme si např. situaci nového věřitele neakceptované směnky cizí, který získal směnku od remitenta rubopisem (půjde o indosament s běžnými garančními účinky). Směnka má splatnost vyjádřenu toliko numericky: údajem „11. 12. 2009“¹⁸. Slovní vyjádření splatnosti chybí (z hlediska platnosti směnky není ostatně potřeba, nicméně jak uvidíme dále, formuláře mají dobrý důvod, proč tento údaj vyžadují primárně nebo duplicitně i ve slovním vyjádření).

Věřitel směnku v prosinci včas prezentuje a protestuje. Poté podá žalobu na dlužníky ze směnky, tj. na výstavce cizí směnky a indosanta. Ti na svou obranu v námitkách uvedou, že směnka byla ve skutečnosti splatná dne 12. listopadu a nikoliv 11. prosince. Protest byl proto podle nich učiněn pozdě a došlo k zániku všech práv ze směnky dle čl. I § 53 SŠZ. Ve sporu bude prokázáno, že účastníci skutečně důsledně používají způsob uvedení data ve formátu „měsíc/den/rok“ a i datum na směnce mělo být uvedeno v tomto pořadí. Bude to také patrné z jejich zavedené vzájemné praxe i např. výkladových pravidel ve smlouvě, která upravila použití směnky. Třebaže bude bezpochyby prokázáno, že datem splatnosti opravdu měl být 11. prosinec, neměla by ale tato okolnost hrát jakoukoliv roli vzhledem k novému nabyvateli směnky¹⁹, který tedy směnku protestoval včas a disponuje postižními právy.

Je ovšem otázkou, zda se tato důsledně objektivní interpretace směnečných doložek, jež snad již snese nálepkou „materiální směnečná přísnost“²⁰, prosazuje již ve vztahu mezi původními účastníky. Pokud je – jak zatím vyplynulo výše – jejím jediným důvodem ochrana potenciálních nabyvatelů, nabízí se kacířská myšlenka, že ve vztazích mezi původními

---

¹⁸ Vnímavější čtenář již možná slyší imaginární svist argumentační sekery zastánce „formální směnečné přísnosti“, který by zde mohl zaujmout názor, že směnka není platná, neboť není jasné, zda účastníci použili u nás obvyklý formát data „den/měsíc/rok“ či „měsíc/den/rok“. Takový závěr považují (u směnek vystavených českými účastníky v ČR a v češtině) za absurdní, není však v praxi ojedinělý.

¹⁹ Pro účely této demonstrace nebudu příklad komplikovat tím, že by se jednalo o směnku psanou anglicky.

²⁰ Ale jistě i jakoukoliv podobnou poetickou nálepkou.

účastníky (tj. za situace, kdy směnka není převedena, realizuje v podstatě jako součást kauzálních vztahů a nestává se předmětem obchodu) to již za všech okolností platit nemusí. Cesta k subjektivizujícím interpretacím se tak v těchto případech zdá otevřená.

K výkladu směnečných doložek aneb opravdu musí přísnost bejt?

Josef Kotásek

Aberglaube ist die Poesie des Lebens.

*J. W. Goethe,
Maximen und Reflexionen*

1. Jen málo z hesel směnečného práva se mezi právníky těší takové oblíbě jako tzv. směnečná přísnost (*rigor cambialis*). Ve svém příspěvku se pokusím dokázat, že směnečná přísnost je - především v podobě tzv. „formální směnečné přísnosti“¹ - matoucím stereotypem, který nemá při aplikaci předpisů směnečného práva místo a jeho argumentační hodnota zhruba odpovídá Švejkovu zvolání, které jsem vybral do titulku.

2. Směnečná přísnost se v praxi nejčastěji traduje ústně. Tento směnečný archetyp zmiňují také všechny standardní učebnice směnečného práva či komentáře ke směnečným předpisům, a to zpravidla v úvodních historických či obecných pasážích (naštěstí méně už při vlastní argumentaci). V soudních rozhodnutích pak na ni výslovně nenarazíme, nicméně za řadou rozhodnutí vidíme úvahu o nutnosti formálnější interpretace projevů na směnkách s menším (či dokonce žádným) respektem ke skutečně projevené vůli účastníků.

Historicky přitom panuje ohledně směnečné přísnosti a geneze tohoto termínu jasno. Jednoduché vysvětlení se podává z nástinu směnečného práva z roku 1857², jehož autorem je W. J. Brožovský: „*Die gesetzliche*

---

¹ K tomu podrobněji v bodě 2 tohoto příspěvku.

² Brožowsky, W.J. *Die Lehre von den Wechseln und dem Wechselgeschäfte*. 2. vydání. Wien : Seidel, 1857, s. 6.

Bestimmung gegen einen Wechselverpflichteten im Falle der Nichterfüllung seiner Verbindlichkeit die persönliche Haft verhängen zu können, nennt man Wechselstrenge...". Právě okamžitá osobní vazba směnečného dlužníka, jenž nezaplatil směnku ve stanovené lhůtě, tedy dala vzniknout označení „směnečná přísnost“.

Později však směnečná přísnost v literatuře hypertrofuje a získává další rozměry. Současná směnečná nauka zmiňuje zpravidla dva její druhy: formální a materiální³, přičemž příčinou mnoha zmatení je – jak uvidíme i níže - jejich zaměňování.

V tomto a navazujícím bodě se budu věnovat přísnosti formální. K ní se počítají především požadavky na obsah směnky, které je třeba respektovat při vyhotovení listiny a na kterých spočívá jistota směnečného provozu. Dále pak podle některých autorů jsou výrazem formální směnečné přísnosti striktní lhůty a předepsané zachovávací úkony (prezentace k placení, protest). Literatura zmiňuje v souvislosti s formální přísností také možnost domoci se plnění ze směnky skrze zrychlené řízení.

Náležitosti směnky přitom jen stěží můžeme považovat za „přísné“, nemáme-li tedy za „přísnou“ označit každou právní úpravu, která má tu nemístnou ambici stanovit svým adresátům náležitosti cenného papíru. Srovnáme-li navíc náležitosti směnečné s formálními požadavky kladenými např. na dluhopisy či zemědělské skladní listy, můžeme směnku považovat za vysoce flexibilní a benevolentní cenný papír s mimořádnou mírou tolerance k chybám a přehlédnutím svých účastníků. Který jiný cenný papír obstojí jako platný bez uvedení data splatnosti a jména výstavce, se sumou udanou v jedné listině třemi různými numerickými a současně třemi slovními údaji či – za určitých okolností⁴ – dokonce i bez uvedení místa vystavení a splatnosti? Směnka ano.

Rovněž tak povinnost vlastníka směnky vykonat tzv. zachovávací úkony nepřesvědčí jako vhodný základ pro generalizaci pod „směnečnou přísnost“. Je skutečností, že směnečný věřitel má právo na zaplacení vůči

---

³ Baumbach, A., Hefermehl, W., Casper, M. Wechselgesetz, Scheckgesetz. Recht der kartengestützten Zahlungen. 23. Vydání. Mnichov : C. H. Beck, 2008, s. 54.

⁴ U směnky cizí srov. čl. I § 1 a 2 SŠZ.

dlužníkům přímým (jde o akceptanta nebo o výstavce vlastní směnky) a předložení směnky k placení těmto osobám v relativně krátkých lhůtách není jen právem, ale důležitou povinností majitele, jejíž nesplnění spojuje zákon s tvrdými dopady. Pokud směnka nebyla při splatnosti řádně předložena k placení, dochází podle čl. I § 53 SŠZ k zániku závazků všech postihových (nepřímých) dlužníků ze směnky. Obdobné riziko hrozí tam, kde bylo třeba vykonat protest. Ze stejných důvodů můžeme ale za „přísnou“ označit úpravu smluvní pokuty, bankovní záruku či částečné obrácení důkazního břemene v některých sporech z nekalé soutěže.

Dovodit z nepřízně osudu, tj. otravující věřitelské povinnosti⁵ závěr, že směnečná úprava je „přísná“ snad lze – půjde ale toliko o určitou připomínku ceremoniálních povinností, jež věřiteli směnky nakládá zákon. Nelze pak tento pojem použít „normativně“, jako generalizující argument pro nesouvisející oblasti směnečného práva či dokonce jako metodu výkladu.

Totéž platí pro soudní uplatnění směnek. Úpravu v OSŘ, která dlužníkům dvakrát nepřeje (zejména mimořádně krátkou lhůtou k podání námitek a jejich časovou koncentrací), můžeme rovněž označit za „přísnou“, ale takto získaný pojem nebude než výchovnou upomínkou nepříznivého procesního postavení směnečných dlužníků v rámci procesu.

3. Ukázkou toho, jak lze podlehnout svodům stereotypu „formální směnečné přísnosti“ a tedy přílišnému formalismu při interpretaci doložek na směnce, je odpověď na dotaz publikovaný na jednom z právnických webů⁶ (text jsem mimochodem našel zcela náhodou po zadání pojmu „směnečná přísnost“ do vyhledávače).

Dotaz zněl následovně: „Směnečná suma a měna je uvedena v číselné podobě např. "70.000,- Kč" a ve slovním vyjádření téže sumy a měny je uvedeno "sedmdesát tisíc KORUN". Lze tu hovořit o splnění zákonného

---

⁵ Která ostatně není tak fatální, jak by se na první pohled zdálo. Dle čl. I § 46 odst. 2 SŠZ nedodržení předkládacích lhůt musí prokazovat ten, kdo se toho dovolává (tj. zpravidla dlužník). Právě nepříznivé důkazní postavení dlužníka je často klíčem, který věřiteli otevře cestu ke zdánlivě ztracenému postihu. Protestační povinnosti se potom směneční věřitelé mohou preventivně vyhnout – remisorní doložkou „bez protestu“ či jiným synonymem.

⁶ Publikován na <http://obcanske.juristic.cz/164445/>, stav k 20. 10. 2009.

požadavku URČITOSTI směnečné sumy nebo je směnky neplatná pro rozpor v označení měny (Kč x koruna)?“.

V odpovědi se pak tazateli dostalo tohoto stanoviska: „Zákon směnečný a šekový v čl. I § 6 uvádí: Je-li směnečná suma udána jak slovy, tak čísla a neshodují-li se tyto údaje, platí suma vyjádřená slovy.“ Ve Vašem případě se opravdu sumy neshodují, neboť výraz "Koruna" není to samé co "Kč" (jak je známo, existují např. švédské koruny apod.) Jestliže tedy má přednost vyjádření směnečné sumy v psané podobě, musím konstatovat, že směnečná suma je vyjádřena neurčitě, a tudíž je směnka neplatná“.

Tento závěr není obhajitelný. Předně platí, že uvedená směnka neobsahuje žádné kolizní údaje, ani sumy, ani měny. Měna určená pouze druhově, tj. výrazem „korun“, je v jiné části směnky, tj. u numerického údaje, upřesněna tak, že jsou jimi české koruny. Se stejným přístupem bychom museli odmítnout platnost směnky splatné „v Jihomoravském kraji“ a současně „v Hodoníně“. I zde byl použit (v tomto případě skutečně nepřijatelný) příliš obecný výraz, tj. Jihomoravský kraj. Splatnost „v Hodoníně“ ale vše napravuje a činí z krajského údaje manýru bez právního významu.

Ustanovení čl. I § 6 zmiňované v odpovědi se na daný případ vůbec nevztahuje, to řeší pouze kolizi slovního a numerického údaje sumy a nikoliv měny. Ovšem i kdyby byla suma na směnce vyjádřena pouze výrazem „koruny“, obstála by listina jako platná směnka (to je ostatně jádro problému, na který se čtenář dotazoval). V čl. I § 41 SŠZ je pamatováno na situaci, kdy je měna určena pouze genericky (např. právě výrazem „koruny“). Je-li směnečná suma udána druhem peněz, který má stejné označení v místě vystavení a místě platebním, avšak různou hodnotu ve státě vystavení a ve státě placení, má se za to, že je tím míněn druh peněz platebního místa.

Citované ustanovení řeší pouze situace, kdy je ve směnce užito měny, která má sice stejné označení, avšak různou hodnotu ve státě vystavení a ve státě placení. Odklízí nejasnosti vyvolané možnou kolizí měn místa vystavení a platebního místa a nepamatuje již na to, jak *obecně* postupovat u směnek s nedostatečně určenou měnou. U směnky vystavené v České republice na „koruny“ a splatné ve Francii – a naopak – nebo dokonce u tuzemské

směnky vystavené na „koruny“, bychom proto při striktním pohledu mohli dospět k závěru, že jde o směnku neplatnou, neboť řešení těchto variant již zákon nezná.

Takový závěr by však byl příliš unáhlený, neboť naleznul-li zákon řešení u kolize měn, tím spíše najdeme konkrétní měnu v případech, kde takové nebezpečí vůbec nehrozí. V uvedeném příkladu jde tedy o platné směnky znějící na koruny české⁷.

4. Zatímco výše uvedený příklad byl spíše výsledkem přehlédnutí příslušného ustanovení SŠZ, následující případ (který již není pouze smyšlený, ale vychází z konkrétního soudního rozhodnutí slovenského Nejvyššího soudu) je přesnou ukázkou situace, kdy se „formální směnečná přísnost“ vymknula z kloubů.

Soud ve sporu posuzoval směnku, která obsahovala v části „*splatno dne*“ určitý údaj splatnosti a vpravo naproti v textu pak další zápis ve znění „*zaplatíme na základě předložení směnky efektivně*“. Směnka zněla na cizí měnu, tj. na měnu, která neobíhá v místě platebním.

Podle názoru soudu je tato směnka neplatná pro neurčitost data splatnosti danou kolizí mezi určením za směnku splatnou v určitý den (směnka má konkrétní datum) a určením listiny za směnku na viděnou (podle soudu slovy „*zaplatíme na základě předložení směnky efektivně*“). Tento názor podle mého rovněž nelze obhájit.

Vycházím z toho, že údaj „*zaplatíme na základě předložení efektivně*“ nelze mít za vyjádření data splatnosti⁸. Svědčí pro to následující argumenty:

Směnka již konkrétní údaj data splatnosti obsahuje, je směnkou fixní s jednoznačně určeným datem splatnosti (den, měsíc, rok). Navazující údaje je pak třeba primárně vnímat v tomto kontextu a nikoliv jako implicitně kontradiktorní.

---

⁷ Cit. Dle Kotásek, J. in Kotásek, Pokorná, Raban. Kurs obchodního práva. Právo cenných papírů. Praha : C.H.Beck, 2009, s. 244.

⁸ Tento závěr platí nejen pro fixní směnky, ale i pro směnky, které by byly vistasměnkami ze zákona (pro absenci výslovného údaje splatnosti). Z údaje „*zaplatíme na základě předložení směnky efektivně*“ nelze totiž splatnost na viděnou dovodit.

Z kontextu věty „zaplatíme na základě předložení směnky efektivně“ je dále patrné, že směřuje k modu placení (v cizí měně) a nemá mít smysl (rozporného) určení data splatnosti. Výraz „na základě předložení“ nelze vnímat takto izolovaně a vytrhávat z kontextu; zde nejen z celkového kontextu směnky, ale dokonce z kontextu jedné souvislé věty, která končí výrazem „efektivně“. Taková interpretace by byla v rozporu s písemným vyjádřením vůle, které je jednoznačné. Byla by také založena na nesprávné a neobhajitelné projekci vůle příslušného tvůrce směnky.

Pojem „zaplatíme na základě předložení“, myšleno i bez dovětku „efektivně“, navíc nelze automaticky vnímat jako synonymum splatnosti vistasměnky. Je sice pravda, že v literatuře i v praxi se u vistasměnek setkáme s podobným termínem – tj. pojmem „při předložení“ – a to jako s jedním z doporučených způsobů, jak vyjádřit splatnost směnky *a vista*⁹.

Jak již ale vyplynulo z úvodu tohoto příspěvku, je prezentace směnky k placení pravidelným předpokladem pro výkon práv z každé směnky (včetně směnky fixní). Z tohoto důvodu bychom samozřejmě považovali za platnou i směnku s údajem splatnosti „při předložení dne 13. 2. 2009“, neboť i zde je zřejmé, že splatnost je dána na určitý den a pouze se nadbytečně zdůrazňuje to, co je automatické – tj. řádná prezentace k placení a tedy naplnění prvního zachovávacího úkonu.

Tím spíše pak můžeme aprobovat posuzovanou směnku – u ní totiž ani k formální kolizi s doporučeným údajem pro určení splatnosti vistasměnky (tj. s údajem „při předložení“) vůbec nedošlo. Citovaný výraz je nutno vykládat v kontextu s výrazem „efektivně“.

Není-li výraz „zaplatíme na základě předložení směnky efektivně“ údajem splatnosti, nabízí se otázka, jaký bude její skutečný význam (a z jakého důvodu tedy tvůrce tuto větu v listině použil). Jak bylo uvedeno v úvodu příspěvku, posuzovaná směnka nezní na měnu, která je zákonným platidlem v místě platebním. To je zcela bez výhrad, neboť SŠZ účastníky

---

⁹ Z novější literatury srov. Kovařík, Z. Zákon směnečný a šekový. 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 1999, s. 107, obdobně Kotásek, J. Směnečné právo. Komentář k čl. I zákona směnečného a šekového. Praha : Prospektrum, 2006.

směnky co do měny nijak neomezuje a bez ohledu na místo vystavení či místo splatnosti lze směnku vystavit na jakoukoliv existující měnu.

Výplata směnek na cizí měnu při včasném plnění je pak předmětem úpravy prvního odstavce čl. I § 41 odst. 1 SŠZ. Předpis zde vychází vstřícně plátcí a dává mu na výběr ze dvou možností: platící dlužník může buď zaplatit ve měně platebního místa, a to podle hodnoty v den splatnosti, nebo může platit v cizí měně, na kterou směnka skutečně zní. To neplatí, pokud směnka obsahuje výstavcovu doložku o efektivním placení v cizí měně¹⁰. Směnka se potom proplácí skutečně ve měně, na jakou zní, a dlužník nemůže splnit svůj závazek zaplacením v tuzemské měně.

Znění doložky o efektivním placení není v zákoně uvedeno ani demonstrativně, v současné praxi je ovšem nejčastější právě prvá uvedená varianta, která laboruje s ustáleným pojmem „efektivně“.

Z toho je zřejmé, jaký byl skutečný smysl a účel výrazu „zaplatíme na základě předložení směnky efektivně“. Uvedená věta se nijak netýká data splatnosti; to již koneckonců na směnce bylo uvedeno v podobě korektního denního údaje. Její význam spočívá v určení měny, ve které se bude směnka proplácet.

5. Oba výše uvedené příklady jsou ukázkou formalistních a stereotypních přístupů k výkladu směnečných doložek. Vychází z představy jakési „formální přísnosti“, dle níž interpretace údajů na směnce má (nebo alespoň může) být striktnější, než je tomu u běžných úkonů. Výsledkem takových rezortních „sekernických“ přístupů jsou potom závěry, které nutně vyděsí každého citlivějšího civilistu, jenž i při výkladu směnečných prohlášení bere v úvahu celkový kontext směnečných prohlášení a očividný smysl jednotlivých prohlášení (jak ostatně tradičně žádá i judikatura¹¹).

Zatím jsem ale ponechával stranou druhou variantu „směnečné přísnosti“, která je v literatuře označována jako „materiální“. V literatuře¹² se jí obvykle rozumí vyloučení námitek směnečných dlužníků (námitek z tzv.

---

¹⁰ Srov. čl. I § 41 odst. 4 SŠZ.

¹¹ Dle Baumbach/Hefermehl/Casper, Wechselgesetz und Scheckgesetz, 23. vydání. C. H. Beck 2008. s. 74.

¹² Ibid., s. 54.

vlastních vztahů¹³ či námitek založených na protimluvním doplnění blankosměnky). Tuto oblast nechávám z prostorových důvodů stranou, obecně lze však zde proti zobecňující „přísnosti“ opět namítat to, co již bylo uvedeno u přísnosti formální. Tato nálepka je tu opět toliko výstrahou, upozorněním na nepříznivé námitkové postavení dlužníka a neměla by sloužit jako sugestivní argument, který odůvodňuje sám sebe.

Podle citované literatury má dále být výrazem materiální směnečné přísnosti skutečnost, že obsah směnečného závazku se výhradně řídí listinou a nelze brát v potaz okolnosti, které leží mimo listinu (*quod non est in cambio non est in mundo*). V zásadě rozhoduje typický a obvyklý smysl směnečného prohlášení, nikoliv záměry a cíle účastníků. Pro výklad je rozhodující směnečná listina jako taková a jiné okolnosti lze zohlednit pouze tehdy, pokud by musely být známy každé třetí osobě¹⁴. Materiální směnečná přísnost je tedy v podstatě částečnou derogací obvyklých interpretačních postupů, derogací, která odráží specifika cenných papírů a s ohledem na jejich imanentní oběh odmítá brát v potaz subjektivní faktory.

Vyloučeny tak mají být např. regionální či etnicky podmíněné jazykové zvláštnosti a důsledně objektivizující interpretaci dokazuje i skutečnost, že soudy v zahraničí výslovně nezohledňují ani dohody stran ohledně vlastního výkladu použitých pojmů¹⁵. Roli také nebude hrát jinak v občanském¹⁶ i obchodním právu¹⁷ značně relevantní následné chování stran.

S tím se v zásadě ztotožňuji. Platí, že směnky jsou imanentně určeny k oběhu a k interpretaci sporných údajů v nich obsažených je třeba přistupovat objektivně z pohledu potenciálních nabyvatelů směnek. Neměli bychom proto v zásadě přihlížet k okolnostem ležícím mimo směnku

---

¹³ Ve smyslu čl. I § 17 SŠZ.

¹⁴ Takto např. německý BGH, Sbirka rozhodnutí BGH v civilních věcech, 1964, s. 11, který připouští „*nur solche Umstände heranzuziehen, die einem am Begebungsvertrag nicht beteiligten drittem mutmasslich bekannt sind oder von ihm ohne Schwierigkeiten erkannt werden können*“ (cit. dle Münch. J. Die Reichweite der Unterschrift im Wechselrecht. Berlín : Duncker und Humblot, 1993, s. 101).

¹⁵ Srov. Entscheidungen des Reichsgerichts in den Zivilsachen, ročník 1919, s. 93.

¹⁶ A to i bez výslovné úpravy v občanském zákoníku, srov. Švestka in Švestka/Spáčil/Škárová/Hulmák a kol. Občanský zákoník. Komentář. 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 2009, s. 325.

¹⁷ Srov. § 266 odst. 3 ObchZ.

samotnou. Důvody jsou jasné: nový nabyvatel se orientuje podle listiny a okolnosti mimo ni mu mohou třeba i záměrně zůstat utajeny.

Představme si např. situaci nového věřitele neakceptované směnky cizí, který získal směnku od remitenta rubopisem (půjde o indosament s běžnými garančními účinky). Směnka má splatnost vyjádřenu toliko numericky: údajem „11. 12. 2009“¹⁸. Slovní vyjádření splatnosti chybí (z hlediska platnosti směnky není ostatně potřeba, nicméně jak uvidíme dále, formuláře mají dobrý důvod, proč tento údaj vyžadují primárně nebo duplicitně i ve slovním vyjádření).

Věřitel směnku v prosinci včas prezentuje a protestuje. Poté podá žalobu na dlužníky ze směnky, tj. na výstavce cizí směnky a indosanta. Ti na svou obranu v námitkách uvedou, že směnka byla ve skutečnosti splatná dne 12. listopadu a nikoliv 11. prosince. Protest byl proto podle nich učiněn pozdě a došlo k zániku všech práv ze směnky dle čl. I § 53 SŠZ. Ve sporu bude prokázáno, že účastníci skutečně důsledně používají způsob uvedení data ve formátu „měsíc/den/rok“ a i datum na směnce mělo být uvedeno v tomto pořadí. Bude to také patrné z jejich zavedené vzájemné praxe i např. výkladových pravidel ve smlouvě, která upravila použití směnky. Třebaže bude bezpochyby prokázáno, že datem splatnosti opravdu měl být 11. prosinec, neměla by ale tato okolnost hrát jakoukoliv roli vzhledem k novému nabyvateli směnky¹⁹, který tedy směnku protestoval včas a disponuje postižními právy.

Je ovšem otázkou, zda se tato důsledně objektivní interpretace směnečných doložek, jež snad již snese nálepkou „materiální směnečná přísnost“²⁰, prosazuje již ve vztahu mezi původními účastníky. Pokud je – jak zatím vyplynulo výše – jejím jediným důvodem ochrana potenciálních nabyvatelů, nabízí se kacířská myšlenka, že ve vztazích mezi původními

---

¹⁸ Vnímavější čtenář již možná slyší imaginární svist argumentační sekery zastánce „formální směnečné přísnosti“, který by zde mohl zaujmout názor, že směnka není platná, neboť není jasné, zda účastníci použili u nás obvyklý formát data „den/měsíc/rok“ či „měsíc/den/rok“. Takový závěr považují (u směnek vystavených českými účastníky v ČR a v češtině) za absurdní, není však v praxi ojedinělý.

¹⁹ Pro účely této demonstrace nebudu příklad komplikovat tím, že by se jednalo o směnku psanou anglicky.

²⁰ Ale jistě i jakoukoliv podobnou poetickou nálepkou.

účastníky (tj. za situace, kdy směnka není převedena, realizuje v podstatě jako součást kauzálních vztahů a nestává se předmětem obchodu) to již za všech okolností platit nemusí. Cesta k subjektivizujícím interpretacím se tak v těchto případech zdá otevřená.

K výkladu směnečných doložek aneb opravdu musí přísnost bejt?

Josef Kotásek

Aberglaube ist die Poesie des Lebens.

*J. W. Goethe,
Maximen und Reflexionen*

1. Jen málo z hesel směnečného práva se mezi právníky těší takové oblíbě jako tzv. směnečná přísnost (*rigor cambialis*). Ve svém příspěvku se pokusím dokázat, že směnečná přísnost je - především v podobě tzv. „formální směnečné přísnosti“¹ - matoucím stereotypem, který nemá při aplikaci předpisů směnečného práva místo a jeho argumentační hodnota zhruba odpovídá Švejkovu zvolání, které jsem vybral do titulku.

2. Směnečná přísnost se v praxi nejčastěji traduje ústně. Tento směnečný archetyp zmiňují také všechny standardní učebnice směnečného práva či komentáře ke směnečným předpisům, a to zpravidla v úvodních historických či obecných pasážích (naštěstí méně už při vlastní argumentaci). V soudních rozhodnutích pak na ni výslovně nenarazíme, nicméně za řadou rozhodnutí vidíme úvahu o nutnosti formálnější interpretace projevů na směnkách s menším (či dokonce žádným) respektem ke skutečně projevené vůli účastníků.

Historicky přitom panuje ohledně směnečné přísnosti a geneze tohoto termínu jasno. Jednoduché vysvětlení se podává z nástinu směnečného práva z roku 1857², jehož autorem je W. J. Brožovský: „*Die gesetzliche*

---

¹ K tomu podrobněji v bodě 2 tohoto příspěvku.

² Brožowsky, W.J. *Die Lehre von den Wechseln und dem Wechselgeschäfte*. 2. vydání. Wien : Seidel, 1857, s. 6.

Bestimmung gegen einen Wechselverpflichteten im Falle der Nichterfüllung seiner Verbindlichkeit die persönliche Haft verhängen zu können, nennt man Wechselstrenge...“. Právě okamžitá osobní vazba směnečného dlužníka, jenž nezaplatil směnku ve stanovené lhůtě, tedy dala vzniknout označení „směnečná přísnost“.

Později však směnečná přísnost v literatuře hypertrofuje a získává další rozměry. Současná směnečná nauka zmiňuje zpravidla dva její druhy: formální a materiální³, přičemž příčinou mnoha zmatení je – jak uvidíme i níže - jejich zaměňování.

V tomto a navazujícím bodě se budu věnovat přísnosti formální. K ní se počítají především požadavky na obsah směnky, které je třeba respektovat při vyhotovení listiny a na kterých spočívá jistota směnečného provozu. Dále pak podle některých autorů jsou výrazem formální směnečné přísnosti striktní lhůty a předepsané zachovávací úkony (prezentace k placení, protest). Literatura zmiňuje v souvislosti s formální přísností také možnost domoci se plnění ze směnky skrze zrychlené řízení.

Náležitosti směnky přitom jen stěží můžeme považovat za „přísné“, nemáme-li tedy za „přísnou“ označit každou právní úpravu, která má tu nemístnou ambici stanovit svým adresátům náležitosti cenného papíru. Srovnáme-li navíc náležitosti směnečné s formálními požadavky kladenými např. na dluhopisy či zemědělské skladní listy, můžeme směnku považovat za vysoce flexibilní a benevolentní cenný papír s mimořádnou mírou tolerance k chybám a přehlédnutím svých účastníků. Který jiný cenný papír obstojí jako platný bez uvedení data splatnosti a jména výstavce, se sumou udanou v jedné listině třemi různými numerickými a současně třemi slovními údaji či – za určitých okolností⁴ – dokonce i bez uvedení místa vystavení a splatnosti? Směnka ano.

Rovněž tak povinnost vlastníka směnky vykonat tzv. zachovávací úkony nepřesvědčí jako vhodný základ pro generalizaci pod „směnečnou přísnost“. Je skutečností, že směnečný věřitel má právo na zaplacení vůči

---

³ Baumbach, A., Hefermehl, W., Casper, M. Wechselgesetz, Scheckgesetz. Recht der kartengestützten Zahlungen. 23. Vydání. Mnichov : C. H. Beck, 2008, s. 54.

⁴ U směnky cizí srov. čl. I § 1 a 2 SŠZ.

dlužníkům přímým (jde o akceptanta nebo o výstavce vlastní směnky) a předložení směnky k placení těmto osobám v relativně krátkých lhůtách není jen právem, ale důležitou povinností majitele, jejíž nesplnění spojuje zákon s tvrdými dopady. Pokud směnka nebyla při splatnosti řádně předložena k placení, dochází podle čl. I § 53 SŠZ k zániku závazků všech postihových (nepřímých) dlužníků ze směnky. Obdobné riziko hrozí tam, kde bylo třeba vykonat protest. Ze stejných důvodů můžeme ale za „přísnou“ označit úpravu smluvní pokuty, bankovní záruku či částečné obrácení důkazního břemene v některých sporech z nekalé soutěže.

Dovodit z nepřízně osudu, tj. otravující věřitelské povinnosti⁵ závěr, že směnečná úprava je „přísná“ snad lze – půjde ale toliko o určitou připomínku ceremoniálních povinností, jež věřiteli směnky nakládá zákon. Nelze pak tento pojem použít „normativně“, jako generalizující argument pro nesouvisející oblasti směnečného práva či dokonce jako metodu výkladu.

Totéž platí pro soudní uplatnění směnek. Úpravu v OSŘ, která dlužníkům dvakrát nepřeje (zejména mimořádně krátkou lhůtou k podání námitek a jejich časovou koncentrací), můžeme rovněž označit za „přísnou“, ale takto získaný pojem nebude než výchovnou upomínkou nepříznivého procesního postavení směnečných dlužníků v rámci procesu.

3. Ukázkou toho, jak lze podlehnout svodům stereotypu „formální směnečné přísnosti“ a tedy přílišnému formalismu při interpretaci doložek na směnce, je odpověď na dotaz publikovaný na jednom z právnických webů⁶ (text jsem mimochodem našel zcela náhodou po zadání pojmu „směnečná přísnost“ do vyhledávače).

Dotaz zněl následovně: „Směnečná suma a měna je uvedena v číselné podobě např. "70.000,- Kč" a ve slovním vyjádření téže sumy a měny je uvedeno "sedmdesát tisíc KORUN". Lze tu hovořit o splnění zákonného

---

⁵ Která ostatně není tak fatální, jak by se na první pohled zdálo. Dle čl. I § 46 odst. 2 SŠZ nedodržení předkládacích lhůt musí prokazovat ten, kdo se toho dovolává (tj. zpravidla dlužník). Právě nepříznivé důkazní postavení dlužníka je často klíčem, který věřiteli otevře cestu ke zdánlivě ztracenému postihu. Protestační povinnosti se potom směneční věřitelé mohou preventivně vyhnout – remisorní doložkou „bez protestu“ či jiným synonymem.

⁶ Publikován na <http://obcanske.juristic.cz/164445/>, stav k 20. 10. 2009.

požadavku URČITOSTI směnečné sumy nebo je směnky neplatná pro rozpor v označení měny (Kč x koruna)?“.

V odpovědi se pak tazateli dostalo tohoto stanoviska: „Zákon směnečný a šekový v čl. I § 6 uvádí: Je-li směnečná suma udána jak slovy, tak čísly a neshodují-li se tyto údaje, platí suma vyjádřená slovy." Ve Vašem případě se opravdu sumy neshodují, neboť výraz "Koruna" není to samé co "Kč" (jak je známo, existují např. švédské koruny apod.) Jestliže tedy má přednost vyjádření směnečné sumy v psané podobě, musím konstatovat, že směnečná suma je vyjádřena neurčitě, a tudíž je směnka neplatná“.

Tento závěr není obhajitelný. Předně platí, že uvedená směnka neobsahuje žádné kolizní údaje, ani sumy, ani měny. Měna určená pouze druhově, tj. výrazem „korun“, je v jiné části směnky, tj. u numerického údaje, upřesněna tak, že jsou jimi české koruny. Se stejným přístupem bychom museli odmítnout platnost směnky splatné „v Jihomoravském kraji“ a současně „v Hodoníně“. I zde byl použit (v tomto případě skutečně nepřijatelný) příliš obecný výraz, tj. Jihomoravský kraj. Splatnost „v Hodoníně“ ale vše napravuje a činí z krajského údaje manýru bez právního významu.

Ustanovení čl. I § 6 zmiňované v odpovědi se na daný případ vůbec nevztahuje, to řeší pouze kolizi slovního a numerického údaje sumy a nikoliv měny. Ovšem i kdyby byla suma na směnce vyjádřena pouze výrazem „koruny“, obstála by listina jako platná směnka (to je ostatně jádro problému, na který se čtenář dotazoval). V čl. I § 41 SŠZ je pamatováno na situaci, kdy je měna určena pouze genericky (např. právě výrazem „koruny“). Je-li směnečná suma udána druhem peněz, který má stejné označení v místě vystavení a místě platebním, avšak různou hodnotu ve státě vystavení a ve státě placení, má se za to, že je tím míněn druh peněz platebního místa.

Citované ustanovení řeší pouze situace, kdy je ve směnce užito měny, která má sice stejné označení, avšak různou hodnotu ve státě vystavení a ve státě placení. Odklízí nejasnosti vyvolané možnou kolizí měn místa vystavení a platebního místa a nepamatuje již na to, jak *obecně* postupovat u směnek s nedostatečně určenou měnou. U směnky vystavené v České republice na „koruny“ a splatné ve Francii – a naopak – nebo dokonce u tuzemské

směnky vystavené na „koruny“, bychom proto při striktním pohledu mohli dospět k závěru, že jde o směnku neplatnou, neboť řešení těchto variant již zákon nezná.

Takový závěr by však byl příliš unáhlený, neboť naleznul-li zákon řešení u kolize měn, tím spíše najdeme konkrétní měnu v případech, kde takové nebezpečí vůbec nehrozí. V uvedeném příkladu jde tedy o platné směnky znějící na koruny české⁷.

4. Zatímco výše uvedený příklad byl spíše výsledkem přehlédnutí příslušného ustanovení SŠZ, následující případ (který již není pouze smyšlený, ale vychází z konkrétního soudního rozhodnutí slovenského Nejvyššího soudu) je přesnou ukázkou situace, kdy se „formální směnečná přísnost“ vymknula z kloubů.

Soud ve sporu posuzoval směnku, která obsahovala v části „*splatno dne*“ určitý údaj splatnosti a vpravo naproti v textu pak další zápis ve znění „*zaplatíme na základě předložení směnky efektivně*“. Směnka zněla na cizí měnu, tj. na měnu, která neobíhá v místě platebním.

Podle názoru soudu je tato směnka neplatná pro neurčitost data splatnosti danou kolizí mezi určením za směnku splatnou v určitý den (směnka má konkrétní datum) a určením listiny za směnku na viděnou (podle soudu slovy „*zaplatíme na základě předložení směnky efektivně*“). Tento názor podle mého rovněž nelze obhájit.

Vycházím z toho, že údaj „*zaplatíme na základě předložení efektivně*“ nelze mít za vyjádření data splatnosti⁸. Svědčí pro to následující argumenty:

Směnka již konkrétní údaj data splatnosti obsahuje, je směnkou fixní s jednoznačně určeným datem splatnosti (den, měsíc, rok). Navazující údaje je pak třeba primárně vnímat v tomto kontextu a nikoliv jako implicitně kontradiktorní.

---

⁷ Cit. Dle Kotásek, J. in Kotásek, Pokorná, Raban. Kurs obchodního práva. Právo cenných papírů. Praha : C.H.Beck, 2009, s. 244.

⁸ Tento závěr platí nejen pro fixní směnky, ale i pro směnky, které by byly vistasměnkami ze zákona (pro absenci výslovného údaje splatnosti). Z údaje „*zaplatíme na základě předložení směnky efektivně*“ nelze totiž splatnost na viděnou dovodit.

Z kontextu věty „zaplatíme na základě předložení směnky efektivně“ je dále patrné, že směřuje k modu placení (v cizí měně) a nemá mít smysl (rozporného) určení data splatnosti. Výraz „na základě předložení“ nelze vnímat takto izolovaně a vytrhávat z kontextu; zde nejen z celkového kontextu směnky, ale dokonce z kontextu jedné souvislé věty, která končí výrazem „efektivně“. Taková interpretace by byla v rozporu s písemným vyjádřením vůle, které je jednoznačné. Byla by také založena na nesprávné a neobhajitelné projekci vůle příslušného tvůrce směnky.

Pojem „zaplatíme na základě předložení“, myšleno i bez dovětku „efektivně“, navíc nelze automaticky vnímat jako synonymum splatnosti vistasměnky. Je sice pravda, že v literatuře i v praxi se u vistasměnek setkáme s podobným termínem – tj. pojmem „při předložení“ – a to jako s jedním z doporučovaných způsobů, jak vyjádřit splatnost směnky *a vista*⁹.

Jak již ale vyplynulo z úvodu tohoto příspěvku, je prezentace směnky k placení pravidelným předpokladem pro výkon práv z každé směnky (včetně směnky fixní). Z tohoto důvodu bychom samozřejmě považovali za platnou i směnku s údajem splatnosti „při předložení dne 13. 2. 2009“, neboť i zde je zřejmé, že splatnost je dána na určitý den a pouze se nadbytečně zdůrazňuje to, co je automatické – tj. řádná prezentace k placení a tedy naplnění prvního zachovávacího úkonu.

Tím spíše pak můžeme aprobovat posuzovanou směnku – u ní totiž ani k formální kolizi s doporučovaným údajem pro určení splatnosti vistasměnky (tj. s údajem „při předložení“) vůbec nedošlo. Citovaný výraz je nutno vykládat v kontextu s výrazem „efektivně“.

Není-li výraz „zaplatíme na základě předložení směnky efektivně“ údajem splatnosti, nabízí se otázka, jaký bude její skutečný význam (a z jakého důvodu tedy tvůrce tuto větu v listině použil). Jak bylo uvedeno v úvodu příspěvku, posuzovaná směnka nezní na měnu, která je zákonným platidlem v místě platebním. To je zcela bez výhrad, neboť SŠZ účastníky

---

⁹ Z novější literatury srov. Kovařík, Z. Zákon směnečný a šekový. 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 1999, s. 107, obdobně Kotásek, J. Směnečné právo. Komentář k čl. I zákona směnečného a šekového. Praha : Prospektrum, 2006.

směnky co do měny nijak neomezuje a bez ohledu na místo vystavení či místo splatnosti lze směnku vystavit na jakoukoliv existující měnu.

Výplata směnek na cizí měnu při včasném plnění je pak předmětem úpravy prvního odstavce čl. I § 41 odst. 1 SŠZ. Předpis zde vychází vstřícně plátcí a dává mu na výběr ze dvou možností: platící dlužník může buď zaplatit ve měně platebního místa, a to podle hodnoty v den splatnosti, nebo může platit v cizí měně, na kterou směnka skutečně zní. To neplatí, pokud směnka obsahuje výstavcovu doložku o efektivním placení v cizí měně¹⁰. Směnka se potom proplácí skutečně ve měně, na jakou zní, a dlužník nemůže splnit svůj závazek zaplacením v tuzemské měně.

Znění doložky o efektivním placení není v zákoně uvedeno ani demonstrativně, v současné praxi je ovšem nejčastější právě prvá uvedená varianta, která laboruje s ustáleným pojmem „efektivně“.

Z toho je zřejmé, jaký byl skutečný smysl a účel výrazu „zaplatíme na základě předložení směnky efektivně“. Uvedená věta se nijak netýká data splatnosti; to již koneckonců na směnce bylo uvedeno v podobě korektního denního údaje. Její význam spočívá v určení měny, ve které se bude směnka proplácet.

5. Oba výše uvedené příklady jsou ukázkou formalistních a stereotypních přístupů k výkladu směnečných doložek. Vychází z představy jakési „formální přísnosti“, dle níž interpretace údajů na směnce má (nebo alespoň může) být striktnější, než je tomu u běžných úkonů. Výsledkem takových rezortních „sekernických“ přístupů jsou potom závěry, které nutně vyděsí každého citlivějšího civilistu, jenž i při výkladu směnečných prohlášení bere v úvahu celkový kontext směnečných prohlášení a očividný smysl jednotlivých prohlášení (jak ostatně tradičně žádá i judikatura¹¹).

Zatím jsem ale ponechával stranou druhou variantu „směnečné přísnosti“, která je v literatuře označována jako „materiální“. V literatuře¹² se jí obvykle rozumí vyloučení námitek směnečných dlužníků (námitek z tzv.

---

¹⁰ Srov. čl. I § 41 odst. 4 SŠZ.

¹¹ Dle Baumbach/Hefermehl/Casper, Wechselgesetz und Scheckgesetz, 23. vydání. C. H. Beck 2008. s. 74.

¹² Ibid., s. 54.

vlastních vztahů¹³ či námitek založených na protimluvním doplnění blankosměnky). Tuto oblast nechávám z prostorových důvodů stranou, obecně lze však zde proti zobecňující „přísnosti“ opět namítat to, co již bylo uvedeno u přísnosti formální. Tato nálepka je tu opět toliko výstrahou, upozorněním na nepříznivé námitkové postavení dlužníka a neměla by sloužit jako sugestivní argument, který odůvodňuje sám sebe.

Podle citované literatury má dále být výrazem materiální směnečné přísnosti skutečnost, že obsah směnečného závazku se výhradně řídí listinou a nelze brát v potaz okolnosti, které leží mimo listinu (*quod non est in cambio non est in mundo*). V zásadě rozhoduje typický a obvyklý smysl směnečného prohlášení, nikoliv záměry a cíle účastníků. Pro výklad je rozhodující směnečná listina jako taková a jiné okolnosti lze zohlednit pouze tehdy, pokud by musely být známy každé třetí osobě¹⁴. Materiální směnečná přísnost je tedy v podstatě částečnou derogací obvyklých interpretačních postupů, derogací, která odráží specifika cenných papírů a s ohledem na jejich imanentní oběh odmítá brát v potaz subjektivní faktory.

Vyloučeny tak mají být např. regionální či etnicky podmíněné jazykové zvláštnosti a důsledně objektivizující interpretaci dokazuje i skutečnost, že soudy v zahraničí výslovně nezohledňují ani dohody stran ohledně vlastního výkladu použitých pojmů¹⁵. Roli také nebude hrát jinak v občanském¹⁶ i obchodním právu¹⁷ značně relevantní následné chování stran.

S tím se v zásadě ztotožňuji. Platí, že směnky jsou imanentně určeny k oběhu a k interpretaci sporných údajů v nich obsažených je třeba přistupovat objektivně z pohledu potenciálních nabyvatelů směnek. Neměli bychom proto v zásadě přihlížet k okolnostem ležícím mimo směnku

---

¹³ Ve smyslu čl. I § 17 SŠZ.

¹⁴ Takto např. německý BGH, Sbirka rozhodnutí BGH v civilních věcech, 1964, s. 11, který připouští „*nur solche Umstände heranzuziehen, die einem am Begebungsvertrag nicht beteiligten drittem mutmasslich bekannt sind oder von ihm ohne Schwierigkeiten erkannt werden können*“ (cit. dle Münch. J. Die Reichweite der Unterschrift im Wechselrecht. Berlín : Duncker und Humblot, 1993, s. 101).

¹⁵ Srov. Entscheidungen des Reichsgerichts in den Zivilsachen, ročník 1919, s. 93.

¹⁶ A to i bez výslovné úpravy v občanském zákoníku, srov. Švestka in Švestka/Spáčil/Škárová/Hulmák a kol. Občanský zákoník. Komentář. 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 2009, s. 325.

¹⁷ Srov. § 266 odst. 3 ObchZ.

samotnou. Důvody jsou jasné: nový nabyvatel se orientuje podle listiny a okolnosti mimo ni mu mohou třeba i záměrně zůstat utajeny.

Představme si např. situaci nového věřitele neakceptované směnky cizí, který získal směnku od remitenta rubopisem (půjde o indosament s běžnými garančními účinky). Směnka má splatnost vyjádřenu toliko numericky: údajem „11. 12. 2009“¹⁸. Slovní vyjádření splatnosti chybí (z hlediska platnosti směnky není ostatně potřeba, nicméně jak uvidíme dále, formuláře mají dobrý důvod, proč tento údaj vyžadují primárně nebo duplicitně i ve slovním vyjádření).

Věřitel směnku v prosinci včas prezentuje a protestuje. Poté podá žalobu na dlužníky ze směnky, tj. na výstavce cizí směnky a indosanta. Ti na svou obranu v námitkách uvedou, že směnka byla ve skutečnosti splatná dne 12. listopadu a nikoliv 11. prosince. Protest byl proto podle nich učiněn pozdě a došlo k zániku všech práv ze směnky dle čl. I § 53 SŠZ. Ve sporu bude prokázáno, že účastníci skutečně důsledně používají způsob uvedení data ve formátu „měsíc/den/rok“ a i datum na směnce mělo být uvedeno v tomto pořadí. Bude to také patrné z jejich zavedené vzájemné praxe i např. výkladových pravidel ve smlouvě, která upravila použití směnky. Třebaže bude bezpochyby prokázáno, že datem splatnosti opravdu měl být 11. prosinec, neměla by ale tato okolnost hrát jakoukoliv roli vzhledem k novému nabyvateli směnky¹⁹, který tedy směnku protestoval včas a disponuje postižními právy.

Je ovšem otázkou, zda se tato důsledně objektivní interpretace směnečných doložek, jež snad již snese nálepku „materiální směnečná přísnost“²⁰, prosazuje již ve vztahu mezi původními účastníky. Pokud je – jak zatím vplynulo výše – jejím jediným důvodem ochrana potenciálních nabyvatelů, nabízí se kacířská myšlenka, že ve vztazích mezi původními

---

¹⁸ Vnímavější čtenář již možná slyší imaginární svist argumentační sekery zastánce „formální směnečné přísnosti“, který by zde mohl zaujmout názor, že směnka není platná, neboť není jasné, zda účastníci použili u nás obvyklý formát data „den/měsíc/rok“ či „měsíc/den/rok“. Takový závěr považují (u směnek vystavených českými účastníky v ČR a v češtině) za absurdní, není však v praxi ojedinělý.

¹⁹ Pro účely této demonstrace nebudu příklad komplikovat tím, že by se jednalo o směnku psanou anglicky.

²⁰ Ale jistě i jakoukoliv podobnou poetickou nálepkou.

účastníky (tj. za situace, kdy směnka není převedena, realizuje v podstatě jako součást kauzálních vztahů a nestává se předmětem obchodu) to již za všech okolností platit nemusí. Cesta k subjektivizujícím interpretacím se tak v těchto případech zdá otevřená.

K výkladu směnečných doložek aneb opravdu musí přísnost bejt?

Josef Kotásek

Aberglaube ist die Poesie des Lebens.

*J. W. Goethe,
Maximen und Reflexionen*

1. Jen málo z hesel směnečného práva se mezi právníky těší takové oblíbě jako tzv. směnečná přísnost (*rigor cambialis*). Ve svém příspěvku se pokusím dokázat, že směnečná přísnost je - především v podobě tzv. „formální směnečné přísnosti“¹ - matoucím stereotypem, který nemá při aplikaci předpisů směnečného práva místo a jeho argumentační hodnota zhruba odpovídá Švejkovu zvolání, které jsem vybral do titulku.

2. Směnečná přísnost se v praxi nejčastěji traduje ústně. Tento směnečný archetyp zmiňují také všechny standardní učebnice směnečného práva či komentáře ke směnečným předpisům, a to zpravidla v úvodních historických či obecných pasážích (naštěstí méně už při vlastní argumentaci). V soudních rozhodnutích pak na ni výslovně nenarazíme, nicméně za řadou rozhodnutí vidíme úvahu o nutnosti formálnější interpretace projevů na směnkách s menším (či dokonce žádným) respektem ke skutečně projevené vůli účastníků.

Historicky přitom panuje ohledně směnečné přísnosti a geneze tohoto termínu jasno. Jednoduché vysvětlení se podává z nástinu směnečného práva z roku 1857², jehož autorem je W. J. Brožovský: „*Die gesetzliche*

---

¹ K tomu podrobněji v bodě 2 tohoto příspěvku.

² Brožowsky, W.J. *Die Lehre von den Wechseln und dem Wechselgeschäfte*. 2. vydání. Wien : Seidel, 1857, s. 6.

Bestimmung gegen einen Wechselverpflichteten im Falle der Nichterfüllung seiner Verbindlichkeit die persönliche Haft verhängen zu können, nennt man Wechselstrenge...“. Právě okamžitá osobní vazba směnečného dlužníka, jenž nezaplatil směnku ve stanovené lhůtě, tedy dala vzniknout označení „směnečná přísnost“.

Později však směnečná přísnost v literatuře hypertrofuje a získává další rozměry. Současná směnečná nauka zmiňuje zpravidla dva její druhy: formální a materiální³, přičemž příčinou mnoha zmatení je – jak uvidíme i níže – jejich zaměňování.

V tomto a navazujícím bodě se budu věnovat přísnosti formální. K ní se počítají především požadavky na obsah směnky, které je třeba respektovat při vyhotovení listiny a na kterých spočívá jistota směnečného provozu. Dále pak podle některých autorů jsou výrazem formální směnečné přísnosti striktní lhůty a předepsané zachovávací úkony (prezentace k placení, protest). Literatura zmiňuje v souvislosti s formální přísností také možnost domoci se plnění ze směnky skrze zrychlené řízení.

Náležitosti směnky přitom jen stěží můžeme považovat za „přísné“, nemáme-li tedy za „přísnou“ označit každou právní úpravu, která má tu nemístnou ambici stanovit svým adresátům náležitosti cenného papíru. Srovnáme-li navíc náležitosti směnečné s formálními požadavky kladenými např. na dluhopisy či zemědělské skladní listy, můžeme směnku považovat za vysoce flexibilní a benevolentní cenný papír s mimořádnou mírou tolerance k chybám a přehlédnutím svých účastníků. Který jiný cenný papír obstojí jako platný bez uvedení data splatnosti a jména výstavce, se sumou udanou v jedné listině třemi různými numerickými a současně třemi slovními údaji či – za určitých okolností⁴ – dokonce i bez uvedení místa vystavení a splatnosti? Směnka ano.

Rovněž tak povinnost vlastníka směnky vykonat tzv. zachovávací úkony nepřesvědčí jako vhodný základ pro generalizaci pod „směnečnou přísnost“. Je skutečností, že směnečný věřitel má právo na zaplacení vůči

---

³ Baumbach, A., Hefermehl, W., Casper, M. Wechselgesetz, Scheckgesetz. Recht der kartengestützten Zahlungen. 23. Vydání. Mnichov : C. H. Beck, 2008, s. 54.

⁴ U směnky cizí srov. čl. I § 1 a 2 SŠZ.

dlužníkům přímým (jde o akceptanta nebo o výstavce vlastní směnky) a předložení směnky k placení těmto osobám v relativně krátkých lhůtách není jen právem, ale důležitou povinností majitele, jejíž nesplnění spojuje zákon s tvrdými dopady. Pokud směnka nebyla při splatnosti řádně předložena k placení, dochází podle čl. I § 53 SŠZ k zániku závazků všech postihových (nepřímých) dlužníků ze směnky. Obdobné riziko hrozí tam, kde bylo třeba vykonat protest. Ze stejných důvodů můžeme ale za „přísnou“ označit úpravu smluvní pokuty, bankovní záruku či částečné obrácení důkazního břemene v některých sporech z nekalé soutěže.

Dovodit z nepřízně osudu, tj. otravující věřitelské povinnosti⁵ závěr, že směnečná úprava je „přísná“ snad lze – půjde ale toliko o určitou připomínku ceremoniálních povinností, jež věřiteli směnky nakládá zákon. Nelze pak tento pojem použít „normativně“, jako generalizující argument pro nesouvisející oblasti směnečného práva či dokonce jako metodu výkladu.

Totéž platí pro soudní uplatnění směnek. Úpravu v OSŘ, která dlužníkům dvakrát nepřeje (zejména mimořádně krátkou lhůtou k podání námitek a jejich časovou koncentrací), můžeme rovněž označit za „přísnou“, ale takto získaný pojem nebude než výchovnou upomínkou nepříznivého procesního postavení směnečných dlužníků v rámci procesu.

3. Ukázkou toho, jak lze podlehnout svodům stereotypu „formální směnečné přísnosti“ a tedy přílišnému formalismu při interpretaci doložek na směnce, je odpověď na dotaz publikovaný na jednom z právnických webů⁶ (text jsem mimochodem našel zcela náhodou po zadání pojmu „směnečná přísnost“ do vyhledávače).

Dotaz zněl následovně: „Směnečná suma a měna je uvedena v číselné podobě např. "70.000,- Kč" a ve slovním vyjádření téže sumy a měny je uvedeno "sedmdesát tisíc KORUN". Lze tu hovořit o splnění zákonného

---

⁵ Která ostatně není tak fatální, jak by se na první pohled zdálo. Dle čl. I § 46 odst. 2 SŠZ nedodržení předkládacích lhůt musí prokazovat ten, kdo se toho dovolává (tj. zpravidla dlužník). Právě nepříznivé důkazní postavení dlužníka je často klíčem, který věřiteli otevře cestu ke zdánlivě ztracenému postihu. Protestační povinnosti se potom směneční věřitelé mohou preventivně vyhnout – remisorní doložkou „bez protestu“ či jiným synonymem.

⁶ Publikován na <http://obcanske.juristic.cz/164445/>, stav k 20. 10. 2009.

požadavku URČITOSTI směnečné sumy nebo je směnky neplatná pro rozpor v označení měny (Kč x koruna)?“.

V odpovědi se pak tazateli dostalo tohoto stanoviska: „Zákon směnečný a šekový v čl. I § 6 uvádí: Je-li směnečná suma udána jak slovy, tak čísly a neshodují-li se tyto údaje, platí suma vyjádřená slovy.“ Ve Vašem případě se opravdu sumy neshodují, neboť výraz "Koruna" není to samé co "Kč" (jak je známo, existují např. švédské koruny apod.) Jestliže tedy má přednost vyjádření směnečné sumy v psané podobě, musím konstatovat, že směnečná suma je vyjádřena neurčitě, a tudíž je směnka neplatná“.

Tento závěr není obhajitelný. Předně platí, že uvedená směnka neobsahuje žádné kolizní údaje, ani sumy, ani měny. Měna určená pouze druhově, tj. výrazem „korun“, je v jiné části směnky, tj. u numerického údaje, upřesněna tak, že jsou jimi české koruny. Se stejným přístupem bychom museli odmítnout platnost směnky splatné „v Jihomoravském kraji“ a současně „v Hodoníně“. I zde byl použit (v tomto případě skutečně nepřipustný) příliš obecný výraz, tj. Jihomoravský kraj. Splatnost „v Hodoníně“ ale vše napravuje a činí z krajského údaje manýru bez právního významu.

Ustanovení čl. I § 6 zmiňované v odpovědi se na daný případ vůbec nevztahuje, to řeší pouze kolizi slovního a numerického údaje sumy a nikoliv měny. Ovšem i kdyby byla suma na směnce vyjádřena pouze výrazem „koruny“, obstála by listina jako platná směnka (to je ostatně jádro problému, na který se čtenář dotazoval). V čl. I § 41 SŠZ je pamatováno na situaci, kdy je měna určena pouze genericky (např. právě výrazem „koruny“). Je-li směnečná suma udána druhem peněz, který má stejné označení v místě vystavení a místě platebním, avšak různou hodnotu ve státě vystavení a ve státě placení, má se za to, že je tím míněn druh peněz platebního místa.

Citované ustanovení řeší pouze situace, kdy je ve směnce užito měny, která má sice stejné označení, avšak různou hodnotu ve státě vystavení a ve státě placení. Odklízí nejasnosti vyvolané možnou kolizí měn místa vystavení a platebního místa a nepamatuje již na to, jak *obecně* postupovat u směnek s nedostatečně určenou měnou. U směnky vystavené v České republice na „koruny“ a splatné ve Francii – a naopak – nebo dokonce u tuzemské

směnky vystavené na „koruny“, bychom proto při striktním pohledu mohli dospět k závěru, že jde o směnku neplatnou, neboť řešení těchto variant již zákon nezná.

Takový závěr by však byl příliš unáhlený, neboť naleznul-li zákon řešení u kolize měn, tím spíše najdeme konkrétní měnu v případech, kde takové nebezpečí vůbec nehrozí. V uvedeném příkladu jde tedy o platné směnky znějící na koruny české⁷.

4. Zatímco výše uvedený příklad byl spíše výsledkem přehlédnutí příslušného ustanovení SŠZ, následující případ (který již není pouze smyšlený, ale vychází z konkrétního soudního rozhodnutí slovenského Nejvyššího soudu) je přesnou ukázkou situace, kdy se „formální směnečná přísnost“ vymknula z kloubů.

Soud ve sporu posuzoval směnku, která obsahovala v části „*splatno dne*“ určitý údaj splatnosti a vpravo naproti v textu pak další zápis ve znění „*zaplatíme na základě předložení směnky efektivně*“. Směnka zněla na cizí měnu, tj. na měnu, která neobíhá v místě platebním.

Podle názoru soudu je tato směnka neplatná pro neurčitost data splatnosti danou kolizí mezi určením za směnku splatnou v určitý den (směnka má konkrétní datum) a určením listiny za směnku na viděnou (podle soudu slovy „*zaplatíme na základě předložení směnky efektivně*“). Tento názor podle mého rovněž nelze obhájit.

Vycházím z toho, že údaj „*zaplatíme na základě předložení efektivně*“ nelze mít za vyjádření data splatnosti⁸. Svědčí pro to následující argumenty:

Směnka již konkrétní údaj data splatnosti obsahuje, je směnkou fixní s jednoznačně určeným datem splatnosti (den, měsíc, rok). Navazující údaje je pak třeba primárně vnímat v tomto kontextu a nikoliv jako implicitně kontradiktorní.

---

⁷ Cit. Dle Kotásek, J. in Kotásek, Pokorná, Raban. Kurs obchodního práva. Právo cenných papírů. Praha : C.H.Beck, 2009, s. 244.

⁸ Tento závěr platí nejen pro fixní směnky, ale i pro směnky, které by byly vistasměnkami ze zákona (pro absenci výslovného údaje splatnosti). Z údaje „*zaplatíme na základě předložení směnky efektivně*“ nelze totiž splatnost na viděnou dovodit.

Z kontextu věty „zaplatíme na základě předložení směnky efektivně“ je dále patrné, že směřuje k modu placení (v cizí měně) a nemá mít smysl (rozporného) určení data splatnosti. Výraz „na základě předložení“ nelze vnímat takto izolovaně a vytrhávat z kontextu; zde nejen z celkového kontextu směnky, ale dokonce z kontextu jedné souvislé věty, která končí výrazem „efektivně“. Taková interpretace by byla v rozporu s písemným vyjádřením vůle, které je jednoznačné. Byla by také založena na nesprávné a neobhajitelné projekci vůle příslušného tvůrce směnky.

Pojem „zaplatíme na základě předložení“, myšleno i bez dovětku „efektivně“, navíc nelze automaticky vnímat jako synonymum splatnosti vistasměnky. Je sice pravda, že v literatuře i v praxi se u vistasměnek setkáme s podobným termínem – tj. pojmem „při předložení“ – a to jako s jedním z doporučených způsobů, jak vyjádřit splatnost směnky *a vista*⁹.

Jak již ale vyplynulo z úvodu tohoto příspěvku, je prezentace směnky k placení pravidelným předpokladem pro výkon práv z každé směnky (včetně směnky fixní). Z tohoto důvodu bychom samozřejmě považovali za platnou i směnku s údajem splatnosti „při předložení dne 13. 2. 2009“, neboť i zde je zřejmé, že splatnost je dána na určitý den a pouze se nadbytečně zdůrazňuje to, co je automatické – tj. řádná prezentace k placení a tedy naplnění prvního zachovávacího úkonu.

Tím spíše pak můžeme aprobovat posuzovanou směnku – u ní totiž ani k formální kolizi s doporučeným údajem pro určení splatnosti vistasměnky (tj. s údajem „při předložení“) vůbec nedošlo. Citovaný výraz je nutno vykládat v kontextu s výrazem „efektivně“.

Není-li výraz „zaplatíme na základě předložení směnky efektivně“ údajem splatnosti, nabízí se otázka, jaký bude její skutečný význam (a z jakého důvodu tedy tvůrce tuto větu v listině použil). Jak bylo uvedeno v úvodu příspěvku, posuzovaná směnka nezní na měnu, která je zákonným platidlem v místě platebním. To je zcela bez výhrad, neboť SŠZ účastníky

---

⁹ Z novější literatury srov. Kovařík, Z. Zákon směnečný a šekový. 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 1999, s. 107, obdobně Kotásek, J. Směnečné právo. Komentář k čl. I zákona směnečného a šekového. Praha : Prospektrum, 2006.

směnky co do měny nijak neomezuje a bez ohledu na místo vystavení či místo splatnosti lze směnku vystavit na jakoukoliv existující měnu.

Výplata směnek na cizí měnu při včasném plnění je pak předmětem úpravy prvního odstavce čl. I § 41 odst. 1 SŠZ. Předpis zde vychází vstřícně plátcí a dává mu na výběr ze dvou možností: platící dlužník může buď zaplatit ve měně platebního místa, a to podle hodnoty v den splatnosti, nebo může platit v cizí měně, na kterou směnka skutečně zní. To neplatí, pokud směnka obsahuje výstavcovu doložku o efektivním placení v cizí měně¹⁰. Směnka se potom proplácí skutečně ve měně, na jakou zní, a dlužník nemůže splnit svůj závazek zaplacením v tuzemské měně.

Znění doložky o efektivním placení není v zákoně uvedeno ani demonstrativně, v současné praxi je ovšem nejčastější právě prvá uvedená varianta, která laboruje s ustáleným pojmem „efektivně“.

Z toho je zřejmé, jaký byl skutečný smysl a účel výrazu „zaplatíme na základě předložení směnky efektivně“. Uvedená věta se nijak netýká data splatnosti; to již koneckonců na směnce bylo uvedeno v podobě korektního denního údaje. Její význam spočívá v určení měny, ve které se bude směnka proplácet.

5. Oba výše uvedené příklady jsou ukázkou formalistních a stereotypních přístupů k výkladu směnečných doložek. Vychází z představy jakési „formální přísnosti“, dle níž interpretace údajů na směnce má (nebo alespoň může) být striktnější, než je tomu u běžných úkonů. Výsledkem takových rezortních „sekernických“ přístupů jsou potom závěry, které nutně vyděsí každého citlivějšího civilistu, jenž i při výkladu směnečných prohlášení bere v úvahu celkový kontext směnečných prohlášení a očividný smysl jednotlivých prohlášení (jak ostatně tradičně žádá i judikatura¹¹).

Zatím jsem ale ponechával stranou druhou variantu „směnečné přísnosti“, která je v literatuře označována jako „materiální“. V literatuře¹² se jí obvykle rozumí vyloučení námitek směnečných dlužníků (námitek z tzv.

---

¹⁰ Srov. čl. I § 41 odst. 4 SŠZ.

¹¹ Dle Baumbach/Hefermehl/Casper, Wechselgesetz und Scheckgesetz, 23. vydání. C. H. Beck 2008. s. 74.

¹² Ibid., s. 54.

vlastních vztahů¹³ či námitek založených na protimluvním doplnění blankosměnky). Tuto oblast nechávám z prostorových důvodů stranou, obecně lze však zde proti zobecňující „přísnosti“ opět namítat to, co již bylo uvedeno u přísnosti formální. Tato nálepka je tu opět toliko výstrahou, upozorněním na nepříznivé námitkové postavení dlužníka a neměla by sloužit jako sugestivní argument, který odůvodňuje sám sebe.

Podle citované literatury má dále být výrazem materiální směnečné přísnosti skutečnost, že obsah směnečného závazku se výhradně řídí listinou a nelze brát v potaz okolnosti, které leží mimo listinu (*quod non est in cambio non est in mundo*). V zásadě rozhoduje typický a obvyklý smysl směnečného prohlášení, nikoliv záměry a cíle účastníků. Pro výklad je rozhodující směnečná listina jako taková a jiné okolnosti lze zohlednit pouze tehdy, pokud by musely být známy každé třetí osobě¹⁴. Materiální směnečná přísnost je tedy v podstatě částečnou derogací obvyklých interpretačních postupů, derogací, která odráží specifika cenných papírů a s ohledem na jejich imanentní oběh odmítá brát v potaz subjektivní faktory.

Vyloučeny tak mají být např. regionální či etnicky podmíněné jazykové zvláštnosti a důsledně objektivizující interpretaci dokazuje i skutečnost, že soudy v zahraničí výslovně nezohledňují ani dohody stran ohledně vlastního výkladu použitých pojmů¹⁵. Roli také nebude hrát jinak v občanském¹⁶ i obchodním právu¹⁷ značně relevantní následné chování stran.

S tím se v zásadě ztotožňuji. Platí, že směnky jsou imanentně určeny k oběhu a k interpretaci sporných údajů v nich obsažených je třeba přistupovat objektivně z pohledu potenciálních nabyvatelů směnek. Neměli bychom proto v zásadě přihlížet k okolnostem ležícím mimo směnku

---

¹³ Ve smyslu čl. I § 17 SŠZ.

¹⁴ Takto např. německý BGH, Sbirka rozhodnutí BGH v civilních věcech, 1964, s. 11, který připouští „*nur solche Umstände heranzuziehen, die einem am Begebungsvertrag nicht beteiligten drittem mutmasslich bekannt sind oder von ihm ohne Schwierigkeiten erkannt werden können*“ (cit. dle Münch. J. Die Reichweite der Unterschrift im Wechselrecht. Berlín : Duncker und Humblot, 1993, s. 101).

¹⁵ Srov. Entscheidungen des Reichsgerichts in den Zivilsachen, ročník 1919, s. 93.

¹⁶ A to i bez výslovné úpravy v občanském zákoníku, srov. Švestka in Švestka/Spáčil/Škárová/Hulmák a kol. Občanský zákoník. Komentář. 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 2009, s. 325.

¹⁷ Srov. § 266 odst. 3 ObchZ.

samotnou. Důvody jsou jasné: nový nabyvatel se orientuje podle listiny a okolnosti mimo ni mu mohou třeba i záměrně zůstat utajeny.

Představme si např. situaci nového věřitele neakceptované směnky cizí, který získal směnku od remitenta rubopisem (půjde o indosament s běžnými garančními účinky). Směnka má splatnost vyjádřenu toliko numericky: údajem „11. 12. 2009“¹⁸. Slovní vyjádření splatnosti chybí (z hlediska platnosti směnky není ostatně potřeba, nicméně jak uvidíme dále, formuláře mají dobrý důvod, proč tento údaj vyžadují primárně nebo duplicitně i ve slovním vyjádření).

Věřitel směnku v prosinci včas prezentuje a protestuje. Poté podá žalobu na dlužníky ze směnky, tj. na výstavce cizí směnky a indosanta. Ti na svou obranu v námitkách uvedou, že směnka byla ve skutečnosti splatná dne 12. listopadu a nikoliv 11. prosince. Protest byl proto podle nich učiněn pozdě a došlo k zániku všech práv ze směnky dle čl. I § 53 SŠZ. Ve sporu bude prokázáno, že účastníci skutečně důsledně používají způsob uvedení data ve formátu „měsíc/den/rok“ a i datum na směnce mělo být uvedeno v tomto pořadí. Bude to také patrné z jejich zavedené vzájemné praxe i např. výkladových pravidel ve smlouvě, která upravila použití směnky. Třebaže bude bezpochyby prokázáno, že datem splatnosti opravdu měl být 11. prosinec, neměla by ale tato okolnost hrát jakoukoliv roli vzhledem k novému nabyvateli směnky¹⁹, který tedy směnku protestoval včas a disponuje postižními právy.

Je ovšem otázkou, zda se tato důsledně objektivní interpretace směnečných doložek, jež snad již snese nálepku „materiální směnečná přísnost“²⁰, prosazuje již ve vztahu mezi původními účastníky. Pokud je – jak zatím vyplynulo výše – jejím jediným důvodem ochrana potenciálních nabyvatelů, nabízí se kacířská myšlenka, že ve vztazích mezi původními

---

¹⁸ Vnímavější čtenář již možná slyší imaginární svist argumentační sekery zastánce „formální směnečné přísnosti“, který by zde mohl zaujmout názor, že směnka není platná, neboť není jasné, zda účastníci použili u nás obvyklý formát data „den/měsíc/rok“ či „měsíc/den/rok“. Takový závěr považují (u směnek vystavených českými účastníky v ČR a v češtině) za absurdní, není však v praxi ojedinělý.

¹⁹ Pro účely této demonstrace nebudu příklad komplikovat tím, že by se jednalo o směnku psanou anglicky.

²⁰ Ale jistě i jakoukoliv podobnou poetickou nálepku.

účastníky (tj. za situace, kdy směnka není převedena, realizuje v podstatě jako součást kauzálních vztahů a nestává se předmětem obchodu) to již za všech okolností platit nemusí. Cesta k subjektivizujícím interpretacím se tak v těchto případech zdá otevřená.

K výkladu směnečných doložek aneb opravdu musí přísnost bejt?

Josef Kotásek

Aberglaube ist die Poesie des Lebens.

*J. W. Goethe,
Maximen und Reflexionen*

1. Jen málo z hesel směnečného práva se mezi právníky těší takové oblíbě jako tzv. směnečná přísnost (*rigor cambialis*). Ve svém příspěvku se pokusím dokázat, že směnečná přísnost je - především v podobě tzv. „formální směnečné přísnosti“¹ - matoucím stereotypem, který nemá při aplikaci předpisů směnečného práva místo a jeho argumentační hodnota zhruba odpovídá Švejkovu zvolání, které jsem vybral do titulku.

2. Směnečná přísnost se v praxi nejčastěji traduje ústně. Tento směnečný archetyp zmiňují také všechny standardní učebnice směnečného práva či komentáře ke směnečným předpisům, a to zpravidla v úvodních historických či obecných pasážích (naštěstí méně už při vlastní argumentaci). V soudních rozhodnutích pak na ni výslovně nenarazíme, nicméně za řadou rozhodnutí vidíme úvahu o nutnosti formálnější interpretace projevů na směnkách s menším (či dokonce žádným) respektem ke skutečně projevené vůli účastníků.

Historicky přitom panuje ohledně směnečné přísnosti a geneze tohoto termínu jasno. Jednoduché vysvětlení se podává z nástinu směnečného práva z roku 1857², jehož autorem je W. J. Brožovský: „*Die gesetzliche*

---

¹ K tomu podrobněji v bodě 2 tohoto příspěvku.

² Brožowsky, W.J. *Die Lehre von den Wechseln und dem Wechselgeschäfte*. 2. vydání. Wien : Seidel, 1857, s. 6.

Bestimmung gegen einen Wechselverpflichteten im Falle der Nichterfüllung seiner Verbindlichkeit die persönliche Haft verhängen zu können, nennt man Wechselstrenge...“. Právě okamžitá osobní vazba směnečného dlužníka, jenž nezaplatil směnku ve stanovené lhůtě, tedy dala vzniknout označení „směnečná přísnost“.

Později však směnečná přísnost v literatuře hypertrofuje a získává další rozměry. Současná směnečná nauka zmiňuje zpravidla dva její druhy: formální a materiální³, přičemž příčinou mnoha zmatení je – jak uvidíme i níže - jejich zaměňování.

V tomto a navazujícím bodě se budu věnovat přísnosti formální. K ní se počítají především požadavky na obsah směnky, které je třeba respektovat při vyhotovení listiny a na kterých spočívá jistota směnečného provozu. Dále pak podle některých autorů jsou výrazem formální směnečné přísnosti striktní lhůty a předepsané zachovávací úkony (prezentace k placení, protest). Literatura zmiňuje v souvislosti s formální přísností také možnost domoci se plnění ze směnky skrze zrychlené řízení.

Náležitosti směnky přitom jen stěží můžeme považovat za „přísné“, nemáme-li tedy za „přísnou“ označit každou právní úpravu, která má tu nemístnou ambici stanovit svým adresátům náležitosti cenného papíru. Srovnáme-li navíc náležitosti směnečné s formálními požadavky kladenými např. na dluhopisy či zemědělské skladní listy, můžeme směnku považovat za vysoce flexibilní a benevolentní cenný papír s mimořádnou mírou tolerance k chybám a přehlédnutím svých účastníků. Který jiný cenný papír obstojí jako platný bez uvedení data splatnosti a jména výstavce, se sumou udanou v jedné listině třemi různými numerickými a současně třemi slovními údaji či – za určitých okolností⁴ – dokonce i bez uvedení místa vystavení a splatnosti? Směnka ano.

Rovněž tak povinnost vlastníka směnky vykonat tzv. zachovávací úkony nepřesvědčí jako vhodný základ pro generalizaci pod „směnečnou přísnost“. Je skutečností, že směnečný věřitel má právo na zaplacení vůči

---

³ Baumbach, A., Hefermehl, W., Casper, M. Wechselgesetz, Scheckgesetz. Recht der kartengestützten Zahlungen. 23. Vydání. Mnichov : C. H. Beck, 2008, s. 54.

⁴ U směnky cizí srov. čl. I § 1 a 2 SŠZ.

dlužníkům přímým (jde o akceptanta nebo o výstavce vlastní směnky) a předložení směnky k placení těmto osobám v relativně krátkých lhůtách není jen právem, ale důležitou povinností majitele, jejíž nesplnění spojuje zákon s tvrdými dopady. Pokud směnka nebyla při splatnosti řádně předložena k placení, dochází podle čl. I § 53 SŠZ k zániku závazků všech postihových (nepřímých) dlužníků ze směnky. Obdobné riziko hrozí tam, kde bylo třeba vykonat protest. Ze stejných důvodů můžeme ale za „přísnou“ označit úpravu smluvní pokuty, bankovní záruku či částečné obrácení důkazního břemene v některých sporech z nekalé soutěže.

Dovodit z nepřízně osudu, tj. otravující věřitelské povinnosti⁵ závěr, že směnečná úprava je „přísná“ snad lze – půjde ale toliko o určitou připomínku ceremoniálních povinností, jež věřiteli směnky nakládá zákon. Nelze pak tento pojem použít „normativně“, jako generalizující argument pro nesouvisející oblasti směnečného práva či dokonce jako metodu výkladu.

Totéž platí pro soudní uplatnění směnek. Úpravu v OSŘ, která dlužníkům dvakrát nepřeje (zejména mimořádně krátkou lhůtou k podání námitek a jejich časovou koncentrací), můžeme rovněž označit za „přísnou“, ale takto získaný pojem nebude než výchovnou upomínkou nepříznivého procesního postavení směnečných dlužníků v rámci procesu.

3. Ukázkou toho, jak lze podlehnout svodům stereotypu „formální směnečné přísnosti“ a tedy přílišnému formalismu při interpretaci doložek na směnce, je odpověď na dotaz publikovaný na jednom z právnických webů⁶ (text jsem mimochodem našel zcela náhodou po zadání pojmu „směnečná přísnost“ do vyhledávače).

Dotaz zněl následovně: „Směnečná suma a měna je uvedena v číselné podobě např. "70.000,- Kč" a ve slovním vyjádření téže sumy a měny je uvedeno "sedmdesát tisíc KORUN". Lze tu hovořit o splnění zákonného

---

⁵ Která ostatně není tak fatální, jak by se na první pohled zdálo. Dle čl. I § 46 odst. 2 SŠZ nedodržení předkládacích lhůt musí prokazovat ten, kdo se toho dovolává (tj. zpravidla dlužník). Právě nepříznivé důkazní postavení dlužníka je často klíčem, který věřiteli otevře cestu ke zdánlivě ztracenému postihu. Protestační povinnosti se potom směneční věřitelé mohou preventivně vyhnout – remisorní doložkou „bez protestu“ či jiným synonymem.

⁶ Publikován na <http://obcanske.juristic.cz/164445/>, stav k 20. 10. 2009.

požadavku URČITOSTI směnečné sumy nebo je směnky neplatná pro rozpor v označení měny (Kč x koruna)?“.

V odpovědi se pak tazateli dostalo tohoto stanoviska: „Zákon směnečný a šekový v čl. I § 6 uvádí: Je-li směnečná suma udána jak slovy, tak čísly a neshodují-li se tyto údaje, platí suma vyjádřená slovy.“ Ve Vašem případě se opravdu sumy neshodují, neboť výraz "Koruna" není to samé co "Kč" (jak je známo, existují např. švédské koruny apod.) Jestliže tedy má přednost vyjádření směnečné sumy v psané podobě, musím konstatovat, že směnečná suma je vyjádřena neurčitě, a tudíž je směnka neplatná“.

Tento závěr není obhajitelný. Předně platí, že uvedená směnka neobsahuje žádné kolizní údaje, ani sumy, ani měny. Měna určená pouze druhově, tj. výrazem „korun“, je v jiné části směnky, tj. u numerického údaje, upřesněna tak, že jsou jimi české koruny. Se stejným přístupem bychom museli odmítnout platnost směnky splatné „v Jihomoravském kraji“ a současně „v Hodoníně“. I zde byl použit (v tomto případě skutečně nepřipustný) příliš obecný výraz, tj. Jihomoravský kraj. Splatnost „v Hodoníně“ ale vše napravuje a činí z krajského údaje manýru bez právního významu.

Ustanovení čl. I § 6 zmiňované v odpovědi se na daný případ vůbec nevztahuje, to řeší pouze kolizi slovního a numerického údaje sumy a nikoliv měny. Ovšem i kdyby byla suma na směnce vyjádřena pouze výrazem „koruny“, obstála by listina jako platná směnka (to je ostatně jádro problému, na který se čtenář dotazoval). V čl. I § 41 SŠZ je pamatováno na situaci, kdy je měna určena pouze genericky (např. právě výrazem „koruny“). Je-li směnečná suma udána druhem peněz, který má stejné označení v místě vystavení a místě platebním, avšak různou hodnotu ve státě vystavení a ve státě placení, má se za to, že je tím míněn druh peněz platebního místa.

Citované ustanovení řeší pouze situace, kdy je ve směnce užito měny, která má sice stejné označení, avšak různou hodnotu ve státě vystavení a ve státě placení. Odklízí nejasnosti vyvolané možnou kolizí měn místa vystavení a platebního místa a nepamatuje již na to, jak *obecně* postupovat u směnek s nedostatečně určenou měnou. U směnky vystavené v České republice na „koruny“ a splatné ve Francii – a naopak – nebo dokonce u tuzemské

směnky vystavené na „koruny“, bychom proto při striktním pohledu mohli dospět k závěru, že jde o směnku neplatnou, neboť řešení těchto variant již zákon nezná.

Takový závěr by však byl příliš unáhlený, neboť naleznul-li zákon řešení u kolize měn, tím spíše najdeme konkrétní měnu v případech, kde takové nebezpečí vůbec nehrozí. V uvedeném příkladu jde tedy o platné směnky znějící na koruny české⁷.

4. Zatímco výše uvedený příklad byl spíše výsledkem přehlédnutí příslušného ustanovení SŠZ, následující případ (který již není pouze smyšlený, ale vychází z konkrétního soudního rozhodnutí slovenského Nejvyššího soudu) je přesnou ukázkou situace, kdy se „formální směnečná přísnost“ vymknula z kloubů.

Soud ve sporu posuzoval směnku, která obsahovala v části „*splatno dne*“ určitý údaj splatnosti a vpravo naproti v textu pak další zápis ve znění „*zaplatíme na základě předložení směnky efektivně*“. Směnka zněla na cizí měnu, tj. na měnu, která neobíhá v místě platebním.

Podle názoru soudu je tato směnka neplatná pro neurčitost data splatnosti danou kolizí mezi určením za směnku splatnou v určitý den (směnka má konkrétní datum) a určením listiny za směnku na viděnou (podle soudu slovy „*zaplatíme na základě předložení směnky efektivně*“). Tento názor podle mého rovněž nelze obhájit.

Vycházím z toho, že údaj „*zaplatíme na základě předložení efektivně*“ nelze mít za vyjádření data splatnosti⁸. Svědčí pro to následující argumenty:

Směnka již konkrétní údaj data splatnosti obsahuje, je směnkou fixní s jednoznačně určeným datem splatnosti (den, měsíc, rok). Navazující údaje je pak třeba primárně vnímat v tomto kontextu a nikoliv jako implicitně kontradiktorní.

---

⁷ Cit. Dle Kotásek, J. in Kotásek, Pokorná, Raban. Kurs obchodního práva. Právo cenných papírů. Praha : C.H.Beck, 2009, s. 244.

⁸ Tento závěr platí nejen pro fixní směnky, ale i pro směnky, které by byly vistasměnkami ze zákona (pro absenci výslovného údaje splatnosti). Z údaje „*zaplatíme na základě předložení směnky efektivně*“ nelze totiž splatnost na viděnou dovodit.

Z kontextu věty „zaplatíme na základě předložení směnky efektivně“ je dále patrné, že směřuje k modu placení (v cizí měně) a nemá mít smysl (rozporného) určení data splatnosti. Výraz „na základě předložení“ nelze vnímat takto izolovaně a vytrhávat z kontextu; zde nejen z celkového kontextu směnky, ale dokonce z kontextu jedné souvislé věty, která končí výrazem „efektivně“. Taková interpretace by byla v rozporu s písemným vyjádřením vůle, které je jednoznačné. Byla by také založena na nesprávné a neobhajitelné projekci vůle příslušného tvůrce směnky.

Pojem „zaplatíme na základě předložení“, myšleno i bez dovětku „efektivně“, navíc nelze automaticky vnímat jako synonymum splatnosti vistasměnky. Je sice pravda, že v literatuře i v praxi se u vistasměnek setkáme s podobným termínem – tj. pojmem „při předložení“ – a to jako s jedním z doporučovaných způsobů, jak vyjádřit splatnost směnky *a vista*⁹.

Jak již ale vyplynulo z úvodu tohoto příspěvku, je prezentace směnky k placení pravidelným předpokladem pro výkon práv z každé směnky (včetně směnky fixní). Z tohoto důvodu bychom samozřejmě považovali za platnou i směnku s údajem splatnosti „při předložení dne 13. 2. 2009“, neboť i zde je zřejmé, že splatnost je dána na určitý den a pouze se nadbytečně zdůrazňuje to, co je automatické – tj. řádná prezentace k placení a tedy naplnění prvního zachovávacího úkonu.

Tím spíše pak můžeme aprobovat posuzovanou směnku – u ní totiž ani k formální kolizi s doporučovaným údajem pro určení splatnosti vistasměnky (tj. s údajem „při předložení“) vůbec nedošlo. Citovaný výraz je nutno vykládat v kontextu s výrazem „efektivně“.

Není-li výraz „zaplatíme na základě předložení směnky efektivně“ údajem splatnosti, nabízí se otázka, jaký bude její skutečný význam (a z jakého důvodu tedy tvůrce tuto větu v listině použil). Jak bylo uvedeno v úvodu příspěvku, posuzovaná směnka nezní na měnu, která je zákonným platidlem v místě platebním. To je zcela bez výhrad, neboť SŠZ účastníky

---

⁹ Z novější literatury srov. Kovařík, Z. Zákon směnečný a šekový. 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 1999, s. 107, obdobně Kotásek, J. Směnečné právo. Komentář k čl. I zákona směnečného a šekového. Praha : Prospektrum, 2006.

směnky co do měny nijak neomezuje a bez ohledu na místo vystavení či místo splatnosti lze směnku vystavit na jakoukoliv existující měnu.

Výplata směnek na cizí měnu při včasném plnění je pak předmětem úpravy prvního odstavce čl. I § 41 odst. 1 SŠZ. Předpis zde vychází vstříc plátcí a dává mu na výběr ze dvou možností: platící dlužník může buď zaplatit ve měně platebního místa, a to podle hodnoty v den splatnosti, nebo může platit v cizí měně, na kterou směnka skutečně zní. To neplatí, pokud směnka obsahuje výstavcovu doložku o efektivním placení v cizí měně¹⁰. Směnka se potom proplácí skutečně ve měně, na jakou zní, a dlužník nemůže splnit svůj závazek zaplacením v tuzemské měně.

Znění doložky o efektivním placení není v zákoně uvedeno ani demonstrativně, v současné praxi je ovšem nejčastější právě prvá uvedená varianta, která laboruje s ustáleným pojmem „efektivně“.

Z toho je zřejmé, jaký byl skutečný smysl a účel výrazu „zaplatíme na základě předložení směnky efektivně“. Uvedená věta se nijak netýká data splatnosti; to již koneckonců na směnce bylo uvedeno v podobě korektního denního údaje. Její význam spočívá v určení měny, ve které se bude směnka proplácet.

5. Oba výše uvedené příklady jsou ukázkou formalistních a stereotypních přístupů k výkladu směnečných doložek. Vychází z představy jakési „formální přísnosti“, dle níž interpretace údajů na směnce má (nebo alespoň může) být striktnější, než je tomu u běžných úkonů. Výsledkem takových rezortních „sekernických“ přístupů jsou potom závěry, které nutně vyděsí každého citlivějšího civilistu, jenž i při výkladu směnečných prohlášení bere v úvahu celkový kontext směnečných prohlášení a očividný smysl jednotlivých prohlášení (jak ostatně tradičně žádá i judikatura¹¹).

Zatím jsem ale ponechával stranou druhou variantu „směnečné přísnosti“, která je v literatuře označována jako „materiální“. V literatuře¹² se jí obvykle rozumí vyloučení námitek směnečných dlužníků (námitek z tzv.

---

¹⁰ Srov. čl. I § 41 odst. 4 SŠZ.

¹¹ Dle Baumbach/Hefermehl/Casper, Wechselgesetz und Scheckgesetz, 23. vydání. C. H. Beck 2008. s. 74.

¹² Ibid., s. 54.

vlastních vztahů¹³ či námitek založených na protimluvním doplnění blankosměnky). Tuto oblast nechávám z prostorových důvodů stranou, obecně lze však zde proti zobecňující „přísnosti“ opět namítat to, co již bylo uvedeno u přísnosti formální. Tato nálepka je tu opět toliko výstrahou, upozorněním na nepříznivé námitkové postavení dlužníka a neměla by sloužit jako sugestivní argument, který odůvodňuje sám sebe.

Podle citované literatury má dále být výrazem materiální směnečné přísnosti skutečnost, že obsah směnečného závazku se výhradně řídí listinou a nelze brát v potaz okolnosti, které leží mimo listinu (*quod non est in cambio non est in mundo*). V zásadě rozhoduje typický a obvyklý smysl směnečného prohlášení, nikoliv záměry a cíle účastníků. Pro výklad je rozhodující směnečná listina jako taková a jiné okolnosti lze zohlednit pouze tehdy, pokud by musely být známy každé třetí osobě¹⁴. Materiální směnečná přísnost je tedy v podstatě částečnou derogací obvyklých interpretačních postupů, derogací, která odráží specifika cenných papírů a s ohledem na jejich imanentní oběh odmítá brát v potaz subjektivní faktory.

Vyloučeny tak mají být např. regionální či etnicky podmíněné jazykové zvláštnosti a důsledně objektivizující interpretaci dokazuje i skutečnost, že soudy v zahraničí výslovně nezohledňují ani dohody stran ohledně vlastního výkladu použitých pojmů¹⁵. Roli také nebude hrát jinak v občanském¹⁶ i obchodním právu¹⁷ značně relevantní následné chování stran.

S tím se v zásadě ztotožňuji. Platí, že směnky jsou imanentně určeny k oběhu a k interpretaci sporných údajů v nich obsažených je třeba přistupovat objektivně z pohledu potenciálních nabyvatelů směnek. Neměli bychom proto v zásadě přihlížet k okolnostem ležícím mimo směnku

---

¹³ Ve smyslu čl. I § 17 SŠZ.

¹⁴ Takto např. německý BGH, Sbirka rozhodnutí BGH v civilních věcech, 1964, s. 11, který připouští „*nur solche Umstände heranzuziehen, die einem am Begebungsvertrag nicht beteiligten drittem mutmasslich bekannt sind oder von ihm ohne Schwierigkeiten erkannt werden können*“ (cit. dle Münch. J. Die Reichweite der Unterschrift im Wechselrecht. Berlín : Duncker und Humblot, 1993, s. 101).

¹⁵ Srov. Entscheidungen des Reichsgerichts in den Zivilsachen, ročník 1919, s. 93.

¹⁶ A to i bez výslovné úpravy v občanském zákoníku, srov. Švestka in Švestka/Spáčil/Škárová/Hulmák a kol. Občanský zákoník. Komentář. 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 2009, s. 325.

¹⁷ Srov. § 266 odst. 3 ObchZ.

samotnou. Důvody jsou jasné: nový nabyvatel se orientuje podle listiny a okolnosti mimo ni mu mohou třeba i záměrně zůstat utajeny.

Představme si např. situaci nového věřitele neakceptované směnky cizí, který získal směnku od remitenta rubopisem (půjde o indosament s běžnými garančními účinky). Směnka má splatnost vyjádřenu toliko numericky: údajem „11. 12. 2009“¹⁸. Slovní vyjádření splatnosti chybí (z hlediska platnosti směnky není ostatně potřeba, nicméně jak uvidíme dále, formuláře mají dobrý důvod, proč tento údaj vyžadují primárně nebo duplicitně i ve slovním vyjádření).

Věřitel směnku v prosinci včas prezentuje a protestuje. Poté podá žalobu na dlužníky ze směnky, tj. na výstavce cizí směnky a indosanta. Ti na svou obranu v námitkách uvedou, že směnka byla ve skutečnosti splatná dne 12. listopadu a nikoliv 11. prosince. Protest byl proto podle nich učiněn pozdě a došlo k zániku všech práv ze směnky dle čl. I § 53 SŠZ. Ve sporu bude prokázáno, že účastníci skutečně důsledně používají způsob uvedení data ve formátu „měsíc/den/rok“ a i datum na směnce mělo být uvedeno v tomto pořadí. Bude to také patrné z jejich zavedené vzájemné praxe i např. výkladových pravidel ve smlouvě, která upravila použití směnky. Třebaže bude bezpochyby prokázáno, že datem splatnosti opravdu měl být 11. prosinec, neměla by ale tato okolnost hrát jakoukoliv roli vzhledem k novému nabyvateli směnky¹⁹, který tedy směnku protestoval včas a disponuje postižními právy.

Je ovšem otázkou, zda se tato důsledně objektivní interpretace směnečných doložek, jež snad již snese nálepkou „materiální směnečná přísnost“²⁰, prosazuje již ve vztahu mezi původními účastníky. Pokud je – jak zatím vplynulo výše – jejím jediným důvodem ochrana potenciálních nabyvatelů, nabízí se kacířská myšlenka, že ve vztazích mezi původními

---

¹⁸ Vnímavější čtenář již možná slyší imaginární svist argumentační sekery zastánce „formální směnečné přísnosti“, který by zde mohl zaujmout názor, že směnka není platná, neboť není jasné, zda účastníci použili u nás obvyklý formát data „den/měsíc/rok“ či „měsíc/den/rok“. Takový závěr považují (u směnek vystavených českými účastníky v ČR a v češtině) za absurdní, není však v praxi ojedinělý.

¹⁹ Pro účely této demonstrace nebudu příklad komplikovat tím, že by se jednalo o směnku psanou anglicky.

²⁰ Ale jistě i jakoukoliv podobnou poetickou nálepkou.

účastníky (tj. za situace, kdy směnka není převedena, realizuje v podstatě jako součást kauzálních vztahů a nestává se předmětem obchodu) to již za všech okolností platit nemusí. Cesta k subjektivizujícím interpretacím se tak v těchto případech zdá otevřená.

K výkladu směnečných doložek aneb opravdu musí přísnost bejt?

Josef Kotásek

Aberglaube ist die Poesie des Lebens.

*J. W. Goethe,
Maximen und Reflexionen*

1. Jen málo z hesel směnečného práva se mezi právníky těší takové oblíbě jako tzv. směnečná přísnost (*rigor cambialis*). Ve svém příspěvku se pokusím dokázat, že směnečná přísnost je - především v podobě tzv. „formální směnečné přísnosti“¹ - matoucím stereotypem, který nemá při aplikaci předpisů směnečného práva místo a jeho argumentační hodnota zhruba odpovídá Švejkovu zvolání, které jsem vybral do titulku.

2. Směnečná přísnost se v praxi nejčastěji traduje ústně. Tento směnečný archetyp zmiňují také všechny standardní učebnice směnečného práva či komentáře ke směnečným předpisům, a to zpravidla v úvodních historických či obecných pasážích (naštěstí méně už při vlastní argumentaci). V soudních rozhodnutích pak na ni výslovně nenarazíme, nicméně za řadou rozhodnutí vidíme úvahu o nutnosti formálnější interpretace projevů na směnkách s menším (či dokonce žádným) respektem ke skutečně projevené vůli účastníků.

Historicky přitom panuje ohledně směnečné přísnosti a geneze tohoto termínu jasno. Jednoduché vysvětlení se podává z nástinu směnečného práva z roku 1857², jehož autorem je W. J. Brožovský: „*Die gesetzliche*

---

¹ K tomu podrobněji v bodě 2 tohoto příspěvku.

² Brožowsky, W.J. *Die Lehre von den Wechseln und dem Wechselgeschäfte*. 2. vydání. Wien : Seidel, 1857, s. 6.

Bestimmung gegen einen Wechselverpflichteten im Falle der Nichterfüllung seiner Verbindlichkeit die persönliche Haft verhängen zu können, nennt man Wechselstrenge...“. Právě okamžitá osobní vazba směnečného dlužníka, jenž nezaplatil směnku ve stanovené lhůtě, tedy dala vzniknout označení „směnečná přísnost“.

Později však směnečná přísnost v literatuře hypertrofuje a získává další rozměry. Současná směnečná nauka zmiňuje zpravidla dva její druhy: formální a materiální³, přičemž příčinou mnoha zmatení je – jak uvidíme i níže - jejich zaměňování.

V tomto a navazujícím bodě se budu věnovat přísnosti formální. K ní se počítají především požadavky na obsah směnky, které je třeba respektovat při vyhotovení listiny a na kterých spočívá jistota směnečného provozu. Dále pak podle některých autorů jsou výrazem formální směnečné přísnosti striktní lhůty a předepsané zachovávací úkony (prezentace k placení, protest). Literatura zmiňuje v souvislosti s formální přísností také možnost domoci se plnění ze směnky skrze zrychlené řízení.

Náležitosti směnky přitom jen stěží můžeme považovat za „přísné“, nemáme-li tedy za „přísnou“ označit každou právní úpravu, která má tu nemístnou ambici stanovit svým adresátům náležitosti cenného papíru. Srovnáme-li navíc náležitosti směnečné s formálními požadavky kladenými např. na dluhopisy či zemědělské skladní listy, můžeme směnku považovat za vysoce flexibilní a benevolentní cenný papír s mimořádnou mírou tolerance k chybám a přehlédnutím svých účastníků. Který jiný cenný papír obstojí jako platný bez uvedení data splatnosti a jména výstavce, se sumou udanou v jedné listině třemi různými numerickými a současně třemi slovními údaji či – za určitých okolností⁴ – dokonce i bez uvedení místa vystavení a splatnosti? Směnka ano.

Rovněž tak povinnost vlastníka směnky vykonat tzv. zachovávací úkony nepřesvědčí jako vhodný základ pro generalizaci pod „směnečnou přísnost“. Je skutečností, že směnečný věřitel má právo na zaplacení vůči

---

³ Baumbach, A., Hefermehl, W., Casper, M. Wechselgesetz, Scheckgesetz. Recht der kartengestützten Zahlungen. 23. Vydání. Mnichov : C. H. Beck, 2008, s. 54.

⁴ U směnky cizí srov. čl. I § 1 a 2 SŠZ.

dlužníkům přímým (jde o akceptanta nebo o výstavce vlastní směnky) a předložení směnky k placení těmto osobám v relativně krátkých lhůtách není jen právem, ale důležitou povinností majitele, jejíž nesplnění spojuje zákon s tvrdými dopady. Pokud směnka nebyla při splatnosti řádně předložena k placení, dochází podle čl. I § 53 SŠZ k zániku závazků všech postihových (nepřímých) dlužníků ze směnky. Obdobné riziko hrozí tam, kde bylo třeba vykonat protest. Ze stejných důvodů můžeme ale za „přísnou“ označit úpravu smluvní pokuty, bankovní záruku či částečné obrácení důkazního břemene v některých sporech z nekalé soutěže.

Dovodit z nepřízně osudu, tj. otravující věřitelské povinnosti⁵ závěr, že směnečná úprava je „přísná“ snad lze – půjde ale toliko o určitou připomínku ceremoniálních povinností, jež věřiteli směnky nakládá zákon. Nelze pak tento pojem použít „normativně“, jako generalizující argument pro nesouvisející oblasti směnečného práva či dokonce jako metodu výkladu.

Totéž platí pro soudní uplatnění směnek. Úpravu v OSŘ, která dlužníkům dvakrát nepřeje (zejména mimořádně krátkou lhůtou k podání námitek a jejich časovou koncentrací), můžeme rovněž označit za „přísnou“, ale takto získaný pojem nebude než výchovnou upomínkou nepříznivého procesního postavení směnečných dlužníků v rámci procesu.

3. Ukázkou toho, jak lze podlehnout svodům stereotypu „formální směnečné přísnosti“ a tedy přílišnému formalismu při interpretaci doložek na směnce, je odpověď na dotaz publikovaný na jednom z právnických webů⁶ (text jsem mimochodem našel zcela náhodou po zadání pojmu „směnečná přísnost“ do vyhledávače).

Dotaz zněl následovně: „Směnečná suma a měna je uvedena v číselné podobě např. "70.000,- Kč" a ve slovním vyjádření téže sumy a měny je uvedeno "sedmdesát tisíc KORUN". Lze tu hovořit o splnění zákonného

---

⁵ Která ostatně není tak fatální, jak by se na první pohled zdálo. Dle čl. I § 46 odst. 2 SŠZ nedodržení předkládacích lhůt musí prokazovat ten, kdo se toho dovolává (tj. zpravidla dlužník). Právě nepříznivé důkazní postavení dlužníka je často klíčem, který věřiteli otevře cestu ke zdánlivě ztracenému postihu. Protestační povinnosti se potom směneční věřitelé mohou preventivně vyhnout – remisorní doložkou „bez protestu“ či jiným synonymem.

⁶ Publikován na <http://obcanske.juristic.cz/164445/>, stav k 20. 10. 2009.

požadavku URČITOSTI směnečné sumy nebo je směnky neplatná pro rozpor v označení měny (Kč x koruna)?“.

V odpovědi se pak tazateli dostalo tohoto stanoviska: „Zákon směnečný a šekový v čl. I § 6 uvádí: Je-li směnečná suma udána jak slovy, tak čísla a neshodují-li se tyto údaje, platí suma vyjádřená slovy.“ Ve Vašem případě se opravdu sumy neshodují, neboť výraz "Koruna" není to samé co "Kč" (jak je známo, existují např. švédské koruny apod.) Jestliže tedy má přednost vyjádření směnečné sumy v psané podobě, musím konstatovat, že směnečná suma je vyjádřena neurčitě, a tudíž je směnka neplatná“.

Tento závěr není obhajitelný. Předně platí, že uvedená směnka neobsahuje žádné kolizní údaje, ani sumy, ani měny. Měna určená pouze druhově, tj. výrazem „korun“, je v jiné části směnky, tj. u numerického údaje, upřesněna tak, že jsou jimi české koruny. Se stejným přístupem bychom museli odmítnout platnost směnky splatné „v Jihomoravském kraji“ a současně „v Hodoníně“. I zde byl použit (v tomto případě skutečně nepřijatelný) příliš obecný výraz, tj. Jihomoravský kraj. Splatnost „v Hodoníně“ ale vše napravuje a činí z krajského údaje manýru bez právního významu.

Ustanovení čl. I § 6 zmiňované v odpovědi se na daný případ vůbec nevztahuje, to řeší pouze kolizi slovního a numerického údaje sumy a nikoliv měny. Ovšem i kdyby byla suma na směnce vyjádřena pouze výrazem „koruny“, obstála by listina jako platná směnka (to je ostatně jádro problému, na který se čtenář dotazoval). V čl. I § 41 SŠZ je pamatováno na situaci, kdy je měna určena pouze genericky (např. právě výrazem „koruny“). Je-li směnečná suma udána druhem peněz, který má stejné označení v místě vystavení a místě platebním, avšak různou hodnotu ve státě vystavení a ve státě placení, má se za to, že je tím míněn druh peněz platebního místa.

Citované ustanovení řeší pouze situace, kdy je ve směnce užito měny, která má sice stejné označení, avšak různou hodnotu ve státě vystavení a ve státě placení. Odklízí nejasnosti vyvolané možnou kolizí měn místa vystavení a platebního místa a nepamatuje již na to, jak *obecně* postupovat u směnek s nedostatečně určenou měnou. U směnky vystavené v České republice na „koruny“ a splatné ve Francii – a naopak – nebo dokonce u tuzemské

směnky vystavené na „koruny“, bychom proto při striktním pohledu mohli dospět k závěru, že jde o směnku neplatnou, neboť řešení těchto variant již zákon nezná.

Takový závěr by však byl příliš unáhlený, neboť naleznul-li zákon řešení u kolize měn, tím spíše najdeme konkrétní měnu v případech, kde takové nebezpečí vůbec nehrozí. V uvedeném příkladu jde tedy o platné směnky znějící na koruny české⁷.

4. Zatímco výše uvedený příklad byl spíše výsledkem přehlédnutí příslušného ustanovení SŠZ, následující případ (který již není pouze smyšlený, ale vychází z konkrétního soudního rozhodnutí slovenského Nejvyššího soudu) je přesnou ukázkou situace, kdy se „formální směnečná přísnost“ vymknula z kloubů.

Soud ve sporu posuzoval směnku, která obsahovala v části „*splatno dne*“ určitý údaj splatnosti a vpravo naproti v textu pak další zápis ve znění „*zaplatíme na základě předložení směnky efektivně*“. Směnka zněla na cizí měnu, tj. na měnu, která neobíhá v místě platebním.

Podle názoru soudu je tato směnka neplatná pro neurčitost data splatnosti danou kolizí mezi určením za směnku splatnou v určitý den (směnka má konkrétní datum) a určením listiny za směnku na viděnou (podle soudu slovy „*zaplatíme na základě předložení směnky efektivně*“). Tento názor podle mého rovněž nelze obhájit.

Vycházím z toho, že údaj „*zaplatíme na základě předložení efektivně*“ nelze mít za vyjádření data splatnosti⁸. Svědčí pro to následující argumenty:

Směnka již konkrétní údaj data splatnosti obsahuje, je směnkou fixní s jednoznačně určeným datem splatnosti (den, měsíc, rok). Navazující údaje je pak třeba primárně vnímat v tomto kontextu a nikoliv jako implicitně kontradiktorní.

---

⁷ Cit. Dle Kotásek, J. in Kotásek, Pokorná, Raban. Kurs obchodního práva. Právo cenných papírů. Praha : C.H.Beck, 2009, s. 244.

⁸ Tento závěr platí nejen pro fixní směnky, ale i pro směnky, které by byly vistasměnkami ze zákona (pro absenci výslovného údaje splatnosti). Z údaje „*zaplatíme na základě předložení směnky efektivně*“ nelze totiž splatnost na viděnou dovodit.

Z kontextu věty „zaplatíme na základě předložení směnky efektivně“ je dále patrné, že směřuje k modu placení (v cizí měně) a nemá mít smysl (rozporného) určení data splatnosti. Výraz „na základě předložení“ nelze vnímat takto izolovaně a vytrhávat z kontextu; zde nejen z celkového kontextu směnky, ale dokonce z kontextu jedné souvislé věty, která končí výrazem „efektivně“. Taková interpretace by byla v rozporu s písemným vyjádřením vůle, které je jednoznačné. Byla by také založena na nesprávné a neobhajitelné projekci vůle příslušného tvůrce směnky.

Pojem „zaplatíme na základě předložení“, myšleno i bez dovětku „efektivně“, navíc nelze automaticky vnímat jako synonymum splatnosti vistasměnky. Je sice pravda, že v literatuře i v praxi se u vistasměnek setkáme s podobným termínem – tj. pojmem „při předložení“ – a to jako s jedním z doporučovaných způsobů, jak vyjádřit splatnost směnky *a vista*⁹.

Jak již ale vyplynulo z úvodu tohoto příspěvku, je prezentace směnky k placení pravidelným předpokladem pro výkon práv z každé směnky (včetně směnky fixní). Z tohoto důvodu bychom samozřejmě považovali za platnou i směnku s údajem splatnosti „při předložení dne 13. 2. 2009“, neboť i zde je zřejmé, že splatnost je dána na určitý den a pouze se nadbytečně zdůrazňuje to, co je automatické – tj. řádná prezentace k placení a tedy naplnění prvního zachovávacího úkonu.

Tím spíše pak můžeme aprobovat posuzovanou směnku – u ní totiž ani k formální kolizi s doporučovaným údajem pro určení splatnosti vistasměnky (tj. s údajem „při předložení“) vůbec nedošlo. Citovaný výraz je nutno vykládat v kontextu s výrazem „efektivně“.

Není-li výraz „zaplatíme na základě předložení směnky efektivně“ údajem splatnosti, nabízí se otázka, jaký bude její skutečný význam (a z jakého důvodu tedy tvůrce tuto větu v listině použil). Jak bylo uvedeno v úvodu příspěvku, posuzovaná směnka nezní na měnu, která je zákonným platidlem v místě platebním. To je zcela bez výhrad, neboť SŠZ účastníky

---

⁹ Z novější literatury srov. Kovařík, Z. Zákon směnečný a šekový. 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 1999, s. 107, obdobně Kotásek, J. Směnečné právo. Komentář k čl. I zákona směnečného a šekového. Praha : Prospektrum, 2006.

směnky co do měny nijak neomezuje a bez ohledu na místo vystavení či místo splatnosti lze směnku vystavit na jakoukoliv existující měnu.

Výplata směnek na cizí měnu při včasném plnění je pak předmětem úpravy prvního odstavce čl. I § 41 odst. 1 SŠZ. Předpis zde vychází vstříc plátcí a dává mu na výběr ze dvou možností: platící dlužník může buď zaplatit ve měně platebního místa, a to podle hodnoty v den splatnosti, nebo může platit v cizí měně, na kterou směnka skutečně zní. To neplatí, pokud směnka obsahuje výstavcovu doložku o efektivním placení v cizí měně¹⁰. Směnka se potom proplácí skutečně ve měně, na jakou zní, a dlužník nemůže splnit svůj závazek zaplacením v tuzemské měně.

Znění doložky o efektivním placení není v zákoně uvedeno ani demonstrativně, v současné praxi je ovšem nejčastější právě prvá uvedená varianta, která laboruje s ustáleným pojmem „efektivně“.

Z toho je zřejmé, jaký byl skutečný smysl a účel výrazu „zaplatíme na základě předložení směnky efektivně“. Uvedená věta se nijak netýká data splatnosti; to již koneckonců na směnce bylo uvedeno v podobě korektního denního údaje. Její význam spočívá v určení měny, ve které se bude směnka proplácet.

5. Oba výše uvedené příklady jsou ukázkou formalistních a stereotypních přístupů k výkladu směnečných doložek. Vychází z představy jakési „formální přísnosti“, dle níž interpretace údajů na směnce má (nebo alespoň může) být striktnější, než je tomu u běžných úkonů. Výsledkem takových rezortních „sekernických“ přístupů jsou potom závěry, které nutně vyděsí každého citlivějšího civilistu, jenž i při výkladu směnečných prohlášení bere v úvahu celkový kontext směnečných prohlášení a očividný smysl jednotlivých prohlášení (jak ostatně tradičně žádá i judikatura¹¹).

Zatím jsem ale ponechával stranou druhou variantu „směnečné přísnosti“, která je v literatuře označována jako „materiální“. V literatuře¹² se jí obvykle rozumí vyloučení námitek směnečných dlužníků (námitek z tzv.

---

¹⁰ Srov. čl. I § 41 odst. 4 SŠZ.

¹¹ Dle Baumbach/Hefermehl/Casper, Wechselgesetz und Scheckgesetz, 23. vydání. C. H. Beck 2008. s. 74.

¹² Ibid., s. 54.

vlastních vztahů¹³ či námitek založených na protimluvním doplnění blankosměnky). Tuto oblast nechávám z prostorových důvodů stranou, obecně lze však zde proti zobecňující „přísnosti“ opět namítat to, co již bylo uvedeno u přísnosti formální. Tato nálepka je tu opět toliko výstrahou, upozorněním na nepříznivé námitkové postavení dlužníka a neměla by sloužit jako sugestivní argument, který odůvodňuje sám sebe.

Podle citované literatury má dále být výrazem materiální směnečné přísnosti skutečnost, že obsah směnečného závazku se výhradně řídí listinou a nelze brát v potaz okolnosti, které leží mimo listinu (*quod non est in cambio non est in mundo*). V zásadě rozhoduje typický a obvyklý smysl směnečného prohlášení, nikoliv záměry a cíle účastníků. Pro výklad je rozhodující směnečná listina jako taková a jiné okolnosti lze zohlednit pouze tehdy, pokud by musely být známy každé třetí osobě¹⁴. Materiální směnečná přísnost je tedy v podstatě částečnou derogací obvyklých interpretačních postupů, derogací, která odráží specifika cenných papírů a s ohledem na jejich imanentní oběh odmítá brát v potaz subjektivní faktory.

Vyloučeny tak mají být např. regionální či etnicky podmíněné jazykové zvláštnosti a důsledně objektivizující interpretaci dokazuje i skutečnost, že soudy v zahraničí výslovně nezohledňují ani dohody stran ohledně vlastního výkladu použitých pojmů¹⁵. Roli také nebude hrát jinak v občanském¹⁶ i obchodním právu¹⁷ značně relevantní následné chování stran.

S tím se v zásadě ztotožňuji. Platí, že směnky jsou imanentně určeny k oběhu a k interpretaci sporných údajů v nich obsažených je třeba přistupovat objektivně z pohledu potenciálních nabyvatelů směnek. Neměli bychom proto v zásadě přihlížet k okolnostem ležícím mimo směnku

---

¹³ Ve smyslu čl. I § 17 SŠZ.

¹⁴ Takto např. německý BGH, Sbirka rozhodnutí BGH v civilních věcech, 1964, s. 11, který připouští „*nur solche Umstände heranzuziehen, die einem am Begebungsvertrag nicht beteiligten drittem mutmasslich bekannt sind oder von ihm ohne Schwierigkeiten erkannt werden können*“ (cit. dle Münch. J. Die Reichweite der Unterschrift im Wechselrecht. Berlín : Duncker und Humblot, 1993, s. 101).

¹⁵ Srov. Entscheidungen des Reichsgerichts in den Zivilsachen, ročník 1919, s. 93.

¹⁶ A to i bez výslovné úpravy v občanském zákoníku, srov. Švestka in Švestka/Spáčil/Škárová/Hulmák a kol. Občanský zákoník. Komentář. 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 2009, s. 325.

¹⁷ Srov. § 266 odst. 3 ObchZ.

samotnou. Důvody jsou jasné: nový nabyvatel se orientuje podle listiny a okolnosti mimo ni mu mohou třeba i záměrně zůstat utajeny.

Představme si např. situaci nového věřitele neakceptované směnky cizí, který získal směnku od remitenta rubopisem (půjde o indosament s běžnými garančními účinky). Směnka má splatnost vyjádřenu toliko numericky: údajem „11. 12. 2009“¹⁸. Slovní vyjádření splatnosti chybí (z hlediska platnosti směnky není ostatně potřeba, nicméně jak uvidíme dále, formuláře mají dobrý důvod, proč tento údaj vyžadují primárně nebo duplicitně i ve slovním vyjádření).

Věřitel směnku v prosinci včas prezentuje a protestuje. Poté podá žalobu na dlužníky ze směnky, tj. na výstavce cizí směnky a indosanta. Ti na svou obranu v námitkách uvedou, že směnka byla ve skutečnosti splatná dne 12. listopadu a nikoliv 11. prosince. Protest byl proto podle nich učiněn pozdě a došlo k zániku všech práv ze směnky dle čl. I § 53 SŠZ. Ve sporu bude prokázáno, že účastníci skutečně důsledně používají způsob uvedení data ve formátu „měsíc/den/rok“ a i datum na směnce mělo být uvedeno v tomto pořadí. Bude to také patrné z jejich zavedené vzájemné praxe i např. výkladových pravidel ve smlouvě, která upravila použití směnky. Třebaže bude bezpochyby prokázáno, že datem splatnosti opravdu měl být 11. prosinec, neměla by ale tato okolnost hrát jakoukoliv roli vzhledem k novému nabyvateli směnky¹⁹, který tedy směnku protestoval včas a disponuje postižními právy.

Je ovšem otázkou, zda se tato důsledně objektivní interpretace směnečných doložek, jež snad již snese nálepku „materiální směnečná přísnost“²⁰, prosazuje již ve vztahu mezi původními účastníky. Pokud je – jak zatím vyplynulo výše – jejím jediným důvodem ochrana potenciálních nabyvatelů, nabízí se kacířská myšlenka, že ve vztazích mezi původními

---

¹⁸ Vnímavější čtenář již možná slyší imaginární svist argumentační sekery zastánce „formální směnečné přísnosti“, který by zde mohl zaujmout názor, že směnka není platná, neboť není jasné, zda účastníci použili u nás obvyklý formát data „den/měsíc/rok“ či „měsíc/den/rok“. Takový závěr považují (u směnek vystavených českými účastníky v ČR a v češtině) za absurdní, není však v praxi ojedinělý.

¹⁹ Pro účely této demonstrace nebudu příklad komplikovat tím, že by se jednalo o směnku psanou anglicky.

²⁰ Ale jistě i jakoukoliv podobnou poetickou nálepkou.

účastníky (tj. za situace, kdy směnka není převedena, realizuje v podstatě jako součást kauzálních vztahů a nestává se předmětem obchodu) to již za všech okolností platit nemusí. Cesta k subjektivizujícím interpretacím se tak v těchto případech zdá otevřená.

K výkladu směnečných doložek aneb opravdu musí přísnost bejt?

Josef Kotásek

Aberglaube ist die Poesie des Lebens.

*J. W. Goethe,
Maximen und Reflexionen*

1. Jen málo z hesel směnečného práva se mezi právníky těší takové oblíbě jako tzv. směnečná přísnost (*rigor cambialis*). Ve svém příspěvku se pokusím dokázat, že směnečná přísnost je - především v podobě tzv. „formální směnečné přísnosti“¹ - matoucím stereotypem, který nemá při aplikaci předpisů směnečného práva místo a jeho argumentační hodnota zhruba odpovídá Švejkovu zvolání, které jsem vybral do titulku.

2. Směnečná přísnost se v praxi nejčastěji traduje ústně. Tento směnečný archetyp zmiňují také všechny standardní učebnice směnečného práva či komentáře ke směnečným předpisům, a to zpravidla v úvodních historických či obecných pasážích (naštěstí méně už při vlastní argumentaci). V soudních rozhodnutích pak na ni výslovně nenarazíme, nicméně za řadou rozhodnutí vidíme úvahu o nutnosti formálnější interpretace projevů na směnkách s menším (či dokonce žádným) respektem ke skutečně projevené vůli účastníků.

Historicky přitom panuje ohledně směnečné přísnosti a geneze tohoto termínu jasno. Jednoduché vysvětlení se podává z nástinu směnečného práva z roku 1857², jehož autorem je W. J. Brožovský: „*Die gesetzliche*

---

¹ K tomu podrobněji v bodě 2 tohoto příspěvku.

² Brožowsky, W.J. *Die Lehre von den Wechseln und dem Wechselgeschäfte*. 2. vydání. Wien : Seidel, 1857, s. 6.

Bestimmung gegen einen Wechselverpflichteten im Falle der Nichterfüllung seiner Verbindlichkeit die persönliche Haft verhängen zu können, nennt man Wechselstrenge...“. Právě okamžitá osobní vazba směnečného dlužníka, jenž nezaplatil směnku ve stanovené lhůtě, tedy dala vzniknout označení „směnečná přísnost“.

Později však směnečná přísnost v literatuře hypertrofuje a získává další rozměry. Současná směnečná nauka zmiňuje zpravidla dva její druhy: formální a materiální³, přičemž příčinou mnoha zmatení je – jak uvidíme i níže - jejich zaměňování.

V tomto a navazujícím bodě se budu věnovat přísnosti formální. K ní se počítají především požadavky na obsah směnky, které je třeba respektovat při vyhotovení listiny a na kterých spočívá jistota směnečného provozu. Dále pak podle některých autorů jsou výrazem formální směnečné přísnosti striktní lhůty a předepsané zachovávací úkony (prezentace k placení, protest). Literatura zmiňuje v souvislosti s formální přísností také možnost domoci se plnění ze směnky skrze zrychlené řízení.

Náležitosti směnky přitom jen stěží můžeme považovat za „přísné“, nemáme-li tedy za „přísnou“ označit každou právní úpravu, která má tu nemístnou ambici stanovit svým adresátům náležitosti cenného papíru. Srovnáme-li navíc náležitosti směnečné s formálními požadavky kladenými např. na dluhopisy či zemědělské skladní listy, můžeme směnku považovat za vysoce flexibilní a benevolentní cenný papír s mimořádnou mírou tolerance k chybám a přehlédnutím svých účastníků. Který jiný cenný papír obstojí jako platný bez uvedení data splatnosti a jména výstavce, se sumou udanou v jedné listině třemi různými numerickými a současně třemi slovními údaji či – za určitých okolností⁴ – dokonce i bez uvedení místa vystavení a splatnosti? Směnka ano.

Rovněž tak povinnost vlastníka směnky vykonat tzv. zachovávací úkony nepřesvědčí jako vhodný základ pro generalizaci pod „směnečnou přísnost“. Je skutečností, že směnečný věřitel má právo na zaplacení vůči

---

³ Baumbach, A., Hefermehl, W., Casper, M. Wechselgesetz, Scheckgesetz. Recht der kartengestützten Zahlungen. 23. Vydání. Mnichov : C. H. Beck, 2008, s. 54.

⁴ U směnky cizí srov. čl. I § 1 a 2 SŠZ.

dlužníkům přímým (jde o akceptanta nebo o výstavce vlastní směnky) a předložení směnky k placení těmto osobám v relativně krátkých lhůtách není jen právem, ale důležitou povinností majitele, jejíž nesplnění spojuje zákon s tvrdými dopady. Pokud směnka nebyla při splatnosti řádně předložena k placení, dochází podle čl. I § 53 SŠZ k zániku závazků všech postihových (nepřímých) dlužníků ze směnky. Obdobné riziko hrozí tam, kde bylo třeba vykonat protest. Ze stejných důvodů můžeme ale za „přísnou“ označit úpravu smluvní pokuty, bankovní záruku či částečné obrácení důkazního břemene v některých sporech z nekalé soutěže.

Dovodit z nepřízně osudu, tj. otravující věřitelské povinnosti⁵ závěr, že směnečná úprava je „přísná“ snad lze – půjde ale toliko o určitou připomínku ceremoniálních povinností, jež věřiteli směnky nakládá zákon. Nelze pak tento pojem použít „normativně“, jako generalizující argument pro nesouvisející oblasti směnečného práva či dokonce jako metodu výkladu.

Totéž platí pro soudní uplatnění směnek. Úpravu v OSŘ, která dlužníkům dvakrát nepřeje (zejména mimořádně krátkou lhůtou k podání námitek a jejich časovou koncentrací), můžeme rovněž označit za „přísnou“, ale takto získaný pojem nebude než výchovnou upomínkou nepříznivého procesního postavení směnečných dlužníků v rámci procesu.

3. Ukázkou toho, jak lze podlehnout svodům stereotypu „formální směnečné přísnosti“ a tedy přílišnému formalismu při interpretaci doložek na směnce, je odpověď na dotaz publikovaný na jednom z právnických webů⁶ (text jsem mimochodem našel zcela náhodou po zadání pojmu „směnečná přísnost“ do vyhledávače).

Dotaz zněl následovně: „Směnečná suma a měna je uvedena v číselné podobě např. "70.000,- Kč" a ve slovním vyjádření téže sumy a měny je uvedeno "sedmdesát tisíc KORUN". Lze tu hovořit o splnění zákonného

---

⁵ Která ostatně není tak fatální, jak by se na první pohled zdálo. Dle čl. I § 46 odst. 2 SŠZ nedodržení předkládacích lhůt musí prokazovat ten, kdo se toho dovolává (tj. zpravidla dlužník). Právě nepříznivé důkazní postavení dlužníka je často klíčem, který věřiteli otevře cestu ke zdánlivě ztracenému postihu. Protestační povinnosti se potom směneční věřitelé mohou preventivně vyhnout – remisorní doložkou „bez protestu“ či jiným synonymem.

⁶ Publikován na <http://obcanske.juristic.cz/164445/>, stav k 20. 10. 2009.

požadavku URČITOSTI směnečné sumy nebo je směnky neplatná pro rozpor v označení měny (Kč x koruna)?“.

V odpovědi se pak tazateli dostalo tohoto stanoviska: „Zákon směnečný a šekový v čl. I § 6 uvádí: Je-li směnečná suma udána jak slovy, tak čísla a neshodují-li se tyto údaje, platí suma vyjádřená slovy.“ Ve Vašem případě se opravdu sumy neshodují, neboť výraz "Koruna" není to samé co "Kč" (jak je známo, existují např. švédské koruny apod.) Jestliže tedy má přednost vyjádření směnečné sumy v psané podobě, musím konstatovat, že směnečná suma je vyjádřena neurčitě, a tudíž je směnka neplatná“.

Tento závěr není obhajitelný. Předně platí, že uvedená směnka neobsahuje žádné kolizní údaje, ani sumy, ani měny. Měna určená pouze druhově, tj. výrazem „korun“, je v jiné části směnky, tj. u numerického údaje, upřesněna tak, že jsou jimi české koruny. Se stejným přístupem bychom museli odmítnout platnost směnky splatné „v Jihomoravském kraji“ a současně „v Hodoníně“. I zde byl použit (v tomto případě skutečně nepřijatelný) příliš obecný výraz, tj. Jihomoravský kraj. Splatnost „v Hodoníně“ ale vše napravuje a činí z krajského údaje manýru bez právního významu.

Ustanovení čl. I § 6 zmiňované v odpovědi se na daný případ vůbec nevztahuje, to řeší pouze kolizi slovního a numerického údaje sumy a nikoliv měny. Ovšem i kdyby byla suma na směnce vyjádřena pouze výrazem „koruny“, obstála by listina jako platná směnka (to je ostatně jádro problému, na který se čtenář dotazoval). V čl. I § 41 SŠZ je pamatováno na situaci, kdy je měna určena pouze genericky (např. právě výrazem „koruny“). Je-li směnečná suma udána druhem peněz, který má stejné označení v místě vystavení a místě platebním, avšak různou hodnotu ve státě vystavení a ve státě placení, má se za to, že je tím míněn druh peněz platebního místa.

Citované ustanovení řeší pouze situace, kdy je ve směnce užito měny, která má sice stejné označení, avšak různou hodnotu ve státě vystavení a ve státě placení. Odklízí nejasnosti vyvolané možnou kolizí měn místa vystavení a platebního místa a nepamatuje již na to, jak *obecně* postupovat u směnek s nedostatečně určenou měnou. U směnky vystavené v České republice na „koruny“ a splatné ve Francii – a naopak – nebo dokonce u tuzemské

směnky vystavené na „koruny“, bychom proto při striktním pohledu mohli dospět k závěru, že jde o směnku neplatnou, neboť řešení těchto variant již zákon nezná.

Takový závěr by však byl příliš unáhlený, neboť naleznul-li zákon řešení u kolize měn, tím spíše najdeme konkrétní měnu v případech, kde takové nebezpečí vůbec nehrozí. V uvedeném příkladu jde tedy o platné směnky znějící na koruny české⁷.

4. Zatímco výše uvedený příklad byl spíše výsledkem přehlédnutí příslušného ustanovení SŠZ, následující případ (který již není pouze smyšlený, ale vychází z konkrétního soudního rozhodnutí slovenského Nejvyššího soudu) je přesnou ukázkou situace, kdy se „formální směnečná přísnost“ vymknula z kloubů.

Soud ve sporu posuzoval směnku, která obsahovala v části „*splatno dne*“ určitý údaj splatnosti a vpravo naproti v textu pak další zápis ve znění „*zaplatíme na základě předložení směnky efektivně*“. Směnka zněla na cizí měnu, tj. na měnu, která neobíhá v místě platebním.

Podle názoru soudu je tato směnka neplatná pro neurčitost data splatnosti danou kolizí mezi určením za směnku splatnou v určitý den (směnka má konkrétní datum) a určením listiny za směnku na viděnou (podle soudu slovy „*zaplatíme na základě předložení směnky efektivně*“). Tento názor podle mého rovněž nelze obhájit.

Vycházím z toho, že údaj „*zaplatíme na základě předložení efektivně*“ nelze mít za vyjádření data splatnosti⁸. Svědčí pro to následující argumenty:

Směnka již konkrétní údaj data splatnosti obsahuje, je směnkou fixní s jednoznačně určeným datem splatnosti (den, měsíc, rok). Navazující údaje je pak třeba primárně vnímat v tomto kontextu a nikoliv jako implicitně kontradiktorní.

---

⁷ Cit. Dle Kotásek, J. in Kotásek, Pokorná, Raban. Kurs obchodního práva. Právo cenných papírů. Praha : C.H.Beck, 2009, s. 244.

⁸ Tento závěr platí nejen pro fixní směnky, ale i pro směnky, které by byly vistasměnkami ze zákona (pro absenci výslovného údaje splatnosti). Z údaje „*zaplatíme na základě předložení směnky efektivně*“ nelze totiž splatnost na viděnou dovodit.

Z kontextu věty „zaplatíme na základě předložení směnky efektivně“ je dále patrné, že směřuje k modu placení (v cizí měně) a nemá mít smysl (rozporného) určení data splatnosti. Výraz „na základě předložení“ nelze vnímat takto izolovaně a vytrhávat z kontextu; zde nejen z celkového kontextu směnky, ale dokonce z kontextu jedné souvislé věty, která končí výrazem „efektivně“. Taková interpretace by byla v rozporu s písemným vyjádřením vůle, které je jednoznačné. Byla by také založena na nesprávné a neobhajitelné projekci vůle příslušného tvůrce směnky.

Pojem „zaplatíme na základě předložení“, myšleno i bez dovětku „efektivně“, navíc nelze automaticky vnímat jako synonymum splatnosti vistasměnky. Je sice pravda, že v literatuře i v praxi se u vistasměnek setkáme s podobným termínem – tj. pojmem „při předložení“ – a to jako s jedním z doporučovaných způsobů, jak vyjádřit splatnost směnky *a vista*⁹.

Jak již ale vyplynulo z úvodu tohoto příspěvku, je prezentace směnky k placení pravidelným předpokladem pro výkon práv z každé směnky (včetně směnky fixní). Z tohoto důvodu bychom samozřejmě považovali za platnou i směnku s údajem splatnosti „při předložení dne 13. 2. 2009“, neboť i zde je zřejmé, že splatnost je dána na určitý den a pouze se nadbytečně zdůrazňuje to, co je automatické – tj. řádná prezentace k placení a tedy naplnění prvního zachovávacího úkonu.

Tím spíše pak můžeme aprobovat posuzovanou směnku – u ní totiž ani k formální kolizi s doporučovaným údajem pro určení splatnosti vistasměnky (tj. s údajem „při předložení“) vůbec nedošlo. Citovaný výraz je nutno vykládat v kontextu s výrazem „efektivně“.

Není-li výraz „zaplatíme na základě předložení směnky efektivně“ údajem splatnosti, nabízí se otázka, jaký bude její skutečný význam (a z jakého důvodu tedy tvůrce tuto větu v listině použil). Jak bylo uvedeno v úvodu příspěvku, posuzovaná směnka nezní na měnu, která je zákonným platidlem v místě platebním. To je zcela bez výhrad, neboť SŠZ účastníky

---

⁹ Z novější literatury srov. Kovařík, Z. Zákon směnečný a šekový. 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 1999, s. 107, obdobně Kotásek, J. Směnečné právo. Komentář k čl. I zákona směnečného a šekového. Praha : Prospektrum, 2006.

směnky co do měny nijak neomezuje a bez ohledu na místo vystavení či místo splatnosti lze směnku vystavit na jakoukoliv existující měnu.

Výplata směnek na cizí měnu při včasném plnění je pak předmětem úpravy prvního odstavce čl. I § 41 odst. 1 SŠZ. Předpis zde vychází vstřícně plátcí a dává mu na výběr ze dvou možností: platící dlužník může buď zaplatit ve měně platebního místa, a to podle hodnoty v den splatnosti, nebo může platit v cizí měně, na kterou směnka skutečně zní. To neplatí, pokud směnka obsahuje výstavcovu doložku o efektivním placení v cizí měně¹⁰. Směnka se potom proplácí skutečně ve měně, na jakou zní, a dlužník nemůže splnit svůj závazek zaplacením v tuzemské měně.

Znění doložky o efektivním placení není v zákoně uvedeno ani demonstrativně, v současné praxi je ovšem nejčastější právě prvá uvedená varianta, která laboruje s ustáleným pojmem „efektivně“.

Z toho je zřejmé, jaký byl skutečný smysl a účel výrazu „zaplatíme na základě předložení směnky efektivně“. Uvedená věta se nijak netýká data splatnosti; to již koneckonců na směnce bylo uvedeno v podobě korektního denního údaje. Její význam spočívá v určení měny, ve které se bude směnka proplácet.

5. Oba výše uvedené příklady jsou ukázkou formalistních a stereotypních přístupů k výkladu směnečných doložek. Vychází z představy jakési „formální přísnosti“, dle níž interpretace údajů na směnce má (nebo alespoň může) být striktnější, než je tomu u běžných úkonů. Výsledkem takových rezortních „sekernických“ přístupů jsou potom závěry, které nutně vyděsí každého citlivějšího civilistu, jenž i při výkladu směnečných prohlášení bere v úvahu celkový kontext směnečných prohlášení a očividný smysl jednotlivých prohlášení (jak ostatně tradičně žádá i judikatura¹¹).

Zatím jsem ale ponechával stranou druhou variantu „směnečné přísnosti“, která je v literatuře označována jako „materiální“. V literatuře¹² se jí obvykle rozumí vyloučení námitek směnečných dlužníků (námitek z tzv.

---

¹⁰ Srov. čl. I § 41 odst. 4 SŠZ.

¹¹ Dle Baumbach/Hefermehl/Casper, Wechselgesetz und Scheckgesetz, 23. vydání. C. H. Beck 2008. s. 74.

¹² Ibid., s. 54.

vlastních vztahů¹³ či námitek založených na protimluvním doplnění blankosměnky). Tuto oblast nechávám z prostorových důvodů stranou, obecně lze však zde proti zobecňující „přísnosti“ opět namítat to, co již bylo uvedeno u přísnosti formální. Tato nálepka je tu opět toliko výstrahou, upozorněním na nepříznivé námitkové postavení dlužníka a neměla by sloužit jako sugestivní argument, který odůvodňuje sám sebe.

Podle citované literatury má dále být výrazem materiální směnečné přísnosti skutečnost, že obsah směnečného závazku se výhradně řídí listinou a nelze brát v potaz okolnosti, které leží mimo listinu (*quod non est in cambio non est in mundo*). V zásadě rozhoduje typický a obvyklý smysl směnečného prohlášení, nikoliv záměry a cíle účastníků. Pro výklad je rozhodující směnečná listina jako taková a jiné okolnosti lze zohlednit pouze tehdy, pokud by musely být známy každé třetí osobě¹⁴. Materiální směnečná přísnost je tedy v podstatě částečnou derogací obvyklých interpretačních postupů, derogací, která odráží specifika cenných papírů a s ohledem na jejich imanentní oběh odmítá brát v potaz subjektivní faktory.

Vyloučeny tak mají být např. regionální či etnicky podmíněné jazykové zvláštnosti a důsledně objektivizující interpretaci dokazuje i skutečnost, že soudy v zahraničí výslovně nezohledňují ani dohody stran ohledně vlastního výkladu použitých pojmů¹⁵. Roli také nebude hrát jinak v občanském¹⁶ i obchodním právu¹⁷ značně relevantní následné chování stran.

S tím se v zásadě ztotožňuji. Platí, že směnky jsou imanentně určeny k oběhu a k interpretaci sporných údajů v nich obsažených je třeba přistupovat objektivně z pohledu potenciálních nabyvatelů směnek. Neměli bychom proto v zásadě přihlížet k okolnostem ležícím mimo směnku

---

¹³ Ve smyslu čl. I § 17 SŠZ.

¹⁴ Takto např. německý BGH, Sbirka rozhodnutí BGH v civilních věcech, 1964, s. 11, který připouští „*nur solche Umstände heranzuziehen, die einem am Begebungsvertrag nicht beteiligten drittem mutmasslich bekannt sind oder von ihm ohne Schwierigkeiten erkannt werden können*“ (cit. dle Münch. J. Die Reichweite der Unterschrift im Wechselrecht. Berlín : Duncker und Humblot, 1993, s. 101).

¹⁵ Srov. Entscheidungen des Reichsgerichts in den Zivilsachen, ročník 1919, s. 93.

¹⁶ A to i bez výslovné úpravy v občanském zákoníku, srov. Švestka in Švestka/Spáčil/Škárová/Hulmák a kol. Občanský zákoník. Komentář. 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 2009, s. 325.

¹⁷ Srov. § 266 odst. 3 ObchZ.

samotnou. Důvody jsou jasné: nový nabyvatel se orientuje podle listiny a okolnosti mimo ni mu mohou třeba i záměrně zůstat utajeny.

Představme si např. situaci nového věřitele neakceptované směnky cizí, který získal směnku od remitenta rubopisem (půjde o indosament s běžnými garančními účinky). Směnka má splatnost vyjádřenu toliko numericky: údajem „11. 12. 2009“¹⁸. Slovní vyjádření splatnosti chybí (z hlediska platnosti směnky není ostatně potřeba, nicméně jak uvidíme dále, formuláře mají dobrý důvod, proč tento údaj vyžadují primárně nebo duplicitně i ve slovním vyjádření).

Věřitel směnku v prosinci včas prezentuje a protestuje. Poté podá žalobu na dlužníky ze směnky, tj. na výstavce cizí směnky a indosanta. Ti na svou obranu v námitkách uvedou, že směnka byla ve skutečnosti splatná dne 12. listopadu a nikoliv 11. prosince. Protest byl proto podle nich učiněn pozdě a došlo k zániku všech práv ze směnky dle čl. I § 53 SŠZ. Ve sporu bude prokázáno, že účastníci skutečně důsledně používají způsob uvedení data ve formátu „měsíc/den/rok“ a i datum na směnce mělo být uvedeno v tomto pořadí. Bude to také patrné z jejich zavedené vzájemné praxe i např. výkladových pravidel ve smlouvě, která upravila použití směnky. Třebaže bude bezpochyby prokázáno, že datem splatnosti opravdu měl být 11. prosinec, neměla by ale tato okolnost hrát jakoukoliv roli vzhledem k novému nabyvateli směnky¹⁹, který tedy směnku protestoval včas a disponuje postižními právy.

Je ovšem otázkou, zda se tato důsledně objektivní interpretace směnečných doložek, jež snad již snese nálepku „materiální směnečná přísnost“²⁰, prosazuje již ve vztahu mezi původními účastníky. Pokud je – jak zatím vplynulo výše – jejím jediným důvodem ochrana potenciálních nabyvatelů, nabízí se kacířská myšlenka, že ve vztazích mezi původními

---

¹⁸ Vnímavější čtenář již možná slyší imaginární svist argumentační sekery zastánce „formální směnečné přísnosti“, který by zde mohl zaujmout názor, že směnka není platná, neboť není jasné, zda účastníci použili u nás obvyklý formát data „den/měsíc/rok“ či „měsíc/den/rok“. Takový závěr považují (u směnek vystavených českými účastníky v ČR a v češtině) za absurdní, není však v praxi ojedinělý.

¹⁹ Pro účely této demonstrace nebudu příklad komplikovat tím, že by se jednalo o směnku psanou anglicky.

²⁰ Ale jistě i jakoukoliv podobnou poetickou nálepkou.

účastníky (tj. za situace, kdy směnka není převedena, realizuje v podstatě jako součást kauzálních vztahů a nestává se předmětem obchodu) to již za všech okolností platit nemusí. Cesta k subjektivizujícím interpretacím se tak v těchto případech zdá otevřená.

K výkladu směnečných doložek aneb opravdu musí přísnost bejt?

Josef Kotásek

Aberglaube ist die Poesie des Lebens.

*J. W. Goethe,
Maximen und Reflexionen*

1. Jen málo z hesel směnečného práva se mezi právníky těší takové oblíbě jako tzv. směnečná přísnost (*rigor cambialis*). Ve svém příspěvku se pokusím dokázat, že směnečná přísnost je - především v podobě tzv. „formální směnečné přísnosti“¹ - matoucím stereotypem, který nemá při aplikaci předpisů směnečného práva místo a jeho argumentační hodnota zhruba odpovídá Švejkovu zvolání, které jsem vybral do titulku.

2. Směnečná přísnost se v praxi nejčastěji traduje ústně. Tento směnečný archetyp zmiňují také všechny standardní učebnice směnečného práva či komentáře ke směnečným předpisům, a to zpravidla v úvodních historických či obecných pasážích (naštěstí méně už při vlastní argumentaci). V soudních rozhodnutích pak na ni výslovně nenarazíme, nicméně za řadou rozhodnutí vidíme úvahu o nutnosti formálnější interpretace projevů na směnkách s menším (či dokonce žádným) respektem ke skutečně projevené vůli účastníků.

Historicky přitom panuje ohledně směnečné přísnosti a geneze tohoto termínu jasno. Jednoduché vysvětlení se podává z nástinu směnečného práva z roku 1857², jehož autorem je W. J. Brožovský: „*Die gesetzliche*

---

¹ K tomu podrobněji v bodě 2 tohoto příspěvku.

² Brožowsky, W.J. *Die Lehre von den Wechseln und dem Wechselgeschäfte*. 2. vydání. Wien : Seidel, 1857, s. 6.

Bestimmung gegen einen Wechselverpflichteten im Falle der Nichterfüllung seiner Verbindlichkeit die persönliche Haft verhängen zu können, nennt man Wechselstrenge...“. Právě okamžitá osobní vazba směnečného dlužníka, jenž nezaplatil směnku ve stanovené lhůtě, tedy dala vzniknout označení „směnečná přísnost“.

Později však směnečná přísnost v literatuře hypertrofuje a získává další rozměry. Současná směnečná nauka zmiňuje zpravidla dva její druhy: formální a materiální³, přičemž příčinou mnoha zmatení je – jak uvidíme i níže - jejich zaměňování.

V tomto a navazujícím bodě se budu věnovat přísnosti formální. K ní se počítají především požadavky na obsah směnky, které je třeba respektovat při vyhotovení listiny a na kterých spočívá jistota směnečného provozu. Dále pak podle některých autorů jsou výrazem formální směnečné přísnosti striktní lhůty a předepsané zachovávací úkony (prezentace k placení, protest). Literatura zmiňuje v souvislosti s formální přísností také možnost domoci se plnění ze směnky skrze zrychlené řízení.

Náležitosti směnky přitom jen stěží můžeme považovat za „přísné“, nemáme-li tedy za „přísnou“ označit každou právní úpravu, která má tu nemístnou ambici stanovit svým adresátům náležitosti cenného papíru. Srovnáme-li navíc náležitosti směnečné s formálními požadavky kladenými např. na dluhopisy či zemědělské skladní listy, můžeme směnku považovat za vysoce flexibilní a benevolentní cenný papír s mimořádnou mírou tolerance k chybám a přehlédnutím svých účastníků. Který jiný cenný papír obstojí jako platný bez uvedení data splatnosti a jména výstavce, se sumou udanou v jedné listině třemi různými numerickými a současně třemi slovními údaji či – za určitých okolností⁴ – dokonce i bez uvedení místa vystavení a splatnosti? Směnka ano.

Rovněž tak povinnost vlastníka směnky vykonat tzv. zachovávací úkony nepřesvědčí jako vhodný základ pro generalizaci pod „směnečnou přísnost“. Je skutečností, že směnečný věřitel má právo na zaplacení vůči

---

³ Baumbach, A., Hefermehl, W., Casper, M. Wechselgesetz, Scheckgesetz. Recht der kartengestützten Zahlungen. 23. Vydání. Mnichov : C. H. Beck, 2008, s. 54.

⁴ U směnky cizí srov. čl. I § 1 a 2 SŠZ.

dlužníkům přímým (jde o akceptanta nebo o výstavce vlastní směnky) a předložení směnky k placení těmto osobám v relativně krátkých lhůtách není jen právem, ale důležitou povinností majitele, jejíž nesplnění spojuje zákon s tvrdými dopady. Pokud směnka nebyla při splatnosti řádně předložena k placení, dochází podle čl. I § 53 SŠZ k zániku závazků všech postihových (nepřímých) dlužníků ze směnky. Obdobné riziko hrozí tam, kde bylo třeba vykonat protest. Ze stejných důvodů můžeme ale za „přísnou“ označit úpravu smluvní pokuty, bankovní záruku či částečné obrácení důkazního břemene v některých sporech z nekalé soutěže.

Dovodit z nepřízně osudu, tj. otravující věřitelské povinnosti⁵ závěr, že směnečná úprava je „přísná“ snad lze – půjde ale toliko o určitou připomínku ceremoniálních povinností, jež věřiteli směnky nakládá zákon. Nelze pak tento pojem použít „normativně“, jako generalizující argument pro nesouvisející oblasti směnečného práva či dokonce jako metodu výkladu.

Totéž platí pro soudní uplatnění směnek. Úpravu v OSŘ, která dlužníkům dvakrát nepřeje (zejména mimořádně krátkou lhůtou k podání námitek a jejich časovou koncentrací), můžeme rovněž označit za „přísnou“, ale takto získaný pojem nebude než výchovnou upomínkou nepříznivého procesního postavení směnečných dlužníků v rámci procesu.

3. Ukázkou toho, jak lze podlehnout svodům stereotypu „formální směnečné přísnosti“ a tedy přílišnému formalismu při interpretaci doložek na směnce, je odpověď na dotaz publikovaný na jednom z právnických webů⁶ (text jsem mimochodem našel zcela náhodou po zadání pojmu „směnečná přísnost“ do vyhledávače).

Dotaz zněl následovně: „Směnečná suma a měna je uvedena v číselné podobě např. "70.000,- Kč" a ve slovním vyjádření téže sumy a měny je uvedeno "sedmdesát tisíc KORUN". Lze tu hovořit o splnění zákonného

---

⁵ Která ostatně není tak fatální, jak by se na první pohled zdálo. Dle čl. I § 46 odst. 2 SŠZ nedodržení předkládacích lhůt musí prokazovat ten, kdo se toho dovolává (tj. zpravidla dlužník). Právě nepříznivé důkazní postavení dlužníka je často klíčem, který věřiteli otevře cestu ke zdánlivě ztracenému postihu. Protestační povinnosti se potom směneční věřitelé mohou preventivně vyhnout – remisorní doložkou „bez protestu“ či jiným synonymem.

⁶ Publikován na <http://obcanske.juristic.cz/164445/>, stav k 20. 10. 2009.

požadavku URČITOSTI směnečné sumy nebo je směnky neplatná pro rozpor v označení měny (Kč x koruna)?“.

V odpovědi se pak tazateli dostalo tohoto stanoviska: „Zákon směnečný a šekový v čl. I § 6 uvádí: Je-li směnečná suma udána jak slovy, tak čísla a neshodují-li se tyto údaje, platí suma vyjádřená slovy.“ Ve Vašem případě se opravdu sumy neshodují, neboť výraz "Koruna" není to samé co "Kč" (jak je známo, existují např. švédské koruny apod.) Jestliže tedy má přednost vyjádření směnečné sumy v psané podobě, musím konstatovat, že směnečná suma je vyjádřena neurčitě, a tudíž je směnka neplatná“.

Tento závěr není obhajitelný. Předně platí, že uvedená směnka neobsahuje žádné kolizní údaje, ani sumy, ani měny. Měna určená pouze druhově, tj. výrazem „korun“, je v jiné části směnky, tj. u numerického údaje, upřesněna tak, že jsou jimi české koruny. Se stejným přístupem bychom museli odmítnout platnost směnky splatné „v Jihomoravském kraji“ a současně „v Hodoníně“. I zde byl použit (v tomto případě skutečně nepřijatelný) příliš obecný výraz, tj. Jihomoravský kraj. Splatnost „v Hodoníně“ ale vše napravuje a činí z krajského údaje manýru bez právního významu.

Ustanovení čl. I § 6 zmiňované v odpovědi se na daný případ vůbec nevztahuje, to řeší pouze kolizi slovního a numerického údaje sumy a nikoliv měny. Ovšem i kdyby byla suma na směnce vyjádřena pouze výrazem „koruny“, obstála by listina jako platná směnka (to je ostatně jádro problému, na který se čtenář dotazoval). V čl. I § 41 SŠZ je pamatováno na situaci, kdy je měna určena pouze genericky (např. právě výrazem „koruny“). Je-li směnečná suma udána druhem peněz, který má stejné označení v místě vystavení a místě platebním, avšak různou hodnotu ve státě vystavení a ve státě placení, má se za to, že je tím míněn druh peněz platebního místa.

Citované ustanovení řeší pouze situace, kdy je ve směnce užito měny, která má sice stejné označení, avšak různou hodnotu ve státě vystavení a ve státě placení. Odklízí nejasnosti vyvolané možnou kolizí měn místa vystavení a platebního místa a nepamatuje již na to, jak *obecně* postupovat u směnek s nedostatečně určenou měnou. U směnky vystavené v České republice na „koruny“ a splatné ve Francii – a naopak – nebo dokonce u tuzemské

směnky vystavené na „koruny“, bychom proto při striktním pohledu mohli dospět k závěru, že jde o směnku neplatnou, neboť řešení těchto variant již zákon nezná.

Takový závěr by však byl příliš unáhlený, neboť naleznul-li zákon řešení u kolize měn, tím spíše najdeme konkrétní měnu v případech, kde takové nebezpečí vůbec nehrozí. V uvedeném příkladu jde tedy o platné směnky znějící na koruny české⁷.

4. Zatímco výše uvedený příklad byl spíše výsledkem přehlédnutí příslušného ustanovení SŠZ, následující případ (který již není pouze smyšlený, ale vychází z konkrétního soudního rozhodnutí slovenského Nejvyššího soudu) je přesnou ukázkou situace, kdy se „formální směnečná přísnost“ vymknula z kloubů.

Soud ve sporu posuzoval směnku, která obsahovala v části „*splatno dne*“ určitý údaj splatnosti a vpravo naproti v textu pak další zápis ve znění „*zaplatíme na základě předložení směnky efektivně*“. Směnka zněla na cizí měnu, tj. na měnu, která neobíhá v místě platebním.

Podle názoru soudu je tato směnka neplatná pro neurčitost data splatnosti danou kolizí mezi určením za směnku splatnou v určitý den (směnka má konkrétní datum) a určením listiny za směnku na viděnou (podle soudu slovy „*zaplatíme na základě předložení směnky efektivně*“). Tento názor podle mého rovněž nelze obhájit.

Vycházím z toho, že údaj „*zaplatíme na základě předložení efektivně*“ nelze mít za vyjádření data splatnosti⁸. Svědčí pro to následující argumenty:

Směnka již konkrétní údaj data splatnosti obsahuje, je směnkou fixní s jednoznačně určeným datem splatnosti (den, měsíc, rok). Navazující údaje je pak třeba primárně vnímat v tomto kontextu a nikoliv jako implicitně kontradiktorní.

---

⁷ Cit. Dle Kotásek, J. in Kotásek, Pokorná, Raban. Kurs obchodního práva. Právo cenných papírů. Praha : C.H.Beck, 2009, s. 244.

⁸ Tento závěr platí nejen pro fixní směnky, ale i pro směnky, které by byly vistasměnkami ze zákona (pro absenci výslovného údaje splatnosti). Z údaje „*zaplatíme na základě předložení směnky efektivně*“ nelze totiž splatnost na viděnou dovodit.

Z kontextu věty „zaplatíme na základě předložení směnky efektivně“ je dále patrné, že směřuje k modu placení (v cizí měně) a nemá mít smysl (rozporného) určení data splatnosti. Výraz „na základě předložení“ nelze vnímat takto izolovaně a vytrhávat z kontextu; zde nejen z celkového kontextu směnky, ale dokonce z kontextu jedné souvislé věty, která končí výrazem „efektivně“. Taková interpretace by byla v rozporu s písemným vyjádřením vůle, které je jednoznačné. Byla by také založena na nesprávné a neobhajitelné projekci vůle příslušného tvůrce směnky.

Pojem „zaplatíme na základě předložení“, myšleno i bez dovětku „efektivně“, navíc nelze automaticky vnímat jako synonymum splatnosti vistasměnky. Je sice pravda, že v literatuře i v praxi se u vistasměnek setkáme s podobným termínem – tj. pojmem „při předložení“ – a to jako s jedním z doporučovaných způsobů, jak vyjádřit splatnost směnky *a vista*⁹.

Jak již ale vyplynulo z úvodu tohoto příspěvku, je prezentace směnky k placení pravidelným předpokladem pro výkon práv z každé směnky (včetně směnky fixní). Z tohoto důvodu bychom samozřejmě považovali za platnou i směnku s údajem splatnosti „při předložení dne 13. 2. 2009“, neboť i zde je zřejmé, že splatnost je dána na určitý den a pouze se nadbytečně zdůrazňuje to, co je automatické – tj. řádná prezentace k placení a tedy naplnění prvního zachovávacího úkonu.

Tím spíše pak můžeme aprobovat posuzovanou směnku – u ní totiž ani k formální kolizi s doporučovaným údajem pro určení splatnosti vistasměnky (tj. s údajem „při předložení“) vůbec nedošlo. Citovaný výraz je nutno vykládat v kontextu s výrazem „efektivně“.

Není-li výraz „zaplatíme na základě předložení směnky efektivně“ údajem splatnosti, nabízí se otázka, jaký bude její skutečný význam (a z jakého důvodu tedy tvůrce tuto větu v listině použil). Jak bylo uvedeno v úvodu příspěvku, posuzovaná směnka nezní na měnu, která je zákonným platidlem v místě platebním. To je zcela bez výhrad, neboť SŠZ účastníky

---

⁹ Z novější literatury srov. Kovařík, Z. Zákon směnečný a šekový. 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 1999, s. 107, obdobně Kotásek, J. Směnečné právo. Komentář k čl. I zákona směnečného a šekového. Praha : Prospektrum, 2006.

směnky co do měny nijak neomezuje a bez ohledu na místo vystavení či místo splatnosti lze směnku vystavit na jakoukoliv existující měnu.

Výplata směnek na cizí měnu při včasném plnění je pak předmětem úpravy prvního odstavce čl. I § 41 odst. 1 SŠZ. Předpis zde vychází vstřícně plátcí a dává mu na výběr ze dvou možností: platící dlužník může buď zaplatit ve měně platebního místa, a to podle hodnoty v den splatnosti, nebo může platit v cizí měně, na kterou směnka skutečně zní. To neplatí, pokud směnka obsahuje výstavcovu doložku o efektivním placení v cizí měně¹⁰. Směnka se potom proplácí skutečně ve měně, na jakou zní, a dlužník nemůže splnit svůj závazek zaplacením v tuzemské měně.

Znění doložky o efektivním placení není v zákoně uvedeno ani demonstrativně, v současné praxi je ovšem nejčastější právě prvá uvedená varianta, která laboruje s ustáleným pojmem „efektivně“.

Z toho je zřejmé, jaký byl skutečný smysl a účel výrazu „zaplatíme na základě předložení směnky efektivně“. Uvedená věta se nijak netýká data splatnosti; to již koneckonců na směnce bylo uvedeno v podobě korektního denního údaje. Její význam spočívá v určení měny, ve které se bude směnka proplácet.

5. Oba výše uvedené příklady jsou ukázkou formalistních a stereotypních přístupů k výkladu směnečných doložek. Vychází z představy jakési „formální přísnosti“, dle níž interpretace údajů na směnce má (nebo alespoň může) být striktnější, než je tomu u běžných úkonů. Výsledkem takových rezortních „sekernických“ přístupů jsou potom závěry, které nutně vyděsí každého citlivějšího civilistu, jenž i při výkladu směnečných prohlášení bere v úvahu celkový kontext směnečných prohlášení a očividný smysl jednotlivých prohlášení (jak ostatně tradičně žádá i judikatura¹¹).

Zatím jsem ale ponechával stranou druhou variantu „směnečné přísnosti“, která je v literatuře označována jako „materiální“. V literatuře¹² se jí obvykle rozumí vyloučení námitek směnečných dlužníků (námitek z tzv.

---

¹⁰ Srov. čl. I § 41 odst. 4 SŠZ.

¹¹ Dle Baumbach/Hefermehl/Casper, Wechselgesetz und Scheckgesetz, 23. vydání. C. H. Beck 2008. s. 74.

¹² Ibid., s. 54.

vlastních vztahů¹³ či námitek založených na protimluvním doplnění blankosměnky). Tuto oblast nechávám z prostorových důvodů stranou, obecně lze však zde proti zobecňující „přísnosti“ opět namítat to, co již bylo uvedeno u přísnosti formální. Tato nálepka je tu opět toliko výstrahou, upozorněním na nepříznivé námitkové postavení dlužníka a neměla by sloužit jako sugestivní argument, který odůvodňuje sám sebe.

Podle citované literatury má dále být výrazem materiální směnečné přísnosti skutečnost, že obsah směnečného závazku se výhradně řídí listinou a nelze brát v potaz okolnosti, které leží mimo listinu (*quod non est in cambio non est in mundo*). V zásadě rozhoduje typický a obvyklý smysl směnečného prohlášení, nikoliv záměry a cíle účastníků. Pro výklad je rozhodující směnečná listina jako taková a jiné okolnosti lze zohlednit pouze tehdy, pokud by musely být známy každé třetí osobě¹⁴. Materiální směnečná přísnost je tedy v podstatě částečnou derogací obvyklých interpretačních postupů, derogací, která odráží specifika cenných papírů a s ohledem na jejich imanentní oběh odmítá brát v potaz subjektivní faktory.

Vyloučeny tak mají být např. regionální či etnicky podmíněné jazykové zvláštnosti a důsledně objektivizující interpretaci dokazuje i skutečnost, že soudy v zahraničí výslovně nezohledňují ani dohody stran ohledně vlastního výkladu použitých pojmů¹⁵. Roli také nebude hrát jinak v občanském¹⁶ i obchodním právu¹⁷ značně relevantní následné chování stran.

S tím se v zásadě ztotožňuji. Platí, že směnky jsou imanentně určeny k oběhu a k interpretaci sporných údajů v nich obsažených je třeba přistupovat objektivně z pohledu potenciálních nabyvatelů směnek. Neměli bychom proto v zásadě přihlížet k okolnostem ležícím mimo směnku

---

¹³ Ve smyslu čl. I § 17 SŠZ.

¹⁴ Takto např. německý BGH, Sbirka rozhodnutí BGH v civilních věcech, 1964, s. 11, který připouští „*nur solche Umstände heranzuziehen, die einem am Begebungsvertrag nicht beteiligten drittem mutmasslich bekannt sind oder von ihm ohne Schwierigkeiten erkannt werden können*“ (cit. dle Münch. J. Die Reichweite der Unterschrift im Wechselrecht. Berlín : Duncker und Humblot, 1993, s. 101).

¹⁵ Srov. Entscheidungen des Reichsgerichts in den Zivilsachen, ročník 1919, s. 93.

¹⁶ A to i bez výslovné úpravy v občanském zákoníku, srov. Švestka in Švestka/Spáčil/Škárová/Hulmák a kol. Občanský zákoník. Komentář. 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 2009, s. 325.

¹⁷ Srov. § 266 odst. 3 ObchZ.

samotnou. Důvody jsou jasné: nový nabyvatel se orientuje podle listiny a okolnosti mimo ni mu mohou třeba i záměrně zůstat utajeny.

Představme si např. situaci nového věřitele neakceptované směnky cizí, který získal směnku od remitenta rubopisem (půjde o indosament s běžnými garančními účinky). Směnka má splatnost vyjádřenu toliko numericky: údajem „11. 12. 2009“¹⁸. Slovní vyjádření splatnosti chybí (z hlediska platnosti směnky není ostatně potřeba, nicméně jak uvidíme dále, formuláře mají dobrý důvod, proč tento údaj vyžadují primárně nebo duplicitně i ve slovním vyjádření).

Věřitel směnku v prosinci včas prezentuje a protestuje. Poté podá žalobu na dlužníky ze směnky, tj. na výstavce cizí směnky a indosanta. Ti na svou obranu v námitkách uvedou, že směnka byla ve skutečnosti splatná dne 12. listopadu a nikoliv 11. prosince. Protest byl proto podle nich učiněn pozdě a došlo k zániku všech práv ze směnky dle čl. I § 53 SŠZ. Ve sporu bude prokázáno, že účastníci skutečně důsledně používají způsob uvedení data ve formátu „měsíc/den/rok“ a i datum na směnce mělo být uvedeno v tomto pořadí. Bude to také patrné z jejich zavedené vzájemné praxe i např. výkladových pravidel ve smlouvě, která upravila použití směnky. Třebaže bude bezpochyby prokázáno, že datem splatnosti opravdu měl být 11. prosinec, neměla by ale tato okolnost hrát jakoukoliv roli vzhledem k novému nabyvateli směnky¹⁹, který tedy směnku protestoval včas a disponuje postižními právy.

Je ovšem otázkou, zda se tato důsledně objektivní interpretace směnečných doložek, jež snad již snese nálepku „materiální směnečná přísnost“²⁰, prosazuje již ve vztahu mezi původními účastníky. Pokud je – jak zatím vyplynulo výše – jejím jediným důvodem ochrana potenciálních nabyvatelů, nabízí se kacířská myšlenka, že ve vztazích mezi původními

---

¹⁸ Vnímavější čtenář již možná slyší imaginární svist argumentační sekery zastánce „formální směnečné přísnosti“, který by zde mohl zaujmout názor, že směnka není platná, neboť není jasné, zda účastníci použili u nás obvyklý formát data „den/měsíc/rok“ či „měsíc/den/rok“. Takový závěr považují (u směnek vystavených českými účastníky v ČR a v češtině) za absurdní, není však v praxi ojedinělý.

¹⁹ Pro účely této demonstrace nebudu příklad komplikovat tím, že by se jednalo o směnku psanou anglicky.

²⁰ Ale jistě i jakoukoliv podobnou poetickou nálepkou.

účastníky (tj. za situace, kdy směnka není převedena, realizuje v podstatě jako součást kauzálních vztahů a nestává se předmětem obchodu) to již za všech okolností platit nemusí. Cesta k subjektivizujícím interpretacím se tak v těchto případech zdá otevřená.

K výkladu směnečných doložek aneb opravdu musí přísnost bejt?

Josef Kotásek

Aberglaube ist die Poesie des Lebens.

*J. W. Goethe,
Maximen und Reflexionen*

1. Jen málo z hesel směnečného práva se mezi právníky těší takové oblíbě jako tzv. směnečná přísnost (*rigor cambialis*). Ve svém příspěvku se pokusím dokázat, že směnečná přísnost je - především v podobě tzv. „formální směnečné přísnosti“¹ - matoucím stereotypem, který nemá při aplikaci předpisů směnečného práva místo a jeho argumentační hodnota zhruba odpovídá Švejkovu zvolání, které jsem vybral do titulku.

2. Směnečná přísnost se v praxi nejčastěji traduje ústně. Tento směnečný archetyp zmiňují také všechny standardní učebnice směnečného práva či komentáře ke směnečným předpisům, a to zpravidla v úvodních historických či obecných pasážích (naštěstí méně už při vlastní argumentaci). V soudních rozhodnutích pak na ni výslovně nenarazíme, nicméně za řadou rozhodnutí vidíme úvahu o nutnosti formálnější interpretace projevů na směnkách s menším (či dokonce žádným) respektem ke skutečně projevené vůli účastníků.

Historicky přitom panuje ohledně směnečné přísnosti a geneze tohoto termínu jasno. Jednoduché vysvětlení se podává z nástinu směnečného práva z roku 1857², jehož autorem je W. J. Brožovský: „*Die gesetzliche*

---

¹ K tomu podrobněji v bodě 2 tohoto příspěvku.

² Brožowsky, W.J. *Die Lehre von den Wechseln und dem Wechselgeschäfte*. 2. vydání. Wien : Seidel, 1857, s. 6.

Bestimmung gegen einen Wechselverpflichteten im Falle der Nichterfüllung seiner Verbindlichkeit die persönliche Haft verhängen zu können, nennt man Wechselstrenge...“. Právě okamžitá osobní vazba směnečného dlužníka, jenž nezaplatil směnku ve stanovené lhůtě, tedy dala vzniknout označení „směnečná přísnost“.

Později však směnečná přísnost v literatuře hypertrofuje a získává další rozměry. Současná směnečná nauka zmiňuje zpravidla dva její druhy: formální a materiální³, přičemž příčinou mnoha zmatení je – jak uvidíme i níže - jejich zaměňování.

V tomto a navazujícím bodě se budu věnovat přísnosti formální. K ní se počítají především požadavky na obsah směnky, které je třeba respektovat při vyhotovení listiny a na kterých spočívá jistota směnečného provozu. Dále pak podle některých autorů jsou výrazem formální směnečné přísnosti striktní lhůty a předepsané zachovávací úkony (prezentace k placení, protest). Literatura zmiňuje v souvislosti s formální přísností také možnost domoci se plnění ze směnky skrze zrychlené řízení.

Náležitosti směnky přitom jen stěží můžeme považovat za „přísné“, nemáme-li tedy za „přísnou“ označit každou právní úpravu, která má tu nemístnou ambici stanovit svým adresátům náležitosti cenného papíru. Srovnáme-li navíc náležitosti směnečné s formálními požadavky kladenými např. na dluhopisy či zemědělské skladní listy, můžeme směnku považovat za vysoce flexibilní a benevolentní cenný papír s mimořádnou mírou tolerance k chybám a přehlédnutím svých účastníků. Který jiný cenný papír obstojí jako platný bez uvedení data splatnosti a jména výstavce, se sumou udanou v jedné listině třemi různými numerickými a současně třemi slovními údaji či – za určitých okolností⁴ – dokonce i bez uvedení místa vystavení a splatnosti? Směnka ano.

Rovněž tak povinnost vlastníka směnky vykonat tzv. zachovávací úkony nepřesvědčí jako vhodný základ pro generalizaci pod „směnečnou přísnost“. Je skutečností, že směnečný věřitel má právo na zaplacení vůči

---

³ Baumbach, A., Hefermehl, W., Casper, M. Wechselgesetz, Scheckgesetz. Recht der kartengestützten Zahlungen. 23. Vydání. Mnichov : C. H. Beck, 2008, s. 54.

⁴ U směnky cizí srov. čl. I § 1 a 2 SŠZ.

dlužníkům přímým (jde o akceptanta nebo o výstavce vlastní směnky) a předložení směnky k placení těmto osobám v relativně krátkých lhůtách není jen právem, ale důležitou povinností majitele, jejíž nesplnění spojuje zákon s tvrdými dopady. Pokud směnka nebyla při splatnosti řádně předložena k placení, dochází podle čl. I § 53 SŠZ k zániku závazků všech postihových (nepřímých) dlužníků ze směnky. Obdobné riziko hrozí tam, kde bylo třeba vykonat protest. Ze stejných důvodů můžeme ale za „přísnou“ označit úpravu smluvní pokuty, bankovní záruku či částečné obrácení důkazního břemene v některých sporech z nekalé soutěže.

Dovodit z nepřízně osudu, tj. otravující věřitelské povinnosti⁵ závěr, že směnečná úprava je „přísná“ snad lze – půjde ale toliko o určitou připomínku ceremoniálních povinností, jež věřiteli směnky nakládá zákon. Nelze pak tento pojem použít „normativně“, jako generalizující argument pro nesouvisející oblasti směnečného práva či dokonce jako metodu výkladu.

Totéž platí pro soudní uplatnění směnek. Úpravu v OSŘ, která dlužníkům dvakrát nepřeje (zejména mimořádně krátkou lhůtou k podání námitek a jejich časovou koncentrací), můžeme rovněž označit za „přísnou“, ale takto získaný pojem nebude než výchovnou upomínkou nepříznivého procesního postavení směnečných dlužníků v rámci procesu.

3. Ukázkou toho, jak lze podlehnout svodům stereotypu „formální směnečné přísnosti“ a tedy přílišnému formalismu při interpretaci doložek na směnce, je odpověď na dotaz publikovaný na jednom z právnických webů⁶ (text jsem mimochodem našel zcela náhodou po zadání pojmu „směnečná přísnost“ do vyhledávače).

Dotaz zněl následovně: „Směnečná suma a měna je uvedena v číselné podobě např. "70.000,- Kč" a ve slovním vyjádření téže sumy a měny je uvedeno "sedmdesát tisíc KORUN". Lze tu hovořit o splnění zákonného

---

⁵ Která ostatně není tak fatální, jak by se na první pohled zdálo. Dle čl. I § 46 odst. 2 SŠZ nedodržení předkládacích lhůt musí prokazovat ten, kdo se toho dovolává (tj. zpravidla dlužník). Právě nepříznivé důkazní postavení dlužníka je často klíčem, který věřiteli otevře cestu ke zdánlivě ztracenému postihu. Protestační povinnosti se potom směneční věřitelé mohou preventivně vyhnout – remisorní doložkou „bez protestu“ či jiným synonymem.

⁶ Publikován na <http://obcanske.juristic.cz/164445/>, stav k 20. 10. 2009.

požadavku URČITOSTI směnečné sumy nebo je směnky neplatná pro rozpor v označení měny (Kč x koruna)?“.

V odpovědi se pak tazateli dostalo tohoto stanoviska: „Zákon směnečný a šekový v čl. I § 6 uvádí: Je-li směnečná suma udána jak slovy, tak čísla a neshodují-li se tyto údaje, platí suma vyjádřená slovy.“ Ve Vašem případě se opravdu sumy neshodují, neboť výraz "Koruna" není to samé co "Kč" (jak je známo, existují např. švédské koruny apod.) Jestliže tedy má přednost vyjádření směnečné sumy v psané podobě, musím konstatovat, že směnečná suma je vyjádřena neurčitě, a tudíž je směnka neplatná“.

Tento závěr není obhajitelný. Předně platí, že uvedená směnka neobsahuje žádné kolizní údaje, ani sumy, ani měny. Měna určená pouze druhově, tj. výrazem „korun“, je v jiné části směnky, tj. u numerického údaje, upřesněna tak, že jsou jimi české koruny. Se stejným přístupem bychom museli odmítnout platnost směnky splatné „v Jihomoravském kraji“ a současně „v Hodoníně“. I zde byl použit (v tomto případě skutečně nepřijatelný) příliš obecný výraz, tj. Jihomoravský kraj. Splatnost „v Hodoníně“ ale vše napravuje a činí z krajského údaje manýru bez právního významu.

Ustanovení čl. I § 6 zmiňované v odpovědi se na daný případ vůbec nevztahuje, to řeší pouze kolizi slovního a numerického údaje sumy a nikoliv měny. Ovšem i kdyby byla suma na směnce vyjádřena pouze výrazem „koruny“, obstála by listina jako platná směnka (to je ostatně jádro problému, na který se čtenář dotazoval). V čl. I § 41 SŠZ je pamatováno na situaci, kdy je měna určena pouze genericky (např. právě výrazem „koruny“). Je-li směnečná suma udána druhem peněz, který má stejné označení v místě vystavení a místě platebním, avšak různou hodnotu ve státě vystavení a ve státě placení, má se za to, že je tím míněn druh peněz platebního místa.

Citované ustanovení řeší pouze situace, kdy je ve směnce užito měny, která má sice stejné označení, avšak různou hodnotu ve státě vystavení a ve státě placení. Odklízí nejasnosti vyvolané možnou kolizí měn místa vystavení a platebního místa a nepamatuje již na to, jak *obecně* postupovat u směnek s nedostatečně určenou měnou. U směnky vystavené v České republice na „koruny“ a splatné ve Francii – a naopak – nebo dokonce u tuzemské

směnky vystavené na „koruny“, bychom proto při striktním pohledu mohli dospět k závěru, že jde o směnku neplatnou, neboť řešení těchto variant již zákon nezná.

Takový závěr by však byl příliš unáhlený, neboť naleznul-li zákon řešení u kolize měn, tím spíše najdeme konkrétní měnu v případech, kde takové nebezpečí vůbec nehrozí. V uvedeném příkladu jde tedy o platné směnky znějící na koruny české⁷.

4. Zatímco výše uvedený příklad byl spíše výsledkem přehlédnutí příslušného ustanovení SŠZ, následující případ (který již není pouze smyšlený, ale vychází z konkrétního soudního rozhodnutí slovenského Nejvyššího soudu) je přesnou ukázkou situace, kdy se „formální směnečná přísnost“ vymknula z kloubů.

Soud ve sporu posuzoval směnku, která obsahovala v části „*splatno dne*“ určitý údaj splatnosti a vpravo naproti v textu pak další zápis ve znění „*zaplatíme na základě předložení směnky efektivně*“. Směnka zněla na cizí měnu, tj. na měnu, která neobíhá v místě platebním.

Podle názoru soudu je tato směnka neplatná pro neurčitost data splatnosti danou kolizí mezi určením za směnku splatnou v určitý den (směnka má konkrétní datum) a určením listiny za směnku na viděnou (podle soudu slovy „*zaplatíme na základě předložení směnky efektivně*“). Tento názor podle mého rovněž nelze obhájit.

Vycházím z toho, že údaj „*zaplatíme na základě předložení efektivně*“ nelze mít za vyjádření data splatnosti⁸. Svědčí pro to následující argumenty:

Směnka již konkrétní údaj data splatnosti obsahuje, je směnkou fixní s jednoznačně určeným datem splatnosti (den, měsíc, rok). Navazující údaje je pak třeba primárně vnímat v tomto kontextu a nikoliv jako implicitně kontradiktorní.

---

⁷ Cit. Dle Kotásek, J. in Kotásek, Pokorná, Raban. Kurs obchodního práva. Právo cenných papírů. Praha : C.H.Beck, 2009, s. 244.

⁸ Tento závěr platí nejen pro fixní směnky, ale i pro směnky, které by byly vistasměnkami ze zákona (pro absenci výslovného údaje splatnosti). Z údaje „*zaplatíme na základě předložení směnky efektivně*“ nelze totiž splatnost na viděnou dovodit.

Z kontextu věty „zaplatíme na základě předložení směnky efektivně“ je dále patrné, že směřuje k modu placení (v cizí měně) a nemá mít smysl (rozporného) určení data splatnosti. Výraz „na základě předložení“ nelze vnímat takto izolovaně a vytrhávat z kontextu; zde nejen z celkového kontextu směnky, ale dokonce z kontextu jedné souvislé věty, která končí výrazem „efektivně“. Taková interpretace by byla v rozporu s písemným vyjádřením vůle, které je jednoznačné. Byla by také založena na nesprávné a neobhajitelné projekci vůle příslušného tvůrce směnky.

Pojem „zaplatíme na základě předložení“, myšleno i bez dovětku „efektivně“, navíc nelze automaticky vnímat jako synonymum splatnosti vistasměnky. Je sice pravda, že v literatuře i v praxi se u vistasměnek setkáme s podobným termínem – tj. pojmem „při předložení“ – a to jako s jedním z doporučovaných způsobů, jak vyjádřit splatnost směnky *a vista*⁹.

Jak již ale vyplynulo z úvodu tohoto příspěvku, je prezentace směnky k placení pravidelným předpokladem pro výkon práv z každé směnky (včetně směnky fixní). Z tohoto důvodu bychom samozřejmě považovali za platnou i směnku s údajem splatnosti „při předložení dne 13. 2. 2009“, neboť i zde je zřejmé, že splatnost je dána na určitý den a pouze se nadbytečně zdůrazňuje to, co je automatické – tj. řádná prezentace k placení a tedy naplnění prvního zachovávacího úkonu.

Tím spíše pak můžeme aprobovat posuzovanou směnku – u ní totiž ani k formální kolizi s doporučovaným údajem pro určení splatnosti vistasměnky (tj. s údajem „při předložení“) vůbec nedošlo. Citovaný výraz je nutno vykládat v kontextu s výrazem „efektivně“.

Není-li výraz „zaplatíme na základě předložení směnky efektivně“ údajem splatnosti, nabízí se otázka, jaký bude její skutečný význam (a z jakého důvodu tedy tvůrce tuto větu v listině použil). Jak bylo uvedeno v úvodu příspěvku, posuzovaná směnka nezní na měnu, která je zákonným platidlem v místě platebním. To je zcela bez výhrad, neboť SŠZ účastníky

---

⁹ Z novější literatury srov. Kovařík, Z. Zákon směnečný a šekový. 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 1999, s. 107, obdobně Kotásek, J. Směnečné právo. Komentář k čl. I zákona směnečného a šekového. Praha : Prospektrum, 2006.

směnky co do měny nijak neomezuje a bez ohledu na místo vystavení či místo splatnosti lze směnku vystavit na jakoukoliv existující měnu.

Výplata směnek na cizí měnu při včasném plnění je pak předmětem úpravy prvního odstavce čl. I § 41 odst. 1 SŠZ. Předpis zde vychází vstřícně plátcí a dává mu na výběr ze dvou možností: platící dlužník může buď zaplatit ve měně platebního místa, a to podle hodnoty v den splatnosti, nebo může platit v cizí měně, na kterou směnka skutečně zní. To neplatí, pokud směnka obsahuje výstavcovu doložku o efektivním placení v cizí měně¹⁰. Směnka se potom proplácí skutečně ve měně, na jakou zní, a dlužník nemůže splnit svůj závazek zaplacením v tuzemské měně.

Znění doložky o efektivním placení není v zákoně uvedeno ani demonstrativně, v současné praxi je ovšem nejčastější právě prvá uvedená varianta, která laboruje s ustáleným pojmem „efektivně“.

Z toho je zřejmé, jaký byl skutečný smysl a účel výrazu „zaplatíme na základě předložení směnky efektivně“. Uvedená věta se nijak netýká data splatnosti; to již koneckonců na směnce bylo uvedeno v podobě korektního denního údaje. Její význam spočívá v určení měny, ve které se bude směnka proplácet.

5. Oba výše uvedené příklady jsou ukázkou formalistních a stereotypních přístupů k výkladu směnečných doložek. Vychází z představy jakési „formální přísnosti“, dle níž interpretace údajů na směnce má (nebo alespoň může) být striktnější, než je tomu u běžných úkonů. Výsledkem takových rezortních „sekernických“ přístupů jsou potom závěry, které nutně vyděsí každého citlivějšího civilistu, jenž i při výkladu směnečných prohlášení bere v úvahu celkový kontext směnečných prohlášení a očividný smysl jednotlivých prohlášení (jak ostatně tradičně žádá i judikatura¹¹).

Zatím jsem ale ponechával stranou druhou variantu „směnečné přísnosti“, která je v literatuře označována jako „materiální“. V literatuře¹² se jí obvykle rozumí vyloučení námitek směnečných dlužníků (námitek z tzv.

---

¹⁰ Srov. čl. I § 41 odst. 4 SŠZ.

¹¹ Dle Baumbach/Hefermehl/Casper, Wechselgesetz und Scheckgesetz, 23. vydání. C. H. Beck 2008. s. 74.

¹² Ibid., s. 54.

vlastních vztahů¹³ či námitek založených na protimluvním doplnění blankosměnky). Tuto oblast nechávám z prostorových důvodů stranou, obecně lze však zde proti zobecňující „přísnosti“ opět namítat to, co již bylo uvedeno u přísnosti formální. Tato nálepka je tu opět toliko výstrahou, upozorněním na nepříznivé námitkové postavení dlužníka a neměla by sloužit jako sugestivní argument, který odůvodňuje sám sebe.

Podle citované literatury má dále být výrazem materiální směnečné přísnosti skutečnost, že obsah směnečného závazku se výhradně řídí listinou a nelze brát v potaz okolnosti, které leží mimo listinu (*quod non est in cambio non est in mundo*). V zásadě rozhoduje typický a obvyklý smysl směnečného prohlášení, nikoliv záměry a cíle účastníků. Pro výklad je rozhodující směnečná listina jako taková a jiné okolnosti lze zohlednit pouze tehdy, pokud by musely být známy každé třetí osobě¹⁴. Materiální směnečná přísnost je tedy v podstatě částečnou derogací obvyklých interpretačních postupů, derogací, která odráží specifika cenných papírů a s ohledem na jejich imanentní oběh odmítá brát v potaz subjektivní faktory.

Vyloučeny tak mají být např. regionální či etnicky podmíněné jazykové zvláštnosti a důsledně objektivizující interpretaci dokazuje i skutečnost, že soudy v zahraničí výslovně nezohledňují ani dohody stran ohledně vlastního výkladu použitých pojmů¹⁵. Roli také nebude hrát jinak v občanském¹⁶ i obchodním právu¹⁷ značně relevantní následné chování stran.

S tím se v zásadě ztotožňuji. Platí, že směnky jsou imanentně určeny k oběhu a k interpretaci sporných údajů v nich obsažených je třeba přistupovat objektivně z pohledu potenciálních nabyvatelů směnek. Neměli bychom proto v zásadě přihlížet k okolnostem ležícím mimo směnku

---

¹³ Ve smyslu čl. I § 17 SŠZ.

¹⁴ Takto např. německý BGH, Sbirka rozhodnutí BGH v civilních věcech, 1964, s. 11, který připouští „*nur solche Umstände heranzuziehen, die einem am Begebungsvertrag nicht beteiligten drittem mutmasslich bekannt sind oder von ihm ohne Schwierigkeiten erkannt werden können*“ (cit. dle Münch. J. Die Reichweite der Unterschrift im Wechselrecht. Berlín : Duncker und Humblot, 1993, s. 101).

¹⁵ Srov. Entscheidungen des Reichsgerichts in den Zivilsachen, ročník 1919, s. 93.

¹⁶ A to i bez výslovné úpravy v občanském zákoníku, srov. Švestka in Švestka/Spáčil/Škárová/Hulmák a kol. Občanský zákoník. Komentář. 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 2009, s. 325.

¹⁷ Srov. § 266 odst. 3 ObchZ.

samotnou. Důvody jsou jasné: nový nabyvatel se orientuje podle listiny a okolnosti mimo ni mu mohou třeba i záměrně zůstat utajeny.

Představme si např. situaci nového věřitele neakceptované směnky cizí, který získal směnku od remitenta rubopisem (půjde o indosament s běžnými garančními účinky). Směnka má splatnost vyjádřenu toliko numericky: údajem „11. 12. 2009“¹⁸. Slovní vyjádření splatnosti chybí (z hlediska platnosti směnky není ostatně potřeba, nicméně jak uvidíme dále, formuláře mají dobrý důvod, proč tento údaj vyžadují primárně nebo duplicitně i ve slovním vyjádření).

Věřitel směnku v prosinci včas prezentuje a protestuje. Poté podá žalobu na dlužníky ze směnky, tj. na výstavce cizí směnky a indosanta. Ti na svou obranu v námitkách uvedou, že směnka byla ve skutečnosti splatná dne 12. listopadu a nikoliv 11. prosince. Protest byl proto podle nich učiněn pozdě a došlo k zániku všech práv ze směnky dle čl. I § 53 SŠZ. Ve sporu bude prokázáno, že účastníci skutečně důsledně používají způsob uvedení data ve formátu „měsíc/den/rok“ a i datum na směnce mělo být uvedeno v tomto pořadí. Bude to také patrné z jejich zavedené vzájemné praxe i např. výkladových pravidel ve smlouvě, která upravila použití směnky. Třebaže bude bezpochyby prokázáno, že datem splatnosti opravdu měl být 11. prosinec, neměla by ale tato okolnost hrát jakoukoliv roli vzhledem k novému nabyvateli směnky¹⁹, který tedy směnku protestoval včas a disponuje postižními právy.

Je ovšem otázkou, zda se tato důsledně objektivní interpretace směnečných doložek, jež snad již snese nálepku „materiální směnečná přísnost“²⁰, prosazuje již ve vztahu mezi původními účastníky. Pokud je – jak zatím vyplynulo výše – jejím jediným důvodem ochrana potenciálních nabyvatelů, nabízí se kacířská myšlenka, že ve vztazích mezi původními

---

¹⁸ Vnímavější čtenář již možná slyší imaginární svist argumentační sekery zastánce „formální směnečné přísnosti“, který by zde mohl zaujmout názor, že směnka není platná, neboť není jasné, zda účastníci použili u nás obvyklý formát data „den/měsíc/rok“ či „měsíc/den/rok“. Takový závěr považují (u směnek vystavených českými účastníky v ČR a v češtině) za absurdní, není však v praxi ojedinělý.

¹⁹ Pro účely této demonstrace nebudu příklad komplikovat tím, že by se jednalo o směnku psanou anglicky.

²⁰ Ale jistě i jakoukoliv podobnou poetickou nálepku.

účastníky (tj. za situace, kdy směnka není převedena, realizuje v podstatě jako součást kauzálních vztahů a nestává se předmětem obchodu) to již za všech okolností platit nemusí. Cesta k subjektivizujícím interpretacím se tak v těchto případech zdá otevřená.

K výkladu směnečných doložek aneb opravdu musí přísnost bejt?

Josef Kotásek

Aberglaube ist die Poesie des Lebens.

*J. W. Goethe,
Maximen und Reflexionen*

1. Jen málo z hesel směnečného práva se mezi právníky těší takové oblíbě jako tzv. směnečná přísnost (*rigor cambialis*). Ve svém příspěvku se pokusím dokázat, že směnečná přísnost je - především v podobě tzv. „formální směnečné přísnosti“¹ - matoucím stereotypem, který nemá při aplikaci předpisů směnečného práva místo a jeho argumentační hodnota zhruba odpovídá Švejkovu zvolání, které jsem vybral do titulku.

2. Směnečná přísnost se v praxi nejčastěji traduje ústně. Tento směnečný archetyp zmiňují také všechny standardní učebnice směnečného práva či komentáře ke směnečným předpisům, a to zpravidla v úvodních historických či obecných pasážích (naštěstí méně už při vlastní argumentaci). V soudních rozhodnutích pak na ni výslovně nenarazíme, nicméně za řadou rozhodnutí vidíme úvahu o nutnosti formálnější interpretace projevů na směnkách s menším (či dokonce žádným) respektem ke skutečně projevené vůli účastníků.

Historicky přitom panuje ohledně směnečné přísnosti a geneze tohoto termínu jasno. Jednoduché vysvětlení se podává z nástinu směnečného práva z roku 1857², jehož autorem je W. J. Brožovský: „*Die gesetzliche*

---

¹ K tomu podrobněji v bodě 2 tohoto příspěvku.

² Brožowsky, W.J. *Die Lehre von den Wechseln und dem Wechselgeschäfte*. 2. vydání. Wien : Seidel, 1857, s. 6.

Bestimmung gegen einen Wechselverpflichteten im Falle der Nichterfüllung seiner Verbindlichkeit die persönliche Haft verhängen zu können, nennt man Wechselstrenge...“. Právě okamžitá osobní vazba směnečného dlužníka, jenž nezaplatil směnku ve stanovené lhůtě, tedy dala vzniknout označení „směnečná přísnost“.

Později však směnečná přísnost v literatuře hypertrofuje a získává další rozměry. Současná směnečná nauka zmiňuje zpravidla dva její druhy: formální a materiální³, přičemž příčinou mnoha zmatení je – jak uvidíme i níže - jejich zaměňování.

V tomto a navazujícím bodě se budu věnovat přísnosti formální. K ní se počítají především požadavky na obsah směnky, které je třeba respektovat při vyhotovení listiny a na kterých spočívá jistota směnečného provozu. Dále pak podle některých autorů jsou výrazem formální směnečné přísnosti striktní lhůty a předepsané zachovávací úkony (prezentace k placení, protest). Literatura zmiňuje v souvislosti s formální přísností také možnost domoci se plnění ze směnky skrze zrychlené řízení.

Náležitosti směnky přitom jen stěží můžeme považovat za „přísné“, nemáme-li tedy za „přísnou“ označit každou právní úpravu, která má tu nemístnou ambici stanovit svým adresátům náležitosti cenného papíru. Srovnáme-li navíc náležitosti směnečné s formálními požadavky kladenými např. na dluhopisy či zemědělské skladní listy, můžeme směnku považovat za vysoce flexibilní a benevolentní cenný papír s mimořádnou mírou tolerance k chybám a přehlédnutím svých účastníků. Který jiný cenný papír obstojí jako platný bez uvedení data splatnosti a jména výstavce, se sumou udanou v jedné listině třemi různými numerickými a současně třemi slovními údaji či – za určitých okolností⁴ – dokonce i bez uvedení místa vystavení a splatnosti? Směnka ano.

Rovněž tak povinnost vlastníka směnky vykonat tzv. zachovávací úkony nepřesvědčí jako vhodný základ pro generalizaci pod „směnečnou přísnost“. Je skutečností, že směnečný věřitel má právo na zaplacení vůči

---

³ Baumbach, A., Hefermehl, W., Casper, M. Wechselgesetz, Scheckgesetz. Recht der kartengestützten Zahlungen. 23. Vydání. Mnichov : C. H. Beck, 2008, s. 54.

⁴ U směnky cizí srov. čl. I § 1 a 2 SŠZ.

dlužníkům přímým (jde o akceptanta nebo o výstavce vlastní směnky) a předložení směnky k placení těmto osobám v relativně krátkých lhůtách není jen právem, ale důležitou povinností majitele, jejíž nesplnění spojuje zákon s tvrdými dopady. Pokud směnka nebyla při splatnosti řádně předložena k placení, dochází podle čl. I § 53 SŠZ k zániku závazků všech postihových (nepřímých) dlužníků ze směnky. Obdobné riziko hrozí tam, kde bylo třeba vykonat protest. Ze stejných důvodů můžeme ale za „přísnou“ označit úpravu smluvní pokuty, bankovní záruku či částečné obrácení důkazního břemene v některých sporech z nekalé soutěže.

Dovodit z nepřízně osudu, tj. otravující věřitelské povinnosti⁵ závěr, že směnečná úprava je „přísná“ snad lze – půjde ale toliko o určitou připomínku ceremoniálních povinností, jež věřiteli směnky nakládá zákon. Nelze pak tento pojem použít „normativně“, jako generalizující argument pro nesouvisející oblasti směnečného práva či dokonce jako metodu výkladu.

Totéž platí pro soudní uplatnění směnek. Úpravu v OSŘ, která dlužníkům dvakrát nepřeje (zejména mimořádně krátkou lhůtou k podání námitek a jejich časovou koncentrací), můžeme rovněž označit za „přísnou“, ale takto získaný pojem nebude než výchovnou upomínkou nepříznivého procesního postavení směnečných dlužníků v rámci procesu.

3. Ukázkou toho, jak lze podlehnout svodům stereotypu „formální směnečné přísnosti“ a tedy přílišnému formalismu při interpretaci doložek na směnce, je odpověď na dotaz publikovaný na jednom z právnických webů⁶ (text jsem mimochodem našel zcela náhodou po zadání pojmu „směnečná přísnost“ do vyhledávače).

Dotaz zněl následovně: „Směnečná suma a měna je uvedena v číselné podobě např. "70.000,- Kč" a ve slovním vyjádření téže sumy a měny je uvedeno "sedmdesát tisíc KORUN". Lze tu hovořit o splnění zákonného

---

⁵ Která ostatně není tak fatální, jak by se na první pohled zdálo. Dle čl. I § 46 odst. 2 SŠZ nedodržení předkládacích lhůt musí prokazovat ten, kdo se toho dovolává (tj. zpravidla dlužník). Právě nepříznivé důkazní postavení dlužníka je často klíčem, který věřiteli otevře cestu ke zdánlivě ztracenému postihu. Protestační povinnosti se potom směneční věřitelé mohou preventivně vyhnout – remisorní doložkou „bez protestu“ či jiným synonymem.

⁶ Publikován na <http://obcanske.juristic.cz/164445/>, stav k 20. 10. 2009.

požadavku URČITOSTI směnečné sumy nebo je směnky neplatná pro rozpor v označení měny (Kč x koruna)?“.

V odpovědi se pak tazateli dostalo tohoto stanoviska: „Zákon směnečný a šekový v čl. I § 6 uvádí: Je-li směnečná suma udána jak slovy, tak čísla a neshodují-li se tyto údaje, platí suma vyjádřená slovy.“ Ve Vašem případě se opravdu sumy neshodují, neboť výraz "Koruna" není to samé co "Kč" (jak je známo, existují např. švédské koruny apod.) Jestliže tedy má přednost vyjádření směnečné sumy v psané podobě, musím konstatovat, že směnečná suma je vyjádřena neurčitě, a tudíž je směnka neplatná“.

Tento závěr není obhajitelný. Předně platí, že uvedená směnka neobsahuje žádné kolizní údaje, ani sumy, ani měny. Měna určená pouze druhově, tj. výrazem „korun“, je v jiné části směnky, tj. u numerického údaje, upřesněna tak, že jsou jimi české koruny. Se stejným přístupem bychom museli odmítnout platnost směnky splatné „v Jihomoravském kraji“ a současně „v Hodoníně“. I zde byl použit (v tomto případě skutečně nepřipustný) příliš obecný výraz, tj. Jihomoravský kraj. Splatnost „v Hodoníně“ ale vše napravuje a činí z krajského údaje manýru bez právního významu.

Ustanovení čl. I § 6 zmiňované v odpovědi se na daný případ vůbec nevztahuje, to řeší pouze kolizi slovního a numerického údaje sumy a nikoliv měny. Ovšem i kdyby byla suma na směnce vyjádřena pouze výrazem „koruny“, obstála by listina jako platná směnka (to je ostatně jádro problému, na který se čtenář dotazoval). V čl. I § 41 SŠZ je pamatováno na situaci, kdy je měna určena pouze genericky (např. právě výrazem „koruny“). Je-li směnečná suma udána druhem peněz, který má stejné označení v místě vystavení a místě platebním, avšak různou hodnotu ve státě vystavení a ve státě placení, má se za to, že je tím míněn druh peněz platebního místa.

Citované ustanovení řeší pouze situace, kdy je ve směnce užito měny, která má sice stejné označení, avšak různou hodnotu ve státě vystavení a ve státě placení. Odklízí nejasnosti vyvolané možnou kolizí měn místa vystavení a platebního místa a nepamatuje již na to, jak *obecně* postupovat u směnek s nedostatečně určenou měnou. U směnky vystavené v České republice na „koruny“ a splatné ve Francii – a naopak – nebo dokonce u tuzemské

směnky vystavené na „koruny“, bychom proto při striktním pohledu mohli dospět k závěru, že jde o směnku neplatnou, neboť řešení těchto variant již zákon nezná.

Takový závěr by však byl příliš unáhlený, neboť naleznul-li zákon řešení u kolize měn, tím spíše najdeme konkrétní měnu v případech, kde takové nebezpečí vůbec nehrozí. V uvedeném příkladu jde tedy o platné směnky znějící na koruny české⁷.

4. Zatímco výše uvedený příklad byl spíše výsledkem přehlédnutí příslušného ustanovení SŠZ, následující případ (který již není pouze smyšlený, ale vychází z konkrétního soudního rozhodnutí slovenského Nejvyššího soudu) je přesnou ukázkou situace, kdy se „formální směnečná přísnost“ vymknula z kloubů.

Soud ve sporu posuzoval směnku, která obsahovala v části „*splatno dne*“ určitý údaj splatnosti a vpravo naproti v textu pak další zápis ve znění „*zaplatíme na základě předložení směnky efektivně*“. Směnka zněla na cizí měnu, tj. na měnu, která neobíhá v místě platebním.

Podle názoru soudu je tato směnka neplatná pro neurčitost data splatnosti danou kolizí mezi určením za směnku splatnou v určitý den (směnka má konkrétní datum) a určením listiny za směnku na viděnou (podle soudu slovy „*zaplatíme na základě předložení směnky efektivně*“). Tento názor podle mého rovněž nelze obhájit.

Vycházím z toho, že údaj „*zaplatíme na základě předložení efektivně*“ nelze mít za vyjádření data splatnosti⁸. Svědčí pro to následující argumenty:

Směnka již konkrétní údaj data splatnosti obsahuje, je směnkou fixní s jednoznačně určeným datem splatnosti (den, měsíc, rok). Navazující údaje je pak třeba primárně vnímat v tomto kontextu a nikoliv jako implicitně kontradiktorní.

---

⁷ Cit. Dle Kotásek, J. in Kotásek, Pokorná, Raban. Kurs obchodního práva. Právo cenných papírů. Praha : C.H.Beck, 2009, s. 244.

⁸ Tento závěr platí nejen pro fixní směnky, ale i pro směnky, které by byly vistasměnkami ze zákona (pro absenci výslovného údaje splatnosti). Z údaje „*zaplatíme na základě předložení směnky efektivně*“ nelze totiž splatnost na viděnou dovodit.

Z kontextu věty „zaplatíme na základě předložení směnky efektivně“ je dále patrné, že směřuje k modu placení (v cizí měně) a nemá mít smysl (rozporného) určení data splatnosti. Výraz „na základě předložení“ nelze vnímat takto izolovaně a vytrhávat z kontextu; zde nejen z celkového kontextu směnky, ale dokonce z kontextu jedné souvislé věty, která končí výrazem „efektivně“. Taková interpretace by byla v rozporu s písemným vyjádřením vůle, které je jednoznačné. Byla by také založena na nesprávné a neobhajitelné projekci vůle příslušného tvůrce směnky.

Pojem „zaplatíme na základě předložení“, myšleno i bez dovětku „efektivně“, navíc nelze automaticky vnímat jako synonymum splatnosti vistasměnky. Je sice pravda, že v literatuře i v praxi se u vistasměnek setkáme s podobným termínem – tj. pojmem „při předložení“ – a to jako s jedním z doporučovaných způsobů, jak vyjádřit splatnost směnky *a vista*⁹.

Jak již ale vyplynulo z úvodu tohoto příspěvku, je prezentace směnky k placení pravidelným předpokladem pro výkon práv z každé směnky (včetně směnky fixní). Z tohoto důvodu bychom samozřejmě považovali za platnou i směnku s údajem splatnosti „při předložení dne 13. 2. 2009“, neboť i zde je zřejmé, že splatnost je dána na určitý den a pouze se nadbytečně zdůrazňuje to, co je automatické – tj. řádná prezentace k placení a tedy naplnění prvního zachovávacího úkonu.

Tím spíše pak můžeme aprobovat posuzovanou směnku – u ní totiž ani k formální kolizi s doporučovaným údajem pro určení splatnosti vistasměnky (tj. s údajem „při předložení“) vůbec nedošlo. Citovaný výraz je nutno vykládat v kontextu s výrazem „efektivně“.

Není-li výraz „zaplatíme na základě předložení směnky efektivně“ údajem splatnosti, nabízí se otázka, jaký bude její skutečný význam (a z jakého důvodu tedy tvůrce tuto větu v listině použil). Jak bylo uvedeno v úvodu příspěvku, posuzovaná směnka nezní na měnu, která je zákonným platidlem v místě platebním. To je zcela bez výhrad, neboť SŠZ účastníky

---

⁹ Z novější literatury srov. Kovařík, Z. Zákon směnečný a šekový. 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 1999, s. 107, obdobně Kotásek, J. Směnečné právo. Komentář k čl. I zákona směnečného a šekového. Praha : Prospektrum, 2006.

směnky co do měny nijak neomezuje a bez ohledu na místo vystavení či místo splatnosti lze směnku vystavit na jakoukoliv existující měnu.

Výplata směnek na cizí měnu při včasném plnění je pak předmětem úpravy prvního odstavce čl. I § 41 odst. 1 SŠZ. Předpis zde vychází vstříc plátcí a dává mu na výběr ze dvou možností: platící dlužník může buď zaplatit ve měně platebního místa, a to podle hodnoty v den splatnosti, nebo může platit v cizí měně, na kterou směnka skutečně zní. To neplatí, pokud směnka obsahuje výstavcovu doložku o efektivním placení v cizí měně¹⁰. Směnka se potom proplácí skutečně ve měně, na jakou zní, a dlužník nemůže splnit svůj závazek zaplacením v tuzemské měně.

Znění doložky o efektivním placení není v zákoně uvedeno ani demonstrativně, v současné praxi je ovšem nejčastější právě prvá uvedená varianta, která laboruje s ustáleným pojmem „efektivně“.

Z toho je zřejmé, jaký byl skutečný smysl a účel výrazu „zaplatíme na základě předložení směnky efektivně“. Uvedená věta se nijak netýká data splatnosti; to již koneckonců na směnce bylo uvedeno v podobě korektního denního údaje. Její význam spočívá v určení měny, ve které se bude směnka proplácet.

5. Oba výše uvedené příklady jsou ukázkou formalistních a stereotypních přístupů k výkladu směnečných doložek. Vychází z představy jakési „formální přísnosti“, dle níž interpretace údajů na směnce má (nebo alespoň může) být striktnější, než je tomu u běžných úkonů. Výsledkem takových rezortních „sekernických“ přístupů jsou potom závěry, které nutně vyděsí každého citlivějšího civilistu, jenž i při výkladu směnečných prohlášení bere v úvahu celkový kontext směnečných prohlášení a očividný smysl jednotlivých prohlášení (jak ostatně tradičně žádá i judikatura¹¹).

Zatím jsem ale ponechával stranou druhou variantu „směnečné přísnosti“, která je v literatuře označována jako „materiální“. V literatuře¹² se jí obvykle rozumí vyloučení námitek směnečných dlužníků (námitek z tzv.

---

¹⁰ Srov. čl. I § 41 odst. 4 SŠZ.

¹¹ Dle Baumbach/Hefermehl/Casper, Wechselgesetz und Scheckgesetz, 23. vydání. C. H. Beck 2008. s. 74.

¹² Ibid., s. 54.

vlastních vztahů¹³ či námitek založených na protimluvním doplnění blankosměnky). Tuto oblast nechávám z prostorových důvodů stranou, obecně lze však zde proti zobecňující „přísnosti“ opět namítat to, co již bylo uvedeno u přísnosti formální. Tato nálepka je tu opět toliko výstrahou, upozorněním na nepříznivé námitkové postavení dlužníka a neměla by sloužit jako sugestivní argument, který odůvodňuje sám sebe.

Podle citované literatury má dále být výrazem materiální směnečné přísnosti skutečnost, že obsah směnečného závazku se výhradně řídí listinou a nelze brát v potaz okolnosti, které leží mimo listinu (*quod non est in cambio non est in mundo*). V zásadě rozhoduje typický a obvyklý smysl směnečného prohlášení, nikoliv záměry a cíle účastníků. Pro výklad je rozhodující směnečná listina jako taková a jiné okolnosti lze zohlednit pouze tehdy, pokud by musely být známy každé třetí osobě¹⁴. Materiální směnečná přísnost je tedy v podstatě částečnou derogací obvyklých interpretačních postupů, derogací, která odráží specifika cenných papírů a s ohledem na jejich imanentní oběh odmítá brát v potaz subjektivní faktory.

Vyloučeny tak mají být např. regionální či etnicky podmíněné jazykové zvláštnosti a důsledně objektivizující interpretaci dokazuje i skutečnost, že soudy v zahraničí výslovně nezohledňují ani dohody stran ohledně vlastního výkladu použitých pojmů¹⁵. Roli také nebude hrát jinak v občanském¹⁶ i obchodním právu¹⁷ značně relevantní následné chování stran.

S tím se v zásadě ztotožňuji. Platí, že směnky jsou imanentně určeny k oběhu a k interpretaci sporných údajů v nich obsažených je třeba přistupovat objektivně z pohledu potenciálních nabyvatelů směnek. Neměli bychom proto v zásadě přihlížet k okolnostem ležícím mimo směnku

---

¹³ Ve smyslu čl. I § 17 SŠZ.

¹⁴ Takto např. německý BGH, Sbirka rozhodnutí BGH v civilních věcech, 1964, s. 11, který připouští „*nur solche Umstände heranzuziehen, die einem am Begebungsvertrag nicht beteiligten drittem mutmasslich bekannt sind oder von ihm ohne Schwierigkeiten erkannt werden können*“ (cit. dle Münch. J. Die Reichweite der Unterschrift im Wechselrecht. Berlín : Duncker und Humblot, 1993, s. 101).

¹⁵ Srov. Entscheidungen des Reichsgerichts in den Zivilsachen, ročník 1919, s. 93.

¹⁶ A to i bez výslovné úpravy v občanském zákoníku, srov. Švestka in Švestka/Spáčil/Škárová/Hulmák a kol. Občanský zákoník. Komentář. 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 2009, s. 325.

¹⁷ Srov. § 266 odst. 3 ObchZ.

samotnou. Důvody jsou jasné: nový nabyvatel se orientuje podle listiny a okolnosti mimo ni mu mohou třeba i záměrně zůstat utajeny.

Představme si např. situaci nového věřitele neakceptované směnky cizí, který získal směnku od remitenta rubopisem (půjde o indosament s běžnými garančními účinky). Směnka má splatnost vyjádřenu toliko numericky: údajem „11. 12. 2009“¹⁸. Slovní vyjádření splatnosti chybí (z hlediska platnosti směnky není ostatně potřeba, nicméně jak uvidíme dále, formuláře mají dobrý důvod, proč tento údaj vyžadují primárně nebo duplicitně i ve slovním vyjádření).

Věřitel směnku v prosinci včas prezentuje a protestuje. Poté podá žalobu na dlužníky ze směnky, tj. na výstavce cizí směnky a indosanta. Ti na svou obranu v námitkách uvedou, že směnka byla ve skutečnosti splatná dne 12. listopadu a nikoliv 11. prosince. Protest byl proto podle nich učiněn pozdě a došlo k zániku všech práv ze směnky dle čl. I § 53 SŠZ. Ve sporu bude prokázáno, že účastníci skutečně důsledně používají způsob uvedení data ve formátu „měsíc/den/rok“ a i datum na směnce mělo být uvedeno v tomto pořadí. Bude to také patrné z jejich zavedené vzájemné praxe i např. výkladových pravidel ve smlouvě, která upravila použití směnky. Třebaže bude bezpochyby prokázáno, že datem splatnosti opravdu měl být 11. prosinec, neměla by ale tato okolnost hrát jakoukoliv roli vzhledem k novému nabyvateli směnky¹⁹, který tedy směnku protestoval včas a disponuje postižními právy.

Je ovšem otázkou, zda se tato důsledně objektivní interpretace směnečných doložek, jež snad již snese nálepkou „materiální směnečná přísnost“²⁰, prosazuje již ve vztahu mezi původními účastníky. Pokud je – jak zatím vplynulo výše – jejím jediným důvodem ochrana potenciálních nabyvatelů, nabízí se kacířská myšlenka, že ve vztazích mezi původními

---

¹⁸ Vnímavější čtenář již možná slyší imaginární svist argumentační sekery zastánce „formální směnečné přísnosti“, který by zde mohl zaujmout názor, že směnka není platná, neboť není jasné, zda účastníci použili u nás obvyklý formát data „den/měsíc/rok“ či „měsíc/den/rok“. Takový závěr považují (u směnek vystavených českými účastníky v ČR a v češtině) za absurdní, není však v praxi ojedinělý.

¹⁹ Pro účely této demonstrace nebudu příklad komplikovat tím, že by se jednalo o směnku psanou anglicky.

²⁰ Ale jistě i jakoukoliv podobnou poetickou nálepkou.

účastníky (tj. za situace, kdy směnka není převedena, realizuje v podstatě jako součást kauzálních vztahů a nestává se předmětem obchodu) to již za všech okolností platit nemusí. Cesta k subjektivizujícím interpretacím se tak v těchto případech zdá otevřená.

K výkladu směnečných doložek aneb opravdu musí přísnost bejt?

Josef Kotásek

Aberglaube ist die Poesie des Lebens.

*J. W. Goethe,
Maximen und Reflexionen*

1. Jen málo z hesel směnečného práva se mezi právníky těší takové oblíbě jako tzv. směnečná přísnost (*rigor cambialis*). Ve svém příspěvku se pokusím dokázat, že směnečná přísnost je - především v podobě tzv. „formální směnečné přísnosti“¹ - matoucím stereotypem, který nemá při aplikaci předpisů směnečného práva místo a jeho argumentační hodnota zhruba odpovídá Švejkovu zvolání, které jsem vybral do titulku.

2. Směnečná přísnost se v praxi nejčastěji traduje ústně. Tento směnečný archetyp zmiňují také všechny standardní učebnice směnečného práva či komentáře ke směnečným předpisům, a to zpravidla v úvodních historických či obecných pasážích (naštěstí méně už při vlastní argumentaci). V soudních rozhodnutích pak na ni výslovně nenarazíme, nicméně za řadou rozhodnutí vidíme úvahu o nutnosti formálnější interpretace projevů na směnkách s menším (či dokonce žádným) respektem ke skutečně projevené vůli účastníků.

Historicky přitom panuje ohledně směnečné přísnosti a geneze tohoto termínu jasno. Jednoduché vysvětlení se podává z nástinu směnečného práva z roku 1857², jehož autorem je W. J. Brožovský: „*Die gesetzliche*

---

¹ K tomu podrobněji v bodě 2 tohoto příspěvku.

² Brožowsky, W.J. *Die Lehre von den Wechseln und dem Wechselgeschäfte*. 2. vydání. Wien : Seidel, 1857, s. 6.

Bestimmung gegen einen Wechselverpflichteten im Falle der Nichterfüllung seiner Verbindlichkeit die persönliche Haft verhängen zu können, nennt man Wechselstrenge...“. Právě okamžitá osobní vazba směnečného dlužníka, jenž nezaplatil směnku ve stanovené lhůtě, tedy dala vzniknout označení „směnečná přísnost“.

Později však směnečná přísnost v literatuře hypertrofuje a získává další rozměry. Současná směnečná nauka zmiňuje zpravidla dva její druhy: formální a materiální³, přičemž příčinou mnoha zmatení je – jak uvidíme i níže - jejich zaměňování.

V tomto a navazujícím bodě se budu věnovat přísnosti formální. K ní se počítají především požadavky na obsah směnky, které je třeba respektovat při vyhotovení listiny a na kterých spočívá jistota směnečného provozu. Dále pak podle některých autorů jsou výrazem formální směnečné přísnosti striktní lhůty a předepsané zachovávací úkony (prezentace k placení, protest). Literatura zmiňuje v souvislosti s formální přísností také možnost domoci se plnění ze směnky skrze zrychlené řízení.

Náležitosti směnky přitom jen stěží můžeme považovat za „přísné“, nemáme-li tedy za „přísnou“ označit každou právní úpravu, která má tu nemístnou ambici stanovit svým adresátům náležitosti cenného papíru. Srovnáme-li navíc náležitosti směnečné s formálními požadavky kladenými např. na dluhopisy či zemědělské skladní listy, můžeme směnku považovat za vysoce flexibilní a benevolentní cenný papír s mimořádnou mírou tolerance k chybám a přehlédnutím svých účastníků. Který jiný cenný papír obstojí jako platný bez uvedení data splatnosti a jména výstavce, se sumou udanou v jedné listině třemi různými numerickými a současně třemi slovními údaji či – za určitých okolností⁴ – dokonce i bez uvedení místa vystavení a splatnosti? Směnka ano.

Rovněž tak povinnost vlastníka směnky vykonat tzv. zachovávací úkony nepřesvědčí jako vhodný základ pro generalizaci pod „směnečnou přísnost“. Je skutečností, že směnečný věřitel má právo na zaplacení vůči

---

³ Baumbach, A., Hefermehl, W., Casper, M. Wechselgesetz, Scheckgesetz. Recht der kartengestützten Zahlungen. 23. Vydání. Mnichov : C. H. Beck, 2008, s. 54.

⁴ U směnky cizí srov. čl. I § 1 a 2 SŠZ.

dlužníkům přímým (jde o akceptanta nebo o výstavce vlastní směnky) a předložení směnky k placení těmto osobám v relativně krátkých lhůtách není jen právem, ale důležitou povinností majitele, jejíž nesplnění spojuje zákon s tvrdými dopady. Pokud směnka nebyla při splatnosti řádně předložena k placení, dochází podle čl. I § 53 SŠZ k zániku závazků všech postihových (nepřímých) dlužníků ze směnky. Obdobné riziko hrozí tam, kde bylo třeba vykonat protest. Ze stejných důvodů můžeme ale za „přísnou“ označit úpravu smluvní pokuty, bankovní záruku či částečné obrácení důkazního břemene v některých sporech z nekalé soutěže.

Dovodit z nepřízně osudu, tj. otravující věřitelské povinnosti⁵ závěr, že směnečná úprava je „přísná“ snad lze – půjde ale toliko o určitou připomínku ceremoniálních povinností, jež věřiteli směnky nakládá zákon. Nelze pak tento pojem použít „normativně“, jako generalizující argument pro nesouvisející oblasti směnečného práva či dokonce jako metodu výkladu.

Totéž platí pro soudní uplatnění směnek. Úpravu v OSŘ, která dlužníkům dvakrát nepřeje (zejména mimořádně krátkou lhůtou k podání námitek a jejich časovou koncentrací), můžeme rovněž označit za „přísnou“, ale takto získaný pojem nebude než výchovnou upomínkou nepříznivého procesního postavení směnečných dlužníků v rámci procesu.

3. Ukázkou toho, jak lze podlehnout svodům stereotypu „formální směnečné přísnosti“ a tedy přílišnému formalismu při interpretaci doložek na směnce, je odpověď na dotaz publikovaný na jednom z právnických webů⁶ (text jsem mimochodem našel zcela náhodou po zadání pojmu „směnečná přísnost“ do vyhledávače).

Dotaz zněl následovně: „Směnečná suma a měna je uvedena v číselné podobě např. "70.000,- Kč" a ve slovním vyjádření téže sumy a měny je uvedeno "sedmdesát tisíc KORUN". Lze tu hovořit o splnění zákonného

---

⁵ Která ostatně není tak fatální, jak by se na první pohled zdálo. Dle čl. I § 46 odst. 2 SŠZ nedodržení předkládacích lhůt musí prokazovat ten, kdo se toho dovolává (tj. zpravidla dlužník). Právě nepříznivé důkazní postavení dlužníka je často klíčem, který věřiteli otevře cestu ke zdánlivě ztracenému postihu. Protestační povinnosti se potom směneční věřitelé mohou preventivně vyhnout – remisorní doložkou „bez protestu“ či jiným synonymem.

⁶ Publikován na <http://obcanske.juristic.cz/164445/>, stav k 20. 10. 2009.

požadavku URČITOSTI směnečné sumy nebo je směnky neplatná pro rozpor v označení měny (Kč x koruna)?“.

V odpovědi se pak tazateli dostalo tohoto stanoviska: „Zákon směnečný a šekový v čl. I § 6 uvádí: Je-li směnečná suma udána jak slovy, tak čísly a neshodují-li se tyto údaje, platí suma vyjádřená slovy.“ Ve Vašem případě se opravdu sumy neshodují, neboť výraz "Koruna" není to samé co "Kč" (jak je známo, existují např. švédské koruny apod.) Jestliže tedy má přednost vyjádření směnečné sumy v psané podobě, musím konstatovat, že směnečná suma je vyjádřena neurčitě, a tudíž je směnka neplatná“.

Tento závěr není obhajitelný. Předně platí, že uvedená směnka neobsahuje žádné kolizní údaje, ani sumy, ani měny. Měna určená pouze druhově, tj. výrazem „korun“, je v jiné části směnky, tj. u numerického údaje, upřesněna tak, že jsou jimi české koruny. Se stejným přístupem bychom museli odmítnout platnost směnky splatné „v Jihomoravském kraji“ a současně „v Hodoníně“. I zde byl použit (v tomto případě skutečně nepřipustný) příliš obecný výraz, tj. Jihomoravský kraj. Splatnost „v Hodoníně“ ale vše napravuje a činí z krajského údaje manýru bez právního významu.

Ustanovení čl. I § 6 zmiňované v odpovědi se na daný případ vůbec nevztahuje, to řeší pouze kolizi slovního a numerického údaje sumy a nikoliv měny. Ovšem i kdyby byla suma na směnce vyjádřena pouze výrazem „koruny“, obstála by listina jako platná směnka (to je ostatně jádro problému, na který se čtenář dotazoval). V čl. I § 41 SŠZ je pamatováno na situaci, kdy je měna určena pouze genericky (např. právě výrazem „koruny“). Je-li směnečná suma udána druhem peněz, který má stejné označení v místě vystavení a místě platebním, avšak různou hodnotu ve státě vystavení a ve státě placení, má se za to, že je tím míněn druh peněz platebního místa.

Citované ustanovení řeší pouze situace, kdy je ve směnce užito měny, která má sice stejné označení, avšak různou hodnotu ve státě vystavení a ve státě placení. Odklízí nejasnosti vyvolané možnou kolizí měn místa vystavení a platebního místa a nepamatuje již na to, jak *obecně* postupovat u směnek s nedostatečně určenou měnou. U směnky vystavené v České republice na „koruny“ a splatné ve Francii – a naopak – nebo dokonce u tuzemské

směnky vystavené na „koruny“, bychom proto při striktním pohledu mohli dospět k závěru, že jde o směnku neplatnou, neboť řešení těchto variant již zákon nezná.

Takový závěr by však byl příliš unáhlený, neboť naleznul-li zákon řešení u kolize měn, tím spíše najdeme konkrétní měnu v případech, kde takové nebezpečí vůbec nehrozí. V uvedeném příkladu jde tedy o platné směnky znějící na koruny české⁷.

4. Zatímco výše uvedený příklad byl spíše výsledkem přehlédnutí příslušného ustanovení SŠZ, následující případ (který již není pouze smyšlený, ale vychází z konkrétního soudního rozhodnutí slovenského Nejvyššího soudu) je přesnou ukázkou situace, kdy se „formální směnečná přísnost“ vymknula z kloubů.

Soud ve sporu posuzoval směnku, která obsahovala v části „*splatno dne*“ určitý údaj splatnosti a vpravo naproti v textu pak další zápis ve znění „*zaplatíme na základě předložení směnky efektivně*“. Směnka zněla na cizí měnu, tj. na měnu, která neobíhá v místě platebním.

Podle názoru soudu je tato směnka neplatná pro neurčitost data splatnosti danou kolizí mezi určením za směnku splatnou v určitý den (směnka má konkrétní datum) a určením listiny za směnku na viděnou (podle soudu slovy „*zaplatíme na základě předložení směnky efektivně*“). Tento názor podle mého rovněž nelze obhájit.

Vycházím z toho, že údaj „*zaplatíme na základě předložení efektivně*“ nelze mít za vyjádření data splatnosti⁸. Svědčí pro to následující argumenty:

Směnka již konkrétní údaj data splatnosti obsahuje, je směnkou fixní s jednoznačně určeným datem splatnosti (den, měsíc, rok). Navazující údaje je pak třeba primárně vnímat v tomto kontextu a nikoliv jako implicitně kontradiktorní.

---

⁷ Cit. Dle Kotásek, J. in Kotásek, Pokorná, Raban. Kurs obchodního práva. Právo cenných papírů. Praha : C.H.Beck, 2009, s. 244.

⁸ Tento závěr platí nejen pro fixní směnky, ale i pro směnky, které by byly vistasměnkami ze zákona (pro absenci výslovného údaje splatnosti). Z údaje „*zaplatíme na základě předložení směnky efektivně*“ nelze totiž splatnost na viděnou dovodit.

Z kontextu věty „zaplatíme na základě předložení směnky efektivně“ je dále patrné, že směřuje k modu placení (v cizí měně) a nemá mít smysl (rozporného) určení data splatnosti. Výraz „na základě předložení“ nelze vnímat takto izolovaně a vytrhávat z kontextu; zde nejen z celkového kontextu směnky, ale dokonce z kontextu jedné souvislé věty, která končí výrazem „efektivně“. Taková interpretace by byla v rozporu s písemným vyjádřením vůle, které je jednoznačné. Byla by také založena na nesprávné a neobhajitelné projekci vůle příslušného tvůrce směnky.

Pojem „zaplatíme na základě předložení“, myšleno i bez dovětku „efektivně“, navíc nelze automaticky vnímat jako synonymum splatnosti vistasměnky. Je sice pravda, že v literatuře i v praxi se u vistasměnek setkáme s podobným termínem – tj. pojmem „při předložení“ – a to jako s jedním z doporučovaných způsobů, jak vyjádřit splatnost směnky *a vista*⁹.

Jak již ale vyplynulo z úvodu tohoto příspěvku, je prezentace směnky k placení pravidelným předpokladem pro výkon práv z každé směnky (včetně směnky fixní). Z tohoto důvodu bychom samozřejmě považovali za platnou i směnku s údajem splatnosti „při předložení dne 13. 2. 2009“, neboť i zde je zřejmé, že splatnost je dána na určitý den a pouze se nadbytečně zdůrazňuje to, co je automatické – tj. řádná prezentace k placení a tedy naplnění prvního zachovávacího úkonu.

Tím spíše pak můžeme aprobovat posuzovanou směnku – u ní totiž ani k formální kolizi s doporučovaným údajem pro určení splatnosti vistasměnky (tj. s údajem „při předložení“) vůbec nedošlo. Citovaný výraz je nutno vykládat v kontextu s výrazem „efektivně“.

Není-li výraz „zaplatíme na základě předložení směnky efektivně“ údajem splatnosti, nabízí se otázka, jaký bude její skutečný význam (a z jakého důvodu tedy tvůrce tuto větu v listině použil). Jak bylo uvedeno v úvodu příspěvku, posuzovaná směnka nezní na měnu, která je zákonným platidlem v místě platebním. To je zcela bez výhrad, neboť SŠZ účastníky

---

⁹ Z novější literatury srov. Kovařík, Z. Zákon směnečný a šekový. 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 1999, s. 107, obdobně Kotásek, J. Směnečné právo. Komentář k čl. I zákona směnečného a šekového. Praha : Prospektrum, 2006.

směnky co do měny nijak neomezuje a bez ohledu na místo vystavení či místo splatnosti lze směnku vystavit na jakoukoliv existující měnu.

Výplata směnek na cizí měnu při včasném plnění je pak předmětem úpravy prvního odstavce čl. I § 41 odst. 1 SŠZ. Předpis zde vychází vstříc plátcí a dává mu na výběr ze dvou možností: platící dlužník může buď zaplatit ve měně platebního místa, a to podle hodnoty v den splatnosti, nebo může platit v cizí měně, na kterou směnka skutečně zní. To neplatí, pokud směnka obsahuje výstavcovu doložku o efektivním placení v cizí měně¹⁰. Směnka se potom proplácí skutečně ve měně, na jakou zní, a dlužník nemůže splnit svůj závazek zaplacením v tuzemské měně.

Znění doložky o efektivním placení není v zákoně uvedeno ani demonstrativně, v současné praxi je ovšem nejčastější právě prvá uvedená varianta, která laboruje s ustáleným pojmem „efektivně“.

Z toho je zřejmé, jaký byl skutečný smysl a účel výrazu „zaplatíme na základě předložení směnky efektivně“. Uvedená věta se nijak netýká data splatnosti; to již koneckonců na směnce bylo uvedeno v podobě korektního denního údaje. Její význam spočívá v určení měny, ve které se bude směnka proplácet.

5. Oba výše uvedené příklady jsou ukázkou formalistních a stereotypních přístupů k výkladu směnečných doložek. Vychází z představy jakési „formální přísnosti“, dle níž interpretace údajů na směnce má (nebo alespoň může) být striktnější, než je tomu u běžných úkonů. Výsledkem takových rezortních „sekernických“ přístupů jsou potom závěry, které nutně vyděsí každého citlivějšího civilistu, jenž i při výkladu směnečných prohlášení bere v úvahu celkový kontext směnečných prohlášení a očividný smysl jednotlivých prohlášení (jak ostatně tradičně žádá i judikatura¹¹).

Zatím jsem ale ponechával stranou druhou variantu „směnečné přísnosti“, která je v literatuře označována jako „materiální“. V literatuře¹² se jí obvykle rozumí vyloučení námitek směnečných dlužníků (námitek z tzv.

---

¹⁰ Srov. čl. I § 41 odst. 4 SŠZ.

¹¹ Dle Baumbach/Hefermehl/Casper, Wechselgesetz und Scheckgesetz, 23. vydání. C. H. Beck 2008. s. 74.

¹² Ibid., s. 54.

vlastních vztahů¹³ či námitek založených na protimluvním doplnění blankosměnky). Tuto oblast nechávám z prostorových důvodů stranou, obecně lze však zde proti zobecňující „přísnosti“ opět namítat to, co již bylo uvedeno u přísnosti formální. Tato nálepka je tu opět toliko výstrahou, upozorněním na nepříznivé námitkové postavení dlužníka a neměla by sloužit jako sugestivní argument, který odůvodňuje sám sebe.

Podle citované literatury má dále být výrazem materiální směnečné přísnosti skutečnost, že obsah směnečného závazku se výhradně řídí listinou a nelze brát v potaz okolnosti, které leží mimo listinu (*quod non est in cambio non est in mundo*). V zásadě rozhoduje typický a obvyklý smysl směnečného prohlášení, nikoliv záměry a cíle účastníků. Pro výklad je rozhodující směnečná listina jako taková a jiné okolnosti lze zohlednit pouze tehdy, pokud by musely být známy každé třetí osobě¹⁴. Materiální směnečná přísnost je tedy v podstatě částečnou derogací obvyklých interpretačních postupů, derogací, která odráží specifika cenných papírů a s ohledem na jejich imanentní oběh odmítá brát v potaz subjektivní faktory.

Vyloučeny tak mají být např. regionální či etnicky podmíněné jazykové zvláštnosti a důsledně objektivizující interpretaci dokazuje i skutečnost, že soudy v zahraničí výslovně nezohledňují ani dohody stran ohledně vlastního výkladu použitých pojmů¹⁵. Roli také nebude hrát jinak v občanském¹⁶ i obchodním právu¹⁷ značně relevantní následné chování stran.

S tím se v zásadě ztotožňuji. Platí, že směnky jsou imanentně určeny k oběhu a k interpretaci sporných údajů v nich obsažených je třeba přistupovat objektivně z pohledu potenciálních nabyvatelů směnek. Neměli bychom proto v zásadě přihlížet k okolnostem ležícím mimo směnku

---

¹³ Ve smyslu čl. I § 17 SŠZ.

¹⁴ Takto např. německý BGH, Sbirka rozhodnutí BGH v civilních věcech, 1964, s. 11, který připouští „*nur solche Umstände heranzuziehen, die einem am Begebungsvertrag nicht beteiligten drittem mutmasslich bekannt sind oder von ihm ohne Schwierigkeiten erkannt werden können*“ (cit. dle Münch. J. Die Reichweite der Unterschrift im Wechselrecht. Berlín : Duncker und Humblot, 1993, s. 101).

¹⁵ Srov. Entscheidungen des Reichsgerichts in den Zivilsachen, ročník 1919, s. 93.

¹⁶ A to i bez výslovné úpravy v občanském zákoníku, srov. Švestka in Švestka/Spáčil/Škárová/Hulmák a kol. Občanský zákoník. Komentář. 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 2009, s. 325.

¹⁷ Srov. § 266 odst. 3 ObchZ.

samotnou. Důvody jsou jasné: nový nabyvatel se orientuje podle listiny a okolnosti mimo ni mu mohou třeba i záměrně zůstat utajeny.

Představme si např. situaci nového věřitele neakceptované směnky cizí, který získal směnku od remitenta rubopisem (půjde o indosament s běžnými garančními účinky). Směnka má splatnost vyjádřenu toliko numericky: údajem „11. 12. 2009“¹⁸. Slovní vyjádření splatnosti chybí (z hlediska platnosti směnky není ostatně potřeba, nicméně jak uvidíme dále, formuláře mají dobrý důvod, proč tento údaj vyžadují primárně nebo duplicitně i ve slovním vyjádření).

Věřitel směnku v prosinci včas prezentuje a protestuje. Poté podá žalobu na dlužníky ze směnky, tj. na výstavce cizí směnky a indosanta. Ti na svou obranu v námitkách uvedou, že směnka byla ve skutečnosti splatná dne 12. listopadu a nikoliv 11. prosince. Protest byl proto podle nich učiněn pozdě a došlo k zániku všech práv ze směnky dle čl. I § 53 SŠZ. Ve sporu bude prokázáno, že účastníci skutečně důsledně používají způsob uvedení data ve formátu „měsíc/den/rok“ a i datum na směnce mělo být uvedeno v tomto pořadí. Bude to také patrné z jejich zavedené vzájemné praxe i např. výkladových pravidel ve smlouvě, která upravila použití směnky. Třebaže bude bezpochyby prokázáno, že datem splatnosti opravdu měl být 11. prosinec, neměla by ale tato okolnost hrát jakoukoliv roli vzhledem k novému nabyvateli směnky¹⁹, který tedy směnku protestoval včas a disponuje postižními právy.

Je ovšem otázkou, zda se tato důsledně objektivní interpretace směnečných doložek, jež snad již snese nálepku „materiální směnečná přísnost“²⁰, prosazuje již ve vztahu mezi původními účastníky. Pokud je – jak zatím vyplynulo výše – jejím jediným důvodem ochrana potenciálních nabyvatelů, nabízí se kacířská myšlenka, že ve vztazích mezi původními

---

¹⁸ Vnímavější čtenář již možná slyší imaginární svist argumentační sekery zastánce „formální směnečné přísnosti“, který by zde mohl zaujmout názor, že směnka není platná, neboť není jasné, zda účastníci použili u nás obvyklý formát data „den/měsíc/rok“ či „měsíc/den/rok“. Takový závěr považují (u směnek vystavených českými účastníky v ČR a v češtině) za absurdní, není však v praxi ojedinělý.

¹⁹ Pro účely této demonstrace nebudu příklad komplikovat tím, že by se jednalo o směnku psanou anglicky.

²⁰ Ale jistě i jakoukoliv podobnou poetickou nálepku.

účastníky (tj. za situace, kdy směnka není převedena, realizuje v podstatě jako součást kauzálních vztahů a nestává se předmětem obchodu) to již za všech okolností platit nemusí. Cesta k subjektivizujícím interpretacím se tak v těchto případech zdá otevřená.

K výkladu směnečných doložek aneb opravdu musí přísnost bejt?

Josef Kotásek

Aberglaube ist die Poesie des Lebens.

*J. W. Goethe,
Maximen und Reflexionen*

1. Jen málo z hesel směnečného práva se mezi právníky těší takové oblíbě jako tzv. směnečná přísnost (*rigor cambialis*). Ve svém příspěvku se pokusím dokázat, že směnečná přísnost je - především v podobě tzv. „formální směnečné přísnosti“¹ - matoucím stereotypem, který nemá při aplikaci předpisů směnečného práva místo a jeho argumentační hodnota zhruba odpovídá Švejkovu zvolání, které jsem vybral do titulku.

2. Směnečná přísnost se v praxi nejčastěji traduje ústně. Tento směnečný archetyp zmiňují také všechny standardní učebnice směnečného práva či komentáře ke směnečným předpisům, a to zpravidla v úvodních historických či obecných pasážích (naštěstí méně už při vlastní argumentaci). V soudních rozhodnutích pak na ni výslovně nenarazíme, nicméně za řadou rozhodnutí vidíme úvahu o nutnosti formálnější interpretace projevů na směnkách s menším (či dokonce žádným) respektem ke skutečně projevené vůli účastníků.

Historicky přitom panuje ohledně směnečné přísnosti a geneze tohoto termínu jasno. Jednoduché vysvětlení se podává z nástinu směnečného práva z roku 1857², jehož autorem je W. J. Brožovský: „*Die gesetzliche*

---

¹ K tomu podrobněji v bodě 2 tohoto příspěvku.

² Brožowsky, W.J. *Die Lehre von den Wechseln und dem Wechselgeschäfte*. 2. vydání. Wien : Seidel, 1857, s. 6.

Bestimmung gegen einen Wechselverpflichteten im Falle der Nichterfüllung seiner Verbindlichkeit die persönliche Haft verhängen zu können, nennt man Wechselstrenge...". Právě okamžitá osobní vazba směnečného dlužníka, jenž nezaplatil směnku ve stanovené lhůtě, tedy dala vzniknout označení „směnečná přísnost“.

Později však směnečná přísnost v literatuře hypertrofuje a získává další rozměry. Současná směnečná nauka zmiňuje zpravidla dva její druhy: formální a materiální³, přičemž příčinou mnoha zmatení je – jak uvidíme i níže – jejich zaměňování.

V tomto a navazujícím bodě se budu věnovat přísnosti formální. K ní se počítají především požadavky na obsah směnky, které je třeba respektovat při vyhotovení listiny a na kterých spočívá jistota směnečného provozu. Dále pak podle některých autorů jsou výrazem formální směnečné přísnosti striktní lhůty a předepsané zachovávací úkony (prezentace k placení, protest). Literatura zmiňuje v souvislosti s formální přísností také možnost domoci se plnění ze směnky skrze zrychlené řízení.

Náležitosti směnky přitom jen stěží můžeme považovat za „přísné“, nemáme-li tedy za „přísnou“ označit každou právní úpravu, která má tu nemístnou ambici stanovit svým adresátům náležitosti cenného papíru. Srovnáme-li navíc náležitosti směnečné s formálními požadavky kladenými např. na dluhopisy či zemědělské skladní listy, můžeme směnku považovat za vysoce flexibilní a benevolentní cenný papír s mimořádnou mírou tolerance k chybám a přehlédnutím svých účastníků. Který jiný cenný papír obstojí jako platný bez uvedení data splatnosti a jména výstavce, se sumou udanou v jedné listině třemi různými numerickými a současně třemi slovními údaji či – za určitých okolností⁴ – dokonce i bez uvedení místa vystavení a splatnosti? Směnka ano.

Rovněž tak povinnost vlastníka směnky vykonat tzv. zachovávací úkony nepřesvědčí jako vhodný základ pro generalizaci pod „směnečnou přísnost“. Je skutečností, že směnečný věřitel má právo na zaplacení vůči

---

³ Baumbach, A., Hefermehl, W., Casper, M. Wechselgesetz, Scheckgesetz. Recht der kartengestützten Zahlungen. 23. Vydání. Mnichov : C. H. Beck, 2008, s. 54.

⁴ U směnky cizí srov. čl. I § 1 a 2 SŠZ.

dlužníkům přímým (jde o akceptanta nebo o výstavce vlastní směnky) a předložení směnky k placení těmto osobám v relativně krátkých lhůtách není jen právem, ale důležitou povinností majitele, jejíž nesplnění spojuje zákon s tvrdými dopady. Pokud směnka nebyla při splatnosti řádně předložena k placení, dochází podle čl. I § 53 SŠZ k zániku závazků všech postihových (nepřímých) dlužníků ze směnky. Obdobné riziko hrozí tam, kde bylo třeba vykonat protest. Ze stejných důvodů můžeme ale za „přísnou“ označit úpravu smluvní pokuty, bankovní záruku či částečné obrácení důkazního břemene v některých sporech z nekalé soutěže.

Dovodit z nepřízně osudu, tj. otravující věřitelské povinnosti⁵ závěr, že směnečná úprava je „přísná“ snad lze – půjde ale toliko o určitou připomínku ceremoniálních povinností, jež věřiteli směnky nakládá zákon. Nelze pak tento pojem použít „normativně“, jako generalizující argument pro nesouvisející oblasti směnečného práva či dokonce jako metodu výkladu.

Totéž platí pro soudní uplatnění směnek. Úpravu v OSŘ, která dlužníkům dvakrát nepřeje (zejména mimořádně krátkou lhůtou k podání námitek a jejich časovou koncentrací), můžeme rovněž označit za „přísnou“, ale takto získaný pojem nebude než výchovnou upomínkou nepříznivého procesního postavení směnečných dlužníků v rámci procesu.

3. Ukázkou toho, jak lze podlehnout svodům stereotypu „formální směnečné přísnosti“ a tedy přílišnému formalismu při interpretaci doložek na směnce, je odpověď na dotaz publikovaný na jednom z právnických webů⁶ (text jsem mimochodem našel zcela náhodou po zadání pojmu „směnečná přísnost“ do vyhledávače).

Dotaz zněl následovně: „Směnečná suma a měna je uvedena v číselné podobě např. "70.000,- Kč" a ve slovním vyjádření téže sumy a měny je uvedeno "sedmdesát tisíc KORUN". Lze tu hovořit o splnění zákonného

---

⁵ Která ostatně není tak fatální, jak by se na první pohled zdálo. Dle čl. I § 46 odst. 2 SŠZ nedodržení předkládacích lhůt musí prokazovat ten, kdo se toho dovolává (tj. zpravidla dlužník). Právě nepříznivé důkazní postavení dlužníka je často klíčem, který věřiteli otevře cestu ke zdánlivě ztracenému postihu. Protestační povinnosti se potom směneční věřitelé mohou preventivně vyhnout – remisorní doložkou „bez protestu“ či jiným synonymem.

⁶ Publikován na <http://obcanske.juristic.cz/164445/>, stav k 20. 10. 2009.

požadavku URČITOSTI směnečné sumy nebo je směnky neplatná pro rozpor v označení měny (Kč x koruna)?“.

V odpovědi se pak tazateli dostalo tohoto stanoviska: „Zákon směnečný a šekový v čl. I § 6 uvádí: Je-li směnečná suma udána jak slovy, tak čísla a neshodují-li se tyto údaje, platí suma vyjádřená slovy.“ Ve Vašem případě se opravdu sumy neshodují, neboť výraz "Koruna" není to samé co "Kč" (jak je známo, existují např. švédské koruny apod.) Jestliže tedy má přednost vyjádření směnečné sumy v psané podobě, musím konstatovat, že směnečná suma je vyjádřena neurčitě, a tudíž je směnka neplatná“.

Tento závěr není obhajitelný. Předně platí, že uvedená směnka neobsahuje žádné kolizní údaje, ani sumy, ani měny. Měna určená pouze druhově, tj. výrazem „korun“, je v jiné části směnky, tj. u numerického údaje, upřesněna tak, že jsou jimi české koruny. Se stejným přístupem bychom museli odmítnout platnost směnky splatné „v Jihomoravském kraji“ a současně „v Hodoníně“. I zde byl použit (v tomto případě skutečně nepřijatelný) příliš obecný výraz, tj. Jihomoravský kraj. Splatnost „v Hodoníně“ ale vše napravuje a činí z krajského údaje manýru bez právního významu.

Ustanovení čl. I § 6 zmiňované v odpovědi se na daný případ vůbec nevztahuje, to řeší pouze kolizi slovního a numerického údaje sumy a nikoliv měny. Ovšem i kdyby byla suma na směnce vyjádřena pouze výrazem „koruny“, obstála by listina jako platná směnka (to je ostatně jádro problému, na který se čtenář dotazoval). V čl. I § 41 SŠZ je pamatováno na situaci, kdy je měna určena pouze genericky (např. právě výrazem „koruny“). Je-li směnečná suma udána druhem peněz, který má stejné označení v místě vystavení a místě platebním, avšak různou hodnotu ve státě vystavení a ve státě placení, má se za to, že je tím míněn druh peněz platebního místa.

Citované ustanovení řeší pouze situace, kdy je ve směnce užito měny, která má sice stejné označení, avšak různou hodnotu ve státě vystavení a ve státě placení. Odklízí nejasnosti vyvolané možnou kolizí měn místa vystavení a platebního místa a nepamatuje již na to, jak *obecně* postupovat u směnek s nedostatečně určenou měnou. U směnky vystavené v České republice na „koruny“ a splatné ve Francii – a naopak – nebo dokonce u tuzemské

směnky vystavené na „koruny“, bychom proto při striktním pohledu mohli dospět k závěru, že jde o směnku neplatnou, neboť řešení těchto variant již zákon nezná.

Takový závěr by však byl příliš unáhlený, neboť naleznul-li zákon řešení u kolize měn, tím spíše najdeme konkrétní měnu v případech, kde takové nebezpečí vůbec nehrozí. V uvedeném příkladu jde tedy o platné směnky znějící na koruny české⁷.

4. Zatímco výše uvedený příklad byl spíše výsledkem přehlédnutí příslušného ustanovení SŠZ, následující případ (který již není pouze smyšlený, ale vychází z konkrétního soudního rozhodnutí slovenského Nejvyššího soudu) je přesnou ukázkou situace, kdy se „formální směnečná přísnost“ vymknula z kloubů.

Soud ve sporu posuzoval směnku, která obsahovala v části „*splatno dne*“ určitý údaj splatnosti a vpravo naproti v textu pak další zápis ve znění „*zaplatíme na základě předložení směnky efektivně*“. Směnka zněla na cizí měnu, tj. na měnu, která neobíhá v místě platebním.

Podle názoru soudu je tato směnka neplatná pro neurčitost data splatnosti danou kolizí mezi určením za směnku splatnou v určitý den (směnka má konkrétní datum) a určením listiny za směnku na viděnou (podle soudu slovy „*zaplatíme na základě předložení směnky efektivně*“). Tento názor podle mého rovněž nelze obhájit.

Vycházím z toho, že údaj „*zaplatíme na základě předložení efektivně*“ nelze mít za vyjádření data splatnosti⁸. Svědčí pro to následující argumenty:

Směnka již konkrétní údaj data splatnosti obsahuje, je směnkou fixní s jednoznačně určeným datem splatnosti (den, měsíc, rok). Navazující údaje je pak třeba primárně vnímat v tomto kontextu a nikoliv jako implicitně kontradiktorní.

---

⁷ Cit. Dle Kotásek, J. in Kotásek, Pokorná, Raban. Kurs obchodního práva. Právo cenných papírů. Praha : C.H.Beck, 2009, s. 244.

⁸ Tento závěr platí nejen pro fixní směnky, ale i pro směnky, které by byly vistasměnkami ze zákona (pro absenci výslovného údaje splatnosti). Z údaje „*zaplatíme na základě předložení směnky efektivně*“ nelze totiž splatnost na viděnou dovodit.

Z kontextu věty „zaplatíme na základě předložení směnky efektivně“ je dále patrné, že směřuje k modu placení (v cizí měně) a nemá mít smysl (rozporného) určení data splatnosti. Výraz „na základě předložení“ nelze vnímat takto izolovaně a vytrhávat z kontextu; zde nejen z celkového kontextu směnky, ale dokonce z kontextu jedné souvislé věty, která končí výrazem „efektivně“. Taková interpretace by byla v rozporu s písemným vyjádřením vůle, které je jednoznačné. Byla by také založena na nesprávné a neobhajitelné projekci vůle příslušného tvůrce směnky.

Pojem „zaplatíme na základě předložení“, myšleno i bez dovětku „efektivně“, navíc nelze automaticky vnímat jako synonymum splatnosti vistasměnky. Je sice pravda, že v literatuře i v praxi se u vistasměnek setkáme s podobným termínem – tj. pojmem „při předložení“ – a to jako s jedním z doporučovaných způsobů, jak vyjádřit splatnost směnky *a vista*⁹.

Jak již ale vyplynulo z úvodu tohoto příspěvku, je prezentace směnky k placení pravidelným předpokladem pro výkon práv z každé směnky (včetně směnky fixní). Z tohoto důvodu bychom samozřejmě považovali za platnou i směnku s údajem splatnosti „při předložení dne 13. 2. 2009“, neboť i zde je zřejmé, že splatnost je dána na určitý den a pouze se nadbytečně zdůrazňuje to, co je automatické – tj. řádná prezentace k placení a tedy naplnění prvního zachovávacího úkonu.

Tím spíše pak můžeme aprobovat posuzovanou směnku – u ní totiž ani k formální kolizi s doporučovaným údajem pro určení splatnosti vistasměnky (tj. s údajem „při předložení“) vůbec nedošlo. Citovaný výraz je nutno vykládat v kontextu s výrazem „efektivně“.

Není-li výraz „zaplatíme na základě předložení směnky efektivně“ údajem splatnosti, nabízí se otázka, jaký bude její skutečný význam (a z jakého důvodu tedy tvůrce tuto větu v listině použil). Jak bylo uvedeno v úvodu příspěvku, posuzovaná směnka nezní na měnu, která je zákonným platidlem v místě platebním. To je zcela bez výhrad, neboť SŠZ účastníky

---

⁹ Z novější literatury srov. Kovařík, Z. Zákon směnečný a šekový. 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 1999, s. 107, obdobně Kotásek, J. Směnečné právo. Komentář k čl. I zákona směnečného a šekového. Praha : Prospektrum, 2006.

směnky co do měny nijak neomezuje a bez ohledu na místo vystavení či místo splatnosti lze směnku vystavit na jakoukoliv existující měnu.

Výplata směnek na cizí měnu při včasném plnění je pak předmětem úpravy prvního odstavce čl. I § 41 odst. 1 SŠZ. Předpis zde vychází vstříc plátcí a dává mu na výběr ze dvou možností: platící dlužník může buď zaplatit ve měně platebního místa, a to podle hodnoty v den splatnosti, nebo může platit v cizí měně, na kterou směnka skutečně zní. To neplatí, pokud směnka obsahuje výstavcovu doložku o efektivním placení v cizí měně¹⁰. Směnka se potom proplácí skutečně ve měně, na jakou zní, a dlužník nemůže splnit svůj závazek zaplacením v tuzemské měně.

Znění doložky o efektivním placení není v zákoně uvedeno ani demonstrativně, v současné praxi je ovšem nejčastější právě prvá uvedená varianta, která laboruje s ustáleným pojmem „efektivně“.

Z toho je zřejmé, jaký byl skutečný smysl a účel výrazu „zaplatíme na základě předložení směnky efektivně“. Uvedená věta se nijak netýká data splatnosti; to již koneckonců na směnce bylo uvedeno v podobě korektního denního údaje. Její význam spočívá v určení měny, ve které se bude směnka proplácet.

5. Oba výše uvedené příklady jsou ukázkou formalistních a stereotypních přístupů k výkladu směnečných doložek. Vychází z představy jakési „formální přísnosti“, dle níž interpretace údajů na směnce má (nebo alespoň může) být striktnější, než je tomu u běžných úkonů. Výsledkem takových rezortních „sekernických“ přístupů jsou potom závěry, které nutně vyděsí každého citlivějšího civilistu, jenž i při výkladu směnečných prohlášení bere v úvahu celkový kontext směnečných prohlášení a očividný smysl jednotlivých prohlášení (jak ostatně tradičně žádá i judikatura¹¹).

Zatím jsem ale ponechával stranou druhou variantu „směnečné přísnosti“, která je v literatuře označována jako „materiální“. V literatuře¹² se jí obvykle rozumí vyloučení námitek směnečných dlužníků (námitek z tzv.

---

¹⁰ Srov. čl. I § 41 odst. 4 SŠZ.

¹¹ Dle Baumbach/Hefermehl/Casper, Wechselgesetz und Scheckgesetz, 23. vydání. C. H. Beck 2008. s. 74.

¹² Ibid., s. 54.

vlastních vztahů¹³ či námitek založených na protimluvním doplnění blankosměnky). Tuto oblast nechávám z prostorových důvodů stranou, obecně lze však zde proti zobecňující „přísnosti“ opět namítat to, co již bylo uvedeno u přísnosti formální. Tato nálepka je tu opět toliko výstrahou, upozorněním na nepříznivé námitkové postavení dlužníka a neměla by sloužit jako sugestivní argument, který odůvodňuje sám sebe.

Podle citované literatury má dále být výrazem materiální směnečné přísnosti skutečnost, že obsah směnečného závazku se výhradně řídí listinou a nelze brát v potaz okolnosti, které leží mimo listinu (*quod non est in cambio non est in mundo*). V zásadě rozhoduje typický a obvyklý smysl směnečného prohlášení, nikoliv záměry a cíle účastníků. Pro výklad je rozhodující směnečná listina jako taková a jiné okolnosti lze zohlednit pouze tehdy, pokud by musely být známy každé třetí osobě¹⁴. Materiální směnečná přísnost je tedy v podstatě částečnou derogací obvyklých interpretačních postupů, derogací, která odráží specifika cenných papírů a s ohledem na jejich imanentní oběh odmítá brát v potaz subjektivní faktory.

Vyloučeny tak mají být např. regionální či etnicky podmíněné jazykové zvláštnosti a důsledně objektivizující interpretaci dokazuje i skutečnost, že soudy v zahraničí výslovně nezohledňují ani dohody stran ohledně vlastního výkladu použitých pojmů¹⁵. Roli také nebude hrát jinak v občanském¹⁶ i obchodním právu¹⁷ značně relevantní následné chování stran.

S tím se v zásadě ztotožňuji. Platí, že směnky jsou imanentně určeny k oběhu a k interpretaci sporných údajů v nich obsažených je třeba přistupovat objektivně z pohledu potenciálních nabyvatelů směnek. Neměli bychom proto v zásadě přihlížet k okolnostem ležícím mimo směnku

---

¹³ Ve smyslu čl. I § 17 SŠZ.

¹⁴ Takto např. německý BGH, Sbirka rozhodnutí BGH v civilních věcech, 1964, s. 11, který připouští „*nur solche Umstände heranzuziehen, die einem am Begebungsvertrag nicht beteiligten drittem mutmasslich bekannt sind oder von ihm ohne Schwierigkeiten erkannt werden können*“ (cit. dle Münch. J. Die Reichweite der Unterschrift im Wechselrecht. Berlín : Duncker und Humblot, 1993, s. 101).

¹⁵ Srov. Entscheidungen des Reichsgerichts in den Zivilsachen, ročník 1919, s. 93.

¹⁶ A to i bez výslovné úpravy v občanském zákoníku, srov. Švestka in Švestka/Spáčil/Škárová/Hulmák a kol. Občanský zákoník. Komentář. 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 2009, s. 325.

¹⁷ Srov. § 266 odst. 3 ObchZ.

samotnou. Důvody jsou jasné: nový nabyvatel se orientuje podle listiny a okolnosti mimo ni mu mohou třeba i záměrně zůstat utajeny.

Představme si např. situaci nového věřitele neakceptované směnky cizí, který získal směnku od remitenta rubopisem (půjde o indosament s běžnými garančními účinky). Směnka má splatnost vyjádřenu toliko numericky: údajem „11. 12. 2009“¹⁸. Slovní vyjádření splatnosti chybí (z hlediska platnosti směnky není ostatně potřeba, nicméně jak uvidíme dále, formuláře mají dobrý důvod, proč tento údaj vyžadují primárně nebo duplicitně i ve slovním vyjádření).

Věřitel směnku v prosinci včas prezentuje a protestuje. Poté podá žalobu na dlužníky ze směnky, tj. na výstavce cizí směnky a indosanta. Ti na svou obranu v námitkách uvedou, že směnka byla ve skutečnosti splatná dne 12. listopadu a nikoliv 11. prosince. Protest byl proto podle nich učiněn pozdě a došlo k zániku všech práv ze směnky dle čl. I § 53 SŠZ. Ve sporu bude prokázáno, že účastníci skutečně důsledně používají způsob uvedení data ve formátu „měsíc/den/rok“ a i datum na směnce mělo být uvedeno v tomto pořadí. Bude to také patrné z jejich zavedené vzájemné praxe i např. výkladových pravidel ve smlouvě, která upravila použití směnky. Třebaže bude bezpochyby prokázáno, že datem splatnosti opravdu měl být 11. prosinec, neměla by ale tato okolnost hrát jakoukoliv roli vzhledem k novému nabyvateli směnky¹⁹, který tedy směnku protestoval včas a disponuje postižními právy.

Je ovšem otázkou, zda se tato důsledně objektivní interpretace směnečných doložek, jež snad již snese nálepku „materiální směnečná přísnost“²⁰, prosazuje již ve vztahu mezi původními účastníky. Pokud je – jak zatím vyplynulo výše – jejím jediným důvodem ochrana potenciálních nabyvatelů, nabízí se kacířská myšlenka, že ve vztazích mezi původními

---

¹⁸ Vnímavější čtenář již možná slyší imaginární svist argumentační sekery zastánce „formální směnečné přísnosti“, který by zde mohl zaujmout názor, že směnka není platná, neboť není jasné, zda účastníci použili u nás obvyklý formát data „den/měsíc/rok“ či „měsíc/den/rok“. Takový závěr považují (u směnek vystavených českými účastníky v ČR a v češtině) za absurdní, není však v praxi ojedinělý.

¹⁹ Pro účely této demonstrace nebudu příklad komplikovat tím, že by se jednalo o směnku psanou anglicky.

²⁰ Ale jistě i jakoukoliv podobnou poetickou nálepkou.

účastníky (tj. za situace, kdy směnka není převedena, realizuje v podstatě jako součást kauzálních vztahů a nestává se předmětem obchodu) to již za všech okolností platit nemusí. Cesta k subjektivizujícím interpretacím se tak v těchto případech zdá otevřená.

K výkladu směnečných doložek aneb opravdu musí přísnost bejt?

Josef Kotásek

Aberglaube ist die Poesie des Lebens.

*J. W. Goethe,
Maximen und Reflexionen*

1. Jen málo z hesel směnečného práva se mezi právníky těší takové oblíbě jako tzv. směnečná přísnost (*rigor cambialis*). Ve svém příspěvku se pokusím dokázat, že směnečná přísnost je - především v podobě tzv. „formální směnečné přísnosti“¹ - matoucím stereotypem, který nemá při aplikaci předpisů směnečného práva místo a jeho argumentační hodnota zhruba odpovídá Švejkovu zvolání, které jsem vybral do titulku.

2. Směnečná přísnost se v praxi nejčastěji traduje ústně. Tento směnečný archetyp zmiňují také všechny standardní učebnice směnečného práva či komentáře ke směnečným předpisům, a to zpravidla v úvodních historických či obecných pasážích (naštěstí méně už při vlastní argumentaci). V soudních rozhodnutích pak na ni výslovně nenarazíme, nicméně za řadou rozhodnutí vidíme úvahu o nutnosti formálnější interpretace projevů na směnkách s menším (či dokonce žádným) respektem ke skutečně projevené vůli účastníků.

Historicky přitom panuje ohledně směnečné přísnosti a geneze tohoto termínu jasno. Jednoduché vysvětlení se podává z nástinu směnečného práva z roku 1857², jehož autorem je W. J. Brožovský: „*Die gesetzliche*

---

¹ K tomu podrobněji v bodě 2 tohoto příspěvku.

² Brožowsky, W.J. *Die Lehre von den Wechseln und dem Wechselgeschäfte*. 2. vydání. Wien : Seidel, 1857, s. 6.

Bestimmung gegen einen Wechselverpflichteten im Falle der Nichterfüllung seiner Verbindlichkeit die persönliche Haft verhängen zu können, nennt man Wechselstrenge...“. Právě okamžitá osobní vazba směnečného dlužníka, jenž nezaplatil směnku ve stanovené lhůtě, tedy dala vzniknout označení „směnečná přísnost“.

Později však směnečná přísnost v literatuře hypertrofuje a získává další rozměry. Současná směnečná nauka zmiňuje zpravidla dva její druhy: formální a materiální³, přičemž příčinou mnoha zmatení je – jak uvidíme i níže - jejich zaměňování.

V tomto a navazujícím bodě se budu věnovat přísnosti formální. K ní se počítají především požadavky na obsah směnky, které je třeba respektovat při vyhotovení listiny a na kterých spočívá jistota směnečného provozu. Dále pak podle některých autorů jsou výrazem formální směnečné přísnosti striktní lhůty a předepsané zachovávací úkony (prezentace k placení, protest). Literatura zmiňuje v souvislosti s formální přísností také možnost domoci se plnění ze směnky skrze zrychlené řízení.

Náležitosti směnky přitom jen stěží můžeme považovat za „přísné“, nemáme-li tedy za „přísnou“ označit každou právní úpravu, která má tu nemístnou ambici stanovit svým adresátům náležitosti cenného papíru. Srovnáme-li navíc náležitosti směnečné s formálními požadavky kladenými např. na dluhopisy či zemědělské skladní listy, můžeme směnku považovat za vysoce flexibilní a benevolentní cenný papír s mimořádnou mírou tolerance k chybám a přehlédnutím svých účastníků. Který jiný cenný papír obstojí jako platný bez uvedení data splatnosti a jména výstavce, se sumou udanou v jedné listině třemi různými numerickými a současně třemi slovními údaji či – za určitých okolností⁴ – dokonce i bez uvedení místa vystavení a splatnosti? Směnka ano.

Rovněž tak povinnost vlastníka směnky vykonat tzv. zachovávací úkony nepřesvědčí jako vhodný základ pro generalizaci pod „směnečnou přísnost“. Je skutečností, že směnečný věřitel má právo na zaplacení vůči

---

³ Baumbach, A., Hefermehl, W., Casper, M. Wechselgesetz, Scheckgesetz. Recht der kartengestützten Zahlungen. 23. Vydání. Mnichov : C. H. Beck, 2008, s. 54.

⁴ U směnky cizí srov. čl. I § 1 a 2 SŠZ.

dlužníkům přímým (jde o akceptanta nebo o výstavce vlastní směnky) a předložení směnky k placení těmto osobám v relativně krátkých lhůtách není jen právem, ale důležitou povinností majitele, jejíž nesplnění spojuje zákon s tvrdými dopady. Pokud směnka nebyla při splatnosti řádně předložena k placení, dochází podle čl. I § 53 SŠZ k zániku závazků všech postihových (nepřímých) dlužníků ze směnky. Obdobné riziko hrozí tam, kde bylo třeba vykonat protest. Ze stejných důvodů můžeme ale za „přísnou“ označit úpravu smluvní pokuty, bankovní záruku či částečné obrácení důkazního břemene v některých sporech z nekalé soutěže.

Dovodit z nepřízně osudu, tj. otravující věřitelské povinnosti⁵ závěr, že směnečná úprava je „přísná“ snad lze – půjde ale toliko o určitou připomínku ceremoniálních povinností, jež věřiteli směnky nakládá zákon. Nelze pak tento pojem použít „normativně“, jako generalizující argument pro nesouvisející oblasti směnečného práva či dokonce jako metodu výkladu.

Totéž platí pro soudní uplatnění směnek. Úpravu v OSŘ, která dlužníkům dvakrát nepřeje (zejména mimořádně krátkou lhůtou k podání námitek a jejich časovou koncentrací), můžeme rovněž označit za „přísnou“, ale takto získaný pojem nebude než výchovnou upomínkou nepříznivého procesního postavení směnečných dlužníků v rámci procesu.

3. Ukázkou toho, jak lze podlehnout svodům stereotypu „formální směnečné přísnosti“ a tedy přílišnému formalismu při interpretaci doložek na směnce, je odpověď na dotaz publikovaný na jednom z právnických webů⁶ (text jsem mimochodem našel zcela náhodou po zadání pojmu „směnečná přísnost“ do vyhledávače).

Dotaz zněl následovně: „Směnečná suma a měna je uvedena v číselné podobě např. "70.000,- Kč" a ve slovním vyjádření téže sumy a měny je uvedeno "sedmdesát tisíc KORUN". Lze tu hovořit o splnění zákonného

---

⁵ Která ostatně není tak fatální, jak by se na první pohled zdálo. Dle čl. I § 46 odst. 2 SŠZ nedodržení předkládacích lhůt musí prokazovat ten, kdo se toho dovolává (tj. zpravidla dlužník). Právě nepříznivé důkazní postavení dlužníka je často klíčem, který věřiteli otevře cestu ke zdánlivě ztracenému postihu. Protestační povinnosti se potom směneční věřitelé mohou preventivně vyhnout – remisorní doložkou „bez protestu“ či jiným synonymem.

⁶ Publikován na <http://obcanske.juristic.cz/164445/>, stav k 20. 10. 2009.

požadavku URČITOSTI směnečné sumy nebo je směnky neplatná pro rozpor v označení měny (Kč x koruna)?“.

V odpovědi se pak tazateli dostalo tohoto stanoviska: „Zákon směnečný a šekový v čl. I § 6 uvádí: Je-li směnečná suma udána jak slovy, tak čísla a neshodují-li se tyto údaje, platí suma vyjádřená slovy.“ Ve Vašem případě se opravdu sumy neshodují, neboť výraz "Koruna" není to samé co "Kč" (jak je známo, existují např. švédské koruny apod.) Jestliže tedy má přednost vyjádření směnečné sumy v psané podobě, musím konstatovat, že směnečná suma je vyjádřena neurčitě, a tudíž je směnka neplatná“.

Tento závěr není obhajitelný. Předně platí, že uvedená směnka neobsahuje žádné kolizní údaje, ani sumy, ani měny. Měna určená pouze druhově, tj. výrazem „korun“, je v jiné části směnky, tj. u numerického údaje, upřesněna tak, že jsou jimi české koruny. Se stejným přístupem bychom museli odmítnout platnost směnky splatné „v Jihomoravském kraji“ a současně „v Hodoníně“. I zde byl použit (v tomto případě skutečně nepřipustný) příliš obecný výraz, tj. Jihomoravský kraj. Splatnost „v Hodoníně“ ale vše napravuje a činí z krajského údaje manýru bez právního významu.

Ustanovení čl. I § 6 zmiňované v odpovědi se na daný případ vůbec nevztahuje, to řeší pouze kolizi slovního a numerického údaje sumy a nikoliv měny. Ovšem i kdyby byla suma na směnce vyjádřena pouze výrazem „koruny“, obstála by listina jako platná směnka (to je ostatně jádro problému, na který se čtenář dotazoval). V čl. I § 41 SŠZ je pamatováno na situaci, kdy je měna určena pouze genericky (např. právě výrazem „koruny“). Je-li směnečná suma udána druhem peněz, který má stejné označení v místě vystavení a místě platebním, avšak různou hodnotu ve státě vystavení a ve státě placení, má se za to, že je tím míněn druh peněz platebního místa.

Citované ustanovení řeší pouze situace, kdy je ve směnce užito měny, která má sice stejné označení, avšak různou hodnotu ve státě vystavení a ve státě placení. Odklízí nejasnosti vyvolané možnou kolizí měn místa vystavení a platebního místa a nepamatuje již na to, jak *obecně* postupovat u směnek s nedostatečně určenou měnou. U směnky vystavené v České republice na „koruny“ a splatné ve Francii – a naopak – nebo dokonce u tuzemské

směnky vystavené na „koruny“, bychom proto při striktním pohledu mohli dospět k závěru, že jde o směnku neplatnou, neboť řešení těchto variant již zákon nezná.

Takový závěr by však byl příliš unáhlený, neboť naleznul-li zákon řešení u kolize měn, tím spíše najdeme konkrétní měnu v případech, kde takové nebezpečí vůbec nehrozí. V uvedeném příkladu jde tedy o platné směnky znějící na koruny české⁷.

4. Zatímco výše uvedený příklad byl spíše výsledkem přehlédnutí příslušného ustanovení SŠZ, následující případ (který již není pouze smyšlený, ale vychází z konkrétního soudního rozhodnutí slovenského Nejvyššího soudu) je přesnou ukázkou situace, kdy se „formální směnečná přísnost“ vymknula z kloubů.

Soud ve sporu posuzoval směnku, která obsahovala v části „*splatno dne*“ určitý údaj splatnosti a vpravo naproti v textu pak další zápis ve znění „*zaplatíme na základě předložení směnky efektivně*“. Směnka zněla na cizí měnu, tj. na měnu, která neobíhá v místě platebním.

Podle názoru soudu je tato směnka neplatná pro neurčitost data splatnosti danou kolizí mezi určením za směnku splatnou v určitý den (směnka má konkrétní datum) a určením listiny za směnku na viděnou (podle soudu slovy „*zaplatíme na základě předložení směnky efektivně*“). Tento názor podle mého rovněž nelze obhájit.

Vycházím z toho, že údaj „*zaplatíme na základě předložení efektivně*“ nelze mít za vyjádření data splatnosti⁸. Svědčí pro to následující argumenty:

Směnka již konkrétní údaj data splatnosti obsahuje, je směnkou fixní s jednoznačně určeným datem splatnosti (den, měsíc, rok). Navazující údaje je pak třeba primárně vnímat v tomto kontextu a nikoliv jako implicitně kontradiktorní.

---

⁷ Cit. Dle Kotásek, J. in Kotásek, Pokorná, Raban. Kurs obchodního práva. Právo cenných papírů. Praha : C.H.Beck, 2009, s. 244.

⁸ Tento závěr platí nejen pro fixní směnky, ale i pro směnky, které by byly vistasměnkami ze zákona (pro absenci výslovného údaje splatnosti). Z údaje „*zaplatíme na základě předložení směnky efektivně*“ nelze totiž splatnost na viděnou dovodit.

Z kontextu věty „zaplatíme na základě předložení směnky efektivně“ je dále patrné, že směřuje k modu placení (v cizí měně) a nemá mít smysl (rozporného) určení data splatnosti. Výraz „na základě předložení“ nelze vnímat takto izolovaně a vytrhávat z kontextu; zde nejen z celkového kontextu směnky, ale dokonce z kontextu jedné souvislé věty, která končí výrazem „efektivně“. Taková interpretace by byla v rozporu s písemným vyjádřením vůle, které je jednoznačné. Byla by také založena na nesprávné a neobhajitelné projekci vůle příslušného tvůrce směnky.

Pojem „zaplatíme na základě předložení“, myšleno i bez dovětku „efektivně“, navíc nelze automaticky vnímat jako synonymum splatnosti vistasměnky. Je sice pravda, že v literatuře i v praxi se u vistasměnek setkáme s podobným termínem – tj. pojmem „při předložení“ – a to jako s jedním z doporučených způsobů, jak vyjádřit splatnost směnky *a vista*⁹.

Jak již ale vyplynulo z úvodu tohoto příspěvku, je prezentace směnky k placení pravidelným předpokladem pro výkon práv z každé směnky (včetně směnky fixní). Z tohoto důvodu bychom samozřejmě považovali za platnou i směnku s údajem splatnosti „při předložení dne 13. 2. 2009“, neboť i zde je zřejmé, že splatnost je dána na určitý den a pouze se nadbytečně zdůrazňuje to, co je automatické – tj. řádná prezentace k placení a tedy naplnění prvního zachovávacího úkonu.

Tím spíše pak můžeme aprobovat posuzovanou směnku – u ní totiž ani k formální kolizi s doporučeným údajem pro určení splatnosti vistasměnky (tj. s údajem „při předložení“) vůbec nedošlo. Citovaný výraz je nutno vykládat v kontextu s výrazem „efektivně“.

Není-li výraz „zaplatíme na základě předložení směnky efektivně“ údajem splatnosti, nabízí se otázka, jaký bude její skutečný význam (a z jakého důvodu tedy tvůrce tuto větu v listině použil). Jak bylo uvedeno v úvodu příspěvku, posuzovaná směnka nezní na měnu, která je zákonným platidlem v místě platebním. To je zcela bez výhrad, neboť SŠZ účastníky

---

⁹ Z novější literatury srov. Kovařík, Z. Zákon směnečný a šekový. 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 1999, s. 107, obdobně Kotásek, J. Směnečné právo. Komentář k čl. I zákona směnečného a šekového. Praha : Prospektrum, 2006.

směnky co do měny nijak neomezuje a bez ohledu na místo vystavení či místo splatnosti lze směnku vystavit na jakoukoliv existující měnu.

Výplata směnek na cizí měnu při včasném plnění je pak předmětem úpravy prvního odstavce čl. I § 41 odst. 1 SŠZ. Předpis zde vychází vstřícně plátcí a dává mu na výběr ze dvou možností: platící dlužník může buď zaplatit ve měně platebního místa, a to podle hodnoty v den splatnosti, nebo může platit v cizí měně, na kterou směnka skutečně zní. To neplatí, pokud směnka obsahuje výstavcovu doložku o efektivním placení v cizí měně¹⁰. Směnka se potom proplácí skutečně ve měně, na jakou zní, a dlužník nemůže splnit svůj závazek zaplacením v tuzemské měně.

Znění doložky o efektivním placení není v zákoně uvedeno ani demonstrativně, v současné praxi je ovšem nejčastější právě prvá uvedená varianta, která laboruje s ustáleným pojmem „efektivně“.

Z toho je zřejmé, jaký byl skutečný smysl a účel výrazu „zaplatíme na základě předložení směnky efektivně“. Uvedená věta se nijak netýká data splatnosti; to již koneckonců na směnce bylo uvedeno v podobě korektního denního údaje. Její význam spočívá v určení měny, ve které se bude směnka proplácet.

5. Oba výše uvedené příklady jsou ukázkou formalistních a stereotypních přístupů k výkladu směnečných doložek. Vychází z představy jakési „formální přísnosti“, dle níž interpretace údajů na směnce má (nebo alespoň může) být striktnější, než je tomu u běžných úkonů. Výsledkem takových rezortních „sekernických“ přístupů jsou potom závěry, které nutně vyděsí každého citlivějšího civilistu, jenž i při výkladu směnečných prohlášení bere v úvahu celkový kontext směnečných prohlášení a očividný smysl jednotlivých prohlášení (jak ostatně tradičně žádá i judikatura¹¹).

Zatím jsem ale ponechával stranou druhou variantu „směnečné přísnosti“, která je v literatuře označována jako „materiální“. V literatuře¹² se jí obvykle rozumí vyloučení námitek směnečných dlužníků (námitek z tzv.

---

¹⁰ Srov. čl. I § 41 odst. 4 SŠZ.

¹¹ Dle Baumbach/Hefermehl/Casper, Wechselgesetz und Scheckgesetz, 23. vydání. C. H. Beck 2008. s. 74.

¹² Ibid., s. 54.

vlastních vztahů¹³ či námitek založených na protimluvním doplnění blankosměnky). Tuto oblast nechávám z prostorových důvodů stranou, obecně lze však zde proti zobecňující „přísnosti“ opět namítat to, co již bylo uvedeno u přísnosti formální. Tato nálepka je tu opět toliko výstrahou, upozorněním na nepříznivé námitkové postavení dlužníka a neměla by sloužit jako sugestivní argument, který odůvodňuje sám sebe.

Podle citované literatury má dále být výrazem materiální směnečné přísnosti skutečnost, že obsah směnečného závazku se výhradně řídí listinou a nelze brát v potaz okolnosti, které leží mimo listinu (*quod non est in cambio non est in mundo*). V zásadě rozhoduje typický a obvyklý smysl směnečného prohlášení, nikoliv záměry a cíle účastníků. Pro výklad je rozhodující směnečná listina jako taková a jiné okolnosti lze zohlednit pouze tehdy, pokud by musely být známy každé třetí osobě¹⁴. Materiální směnečná přísnost je tedy v podstatě částečnou derogací obvyklých interpretačních postupů, derogací, která odráží specifika cenných papírů a s ohledem na jejich imanentní oběh odmítá brát v potaz subjektivní faktory.

Vyloučeny tak mají být např. regionální či etnicky podmíněné jazykové zvláštnosti a důsledně objektivizující interpretaci dokazuje i skutečnost, že soudy v zahraničí výslovně nezohledňují ani dohody stran ohledně vlastního výkladu použitých pojmů¹⁵. Roli také nebude hrát jinak v občanském¹⁶ i obchodním právu¹⁷ značně relevantní následné chování stran.

S tím se v zásadě ztotožňuji. Platí, že směnky jsou imanentně určeny k oběhu a k interpretaci sporných údajů v nich obsažených je třeba přistupovat objektivně z pohledu potenciálních nabyvatelů směnek. Neměli bychom proto v zásadě přihlížet k okolnostem ležícím mimo směnku

---

¹³ Ve smyslu čl. I § 17 SŠZ.

¹⁴ Takto např. německý BGH, Sbirka rozhodnutí BGH v civilních věcech, 1964, s. 11, který připouští „*nur solche Umstände heranzuziehen, die einem am Begebungsvertrag nicht beteiligten drittem mutmasslich bekannt sind oder von ihm ohne Schwierigkeiten erkannt werden können*“ (cit. dle Münch. J. Die Reichweite der Unterschrift im Wechselrecht. Berlín : Duncker und Humblot, 1993, s. 101).

¹⁵ Srov. Entscheidungen des Reichsgerichts in den Zivilsachen, ročník 1919, s. 93.

¹⁶ A to i bez výslovné úpravy v občanském zákoníku, srov. Švestka in Švestka/Spáčil/Škárová/Hulmák a kol. Občanský zákoník. Komentář. 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 2009, s. 325.

¹⁷ Srov. § 266 odst. 3 ObchZ.

samotnou. Důvody jsou jasné: nový nabyvatel se orientuje podle listiny a okolnosti mimo ni mu mohou třeba i záměrně zůstat utajeny.

Představme si např. situaci nového věřitele neakceptované směnky cizí, který získal směnku od remitenta rubopisem (půjde o indosament s běžnými garančními účinky). Směnka má splatnost vyjádřenu toliko numericky: údajem „11. 12. 2009“¹⁸. Slovní vyjádření splatnosti chybí (z hlediska platnosti směnky není ostatně potřeba, nicméně jak uvidíme dále, formuláře mají dobrý důvod, proč tento údaj vyžadují primárně nebo duplicitně i ve slovním vyjádření).

Věřitel směnku v prosinci včas prezentuje a protestuje. Poté podá žalobu na dlužníky ze směnky, tj. na výstavce cizí směnky a indosanta. Ti na svou obranu v námitkách uvedou, že směnka byla ve skutečnosti splatná dne 12. listopadu a nikoliv 11. prosince. Protest byl proto podle nich učiněn pozdě a došlo k zániku všech práv ze směnky dle čl. I § 53 SŠZ. Ve sporu bude prokázáno, že účastníci skutečně důsledně používají způsob uvedení data ve formátu „měsíc/den/rok“ a i datum na směnce mělo být uvedeno v tomto pořadí. Bude to také patrné z jejich zavedené vzájemné praxe i např. výkladových pravidel ve smlouvě, která upravila použití směnky. Třebaže bude bezpochyby prokázáno, že datem splatnosti opravdu měl být 11. prosinec, neměla by ale tato okolnost hrát jakoukoliv roli vzhledem k novému nabyvateli směnky¹⁹, který tedy směnku protestoval včas a disponuje postižními právy.

Je ovšem otázkou, zda se tato důsledně objektivní interpretace směnečných doložek, jež snad již snese nálepku „materiální směnečná přísnost“²⁰, prosazuje již ve vztahu mezi původními účastníky. Pokud je – jak zatím vyplynulo výše – jejím jediným důvodem ochrana potenciálních nabyvatelů, nabízí se kacířská myšlenka, že ve vztazích mezi původními

---

¹⁸ Vnímavější čtenář již možná slyší imaginární svist argumentační sekery zastánce „formální směnečné přísnosti“, který by zde mohl zaujmout názor, že směnka není platná, neboť není jasné, zda účastníci použili u nás obvyklý formát data „den/měsíc/rok“ či „měsíc/den/rok“. Takový závěr považují (u směnek vystavených českými účastníky v ČR a v češtině) za absurdní, není však v praxi ojedinělý.

¹⁹ Pro účely této demonstrace nebudu příklad komplikovat tím, že by se jednalo o směnku psanou anglicky.

²⁰ Ale jistě i jakoukoliv podobnou poetickou nálepku.

účastníky (tj. za situace, kdy směnka není převedena, realizuje v podstatě jako součást kauzálních vztahů a nestává se předmětem obchodu) to již za všech okolností platit nemusí. Cesta k subjektivizujícím interpretacím se tak v těchto případech zdá otevřená.

K výkladu směnečných doložek aneb opravdu musí přísnost bejt?

Josef Kotásek

Aberglaube ist die Poesie des Lebens.

*J. W. Goethe,
Maximen und Reflexionen*

1. Jen málo z hesel směnečného práva se mezi právníky těší takové oblíbě jako tzv. směnečná přísnost (*rigor cambialis*). Ve svém příspěvku se pokusím dokázat, že směnečná přísnost je - především v podobě tzv. „formální směnečné přísnosti“¹ - matoucím stereotypem, který nemá při aplikaci předpisů směnečného práva místo a jeho argumentační hodnota zhruba odpovídá Švejkovu zvolání, které jsem vybral do titulku.

2. Směnečná přísnost se v praxi nejčastěji traduje ústně. Tento směnečný archetyp zmiňují také všechny standardní učebnice směnečného práva či komentáře ke směnečným předpisům, a to zpravidla v úvodních historických či obecných pasážích (naštěstí méně už při vlastní argumentaci). V soudních rozhodnutích pak na ni výslovně nenarazíme, nicméně za řadou rozhodnutí vidíme úvahu o nutnosti formálnější interpretace projevů na směnkách s menším (či dokonce žádným) respektem ke skutečně projevené vůli účastníků.

Historicky přitom panuje ohledně směnečné přísnosti a geneze tohoto termínu jasno. Jednoduché vysvětlení se podává z nástinu směnečného práva z roku 1857², jehož autorem je W. J. Brožovský: „*Die gesetzliche*

---

¹ K tomu podrobněji v bodě 2 tohoto příspěvku.

² Brožowsky, W.J. *Die Lehre von den Wechseln und dem Wechselgeschäfte*. 2. vydání. Wien : Seidel, 1857, s. 6.

Bestimmung gegen einen Wechselverpflichteten im Falle der Nichterfüllung seiner Verbindlichkeit die persönliche Haft verhängen zu können, nennt man Wechselstrenge...“. Právě okamžitá osobní vazba směnečného dlužníka, jenž nezaplatil směnku ve stanovené lhůtě, tedy dala vzniknout označení „směnečná přísnost“.

Později však směnečná přísnost v literatuře hypertrofuje a získává další rozměry. Současná směnečná nauka zmiňuje zpravidla dva její druhy: formální a materiální³, přičemž příčinou mnoha zmatení je – jak uvidíme i níže – jejich zaměňování.

V tomto a navazujícím bodě se budu věnovat přísnosti formální. K ní se počítají především požadavky na obsah směnky, které je třeba respektovat při vyhotovení listiny a na kterých spočívá jistota směnečného provozu. Dále pak podle některých autorů jsou výrazem formální směnečné přísnosti striktní lhůty a předepsané zachovávací úkony (prezentace k placení, protest). Literatura zmiňuje v souvislosti s formální přísností také možnost domoci se plnění ze směnky skrze zrychlené řízení.

Náležitosti směnky přitom jen stěží můžeme považovat za „přísné“, nemáme-li tedy za „přísnou“ označit každou právní úpravu, která má tu nemístnou ambici stanovit svým adresátům náležitosti cenného papíru. Srovnáme-li navíc náležitosti směnečné s formálními požadavky kladenými např. na dluhopisy či zemědělské skladní listy, můžeme směnku považovat za vysoce flexibilní a benevolentní cenný papír s mimořádnou mírou tolerance k chybám a přehlédnutím svých účastníků. Který jiný cenný papír obstojí jako platný bez uvedení data splatnosti a jména výstavce, se sumou udanou v jedné listině třemi různými numerickými a současně třemi slovními údaji či – za určitých okolností⁴ – dokonce i bez uvedení místa vystavení a splatnosti? Směnka ano.

Rovněž tak povinnost vlastníka směnky vykonat tzv. zachovávací úkony nepřesvědčí jako vhodný základ pro generalizaci pod „směnečnou přísnost“. Je skutečností, že směnečný věřitel má právo na zaplacení vůči

---

³ Baumbach, A., Hefermehl, W., Casper, M. Wechselgesetz, Scheckgesetz. Recht der kartengestützten Zahlungen. 23. Vydání. Mnichov : C. H. Beck, 2008, s. 54.

⁴ U směnky cizí srov. čl. I § 1 a 2 SŠZ.

dlužníkům přímým (jde o akceptanta nebo o výstavce vlastní směnky) a předložení směnky k placení těmto osobám v relativně krátkých lhůtách není jen právem, ale důležitou povinností majitele, jejíž nesplnění spojuje zákon s tvrdými dopady. Pokud směnka nebyla při splatnosti řádně předložena k placení, dochází podle čl. I § 53 SŠZ k zániku závazků všech postihových (nepřímých) dlužníků ze směnky. Obdobné riziko hrozí tam, kde bylo třeba vykonat protest. Ze stejných důvodů můžeme ale za „přísnou“ označit úpravu smluvní pokuty, bankovní záruku či částečné obrácení důkazního břemene v některých sporech z nekalé soutěže.

Dovodit z nepřízně osudu, tj. otravující věřitelské povinnosti⁵ závěr, že směnečná úprava je „přísná“ snad lze – půjde ale toliko o určitou připomínku ceremoniálních povinností, jež věřiteli směnky nakládá zákon. Nelze pak tento pojem použít „normativně“, jako generalizující argument pro nesouvisející oblasti směnečného práva či dokonce jako metodu výkladu.

Totéž platí pro soudní uplatnění směnek. Úpravu v OSŘ, která dlužníkům dvakrát nepřeje (zejména mimořádně krátkou lhůtou k podání námitek a jejich časovou koncentrací), můžeme rovněž označit za „přísnou“, ale takto získaný pojem nebude než výchovnou upomínkou nepříznivého procesního postavení směnečných dlužníků v rámci procesu.

3. Ukázkou toho, jak lze podlehnout svodům stereotypu „formální směnečné přísnosti“ a tedy přílišnému formalismu při interpretaci doložek na směnce, je odpověď na dotaz publikovaný na jednom z právnických webů⁶ (text jsem mimochodem našel zcela náhodou po zadání pojmu „směnečná přísnost“ do vyhledávače).

Dotaz zněl následovně: „Směnečná suma a měna je uvedena v číselné podobě např. "70.000,- Kč" a ve slovním vyjádření téže sumy a měny je uvedeno "sedmdesát tisíc KORUN". Lze tu hovořit o splnění zákonného

---

⁵ Která ostatně není tak fatální, jak by se na první pohled zdálo. Dle čl. I § 46 odst. 2 SŠZ nedodržení předkládacích lhůt musí prokazovat ten, kdo se toho dovolává (tj. zpravidla dlužník). Právě nepříznivé důkazní postavení dlužníka je často klíčem, který věřiteli otevře cestu ke zdánlivě ztracenému postihu. Protestační povinnosti se potom směneční věřitelé mohou preventivně vyhnout – remisorní doložkou „bez protestu“ či jiným synonymem.

⁶ Publikován na <http://obcanske.juristic.cz/164445/>, stav k 20. 10. 2009.

požadavku URČITOSTI směnečné sumy nebo je směnky neplatná pro rozpor v označení měny (Kč x koruna)?“.

V odpovědi se pak tazateli dostalo tohoto stanoviska: „Zákon směnečný a šekový v čl. I § 6 uvádí: Je-li směnečná suma udána jak slovy, tak čísla a neshodují-li se tyto údaje, platí suma vyjádřená slovy.“ Ve Vašem případě se opravdu sumy neshodují, neboť výraz "Koruna" není to samé co "Kč" (jak je známo, existují např. švédské koruny apod.) Jestliže tedy má přednost vyjádření směnečné sumy v psané podobě, musím konstatovat, že směnečná suma je vyjádřena neurčitě, a tudíž je směnka neplatná“.

Tento závěr není obhajitelný. Předně platí, že uvedená směnka neobsahuje žádné kolizní údaje, ani sumy, ani měny. Měna určená pouze druhově, tj. výrazem „korun“, je v jiné části směnky, tj. u numerického údaje, upřesněna tak, že jsou jimi české koruny. Se stejným přístupem bychom museli odmítnout platnost směnky splatné „v Jihomoravském kraji“ a současně „v Hodoníně“. I zde byl použit (v tomto případě skutečně nepřijatelný) příliš obecný výraz, tj. Jihomoravský kraj. Splatnost „v Hodoníně“ ale vše napravuje a činí z krajského údaje manýru bez právního významu.

Ustanovení čl. I § 6 zmiňované v odpovědi se na daný případ vůbec nevztahuje, to řeší pouze kolizi slovního a numerického údaje sumy a nikoliv měny. Ovšem i kdyby byla suma na směnce vyjádřena pouze výrazem „koruny“, obstála by listina jako platná směnka (to je ostatně jádro problému, na který se čtenář dotazoval). V čl. I § 41 SŠZ je pamatováno na situaci, kdy je měna určena pouze genericky (např. právě výrazem „koruny“). Je-li směnečná suma udána druhem peněz, který má stejné označení v místě vystavení a místě platebním, avšak různou hodnotu ve státě vystavení a ve státě placení, má se za to, že je tím míněn druh peněz platebního místa.

Citované ustanovení řeší pouze situace, kdy je ve směnce užito měny, která má sice stejné označení, avšak různou hodnotu ve státě vystavení a ve státě placení. Odklízí nejasnosti vyvolané možnou kolizí měn místa vystavení a platebního místa a nepamatuje již na to, jak *obecně* postupovat u směnek s nedostatečně určenou měnou. U směnky vystavené v České republice na „koruny“ a splatné ve Francii – a naopak – nebo dokonce u tuzemské

směnky vystavené na „koruny“, bychom proto při striktním pohledu mohli dospět k závěru, že jde o směnku neplatnou, neboť řešení těchto variant již zákon nezná.

Takový závěr by však byl příliš unáhlený, neboť naleznul-li zákon řešení u kolize měn, tím spíše najdeme konkrétní měnu v případech, kde takové nebezpečí vůbec nehrozí. V uvedeném příkladu jde tedy o platné směnky znějící na koruny české⁷.

4. Zatímco výše uvedený příklad byl spíše výsledkem přehlédnutí příslušného ustanovení SŠZ, následující případ (který již není pouze smyšlený, ale vychází z konkrétního soudního rozhodnutí slovenského Nejvyššího soudu) je přesnou ukázkou situace, kdy se „formální směnečná přísnost“ vymknula z kloubů.

Soud ve sporu posuzoval směnku, která obsahovala v části „*splatno dne*“ určitý údaj splatnosti a vpravo naproti v textu pak další zápis ve znění „*zaplatíme na základě předložení směnky efektivně*“. Směnka zněla na cizí měnu, tj. na měnu, která neobíhá v místě platebním.

Podle názoru soudu je tato směnka neplatná pro neurčitost data splatnosti danou kolizí mezi určením za směnku splatnou v určitý den (směnka má konkrétní datum) a určením listiny za směnku na viděnou (podle soudu slovy „*zaplatíme na základě předložení směnky efektivně*“). Tento názor podle mého rovněž nelze obhájit.

Vycházím z toho, že údaj „*zaplatíme na základě předložení efektivně*“ nelze mít za vyjádření data splatnosti⁸. Svědčí pro to následující argumenty:

Směnka již konkrétní údaj data splatnosti obsahuje, je směnkou fixní s jednoznačně určeným datem splatnosti (den, měsíc, rok). Navazující údaje je pak třeba primárně vnímat v tomto kontextu a nikoliv jako implicitně kontradiktorní.

---

⁷ Cit. Dle Kotásek, J. in Kotásek, Pokorná, Raban. Kurs obchodního práva. Právo cenných papírů. Praha : C.H.Beck, 2009, s. 244.

⁸ Tento závěr platí nejen pro fixní směnky, ale i pro směnky, které by byly vistasměnkami ze zákona (pro absenci výslovného údaje splatnosti). Z údaje „*zaplatíme na základě předložení směnky efektivně*“ nelze totiž splatnost na viděnou dovodit.

Z kontextu věty „zaplatíme na základě předložení směnky efektivně“ je dále patrné, že směřuje k modu placení (v cizí měně) a nemá mít smysl (rozporného) určení data splatnosti. Výraz „na základě předložení“ nelze vnímat takto izolovaně a vytrhávat z kontextu; zde nejen z celkového kontextu směnky, ale dokonce z kontextu jedné souvislé věty, která končí výrazem „efektivně“. Taková interpretace by byla v rozporu s písemným vyjádřením vůle, které je jednoznačné. Byla by také založena na nesprávné a neobhajitelné projekci vůle příslušného tvůrce směnky.

Pojem „zaplatíme na základě předložení“, myšleno i bez dovětku „efektivně“, navíc nelze automaticky vnímat jako synonymum splatnosti vistasměnky. Je sice pravda, že v literatuře i v praxi se u vistasměnek setkáme s podobným termínem – tj. pojmem „při předložení“ – a to jako s jedním z doporučených způsobů, jak vyjádřit splatnost směnky *a vista*⁹.

Jak již ale vyplynulo z úvodu tohoto příspěvku, je prezentace směnky k placení pravidelným předpokladem pro výkon práv z každé směnky (včetně směnky fixní). Z tohoto důvodu bychom samozřejmě považovali za platnou i směnku s údajem splatnosti „při předložení dne 13. 2. 2009“, neboť i zde je zřejmé, že splatnost je dána na určitý den a pouze se nadbytečně zdůrazňuje to, co je automatické – tj. řádná prezentace k placení a tedy naplnění prvního zachovávacího úkonu.

Tím spíše pak můžeme aprobovat posuzovanou směnku – u ní totiž ani k formální kolizi s doporučeným údajem pro určení splatnosti vistasměnky (tj. s údajem „při předložení“) vůbec nedošlo. Citovaný výraz je nutno vykládat v kontextu s výrazem „efektivně“.

Není-li výraz „zaplatíme na základě předložení směnky efektivně“ údajem splatnosti, nabízí se otázka, jaký bude její skutečný význam (a z jakého důvodu tedy tvůrce tuto větu v listině použil). Jak bylo uvedeno v úvodu příspěvku, posuzovaná směnka nezní na měnu, která je zákonným platidlem v místě platebním. To je zcela bez výhrad, neboť SŠZ účastníky

---

⁹ Z novější literatury srov. Kovařík, Z. Zákon směnečný a šekový. 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 1999, s. 107, obdobně Kotásek, J. Směnečné právo. Komentář k čl. I zákona směnečného a šekového. Praha : Prospektrum, 2006.

směnky co do měny nijak neomezuje a bez ohledu na místo vystavení či místo splatnosti lze směnku vystavit na jakoukoliv existující měnu.

Výplata směnek na cizí měnu při včasné plnění je pak předmětem úpravy prvního odstavce čl. I § 41 odst. 1 SŠZ. Předpis zde vychází vstřícně plátcí a dává mu na výběr ze dvou možností: platící dlužník může buď zaplatit ve měně platebního místa, a to podle hodnoty v den splatnosti, nebo může platit v cizí měně, na kterou směnka skutečně zní. To neplatí, pokud směnka obsahuje výstavcovu doložku o efektivním placení v cizí měně¹⁰. Směnka se potom proplácí skutečně ve měně, na jakou zní, a dlužník nemůže splnit svůj závazek zaplacením v tuzemské měně.

Znění doložky o efektivním placení není v zákoně uvedeno ani demonstrativně, v současné praxi je ovšem nejčastější právě prvá uvedená varianta, která laboruje s ustáleným pojmem „efektivně“.

Z toho je zřejmé, jaký byl skutečný smysl a účel výrazu „zaplatíme na základě předložení směnky efektivně“. Uvedená věta se nijak netýká data splatnosti; to již koneckonců na směnce bylo uvedeno v podobě korektního denního údaje. Její význam spočívá v určení měny, ve které se bude směnka proplácet.

5. Oba výše uvedené příklady jsou ukázkou formalistních a stereotypních přístupů k výkladu směnečných doložek. Vychází z představy jakési „formální přísnosti“, dle níž interpretace údajů na směnce má (nebo alespoň může) být striktnější, než je tomu u běžných úkonů. Výsledkem takových rezortních „sekernických“ přístupů jsou potom závěry, které nutně vyděsí každého citlivějšího civilistu, jenž i při výkladu směnečných prohlášení bere v úvahu celkový kontext směnečných prohlášení a očividný smysl jednotlivých prohlášení (jak ostatně tradičně žádá i judikatura¹¹).

Zatím jsem ale ponechával stranou druhou variantu „směnečné přísnosti“, která je v literatuře označována jako „materiální“. V literatuře¹² se jí obvykle rozumí vyloučení námitek směnečných dlužníků (námitek z tzv.

---

¹⁰ Srov. čl. I § 41 odst. 4 SŠZ.

¹¹ Dle Baumbach/Hefermehl/Casper, Wechselgesetz und Scheckgesetz, 23. vydání. C. H. Beck 2008. s. 74.

¹² Ibid., s. 54.

vlastních vztahů¹³ či námitek založených na protimluvním doplnění blankosměnky). Tuto oblast nechávám z prostorových důvodů stranou, obecně lze však zde proti zobecňující „přísnosti“ opět namítat to, co již bylo uvedeno u přísnosti formální. Tato nálepka je tu opět toliko výstrahou, upozorněním na nepříznivé námitkové postavení dlužníka a neměla by sloužit jako sugestivní argument, který odůvodňuje sám sebe.

Podle citované literatury má dále být výrazem materiální směnečné přísnosti skutečnost, že obsah směnečného závazku se výhradně řídí listinou a nelze brát v potaz okolnosti, které leží mimo listinu (*quod non est in cambio non est in mundo*). V zásadě rozhoduje typický a obvyklý smysl směnečného prohlášení, nikoliv záměry a cíle účastníků. Pro výklad je rozhodující směnečná listina jako taková a jiné okolnosti lze zohlednit pouze tehdy, pokud by musely být známy každé třetí osobě¹⁴. Materiální směnečná přísnost je tedy v podstatě částečnou derogací obvyklých interpretačních postupů, derogací, která odráží specifika cenných papírů a s ohledem na jejich imanentní oběh odmítá brát v potaz subjektivní faktory.

Vyloučeny tak mají být např. regionální či etnicky podmíněné jazykové zvláštnosti a důsledně objektivizující interpretaci dokazuje i skutečnost, že soudy v zahraničí výslovně nezohledňují ani dohody stran ohledně vlastního výkladu použitých pojmů¹⁵. Roli také nebude hrát jinak v občanském¹⁶ i obchodním právu¹⁷ značně relevantní následné chování stran.

S tím se v zásadě ztotožňuji. Platí, že směnky jsou imanentně určeny k oběhu a k interpretaci sporných údajů v nich obsažených je třeba přistupovat objektivně z pohledu potenciálních nabyvatelů směnek. Neměli bychom proto v zásadě přihlížet k okolnostem ležícím mimo směnku

---

¹³ Ve smyslu čl. I § 17 SŠZ.

¹⁴ Takto např. německý BGH, Sbirka rozhodnutí BGH v civilních věcech, 1964, s. 11, který připouští „*nur solche Umstände heranzuziehen, die einem am Begebungsvertrag nicht beteiligten drittem mutmasslich bekannt sind oder von ihm ohne Schwierigkeiten erkannt werden können*“ (cit. dle Münch. J. Die Reichweite der Unterschrift im Wechselrecht. Berlín : Duncker und Humblot, 1993, s. 101).

¹⁵ Srov. Entscheidungen des Reichsgerichts in den Zivilsachen, ročník 1919, s. 93.

¹⁶ A to i bez výslovné úpravy v občanském zákoníku, srov. Švestka in Švestka/Spáčil/Škárová/Hulmák a kol. Občanský zákoník. Komentář. 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 2009, s. 325.

¹⁷ Srov. § 266 odst. 3 ObchZ.

samotnou. Důvody jsou jasné: nový nabyvatel se orientuje podle listiny a okolnosti mimo ni mu mohou třeba i záměrně zůstat utajeny.

Představme si např. situaci nového věřitele neakceptované směnky cizí, který získal směnku od remitenta rubopisem (půjde o indosament s běžnými garančními účinky). Směnka má splatnost vyjádřenu toliko numericky: údajem „11. 12. 2009“¹⁸. Slovní vyjádření splatnosti chybí (z hlediska platnosti směnky není ostatně potřeba, nicméně jak uvidíme dále, formuláře mají dobrý důvod, proč tento údaj vyžadují primárně nebo duplicitně i ve slovním vyjádření).

Věřitel směnku v prosinci včas prezentuje a protestuje. Poté podá žalobu na dlužníky ze směnky, tj. na výstavce cizí směnky a indosanta. Ti na svou obranu v námitkách uvedou, že směnka byla ve skutečnosti splatná dne 12. listopadu a nikoliv 11. prosince. Protest byl proto podle nich učiněn pozdě a došlo k zániku všech práv ze směnky dle čl. I § 53 SŠZ. Ve sporu bude prokázáno, že účastníci skutečně důsledně používají způsob uvedení data ve formátu „měsíc/den/rok“ a i datum na směnce mělo být uvedeno v tomto pořadí. Bude to také patrné z jejich zavedené vzájemné praxe i např. výkladových pravidel ve smlouvě, která upravila použití směnky. Třebaže bude bezpochyby prokázáno, že datem splatnosti opravdu měl být 11. prosinec, neměla by ale tato okolnost hrát jakoukoliv roli vzhledem k novému nabyvateli směnky¹⁹, který tedy směnku protestoval včas a disponuje postižními právy.

Je ovšem otázkou, zda se tato důsledně objektivní interpretace směnečných doložek, jež snad již snese nálepkou „materiální směnečná přísnost“²⁰, prosazuje již ve vztahu mezi původními účastníky. Pokud je – jak zatím vplynulo výše – jejím jediným důvodem ochrana potenciálních nabyvatelů, nabízí se kacířská myšlenka, že ve vztazích mezi původními

---

¹⁸ Vnímavější čtenář již možná slyší imaginární svist argumentační sekery zastánce „formální směnečné přísnosti“, který by zde mohl zaujmout názor, že směnka není platná, neboť není jasné, zda účastníci použili u nás obvyklý formát data „den/měsíc/rok“ či „měsíc/den/rok“. Takový závěr považují (u směnek vystavených českými účastníky v ČR a v češtině) za absurdní, není však v praxi ojedinělý.

¹⁹ Pro účely této demonstrace nebudu příklad komplikovat tím, že by se jednalo o směnku psanou anglicky.

²⁰ Ale jistě i jakoukoliv podobnou poetickou nálepkou.

účastníky (tj. za situace, kdy směnka není převedena, realizuje v podstatě jako součást kauzálních vztahů a nestává se předmětem obchodu) to již za všech okolností platit nemusí. Cesta k subjektivizujícím interpretacím se tak v těchto případech zdá otevřená.

K výkladu směnečných doložek aneb opravdu musí přísnost bejt?

Josef Kotásek

Aberglaube ist die Poesie des Lebens.

*J. W. Goethe,
Maximen und Reflexionen*

1. Jen málo z hesel směnečného práva se mezi právníky těší takové oblíbě jako tzv. směnečná přísnost (*rigor cambialis*). Ve svém příspěvku se pokusím dokázat, že směnečná přísnost je - především v podobě tzv. „formální směnečné přísnosti“¹ - matoucím stereotypem, který nemá při aplikaci předpisů směnečného práva místo a jeho argumentační hodnota zhruba odpovídá Švejkovu zvolání, které jsem vybral do titulku.

2. Směnečná přísnost se v praxi nejčastěji traduje ústně. Tento směnečný archetyp zmiňují také všechny standardní učebnice směnečného práva či komentáře ke směnečným předpisům, a to zpravidla v úvodních historických či obecných pasážích (naštěstí méně už při vlastní argumentaci). V soudních rozhodnutích pak na ni výslovně nenarazíme, nicméně za řadou rozhodnutí vidíme úvahu o nutnosti formálnější interpretace projevů na směnkách s menším (či dokonce žádným) respektem ke skutečně projevené vůli účastníků.

Historicky přitom panuje ohledně směnečné přísnosti a geneze tohoto termínu jasno. Jednoduché vysvětlení se podává z nástinu směnečného práva z roku 1857², jehož autorem je W. J. Brožovský: „*Die gesetzliche*

---

¹ K tomu podrobněji v bodě 2 tohoto příspěvku.

² Brožowsky, W.J. *Die Lehre von den Wechseln und dem Wechselgeschäfte*. 2. vydání. Wien : Seidel, 1857, s. 6.

Bestimmung gegen einen Wechselverpflichteten im Falle der Nichterfüllung seiner Verbindlichkeit die persönliche Haft verhängen zu können, nennt man Wechselstrenge...". Právě okamžitá osobní vazba směnečného dlužníka, jenž nezaplatil směnku ve stanovené lhůtě, tedy dala vzniknout označení „směnečná přísnost“.

Později však směnečná přísnost v literatuře hypertrofuje a získává další rozměry. Současná směnečná nauka zmiňuje zpravidla dva její druhy: formální a materiální³, přičemž příčinou mnoha zmatení je – jak uvidíme i níže - jejich zaměňování.

V tomto a navazujícím bodě se budu věnovat přísnosti formální. K ní se počítají především požadavky na obsah směnky, které je třeba respektovat při vyhotovení listiny a na kterých spočívá jistota směnečného provozu. Dále pak podle některých autorů jsou výrazem formální směnečné přísnosti striktní lhůty a předepsané zachovávací úkony (prezentace k placení, protest). Literatura zmiňuje v souvislosti s formální přísností také možnost domoci se plnění ze směnky skrze zrychlené řízení.

Náležitosti směnky přitom jen stěží můžeme považovat za „přísné“, nemáme-li tedy za „přísnou“ označit každou právní úpravu, která má tu nemístnou ambici stanovit svým adresátům náležitosti cenného papíru. Srovnáme-li navíc náležitosti směnečné s formálními požadavky kladenými např. na dluhopisy či zemědělské skladní listy, můžeme směnku považovat za vysoce flexibilní a benevolentní cenný papír s mimořádnou mírou tolerance k chybám a přehlédnutím svých účastníků. Který jiný cenný papír obstojí jako platný bez uvedení data splatnosti a jména výstavce, se sumou udanou v jedné listině třemi různými numerickými a současně třemi slovními údaji či – za určitých okolností⁴ – dokonce i bez uvedení místa vystavení a splatnosti? Směnka ano.

Rovněž tak povinnost vlastníka směnky vykonat tzv. zachovávací úkony nepřesvědčí jako vhodný základ pro generalizaci pod „směnečnou přísnost“. Je skutečností, že směnečný věřitel má právo na zaplacení vůči

---

³ Baumbach, A., Hefermehl, W., Casper, M. Wechselgesetz, Scheckgesetz. Recht der kartengestützten Zahlungen. 23. Vydání. Mnichov : C. H. Beck, 2008, s. 54.

⁴ U směnky cizí srov. čl. I § 1 a 2 SŠZ.

dlužníkům přímým (jde o akceptanta nebo o výstavce vlastní směnky) a předložení směnky k placení těmto osobám v relativně krátkých lhůtách není jen právem, ale důležitou povinností majitele, jejíž nesplnění spojuje zákon s tvrdými dopady. Pokud směnka nebyla při splatnosti řádně předložena k placení, dochází podle čl. I § 53 SŠZ k zániku závazků všech postihových (nepřímých) dlužníků ze směnky. Obdobné riziko hrozí tam, kde bylo třeba vykonat protest. Ze stejných důvodů můžeme ale za „přísnou“ označit úpravu smluvní pokuty, bankovní záruku či částečné obrácení důkazního břemene v některých sporech z nekalé soutěže.

Dovodit z nepřízně osudu, tj. otravující věřitelské povinnosti⁵ závěr, že směnečná úprava je „přísná“ snad lze – půjde ale toliko o určitou připomínku ceremoniálních povinností, jež věřiteli směnky nakládá zákon. Nelze pak tento pojem použít „normativně“, jako generalizující argument pro nesouvisející oblasti směnečného práva či dokonce jako metodu výkladu.

Totéž platí pro soudní uplatnění směnek. Úpravu v OSŘ, která dlužníkům dvakrát nepřeje (zejména mimořádně krátkou lhůtou k podání námitek a jejich časovou koncentrací), můžeme rovněž označit za „přísnou“, ale takto získaný pojem nebude než výchovnou upomínkou nepříznivého procesního postavení směnečných dlužníků v rámci procesu.

3. Ukázkou toho, jak lze podlehnout svodům stereotypu „formální směnečné přísnosti“ a tedy přílišnému formalismu při interpretaci doložek na směnce, je odpověď na dotaz publikovaný na jednom z právnických webů⁶ (text jsem mimochodem našel zcela náhodou po zadání pojmu „směnečná přísnost“ do vyhledávače).

Dotaz zněl následovně: „Směnečná suma a měna je uvedena v číselné podobě např. "70.000,- Kč" a ve slovním vyjádření téže sumy a měny je uvedeno "sedmdesát tisíc KORUN". Lze tu hovořit o splnění zákonného

---

⁵ Která ostatně není tak fatální, jak by se na první pohled zdálo. Dle čl. I § 46 odst. 2 SŠZ nedodržení předkládacích lhůt musí prokazovat ten, kdo se toho dovolává (tj. zpravidla dlužník). Právě nepříznivé důkazní postavení dlužníka je často klíčem, který věřiteli otevře cestu ke zdánlivě ztracenému postihu. Protestační povinnosti se potom směneční věřitelé mohou preventivně vyhnout – remisorní doložkou „bez protestu“ či jiným synonymem.

⁶ Publikován na <http://obcanske.juristic.cz/164445/>, stav k 20. 10. 2009.

požadavku URČITOSTI směnečné sumy nebo je směnky neplatná pro rozpor v označení měny (Kč x koruna)?“.

V odpovědi se pak tazateli dostalo tohoto stanoviska: „Zákon směnečný a šekový v čl. I § 6 uvádí: Je-li směnečná suma udána jak slovy, tak čísla a neshodují-li se tyto údaje, platí suma vyjádřená slovy.“ Ve Vašem případě se opravdu sumy neshodují, neboť výraz "Koruna" není to samé co "Kč" (jak je známo, existují např. švédské koruny apod.) Jestliže tedy má přednost vyjádření směnečné sumy v psané podobě, musím konstatovat, že směnečná suma je vyjádřena neurčitě, a tudíž je směnka neplatná“.

Tento závěr není obhajitelný. Předně platí, že uvedená směnka neobsahuje žádné kolizní údaje, ani sumy, ani měny. Měna určená pouze druhově, tj. výrazem „korun“, je v jiné části směnky, tj. u numerického údaje, upřesněna tak, že jsou jimi české koruny. Se stejným přístupem bychom museli odmítnout platnost směnky splatné „v Jihomoravském kraji“ a současně „v Hodoníně“. I zde byl použit (v tomto případě skutečně nepřijatelný) příliš obecný výraz, tj. Jihomoravský kraj. Splatnost „v Hodoníně“ ale vše napravuje a činí z krajského údaje manýru bez právního významu.

Ustanovení čl. I § 6 zmiňované v odpovědi se na daný případ vůbec nevztahuje, to řeší pouze kolizi slovního a numerického údaje sumy a nikoliv měny. Ovšem i kdyby byla suma na směnce vyjádřena pouze výrazem „koruny“, obstála by listina jako platná směnka (to je ostatně jádro problému, na který se čtenář dotazoval). V čl. I § 41 SŠZ je pamatováno na situaci, kdy je měna určena pouze genericky (např. právě výrazem „koruny“). Je-li směnečná suma udána druhem peněz, který má stejné označení v místě vystavení a místě platebním, avšak různou hodnotu ve státě vystavení a ve státě placení, má se za to, že je tím míněn druh peněz platebního místa.

Citované ustanovení řeší pouze situace, kdy je ve směnce užito měny, která má sice stejné označení, avšak různou hodnotu ve státě vystavení a ve státě placení. Odklízí nejasnosti vyvolané možnou kolizí měn místa vystavení a platebního místa a nepamatuje již na to, jak *obecně* postupovat u směnek s nedostatečně určenou měnou. U směnky vystavené v České republice na „koruny“ a splatné ve Francii – a naopak – nebo dokonce u tuzemské

směnky vystavené na „koruny“, bychom proto při striktním pohledu mohli dospět k závěru, že jde o směnku neplatnou, neboť řešení těchto variant již zákon nezná.

Takový závěr by však byl příliš unáhlený, neboť naleznul-li zákon řešení u kolize měn, tím spíše najdeme konkrétní měnu v případech, kde takové nebezpečí vůbec nehrozí. V uvedeném příkladu jde tedy o platné směnky znějící na koruny české⁷.

4. Zatímco výše uvedený příklad byl spíše výsledkem přehlédnutí příslušného ustanovení SŠZ, následující případ (který již není pouze smyšlený, ale vychází z konkrétního soudního rozhodnutí slovenského Nejvyššího soudu) je přesnou ukázkou situace, kdy se „formální směnečná přísnost“ vymknula z kloubů.

Soud ve sporu posuzoval směnku, která obsahovala v části „*splatno dne*“ určitý údaj splatnosti a vpravo naproti v textu pak další zápis ve znění „*zaplatíme na základě předložení směnky efektivně*“. Směnka zněla na cizí měnu, tj. na měnu, která neobíhá v místě platebním.

Podle názoru soudu je tato směnka neplatná pro neurčitost data splatnosti danou kolizí mezi určením za směnku splatnou v určitý den (směnka má konkrétní datum) a určením listiny za směnku na viděnou (podle soudu slovy „*zaplatíme na základě předložení směnky efektivně*“). Tento názor podle mého rovněž nelze obhájit.

Vycházím z toho, že údaj „*zaplatíme na základě předložení efektivně*“ nelze mít za vyjádření data splatnosti⁸. Svědčí pro to následující argumenty:

Směnka již konkrétní údaj data splatnosti obsahuje, je směnkou fixní s jednoznačně určeným datem splatnosti (den, měsíc, rok). Navazující údaje je pak třeba primárně vnímat v tomto kontextu a nikoliv jako implicitně kontradiktorní.

---

⁷ Cit. Dle Kotásek, J. in Kotásek, Pokorná, Raban. Kurs obchodního práva. Právo cenných papírů. Praha : C.H.Beck, 2009, s. 244.

⁸ Tento závěr platí nejen pro fixní směnky, ale i pro směnky, které by byly vistasměnkami ze zákona (pro absenci výslovného údaje splatnosti). Z údaje „*zaplatíme na základě předložení směnky efektivně*“ nelze totiž splatnost na viděnou dovodit.

Z kontextu věty „zaplatíme na základě předložení směnky efektivně“ je dále patrné, že směřuje k modu placení (v cizí měně) a nemá mít smysl (rozporného) určení data splatnosti. Výraz „na základě předložení“ nelze vnímat takto izolovaně a vytrhávat z kontextu; zde nejen z celkového kontextu směnky, ale dokonce z kontextu jedné souvislé věty, která končí výrazem „efektivně“. Taková interpretace by byla v rozporu s písemným vyjádřením vůle, které je jednoznačné. Byla by také založena na nesprávné a neobhajitelné projekci vůle příslušného tvůrce směnky.

Pojem „zaplatíme na základě předložení“, myšleno i bez dovětku „efektivně“, navíc nelze automaticky vnímat jako synonymum splatnosti vistasměnky. Je sice pravda, že v literatuře i v praxi se u vistasměnek setkáme s podobným termínem – tj. pojmem „při předložení“ – a to jako s jedním z doporučených způsobů, jak vyjádřit splatnost směnky *a vista*⁹.

Jak již ale vyplynulo z úvodu tohoto příspěvku, je prezentace směnky k placení pravidelným předpokladem pro výkon práv z každé směnky (včetně směnky fixní). Z tohoto důvodu bychom samozřejmě považovali za platnou i směnku s údajem splatnosti „při předložení dne 13. 2. 2009“, neboť i zde je zřejmé, že splatnost je dána na určitý den a pouze se nadbytečně zdůrazňuje to, co je automatické – tj. řádná prezentace k placení a tedy naplnění prvního zachovávacího úkonu.

Tím spíše pak můžeme aprobovat posuzovanou směnku – u ní totiž ani k formální kolizi s doporučeným údajem pro určení splatnosti vistasměnky (tj. s údajem „při předložení“) vůbec nedošlo. Citovaný výraz je nutno vykládat v kontextu s výrazem „efektivně“.

Není-li výraz „zaplatíme na základě předložení směnky efektivně“ údajem splatnosti, nabízí se otázka, jaký bude její skutečný význam (a z jakého důvodu tedy tvůrce tuto větu v listině použil). Jak bylo uvedeno v úvodu příspěvku, posuzovaná směnka nezní na měnu, která je zákonným platidlem v místě platebním. To je zcela bez výhrad, neboť SŠZ účastníky

---

⁹ Z novější literatury srov. Kovařík, Z. Zákon směnečný a šekový. 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 1999, s. 107, obdobně Kotásek, J. Směnečné právo. Komentář k čl. I zákona směnečného a šekového. Praha : Prospektrum, 2006.

směnky co do měny nijak neomezuje a bez ohledu na místo vystavení či místo splatnosti lze směnku vystavit na jakoukoliv existující měnu.

Výplata směnek na cizí měnu při včasném plnění je pak předmětem úpravy prvního odstavce čl. I § 41 odst. 1 SŠZ. Předpis zde vychází vstříc plátcí a dává mu na výběr ze dvou možností: platící dlužník může buď zaplatit ve měně platebního místa, a to podle hodnoty v den splatnosti, nebo může platit v cizí měně, na kterou směnka skutečně zní. To neplatí, pokud směnka obsahuje výstavcovu doložku o efektivním placení v cizí měně¹⁰. Směnka se potom proplácí skutečně ve měně, na jakou zní, a dlužník nemůže splnit svůj závazek zaplacením v tuzemské měně.

Znění doložky o efektivním placení není v zákoně uvedeno ani demonstrativně, v současné praxi je ovšem nejčastější právě prvá uvedená varianta, která laboruje s ustáleným pojmem „efektivně“.

Z toho je zřejmé, jaký byl skutečný smysl a účel výrazu „zaplatíme na základě předložení směnky efektivně“. Uvedená věta se nijak netýká data splatnosti; to již koneckonců na směnce bylo uvedeno v podobě korektního denního údaje. Její význam spočívá v určení měny, ve které se bude směnka proplácet.

5. Oba výše uvedené příklady jsou ukázkou formalistních a stereotypních přístupů k výkladu směnečných doložek. Vychází z představy jakési „formální přísnosti“, dle níž interpretace údajů na směnce má (nebo alespoň může) být striktnější, než je tomu u běžných úkonů. Výsledkem takových rezortních „sekernických“ přístupů jsou potom závěry, které nutně vyděsí každého citlivějšího civilistu, jenž i při výkladu směnečných prohlášení bere v úvahu celkový kontext směnečných prohlášení a očividný smysl jednotlivých prohlášení (jak ostatně tradičně žádá i judikatura¹¹).

Zatím jsem ale ponechával stranou druhou variantu „směnečné přísnosti“, která je v literatuře označována jako „materiální“. V literatuře¹² se jí obvykle rozumí vyloučení námitek směnečných dlužníků (námitek z tzv.

¹⁰ Srov. čl. I § 41 odst. 4 SŠZ.

¹¹ Dle Baumbach/Hefermehl/Casper, Wechselgesetz und Scheckgesetz, 23. vydání. C. H. Beck 2008. s. 74.

¹² Ibid., s. 54.

vlastních vztahů¹³ či námitek založených na protimluvním doplnění blankosměnky). Tuto oblast nechávám z prostorových důvodů stranou, obecně lze však zde proti zobecňující „přísnosti“ opět namítat to, co již bylo uvedeno u přísnosti formální. Tato nálepka je tu opět toliko výstrahou, upozorněním na nepříznivé námitkové postavení dlužníka a neměla by sloužit jako sugestivní argument, který odůvodňuje sám sebe.

Podle citované literatury má dále být výrazem materiální směnečné přísnosti skutečnost, že obsah směnečného závazku se výhradně řídí listinou a nelze brát v potaz okolnosti, které leží mimo listinu (*quod non est in cambio non est in mundo*). V zásadě rozhoduje typický a obvyklý smysl směnečného prohlášení, nikoliv záměry a cíle účastníků. Pro výklad je rozhodující směnečná listina jako taková a jiné okolnosti lze zohlednit pouze tehdy, pokud by musely být známy každé třetí osobě¹⁴. Materiální směnečná přísnost je tedy v podstatě částečnou derogací obvyklých interpretačních postupů, derogací, která odráží specifika cenných papírů a s ohledem na jejich imanentní oběh odmítá brát v potaz subjektivní faktory.

Vyloučeny tak mají být např. regionální či etnicky podmíněné jazykové zvláštnosti a důsledně objektivizující interpretaci dokazuje i skutečnost, že soudy v zahraničí výslovně nezohledňují ani dohody stran ohledně vlastního výkladu použitých pojmů¹⁵. Roli také nebude hrát jinak v občanském¹⁶ i obchodním právu¹⁷ značně relevantní následné chování stran.

S tím se v zásadě ztotožňuji. Platí, že směnky jsou imanentně určeny k oběhu a k interpretaci sporných údajů v nich obsažených je třeba přistupovat objektivně z pohledu potenciálních nabyvatelů směnek. Neměli bychom proto v zásadě přihlížet k okolnostem ležícím mimo směnku

---

¹³ Ve smyslu čl. I § 17 SŠZ.

¹⁴ Takto např. německý BGH, Sbirka rozhodnutí BGH v civilních věcech, 1964, s. 11, který připouští „*nur solche Umstände heranzuziehen, die einem am Begebungsvertrag nicht beteiligten drittem mutmasslich bekannt sind oder von ihm ohne Schwierigkeiten erkannt werden können*“ (cit. dle Münch. J. Die Reichweite der Unterschrift im Wechselrecht. Berlín : Duncker und Humblot, 1993, s. 101).

¹⁵ Srov. Entscheidungen des Reichsgerichts in den Zivilsachen, ročník 1919, s. 93.

¹⁶ A to i bez výslovné úpravy v občanském zákoníku, srov. Švestka in Švestka/Spáčil/Škárová/Hulmák a kol. Občanský zákoník. Komentář. 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 2009, s. 325.

¹⁷ Srov. § 266 odst. 3 ObchZ.

samotnou. Důvody jsou jasné: nový nabyvatel se orientuje podle listiny a okolnosti mimo ni mu mohou třeba i záměrně zůstat utajeny.

Představme si např. situaci nového věřitele neakceptované směnky cizí, který získal směnku od remitenta rubopisem (půjde o indosament s běžnými garančními účinky). Směnka má splatnost vyjádřenu toliko numericky: údajem „11. 12. 2009“¹⁸. Slovní vyjádření splatnosti chybí (z hlediska platnosti směnky není ostatně potřeba, nicméně jak uvidíme dále, formuláře mají dobrý důvod, proč tento údaj vyžadují primárně nebo duplicitně i ve slovním vyjádření).

Věřitel směnku v prosinci včas prezentuje a protestuje. Poté podá žalobu na dlužníky ze směnky, tj. na výstavce cizí směnky a indosanta. Ti na svou obranu v námitkách uvedou, že směnka byla ve skutečnosti splatná dne 12. listopadu a nikoliv 11. prosince. Protest byl proto podle nich učiněn pozdě a došlo k zániku všech práv ze směnky dle čl. I § 53 SŠZ. Ve sporu bude prokázáno, že účastníci skutečně důsledně používají způsob uvedení data ve formátu „měsíc/den/rok“ a i datum na směnce mělo být uvedeno v tomto pořadí. Bude to také patrné z jejich zavedené vzájemné praxe i např. výkladových pravidel ve smlouvě, která upravila použití směnky. Třebaže bude bezpochyby prokázáno, že datem splatnosti opravdu měl být 11. prosinec, neměla by ale tato okolnost hrát jakoukoliv roli vzhledem k novému nabyvateli směnky¹⁹, který tedy směnku protestoval včas a disponuje postižními právy.

Je ovšem otázkou, zda se tato důsledně objektivní interpretace směnečných doložek, jež snad již snese nálepkou „materiální směnečná přísnost“²⁰, prosazuje již ve vztahu mezi původními účastníky. Pokud je – jak zatím vyplynulo výše – jejím jediným důvodem ochrana potenciálních nabyvatelů, nabízí se kacířská myšlenka, že ve vztazích mezi původními

---

¹⁸ Vnímavější čtenář již možná slyší imaginární svist argumentační sekery zastánce „formální směnečné přísnosti“, který by zde mohl zaujmout názor, že směnka není platná, neboť není jasné, zda účastníci použili u nás obvyklý formát data „den/měsíc/rok“ či „měsíc/den/rok“. Takový závěr považují (u směnek vystavených českými účastníky v ČR a v češtině) za absurdní, není však v praxi ojedinělý.

¹⁹ Pro účely této demonstrace nebudu příklad komplikovat tím, že by se jednalo o směnku psanou anglicky.

²⁰ Ale jistě i jakoukoliv podobnou poetickou nálepkou.

účastníky (tj. za situace, kdy směnka není převedena, realizuje v podstatě jako součást kauzálních vztahů a nestává se předmětem obchodu) to již za všech okolností platit nemusí. Cesta k subjektivizujícím interpretacím se tak v těchto případech zdá otevřená.

K výkladu směnečných doložek aneb opravdu musí přísnost bejt?

Josef Kotásek

Aberglaube ist die Poesie des Lebens.

*J. W. Goethe,
Maximen und Reflexionen*

1. Jen málo z hesel směnečného práva se mezi právníky těší takové oblíbě jako tzv. směnečná přísnost (*rigor cambialis*). Ve svém příspěvku se pokusím dokázat, že směnečná přísnost je - především v podobě tzv. „formální směnečné přísnosti“¹ - matoucím stereotypem, který nemá při aplikaci předpisů směnečného práva místo a jeho argumentační hodnota zhruba odpovídá Švejkovu zvolání, které jsem vybral do titulku.

2. Směnečná přísnost se v praxi nejčastěji traduje ústně. Tento směnečný archetyp zmiňují také všechny standardní učebnice směnečného práva či komentáře ke směnečným předpisům, a to zpravidla v úvodních historických či obecných pasážích (naštěstí méně už při vlastní argumentaci). V soudních rozhodnutích pak na ni výslovně nenarazíme, nicméně za řadou rozhodnutí vidíme úvahu o nutnosti formálnější interpretace projevů na směnkách s menším (či dokonce žádným) respektem ke skutečně projevené vůli účastníků.

Historicky přitom panuje ohledně směnečné přísnosti a geneze tohoto termínu jasno. Jednoduché vysvětlení se podává z nástinu směnečného práva z roku 1857², jehož autorem je W. J. Brožovský: „*Die gesetzliche*

---

¹ K tomu podrobněji v bodě 2 tohoto příspěvku.

² Brožowsky, W.J. *Die Lehre von den Wechseln und dem Wechselgeschäfte*. 2. vydání. Wien : Seidel, 1857, s. 6.

Bestimmung gegen einen Wechselverpflichteten im Falle der Nichterfüllung seiner Verbindlichkeit die persönliche Haft verhängen zu können, nennt man Wechselstrenge...“. Právě okamžitá osobní vazba směnečného dlužníka, jenž nezaplatil směnku ve stanovené lhůtě, tedy dala vzniknout označení „směnečná přísnost“.

Později však směnečná přísnost v literatuře hypertrofuje a získává další rozměry. Současná směnečná nauka zmiňuje zpravidla dva její druhy: formální a materiální³, přičemž příčinou mnoha zmatení je – jak uvidíme i níže - jejich zaměňování.

V tomto a navazujícím bodě se budu věnovat přísnosti formální. K ní se počítají především požadavky na obsah směnky, které je třeba respektovat při vyhotovení listiny a na kterých spočívá jistota směnečného provozu. Dále pak podle některých autorů jsou výrazem formální směnečné přísnosti striktní lhůty a předepsané zachovávací úkony (prezentace k placení, protest). Literatura zmiňuje v souvislosti s formální přísností také možnost domoci se plnění ze směnky skrze zrychlené řízení.

Náležitosti směnky přitom jen stěží můžeme považovat za „přísné“, nemáme-li tedy za „přísnou“ označit každou právní úpravu, která má tu nemístnou ambici stanovit svým adresátům náležitosti cenného papíru. Srovnáme-li navíc náležitosti směnečné s formálními požadavky kladenými např. na dluhopisy či zemědělské skladní listy, můžeme směnku považovat za vysoce flexibilní a benevolentní cenný papír s mimořádnou mírou tolerance k chybám a přehlédnutím svých účastníků. Který jiný cenný papír obstojí jako platný bez uvedení data splatnosti a jména výstavce, se sumou udanou v jedné listině třemi různými numerickými a současně třemi slovními údaji či – za určitých okolností⁴ – dokonce i bez uvedení místa vystavení a splatnosti? Směnka ano.

Rovněž tak povinnost vlastníka směnky vykonat tzv. zachovávací úkony nepřesvědčí jako vhodný základ pro generalizaci pod „směnečnou přísnost“. Je skutečností, že směnečný věřitel má právo na zaplacení vůči

---

³ Baumbach, A., Hefermehl, W., Casper, M. Wechselgesetz, Scheckgesetz. Recht der kartengestützten Zahlungen. 23. Vydání. Mnichov : C. H. Beck, 2008, s. 54.

⁴ U směnky cizí srov. čl. I § 1 a 2 SŠZ.

dlužníkům přímým (jde o akceptanta nebo o výstavce vlastní směnky) a předložení směnky k placení těmto osobám v relativně krátkých lhůtách není jen právem, ale důležitou povinností majitele, jejíž nesplnění spojuje zákon s tvrdými dopady. Pokud směnka nebyla při splatnosti řádně předložena k placení, dochází podle čl. I § 53 SŠZ k zániku závazků všech postihových (nepřímých) dlužníků ze směnky. Obdobné riziko hrozí tam, kde bylo třeba vykonat protest. Ze stejných důvodů můžeme ale za „přísnou“ označit úpravu smluvní pokuty, bankovní záruku či částečné obrácení důkazního břemene v některých sporech z nekalé soutěže.

Dovodit z nepřízně osudu, tj. otravující věřitelské povinnosti⁵ závěr, že směnečná úprava je „přísná“ snad lze – půjde ale toliko o určitou připomínku ceremoniálních povinností, jež věřiteli směnky nakládá zákon. Nelze pak tento pojem použít „normativně“, jako generalizující argument pro nesouvisející oblasti směnečného práva či dokonce jako metodu výkladu.

Totéž platí pro soudní uplatnění směnek. Úpravu v OSŘ, která dlužníkům dvakrát nepřeje (zejména mimořádně krátkou lhůtou k podání námitek a jejich časovou koncentrací), můžeme rovněž označit za „přísnou“, ale takto získaný pojem nebude než výchovnou upomínkou nepříznivého procesního postavení směnečných dlužníků v rámci procesu.

3. Ukázkou toho, jak lze podlehnout svodům stereotypu „formální směnečné přísnosti“ a tedy přílišnému formalismu při interpretaci doložek na směnce, je odpověď na dotaz publikovaný na jednom z právnických webů⁶ (text jsem mimochodem našel zcela náhodou po zadání pojmu „směnečná přísnost“ do vyhledávače).

Dotaz zněl následovně: „Směnečná suma a měna je uvedena v číselné podobě např. "70.000,- Kč" a ve slovním vyjádření téže sumy a měny je uvedeno "sedmdesát tisíc KORUN". Lze tu hovořit o splnění zákonného

---

⁵ Která ostatně není tak fatální, jak by se na první pohled zdálo. Dle čl. I § 46 odst. 2 SŠZ nedodržení předkládacích lhůt musí prokazovat ten, kdo se toho dovolává (tj. zpravidla dlužník). Právě nepříznivé důkazní postavení dlužníka je často klíčem, který věřiteli otevře cestu ke zdánlivě ztracenému postihu. Protestační povinnosti se potom směneční věřitelé mohou preventivně vyhnout – remisorní doložkou „bez protestu“ či jiným synonymem.

⁶ Publikován na <http://obcanske.juristic.cz/164445/>, stav k 20. 10. 2009.

požadavku URČITOSTI směnečné sumy nebo je směnky neplatná pro rozpor v označení měny (Kč x koruna)?“.

V odpovědi se pak tazateli dostalo tohoto stanoviska: „Zákon směnečný a šekový v čl. I § 6 uvádí: Je-li směnečná suma udána jak slovy, tak čísly a neshodují-li se tyto údaje, platí suma vyjádřená slovy." Ve Vašem případě se opravdu sumy neshodují, neboť výraz "Koruna" není to samé co "Kč" (jak je známo, existují např. švédské koruny apod.) Jestliže tedy má přednost vyjádření směnečné sumy v psané podobě, musím konstatovat, že směnečná suma je vyjádřena neurčitě, a tudíž je směnka neplatná“.

Tento závěr není obhajitelný. Předně platí, že uvedená směnka neobsahuje žádné kolizní údaje, ani sumy, ani měny. Měna určená pouze druhově, tj. výrazem „korun“, je v jiné části směnky, tj. u numerického údaje, upřesněna tak, že jsou jimi české koruny. Se stejným přístupem bychom museli odmítnout platnost směnky splatné „v Jihomoravském kraji“ a současně „v Hodoníně“. I zde byl použit (v tomto případě skutečně nepřipustný) příliš obecný výraz, tj. Jihomoravský kraj. Splatnost „v Hodoníně“ ale vše napravuje a činí z krajského údaje manýru bez právního významu.

Ustanovení čl. I § 6 zmiňované v odpovědi se na daný případ vůbec nevztahuje, to řeší pouze kolizi slovního a numerického údaje sumy a nikoliv měny. Ovšem i kdyby byla suma na směnce vyjádřena pouze výrazem „koruny“, obstála by listina jako platná směnka (to je ostatně jádro problému, na který se čtenář dotazoval). V čl. I § 41 SŠZ je pamatováno na situaci, kdy je měna určena pouze genericky (např. právě výrazem „koruny“). Je-li směnečná suma udána druhem peněz, který má stejné označení v místě vystavení a místě platebním, avšak různou hodnotu ve státě vystavení a ve státě placení, má se za to, že je tím míněn druh peněz platebního místa.

Citované ustanovení řeší pouze situace, kdy je ve směnce užito měny, která má sice stejné označení, avšak různou hodnotu ve státě vystavení a ve státě placení. Odklízí nejasnosti vyvolané možnou kolizí měn místa vystavení a platebního místa a nepamatuje již na to, jak *obecně* postupovat u směnek s nedostatečně určenou měnou. U směnky vystavené v České republice na „koruny“ a splatné ve Francii – a naopak – nebo dokonce u tuzemské

směnky vystavené na „koruny“, bychom proto při striktním pohledu mohli dospět k závěru, že jde o směnku neplatnou, neboť řešení těchto variant již zákon nezná.

Takový závěr by však byl příliš unáhlený, neboť naleznul-li zákon řešení u kolize měn, tím spíše najdeme konkrétní měnu v případech, kde takové nebezpečí vůbec nehrozí. V uvedeném příkladu jde tedy o platné směnky znějící na koruny české⁷.

4. Zatímco výše uvedený příklad byl spíše výsledkem přehlédnutí příslušného ustanovení SŠZ, následující případ (který již není pouze smyšlený, ale vychází z konkrétního soudního rozhodnutí slovenského Nejvyššího soudu) je přesnou ukázkou situace, kdy se „formální směnečná přísnost“ vymknula z kloubů.

Soud ve sporu posuzoval směnku, která obsahovala v části „*splatno dne*“ určitý údaj splatnosti a vpravo naproti v textu pak další zápis ve znění „*zaplatíme na základě předložení směnky efektivně*“. Směnka zněla na cizí měnu, tj. na měnu, která neobíhá v místě platebním.

Podle názoru soudu je tato směnka neplatná pro neurčitost data splatnosti danou kolizí mezi určením za směnku splatnou v určitý den (směnka má konkrétní datum) a určením listiny za směnku na viděnou (podle soudu slovy „*zaplatíme na základě předložení směnky efektivně*“). Tento názor podle mého rovněž nelze obhájit.

Vycházím z toho, že údaj „*zaplatíme na základě předložení efektivně*“ nelze mít za vyjádření data splatnosti⁸. Svědčí pro to následující argumenty:

Směnka již konkrétní údaj data splatnosti obsahuje, je směnkou fixní s jednoznačně určeným datem splatnosti (den, měsíc, rok). Navazující údaje je pak třeba primárně vnímat v tomto kontextu a nikoliv jako implicitně kontradiktorní.

---

⁷ Cit. Dle Kotásek, J. in Kotásek, Pokorná, Raban. Kurs obchodního práva. Právo cenných papírů. Praha : C.H.Beck, 2009, s. 244.

⁸ Tento závěr platí nejen pro fixní směnky, ale i pro směnky, které by byly vistasměnkami ze zákona (pro absenci výslovného údaje splatnosti). Z údaje „*zaplatíme na základě předložení směnky efektivně*“ nelze totiž splatnost na viděnou dovodit.

Z kontextu věty „zaplatíme na základě předložení směnky efektivně“ je dále patrné, že směřuje k modu placení (v cizí měně) a nemá mít smysl (rozporného) určení data splatnosti. Výraz „na základě předložení“ nelze vnímat takto izolovaně a vytrhávat z kontextu; zde nejen z celkového kontextu směnky, ale dokonce z kontextu jedné souvislé věty, která končí výrazem „efektivně“. Taková interpretace by byla v rozporu s písemným vyjádřením vůle, které je jednoznačné. Byla by také založena na nesprávné a neobhajitelné projekci vůle příslušného tvůrce směnky.

Pojem „zaplatíme na základě předložení“, myšleno i bez dovětky „efektivně“, navíc nelze automaticky vnímat jako synonymum splatnosti vistasměnky. Je sice pravda, že v literatuře i v praxi se u vistasměnek setkáme s podobným termínem – tj. pojmem „při předložení“ – a to jako s jedním z doporučovaných způsobů, jak vyjádřit splatnost směnky *a vista*⁹.

Jak již ale vyplynulo z úvodu tohoto příspěvku, je prezentace směnky k placení pravidelným předpokladem pro výkon práv z každé směnky (včetně směnky fixní). Z tohoto důvodu bychom samozřejmě považovali za platnou i směnku s údajem splatnosti „při předložení dne 13. 2. 2009“, neboť i zde je zřejmé, že splatnost je dána na určitý den a pouze se nadbytečně zdůrazňuje to, co je automatické – tj. řádná prezentace k placení a tedy naplnění prvního zachovávacího úkonu.

Tím spíše pak můžeme aprobovat posuzovanou směnku – u ní totiž ani k formální kolizi s doporučovaným údajem pro určení splatnosti vistasměnky (tj. s údajem „při předložení“) vůbec nedošlo. Citovaný výraz je nutno vykládat v kontextu s výrazem „efektivně“.

Není-li výraz „zaplatíme na základě předložení směnky efektivně“ údajem splatnosti, nabízí se otázka, jaký bude její skutečný význam (a z jakého důvodu tedy tvůrce tuto větu v listině použil). Jak bylo uvedeno v úvodu příspěvku, posuzovaná směnka nezní na měnu, která je zákonným platidlem v místě platebním. To je zcela bez výhrad, neboť SŠZ účastníky

---

⁹ Z novější literatury srov. Kovařík, Z. Zákon směnečný a šekový. 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 1999, s. 107, obdobně Kotásek, J. Směnečné právo. Komentář k čl. I zákona směnečného a šekového. Praha : Prospektrum, 2006.

směnky co do měny nijak neomezuje a bez ohledu na místo vystavení či místo splatnosti lze směnku vystavit na jakoukoliv existující měnu.

Výplata směnek na cizí měnu při včasném plnění je pak předmětem úpravy prvního odstavce čl. I § 41 odst. 1 SŠZ. Předpis zde vychází vstříc plátcí a dává mu na výběr ze dvou možností: platící dlužník může buď zaplatit ve měně platebního místa, a to podle hodnoty v den splatnosti, nebo může platit v cizí měně, na kterou směnka skutečně zní. To neplatí, pokud směnka obsahuje výstavcovu doložku o efektivním placení v cizí měně¹⁰. Směnka se potom proplácí skutečně ve měně, na jakou zní, a dlužník nemůže splnit svůj závazek zaplacením v tuzemské měně.

Znění doložky o efektivním placení není v zákoně uvedeno ani demonstrativně, v současné praxi je ovšem nejčastější právě prvá uvedená varianta, která laboruje s ustáleným pojmem „efektivně“.

Z toho je zřejmé, jaký byl skutečný smysl a účel výrazu „zaplatíme na základě předložení směnky efektivně“. Uvedená věta se nijak netýká data splatnosti; to již koneckonců na směnce bylo uvedeno v podobě korektního denního údaje. Její význam spočívá v určení měny, ve které se bude směnka proplácet.

5. Oba výše uvedené příklady jsou ukázkou formalistních a stereotypních přístupů k výkladu směnečných doložek. Vychází z představy jakési „formální přísnosti“, dle níž interpretace údajů na směnce má (nebo alespoň může) být striktnější, než je tomu u běžných úkonů. Výsledkem takových rezortních „sekernických“ přístupů jsou potom závěry, které nutně vyděsí každého citlivějšího civilistu, jenž i při výkladu směnečných prohlášení bere v úvahu celkový kontext směnečných prohlášení a očividný smysl jednotlivých prohlášení (jak ostatně tradičně žádá i judikatura¹¹).

Zatím jsem ale ponechával stranou druhou variantu „směnečné přísnosti“, která je v literatuře označována jako „materiální“. V literatuře¹² se jí obvykle rozumí vyloučení námitek směnečných dlužníků (námitek z tzv.

---

¹⁰ Srov. čl. I § 41 odst. 4 SŠZ.

¹¹ Dle Baumbach/Hefermehl/Casper, Wechselgesetz und Scheckgesetz, 23. vydání. C. H. Beck 2008. s. 74.

¹² Ibid., s. 54.

vlastních vztahů¹³ či námitek založených na protimluvním doplnění blankosměnky). Tuto oblast nechávám z prostorových důvodů stranou, obecně lze však zde proti zobecňující „přísnosti“ opět namítat to, co již bylo uvedeno u přísnosti formální. Tato nálepka je tu opět toliko výstrahou, upozorněním na nepříznivé námitkové postavení dlužníka a neměla by sloužit jako sugestivní argument, který odůvodňuje sám sebe.

Podle citované literatury má dále být výrazem materiální směnečné přísnosti skutečnost, že obsah směnečného závazku se výhradně řídí listinou a nelze brát v potaz okolnosti, které leží mimo listinu (*quod non est in cambio non est in mundo*). V zásadě rozhoduje typický a obvyklý smysl směnečného prohlášení, nikoliv záměry a cíle účastníků. Pro výklad je rozhodující směnečná listina jako taková a jiné okolnosti lze zohlednit pouze tehdy, pokud by musely být známy každé třetí osobě¹⁴. Materiální směnečná přísnost je tedy v podstatě částečnou derogací obvyklých interpretačních postupů, derogací, která odráží specifika cenných papírů a s ohledem na jejich imanentní oběh odmítá brát v potaz subjektivní faktory.

Vyloučeny tak mají být např. regionální či etnicky podmíněné jazykové zvláštnosti a důsledně objektivizující interpretaci dokazuje i skutečnost, že soudy v zahraničí výslovně nezohledňují ani dohody stran ohledně vlastního výkladu použitých pojmů¹⁵. Roli také nebude hrát jinak v občanském¹⁶ i obchodním právu¹⁷ značně relevantní následné chování stran.

S tím se v zásadě ztotožňuji. Platí, že směnky jsou imanentně určeny k oběhu a k interpretaci sporných údajů v nich obsažených je třeba přistupovat objektivně z pohledu potenciálních nabyvatelů směnek. Neměli bychom proto v zásadě přihlížet k okolnostem ležícím mimo směnku

---

¹³ Ve smyslu čl. I § 17 SŠZ.

¹⁴ Takto např. německý BGH, Sbirka rozhodnutí BGH v civilních věcech, 1964, s. 11, který připouští „*nur solche Umstände heranzuziehen, die einem am Begebungsvertrag nicht beteiligten drittem mutmasslich bekannt sind oder von ihm ohne Schwierigkeiten erkannt werden können*“ (cit. dle Münch. J. Die Reichweite der Unterschrift im Wechselrecht. Berlín : Duncker und Humblot, 1993, s. 101).

¹⁵ Srov. Entscheidungen des Reichsgerichts in den Zivilsachen, ročník 1919, s. 93.

¹⁶ A to i bez výslovné úpravy v občanském zákoníku, srov. Švestka in Švestka/Spáčil/Škárová/Hulmák a kol. Občanský zákoník. Komentář. 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 2009, s. 325.

¹⁷ Srov. § 266 odst. 3 ObchZ.

samotnou. Důvody jsou jasné: nový nabyvatel se orientuje podle listiny a okolnosti mimo ni mu mohou třeba i záměrně zůstat utajeny.

Představme si např. situaci nového věřitele neakceptované směnky cizí, který získal směnku od remitenta rubopisem (půjde o indosament s běžnými garančními účinky). Směnka má splatnost vyjádřenu toliko numericky: údajem „11. 12. 2009“¹⁸. Slovní vyjádření splatnosti chybí (z hlediska platnosti směnky není ostatně potřeba, nicméně jak uvidíme dále, formuláře mají dobrý důvod, proč tento údaj vyžadují primárně nebo duplicitně i ve slovním vyjádření).

Věřitel směnku v prosinci včas prezentuje a protestuje. Poté podá žalobu na dlužníky ze směnky, tj. na výstavce cizí směnky a indosanta. Ti na svou obranu v námitkách uvedou, že směnka byla ve skutečnosti splatná dne 12. listopadu a nikoliv 11. prosince. Protest byl proto podle nich učiněn pozdě a došlo k zániku všech práv ze směnky dle čl. I § 53 SŠZ. Ve sporu bude prokázáno, že účastníci skutečně důsledně používají způsob uvedení data ve formátu „měsíc/den/rok“ a i datum na směnce mělo být uvedeno v tomto pořadí. Bude to také patrné z jejich zavedené vzájemné praxe i např. výkladových pravidel ve smlouvě, která upravila použití směnky. Třebaže bude bezpochyby prokázáno, že datem splatnosti opravdu měl být 11. prosinec, neměla by ale tato okolnost hrát jakoukoliv roli vzhledem k novému nabyvateli směnky¹⁹, který tedy směnku protestoval včas a disponuje postižními právy.

Je ovšem otázkou, zda se tato důsledně objektivní interpretace směnečných doložek, jež snad již snese nálepku „materiální směnečná přísnost“²⁰, prosazuje již ve vztahu mezi původními účastníky. Pokud je – jak zatím vyplynulo výše – jejím jediným důvodem ochrana potenciálních nabyvatelů, nabízí se kacířská myšlenka, že ve vztazích mezi původními

---

¹⁸ Vnímavější čtenář již možná slyší imaginární svist argumentační sekery zastánce „formální směnečné přísnosti“, který by zde mohl zaujmout názor, že směnka není platná, neboť není jasné, zda účastníci použili u nás obvyklý formát data „den/měsíc/rok“ či „měsíc/den/rok“. Takový závěr považují (u směnek vystavených českými účastníky v ČR a v češtině) za absurdní, není však v praxi ojedinělý.

¹⁹ Pro účely této demonstrace nebudu příklad komplikovat tím, že by se jednalo o směnku psanou anglicky.

²⁰ Ale jistě i jakoukoliv podobnou poetickou nálepku.

účastníky (tj. za situace, kdy směnka není převedena, realizuje v podstatě jako součást kauzálních vztahů a nestává se předmětem obchodu) to již za všech okolností platit nemusí. Cesta k subjektivizujícím interpretacím se tak v těchto případech zdá otevřená.

K výkladu směnečných doložek aneb opravdu musí přísnost bejt?

Josef Kotásek

Aberglaube ist die Poesie des Lebens.

*J. W. Goethe,
Maximen und Reflexionen*

1. Jen málo z hesel směnečného práva se mezi právníky těší takové oblíbě jako tzv. směnečná přísnost (*rigor cambialis*). Ve svém příspěvku se pokusím dokázat, že směnečná přísnost je - především v podobě tzv. „formální směnečné přísnosti“¹ - matoucím stereotypem, který nemá při aplikaci předpisů směnečného práva místo a jeho argumentační hodnota zhruba odpovídá Švejkovu zvolání, které jsem vybral do titulku.

2. Směnečná přísnost se v praxi nejčastěji traduje ústně. Tento směnečný archetyp zmiňují také všechny standardní učebnice směnečného práva či komentáře ke směnečným předpisům, a to zpravidla v úvodních historických či obecných pasážích (naštěstí méně už při vlastní argumentaci). V soudních rozhodnutích pak na ni výslovně nenarazíme, nicméně za řadou rozhodnutí vidíme úvahu o nutnosti formálnější interpretace projevů na směnkách s menším (či dokonce žádným) respektem ke skutečně projevené vůli účastníků.

Historicky přitom panuje ohledně směnečné přísnosti a geneze tohoto termínu jasno. Jednoduché vysvětlení se podává z nástinu směnečného práva z roku 1857², jehož autorem je W. J. Brožovský: „*Die gesetzliche*

---

¹ K tomu podrobněji v bodě 2 tohoto příspěvku.

² Brožowsky, W.J. *Die Lehre von den Wechseln und dem Wechselgeschäfte*. 2. vydání. Wien : Seidel, 1857, s. 6.

Bestimmung gegen einen Wechselverpflichteten im Falle der Nichterfüllung seiner Verbindlichkeit die persönliche Haft verhängen zu können, nennt man Wechselstrenge...“. Právě okamžitá osobní vazba směnečného dlužníka, jenž nezaplatil směnku ve stanovené lhůtě, tedy dala vzniknout označení „směnečná přísnost“.

Později však směnečná přísnost v literatuře hypertrofuje a získává další rozměry. Současná směnečná nauka zmiňuje zpravidla dva její druhy: formální a materiální³, přičemž příčinou mnoha zmatení je – jak uvidíme i níže - jejich zaměňování.

V tomto a navazujícím bodě se budu věnovat přísnosti formální. K ní se počítají především požadavky na obsah směnky, které je třeba respektovat při vyhotovení listiny a na kterých spočívá jistota směnečného provozu. Dále pak podle některých autorů jsou výrazem formální směnečné přísnosti striktní lhůty a předepsané zachovávací úkony (prezentace k placení, protest). Literatura zmiňuje v souvislosti s formální přísností také možnost domoci se plnění ze směnky skrze zrychlené řízení.

Náležitosti směnky přitom jen stěží můžeme považovat za „přísné“, nemáme-li tedy za „přísnou“ označit každou právní úpravu, která má tu nemístnou ambici stanovit svým adresátům náležitosti cenného papíru. Srovnáme-li navíc náležitosti směnečné s formálními požadavky kladenými např. na dluhopisy či zemědělské skladní listy, můžeme směnku považovat za vysoce flexibilní a benevolentní cenný papír s mimořádnou mírou tolerance k chybám a přehlédnutím svých účastníků. Který jiný cenný papír obstojí jako platný bez uvedení data splatnosti a jména výstavce, se sumou udanou v jedné listině třemi různými numerickými a současně třemi slovními údaji či – za určitých okolností⁴ – dokonce i bez uvedení místa vystavení a splatnosti? Směnka ano.

Rovněž tak povinnost vlastníka směnky vykonat tzv. zachovávací úkony nepřesvědčí jako vhodný základ pro generalizaci pod „směnečnou přísnost“. Je skutečností, že směnečný věřitel má právo na zaplacení vůči

---

³ Baumbach, A., Hefermehl, W., Casper, M. Wechselgesetz, Scheckgesetz. Recht der kartengestützten Zahlungen. 23. Vydání. Mnichov : C. H. Beck, 2008, s. 54.

⁴ U směnky cizí srov. čl. I § 1 a 2 SŠZ.

dlužníkům přímým (jde o akceptanta nebo o výstavce vlastní směnky) a předložení směnky k placení těmto osobám v relativně krátkých lhůtách není jen právem, ale důležitou povinností majitele, jejíž nesplnění spojuje zákon s tvrdými dopady. Pokud směnka nebyla při splatnosti řádně předložena k placení, dochází podle čl. I § 53 SŠZ k zániku závazků všech postihových (nepřímých) dlužníků ze směnky. Obdobné riziko hrozí tam, kde bylo třeba vykonat protest. Ze stejných důvodů můžeme ale za „přísnou“ označit úpravu smluvní pokuty, bankovní záruku či částečné obrácení důkazního břemene v některých sporech z nekalé soutěže.

Dovodit z nepřízně osudu, tj. otravující věřitelské povinnosti⁵ závěr, že směnečná úprava je „přísná“ snad lze – půjde ale toliko o určitou připomínku ceremoniálních povinností, jež věřiteli směnky nakládá zákon. Nelze pak tento pojem použít „normativně“, jako generalizující argument pro nesouvisející oblasti směnečného práva či dokonce jako metodu výkladu.

Totéž platí pro soudní uplatnění směnek. Úpravu v OSŘ, která dlužníkům dvakrát nepřeje (zejména mimořádně krátkou lhůtou k podání námitek a jejich časovou koncentrací), můžeme rovněž označit za „přísnou“, ale takto získaný pojem nebude než výchovnou upomínkou nepříznivého procesního postavení směnečných dlužníků v rámci procesu.

3. Ukázkou toho, jak lze podlehnout svodům stereotypu „formální směnečné přísnosti“ a tedy přílišnému formalismu při interpretaci doložek na směnce, je odpověď na dotaz publikovaný na jednom z právnických webů⁶ (text jsem mimochodem našel zcela náhodou po zadání pojmu „směnečná přísnost“ do vyhledávače).

Dotaz zněl následovně: „Směnečná suma a měna je uvedena v číselné podobě např. "70.000,- Kč" a ve slovním vyjádření téže sumy a měny je uvedeno "sedmdesát tisíc KORUN". Lze tu hovořit o splnění zákonného

---

⁵ Která ostatně není tak fatální, jak by se na první pohled zdálo. Dle čl. I § 46 odst. 2 SŠZ nedodržení předkládacích lhůt musí prokazovat ten, kdo se toho dovolává (tj. zpravidla dlužník). Právě nepříznivé důkazní postavení dlužníka je často klíčem, který věřiteli otevře cestu ke zdánlivě ztracenému postihu. Protestační povinnosti se potom směneční věřitelé mohou preventivně vyhnout – remisorní doložkou „bez protestu“ či jiným synonymem.

⁶ Publikován na <http://obcanske.juristic.cz/164445/>, stav k 20. 10. 2009.

požadavku URČITOSTI směnečné sumy nebo je směnky neplatná pro rozpor v označení měny (Kč x koruna)?“.

V odpovědi se pak tazateli dostalo tohoto stanoviska: „Zákon směnečný a šekový v čl. I § 6 uvádí: Je-li směnečná suma udána jak slovy, tak čísly a neshodují-li se tyto údaje, platí suma vyjádřená slovy." Ve Vašem případě se opravdu sumy neshodují, neboť výraz "Koruna" není to samé co "Kč" (jak je známo, existují např. švédské koruny apod.) Jestliže tedy má přednost vyjádření směnečné sumy v psané podobě, musím konstatovat, že směnečná suma je vyjádřena neurčitě, a tudíž je směnka neplatná“.

Tento závěr není obhajitelný. Předně platí, že uvedená směnka neobsahuje žádné kolizní údaje, ani sumy, ani měny. Měna určená pouze druhově, tj. výrazem „korun“, je v jiné části směnky, tj. u numerického údaje, upřesněna tak, že jsou jimi české koruny. Se stejným přístupem bychom museli odmítnout platnost směnky splatné „v Jihomoravském kraji“ a současně „v Hodoníně“. I zde byl použit (v tomto případě skutečně nepřipustný) příliš obecný výraz, tj. Jihomoravský kraj. Splatnost „v Hodoníně“ ale vše napravuje a činí z krajského údaje manýru bez právního významu.

Ustanovení čl. I § 6 zmiňované v odpovědi se na daný případ vůbec nevztahuje, to řeší pouze kolizi slovního a numerického údaje sumy a nikoliv měny. Ovšem i kdyby byla suma na směnce vyjádřena pouze výrazem „koruny“, obstála by listina jako platná směnka (to je ostatně jádro problému, na který se čtenář dotazoval). V čl. I § 41 SŠZ je pamatováno na situaci, kdy je měna určena pouze genericky (např. právě výrazem „koruny“). Je-li směnečná suma udána druhem peněz, který má stejné označení v místě vystavení a místě platebním, avšak různou hodnotu ve státě vystavení a ve státě placení, má se za to, že je tím míněn druh peněz platebního místa.

Citované ustanovení řeší pouze situace, kdy je ve směnce užito měny, která má sice stejné označení, avšak různou hodnotu ve státě vystavení a ve státě placení. Odklízí nejasnosti vyvolané možnou kolizí měn místa vystavení a platebního místa a nepamatuje již na to, jak *obecně* postupovat u směnek s nedostatečně určenou měnou. U směnky vystavené v České republice na „koruny“ a splatné ve Francii – a naopak – nebo dokonce u tuzemské

směnky vystavené na „koruny“, bychom proto při striktním pohledu mohli dospět k závěru, že jde o směnku neplatnou, neboť řešení těchto variant již zákon nezná.

Takový závěr by však byl příliš unáhlený, neboť naleznul-li zákon řešení u kolize měn, tím spíše najdeme konkrétní měnu v případech, kde takové nebezpečí vůbec nehrozí. V uvedeném příkladu jde tedy o platné směnky znějící na koruny české⁷.

4. Zatímco výše uvedený příklad byl spíše výsledkem přehlédnutí příslušného ustanovení SŠZ, následující případ (který již není pouze smyšlený, ale vychází z konkrétního soudního rozhodnutí slovenského Nejvyššího soudu) je přesnou ukázkou situace, kdy se „formální směnečná přísnost“ vymknula z kloubů.

Soud ve sporu posuzoval směnku, která obsahovala v části „*splatno dne*“ určitý údaj splatnosti a vpravo naproti v textu pak další zápis ve znění „*zaplatíme na základě předložení směnky efektivně*“. Směnka zněla na cizí měnu, tj. na měnu, která neobíhá v místě platebním.

Podle názoru soudu je tato směnka neplatná pro neurčitost data splatnosti danou kolizí mezi určením za směnku splatnou v určitý den (směnka má konkrétní datum) a určením listiny za směnku na viděnou (podle soudu slovy „*zaplatíme na základě předložení směnky efektivně*“). Tento názor podle mého rovněž nelze obhájit.

Vycházím z toho, že údaj „*zaplatíme na základě předložení efektivně*“ nelze mít za vyjádření data splatnosti⁸. Svědčí pro to následující argumenty:

Směnka již konkrétní údaj data splatnosti obsahuje, je směnkou fixní s jednoznačně určeným datem splatnosti (den, měsíc, rok). Navazující údaje je pak třeba primárně vnímat v tomto kontextu a nikoliv jako implicitně kontradiktorní.

---

⁷ Cit. Dle Kotásek, J. in Kotásek, Pokorná, Raban. Kurs obchodního práva. Právo cenných papírů. Praha : C.H.Beck, 2009, s. 244.

⁸ Tento závěr platí nejen pro fixní směnky, ale i pro směnky, které by byly vistasměnkami ze zákona (pro absenci výslovného údaje splatnosti). Z údaje „*zaplatíme na základě předložení směnky efektivně*“ nelze totiž splatnost na viděnou dovodit.

Z kontextu věty „zaplatíme na základě předložení směnky efektivně“ je dále patrné, že směřuje k modu placení (v cizí měně) a nemá mít smysl (rozporného) určení data splatnosti. Výraz „na základě předložení“ nelze vnímat takto izolovaně a vytrhávat z kontextu; zde nejen z celkového kontextu směnky, ale dokonce z kontextu jedné souvislé věty, která končí výrazem „efektivně“. Taková interpretace by byla v rozporu s písemným vyjádřením vůle, které je jednoznačné. Byla by také založena na nesprávné a neobhajitelné projekci vůle příslušného tvůrce směnky.

Pojem „zaplatíme na základě předložení“, myšleno i bez dovětku „efektivně“, navíc nelze automaticky vnímat jako synonymum splatnosti vistasměnky. Je sice pravda, že v literatuře i v praxi se u vistasměnek setkáme s podobným termínem – tj. pojmem „při předložení“ – a to jako s jedním z doporučovaných způsobů, jak vyjádřit splatnost směnky *a vista*⁹.

Jak již ale vyplynulo z úvodu tohoto příspěvku, je prezentace směnky k placení pravidelným předpokladem pro výkon práv z každé směnky (včetně směnky fixní). Z tohoto důvodu bychom samozřejmě považovali za platnou i směnku s údajem splatnosti „při předložení dne 13. 2. 2009“, neboť i zde je zřejmé, že splatnost je dána na určitý den a pouze se nadbytečně zdůrazňuje to, co je automatické – tj. řádná prezentace k placení a tedy naplnění prvního zachovávacího úkonu.

Tím spíše pak můžeme aprobovat posuzovanou směnku – u ní totiž ani k formální kolizi s doporučovaným údajem pro určení splatnosti vistasměnky (tj. s údajem „při předložení“) vůbec nedošlo. Citovaný výraz je nutno vykládat v kontextu s výrazem „efektivně“.

Není-li výraz „zaplatíme na základě předložení směnky efektivně“ údajem splatnosti, nabízí se otázka, jaký bude její skutečný význam (a z jakého důvodu tedy tvůrce tuto větu v listině použil). Jak bylo uvedeno v úvodu příspěvku, posuzovaná směnka nezní na měnu, která je zákonným platidlem v místě platebním. To je zcela bez výhrad, neboť SŠZ účastníky

---

⁹ Z novější literatury srov. Kovařík, Z. Zákon směnečný a šekový. 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 1999, s. 107, obdobně Kotásek, J. Směnečné právo. Komentář k čl. I zákona směnečného a šekového. Praha : Prospektrum, 2006.

směnky co do měny nijak neomezuje a bez ohledu na místo vystavení či místo splatnosti lze směnku vystavit na jakoukoliv existující měnu.

Výplata směnek na cizí měnu při včasném plnění je pak předmětem úpravy prvního odstavce čl. I § 41 odst. 1 SŠZ. Předpis zde vychází vstřícně plátcí a dává mu na výběr ze dvou možností: platící dlužník může buď zaplatit ve měně platebního místa, a to podle hodnoty v den splatnosti, nebo může platit v cizí měně, na kterou směnka skutečně zní. To neplatí, pokud směnka obsahuje výstavcovu doložku o efektivním placení v cizí měně¹⁰. Směnka se potom proplácí skutečně ve měně, na jakou zní, a dlužník nemůže splnit svůj závazek zaplacením v tuzemské měně.

Znění doložky o efektivním placení není v zákoně uvedeno ani demonstrativně, v současné praxi je ovšem nejčastější právě prvá uvedená varianta, která laboruje s ustáleným pojmem „efektivně“.

Z toho je zřejmé, jaký byl skutečný smysl a účel výrazu „zaplatíme na základě předložení směnky efektivně“. Uvedená věta se nijak netýká data splatnosti; to již koneckonců na směnce bylo uvedeno v podobě korektního denního údaje. Její význam spočívá v určení měny, ve které se bude směnka proplácet.

5. Oba výše uvedené příklady jsou ukázkou formalistních a stereotypních přístupů k výkladu směnečných doložek. Vychází z představy jakési „formální přísnosti“, dle níž interpretace údajů na směnce má (nebo alespoň může) být striktnější, než je tomu u běžných úkonů. Výsledkem takových rezortních „sekernických“ přístupů jsou potom závěry, které nutně vyděsí každého citlivějšího civilistu, jenž i při výkladu směnečných prohlášení bere v úvahu celkový kontext směnečných prohlášení a očividný smysl jednotlivých prohlášení (jak ostatně tradičně žádá i judikatura¹¹).

Zatím jsem ale ponechával stranou druhou variantu „směnečné přísnosti“, která je v literatuře označována jako „materiální“. V literatuře¹² se jí obvykle rozumí vyloučení námitek směnečných dlužníků (námitek z tzv.

---

¹⁰ Srov. čl. I § 41 odst. 4 SŠZ.

¹¹ Dle Baumbach/Hefermehl/Casper, Wechselgesetz und Scheckgesetz, 23. vydání. C. H. Beck 2008. s. 74.

¹² Ibid., s. 54.

vlastních vztahů¹³ či námitek založených na protimluvním doplnění blankosměnky). Tuto oblast nechávám z prostorových důvodů stranou, obecně lze však zde proti zobecňující „přísnosti“ opět namítat to, co již bylo uvedeno u přísnosti formální. Tato nálepka je tu opět toliko výstrahou, upozorněním na nepříznivé námitkové postavení dlužníka a neměla by sloužit jako sugestivní argument, který odůvodňuje sám sebe.

Podle citované literatury má dále být výrazem materiální směnečné přísnosti skutečnost, že obsah směnečného závazku se výhradně řídí listinou a nelze brát v potaz okolnosti, které leží mimo listinu (*quod non est in cambio non est in mundo*). V zásadě rozhoduje typický a obvyklý smysl směnečného prohlášení, nikoliv záměry a cíle účastníků. Pro výklad je rozhodující směnečná listina jako taková a jiné okolnosti lze zohlednit pouze tehdy, pokud by musely být známy každé třetí osobě¹⁴. Materiální směnečná přísnost je tedy v podstatě částečnou derogací obvyklých interpretačních postupů, derogací, která odráží specifika cenných papírů a s ohledem na jejich imanentní oběh odmítá brát v potaz subjektivní faktory.

Vyloučeny tak mají být např. regionální či etnický podmíněné jazykové zvláštnosti a důsledně objektivizující interpretaci dokazuje i skutečnost, že soudy v zahraničí výslovně nezohledňují ani dohody stran ohledně vlastního výkladu použitých pojmů¹⁵. Roli také nebude hrát jinak v občanském¹⁶ i obchodním právu¹⁷ značně relevantní následné chování stran.

S tím se v zásadě ztotožňuji. Platí, že směnky jsou imanentně určeny k oběhu a k interpretaci sporných údajů v nich obsažených je třeba přistupovat objektivně z pohledu potenciálních nabyvatelů směnek. Neměli bychom proto v zásadě přihlížet k okolnostem ležícím mimo směnku

---

¹³ Ve smyslu čl. I § 17 SŠZ.

¹⁴ Takto např. německý BGH, Sbirka rozhodnutí BGH v civilních věcech, 1964, s. 11, který připouští „*nur solche Umstände heranzuziehen, die einem am Begebungsvertrag nicht beteiligten drittem mutmasslich bekannt sind oder von ihm ohne Schwierigkeiten erkannt werden können*“ (cit. dle Münch. J. Die Reichweite der Unterschrift im Wechselrecht. Berlín : Duncker und Humblot, 1993, s. 101).

¹⁵ Srov. Entscheidungen des Reichsgerichts in den Zivilsachen, ročník 1919, s. 93.

¹⁶ A to i bez výslovné úpravy v občanském zákoníku, srov. Švestka in Švestka/Spáčil/Škárová/Hulmák a kol. Občanský zákoník. Komentář. 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 2009, s. 325.

¹⁷ Srov. § 266 odst. 3 ObchZ.

samotnou. Důvody jsou jasné: nový nabyvatel se orientuje podle listiny a okolnosti mimo ni mu mohou třeba i záměrně zůstat utajeny.

Představme si např. situaci nového věřitele neakceptované směnky cizí, který získal směnku od remitenta rubopisem (půjde o indosament s běžnými garančními účinky). Směnka má splatnost vyjádřenu toliko numericky: údajem „11. 12. 2009“¹⁸. Slovní vyjádření splatnosti chybí (z hlediska platnosti směnky není ostatně potřeba, nicméně jak uvidíme dále, formuláře mají dobrý důvod, proč tento údaj vyžadují primárně nebo duplicitně i ve slovním vyjádření).

Věřitel směnku v prosinci včas prezentuje a protestuje. Poté podá žalobu na dlužníky ze směnky, tj. na výstavce cizí směnky a indosanta. Ti na svou obranu v námitkách uvedou, že směnka byla ve skutečnosti splatná dne 12. listopadu a nikoliv 11. prosince. Protest byl proto podle nich učiněn pozdě a došlo k zániku všech práv ze směnky dle čl. I § 53 SŠZ. Ve sporu bude prokázáno, že účastníci skutečně důsledně používají způsob uvedení data ve formátu „měsíc/den/rok“ a i datum na směnce mělo být uvedeno v tomto pořadí. Bude to také patrné z jejich zavedené vzájemné praxe i např. výkladových pravidel ve smlouvě, která upravila použití směnky. Třebaže bude bezpochyby prokázáno, že datem splatnosti opravdu měl být 11. prosinec, neměla by ale tato okolnost hrát jakoukoliv roli vzhledem k novému nabyvateli směnky¹⁹, který tedy směnku protestoval včas a disponuje postižními právy.

Je ovšem otázkou, zda se tato důsledně objektivní interpretace směnečných doložek, jež snad již snese nálepku „materiální směnečná přísnost“²⁰, prosazuje již ve vztahu mezi původními účastníky. Pokud je – jak zatím vyplynulo výše – jejím jediným důvodem ochrana potenciálních nabyvatelů, nabízí se kacířská myšlenka, že ve vztazích mezi původními

---

¹⁸ Vnímavější čtenář již možná slyší imaginární svist argumentační sekery zastánce „formální směnečné přísnosti“, který by zde mohl zaujmout názor, že směnka není platná, neboť není jasné, zda účastníci použili u nás obvyklý formát data „den/měsíc/rok“ či „měsíc/den/rok“. Takový závěr považují (u směnek vystavených českými účastníky v ČR a v češtině) za absurdní, není však v praxi ojedinělý.

¹⁹ Pro účely této demonstrace nebudu příklad komplikovat tím, že by se jednalo o směnku psanou anglicky.

²⁰ Ale jistě i jakoukoliv podobnou poetickou nálepkou.

účastníky (tj. za situace, kdy směnka není převedena, realizuje v podstatě jako součást kauzálních vztahů a nestává se předmětem obchodu) to již za všech okolností platit nemusí. Cesta k subjektivizujícím interpretacím se tak v těchto případech zdá otevřená.

K výkladu směnečných doložek aneb opravdu musí přísnost bejt?

Josef Kotásek

Aberglaube ist die Poesie des Lebens.

*J. W. Goethe,
Maximen und Reflexionen*

1. Jen málo z hesel směnečného práva se mezi právníky těší takové oblíbě jako tzv. směnečná přísnost (*rigor cambialis*). Ve svém příspěvku se pokusím dokázat, že směnečná přísnost je - především v podobě tzv. „formální směnečné přísnosti“¹ - matoucím stereotypem, který nemá při aplikaci předpisů směnečného práva místo a jeho argumentační hodnota zhruba odpovídá Švejkovu zvolání, které jsem vybral do titulku.

2. Směnečná přísnost se v praxi nejčastěji traduje ústně. Tento směnečný archetyp zmiňují také všechny standardní učebnice směnečného práva či komentáře ke směnečným předpisům, a to zpravidla v úvodních historických či obecných pasážích (naštěstí méně už při vlastní argumentaci). V soudních rozhodnutích pak na ni výslovně nenarazíme, nicméně za řadou rozhodnutí vidíme úvahu o nutnosti formálnější interpretace projevů na směnkách s menším (či dokonce žádným) respektem ke skutečně projevené vůli účastníků.

Historicky přitom panuje ohledně směnečné přísnosti a geneze tohoto termínu jasno. Jednoduché vysvětlení se podává z nástinu směnečného práva z roku 1857², jehož autorem je W. J. Brožovský: „*Die gesetzliche*

---

¹ K tomu podrobněji v bodě 2 tohoto příspěvku.

² Brožowsky, W.J. *Die Lehre von den Wechseln und dem Wechselgeschäfte*. 2. vydání. Wien : Seidel, 1857, s. 6.

Bestimmung gegen einen Wechselverpflichteten im Falle der Nichterfüllung seiner Verbindlichkeit die persönliche Haft verhängen zu können, nennt man Wechselstrenge...“. Právě okamžitá osobní vazba směnečného dlužníka, jenž nezaplatil směnku ve stanovené lhůtě, tedy dala vzniknout označení „směnečná přísnost“.

Později však směnečná přísnost v literatuře hypertrofuje a získává další rozměry. Současná směnečná nauka zmiňuje zpravidla dva její druhy: formální a materiální³, přičemž příčinou mnoha zmatení je – jak uvidíme i níže - jejich zaměňování.

V tomto a navazujícím bodě se budu věnovat přísnosti formální. K ní se počítají především požadavky na obsah směnky, které je třeba respektovat při vyhotovení listiny a na kterých spočívá jistota směnečného provozu. Dále pak podle některých autorů jsou výrazem formální směnečné přísnosti striktní lhůty a předepsané zachovávací úkony (prezentace k placení, protest). Literatura zmiňuje v souvislosti s formální přísností také možnost domoci se plnění ze směnky skrze zrychlené řízení.

Náležitosti směnky přitom jen stěží můžeme považovat za „přísné“, nemáme-li tedy za „přísnou“ označit každou právní úpravu, která má tu nemístnou ambici stanovit svým adresátům náležitosti cenného papíru. Srovnáme-li navíc náležitosti směnečné s formálními požadavky kladenými např. na dluhopisy či zemědělské skladní listy, můžeme směnku považovat za vysoce flexibilní a benevolentní cenný papír s mimořádnou mírou tolerance k chybám a přehlédnutím svých účastníků. Který jiný cenný papír obstojí jako platný bez uvedení data splatnosti a jména výstavce, se sumou udanou v jedné listině třemi různými numerickými a současně třemi slovními údaji či – za určitých okolností⁴ – dokonce i bez uvedení místa vystavení a splatnosti? Směnka ano.

Rovněž tak povinnost vlastníka směnky vykonat tzv. zachovávací úkony nepřesvědčí jako vhodný základ pro generalizaci pod „směnečnou přísnost“. Je skutečností, že směnečný věřitel má právo na zaplacení vůči

---

³ Baumbach, A., Hefermehl, W., Casper, M. Wechselgesetz, Scheckgesetz. Recht der kartengestützten Zahlungen. 23. Vydání. Mnichov : C. H. Beck, 2008, s. 54.

⁴ U směnky cizí srov. čl. I § 1 a 2 SŠZ.

dlužníkům přímým (jde o akceptanta nebo o výstavce vlastní směnky) a předložení směnky k placení těmto osobám v relativně krátkých lhůtách není jen právem, ale důležitou povinností majitele, jejíž nesplnění spojuje zákon s tvrdými dopady. Pokud směnka nebyla při splatnosti řádně předložena k placení, dochází podle čl. I § 53 SŠZ k zániku závazků všech postihových (nepřímých) dlužníků ze směnky. Obdobné riziko hrozí tam, kde bylo třeba vykonat protest. Ze stejných důvodů můžeme ale za „přísnou“ označit úpravu smluvní pokuty, bankovní záruku či částečné obrácení důkazního břemene v některých sporech z nekalé soutěže.

Dovodit z nepřízně osudu, tj. otravující věřitelské povinnosti⁵ závěr, že směnečná úprava je „přísná“ snad lze – půjde ale toliko o určitou připomínku ceremoniálních povinností, jež věřiteli směnky nakládá zákon. Nelze pak tento pojem použít „normativně“, jako generalizující argument pro nesouvisející oblasti směnečného práva či dokonce jako metodu výkladu.

Totéž platí pro soudní uplatnění směnek. Úpravu v OSŘ, která dlužníkům dvakrát nepřeje (zejména mimořádně krátkou lhůtou k podání námitek a jejich časovou koncentrací), můžeme rovněž označit za „přísnou“, ale takto získaný pojem nebude než výchovnou upomínkou nepříznivého procesního postavení směnečných dlužníků v rámci procesu.

3. Ukázkou toho, jak lze podlehnout svodům stereotypu „formální směnečné přísnosti“ a tedy přílišnému formalismu při interpretaci doložek na směnce, je odpověď na dotaz publikovaný na jednom z právnických webů⁶ (text jsem mimochodem našel zcela náhodou po zadání pojmu „směnečná přísnost“ do vyhledávače).

Dotaz zněl následovně: „Směnečná suma a měna je uvedena v číselné podobě např. "70.000,- Kč" a ve slovním vyjádření téže sumy a měny je uvedeno "sedmdesát tisíc KORUN". Lze tu hovořit o splnění zákonného

---

⁵ Která ostatně není tak fatální, jak by se na první pohled zdálo. Dle čl. I § 46 odst. 2 SŠZ nedodržení předkládacích lhůt musí prokazovat ten, kdo se toho dovolává (tj. zpravidla dlužník). Právě nepříznivé důkazní postavení dlužníka je často klíčem, který věřiteli otevře cestu ke zdánlivě ztracenému postihu. Protestační povinnosti se potom směneční věřitelé mohou preventivně vyhnout – remisorní doložkou „bez protestu“ či jiným synonymem.

⁶ Publikován na <http://obcanske.juristic.cz/164445/>, stav k 20. 10. 2009.

požadavku URČITOSTI směnečné sumy nebo je směnky neplatná pro rozpor v označení měny (Kč x koruna)?“.

V odpovědi se pak tazateli dostalo tohoto stanoviska: „Zákon směnečný a šekový v čl. I § 6 uvádí: Je-li směnečná suma udána jak slovy, tak čísly a neshodují-li se tyto údaje, platí suma vyjádřená slovy.“ Ve Vašem případě se opravdu sumy neshodují, neboť výraz "Koruna" není to samé co "Kč" (jak je známo, existují např. švédské koruny apod.) Jestliže tedy má přednost vyjádření směnečné sumy v psané podobě, musím konstatovat, že směnečná suma je vyjádřena neurčitě, a tudíž je směnka neplatná“.

Tento závěr není obhajitelný. Předně platí, že uvedená směnka neobsahuje žádné kolizní údaje, ani sumy, ani měny. Měna určená pouze druhově, tj. výrazem „korun“, je v jiné části směnky, tj. u numerického údaje, upřesněna tak, že jsou jimi české koruny. Se stejným přístupem bychom museli odmítnout platnost směnky splatné „v Jihomoravském kraji“ a současně „v Hodoníně“. I zde byl použit (v tomto případě skutečně nepřipustný) příliš obecný výraz, tj. Jihomoravský kraj. Splatnost „v Hodoníně“ ale vše napravuje a činí z krajského údaje manýru bez právního významu.

Ustanovení čl. I § 6 zmiňované v odpovědi se na daný případ vůbec nevztahuje, to řeší pouze kolizi slovního a numerického údaje sumy a nikoliv měny. Ovšem i kdyby byla suma na směnce vyjádřena pouze výrazem „koruny“, obstála by listina jako platná směnka (to je ostatně jádro problému, na který se čtenář dotazoval). V čl. I § 41 SŠZ je pamatováno na situaci, kdy je měna určena pouze genericky (např. právě výrazem „koruny“). Je-li směnečná suma udána druhem peněz, který má stejné označení v místě vystavení a místě platebním, avšak různou hodnotu ve státě vystavení a ve státě placení, má se za to, že je tím míněn druh peněz platebního místa.

Citované ustanovení řeší pouze situace, kdy je ve směnce užito měny, která má sice stejné označení, avšak různou hodnotu ve státě vystavení a ve státě placení. Odklízí nejasnosti vyvolané možnou kolizí měn místa vystavení a platebního místa a nepamatuje již na to, jak *obecně* postupovat u směnek s nedostatečně určenou měnou. U směnky vystavené v České republice na „koruny“ a splatné ve Francii – a naopak – nebo dokonce u tuzemské

směnky vystavené na „koruny“, bychom proto při striktním pohledu mohli dospět k závěru, že jde o směnku neplatnou, neboť řešení těchto variant již zákon nezná.

Takový závěr by však byl příliš unáhlený, neboť naleznul-li zákon řešení u kolize měn, tím spíše najdeme konkrétní měnu v případech, kde takové nebezpečí vůbec nehrozí. V uvedeném příkladu jde tedy o platné směnky znějící na koruny české⁷.

4. Zatímco výše uvedený příklad byl spíše výsledkem přehlédnutí příslušného ustanovení SŠZ, následující případ (který již není pouze smyšlený, ale vychází z konkrétního soudního rozhodnutí slovenského Nejvyššího soudu) je přesnou ukázkou situace, kdy se „formální směnečná přísnost“ vymknula z kloubů.

Soud ve sporu posuzoval směnku, která obsahovala v části „*splatno dne*“ určitý údaj splatnosti a vpravo naproti v textu pak další zápis ve znění „*zaplatíme na základě předložení směnky efektivně*“. Směnka zněla na cizí měnu, tj. na měnu, která neobíhá v místě platebním.

Podle názoru soudu je tato směnka neplatná pro neurčitost data splatnosti danou kolizí mezi určením za směnku splatnou v určitý den (směnka má konkrétní datum) a určením listiny za směnku na viděnou (podle soudu slovy „*zaplatíme na základě předložení směnky efektivně*“). Tento názor podle mého rovněž nelze obhájit.

Vycházím z toho, že údaj „*zaplatíme na základě předložení efektivně*“ nelze mít za vyjádření data splatnosti⁸. Svědčí pro to následující argumenty:

Směnka již konkrétní údaj data splatnosti obsahuje, je směnkou fixní s jednoznačně určeným datem splatnosti (den, měsíc, rok). Navazující údaje je pak třeba primárně vnímat v tomto kontextu a nikoliv jako implicitně kontradiktorní.

---

⁷ Cit. Dle Kotásek, J. in Kotásek, Pokorná, Raban. Kurs obchodního práva. Právo cenných papírů. Praha : C.H.Beck, 2009, s. 244.

⁸ Tento závěr platí nejen pro fixní směnky, ale i pro směnky, které by byly vistasměnkami ze zákona (pro absenci výslovného údaje splatnosti). Z údaje „*zaplatíme na základě předložení směnky efektivně*“ nelze totiž splatnost na viděnou dovodit.

Z kontextu věty „zaplatíme na základě předložení směnky efektivně“ je dále patrné, že směřuje k modu placení (v cizí měně) a nemá mít smysl (rozporného) určení data splatnosti. Výraz „na základě předložení“ nelze vnímat takto izolovaně a vytrhávat z kontextu; zde nejen z celkového kontextu směnky, ale dokonce z kontextu jedné souvislé věty, která končí výrazem „efektivně“. Taková interpretace by byla v rozporu s písemným vyjádřením vůle, které je jednoznačné. Byla by také založena na nesprávné a neobhajitelné projekci vůle příslušného tvůrce směnky.

Pojem „zaplatíme na základě předložení“, myšleno i bez dovětku „efektivně“, navíc nelze automaticky vnímat jako synonymum splatnosti vistasměnky. Je sice pravda, že v literatuře i v praxi se u vistasměnek setkáme s podobným termínem – tj. pojmem „při předložení“ – a to jako s jedním z doporučovaných způsobů, jak vyjádřit splatnost směnky *a vista*⁹.

Jak již ale vyplynulo z úvodu tohoto příspěvku, je prezentace směnky k placení pravidelným předpokladem pro výkon práv z každé směnky (včetně směnky fixní). Z tohoto důvodu bychom samozřejmě považovali za platnou i směnku s údajem splatnosti „při předložení dne 13. 2. 2009“, neboť i zde je zřejmé, že splatnost je dána na určitý den a pouze se nadbytečně zdůrazňuje to, co je automatické – tj. řádná prezentace k placení a tedy naplnění prvního zachovávacího úkonu.

Tím spíše pak můžeme aprobovat posuzovanou směnku – u ní totiž ani k formální kolizi s doporučovaným údajem pro určení splatnosti vistasměnky (tj. s údajem „při předložení“) vůbec nedošlo. Citovaný výraz je nutno vykládat v kontextu s výrazem „efektivně“.

Není-li výraz „zaplatíme na základě předložení směnky efektivně“ údajem splatnosti, nabízí se otázka, jaký bude její skutečný význam (a z jakého důvodu tedy tvůrce tuto větu v listině použil). Jak bylo uvedeno v úvodu příspěvku, posuzovaná směnka nezní na měnu, která je zákonným platidlem v místě platebním. To je zcela bez výhrad, neboť SŠZ účastníky

---

⁹ Z novější literatury srov. Kovařík, Z. Zákon směnečný a šekový. 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 1999, s. 107, obdobně Kotásek, J. Směnečné právo. Komentář k čl. I zákona směnečného a šekového. Praha : Prospektrum, 2006.

směnky co do měny nijak neomezuje a bez ohledu na místo vystavení či místo splatnosti lze směnku vystavit na jakoukoliv existující měnu.

Výplata směnek na cizí měnu při včasném plnění je pak předmětem úpravy prvního odstavce čl. I § 41 odst. 1 SŠZ. Předpis zde vychází vstřícně plátcí a dává mu na výběr ze dvou možností: platící dlužník může buď zaplatit ve měně platebního místa, a to podle hodnoty v den splatnosti, nebo může platit v cizí měně, na kterou směnka skutečně zní. To neplatí, pokud směnka obsahuje výstavcovu doložku o efektivním placení v cizí měně¹⁰. Směnka se potom proplácí skutečně ve měně, na jakou zní, a dlužník nemůže splnit svůj závazek zaplacením v tuzemské měně.

Znění doložky o efektivním placení není v zákoně uvedeno ani demonstrativně, v současné praxi je ovšem nejčastější právě prvá uvedená varianta, která laboruje s ustáleným pojmem „efektivně“.

Z toho je zřejmé, jaký byl skutečný smysl a účel výrazu „zaplatíme na základě předložení směnky efektivně“. Uvedená věta se nijak netýká data splatnosti; to již koneckonců na směnce bylo uvedeno v podobě korektního denního údaje. Její význam spočívá v určení měny, ve které se bude směnka proplácet.

5. Oba výše uvedené příklady jsou ukázkou formalistních a stereotypních přístupů k výkladu směnečných doložek. Vychází z představy jakési „formální přísnosti“, dle níž interpretace údajů na směnce má (nebo alespoň může) být striktnější, než je tomu u běžných úkonů. Výsledkem takových rezortních „sekernických“ přístupů jsou potom závěry, které nutně vyděsí každého citlivějšího civilistu, jenž i při výkladu směnečných prohlášení bere v úvahu celkový kontext směnečných prohlášení a očividný smysl jednotlivých prohlášení (jak ostatně tradičně žádá i judikatura¹¹).

Zatím jsem ale ponechával stranou druhou variantu „směnečné přísnosti“, která je v literatuře označována jako „materiální“. V literatuře¹² se jí obvykle rozumí vyloučení námitek směnečných dlužníků (námitek z tzv.

---

¹⁰ Srov. čl. I § 41 odst. 4 SŠZ.

¹¹ Dle Baumbach/Hefermehl/Casper, Wechselgesetz und Scheckgesetz, 23. vydání. C. H. Beck 2008. s. 74.

¹² Ibid., s. 54.

vlastních vztahů¹³ či námitek založených na protimluvním doplnění blankosměnky). Tuto oblast nechávám z prostorových důvodů stranou, obecně lze však zde proti zobecňující „přísnosti“ opět namítat to, co již bylo uvedeno u přísnosti formální. Tato nálepka je tu opět toliko výstrahou, upozorněním na nepříznivé námitkové postavení dlužníka a neměla by sloužit jako sugestivní argument, který odůvodňuje sám sebe.

Podle citované literatury má dále být výrazem materiální směnečné přísnosti skutečnost, že obsah směnečného závazku se výhradně řídí listinou a nelze brát v potaz okolnosti, které leží mimo listinu (*quod non est in cambio non est in mundo*). V zásadě rozhoduje typický a obvyklý smysl směnečného prohlášení, nikoliv záměry a cíle účastníků. Pro výklad je rozhodující směnečná listina jako taková a jiné okolnosti lze zohlednit pouze tehdy, pokud by musely být známy každé třetí osobě¹⁴. Materiální směnečná přísnost je tedy v podstatě částečnou derogací obvyklých interpretačních postupů, derogací, která odráží specifika cenných papírů a s ohledem na jejich imanentní oběh odmítá brát v potaz subjektivní faktory.

Vyloučeny tak mají být např. regionální či etnicky podmíněné jazykové zvláštnosti a důsledně objektivizující interpretaci dokazuje i skutečnost, že soudy v zahraničí výslovně nezohledňují ani dohody stran ohledně vlastního výkladu použitých pojmů¹⁵. Roli také nebude hrát jinak v občanském¹⁶ i obchodním právu¹⁷ značně relevantní následné chování stran.

S tím se v zásadě ztotožňuji. Platí, že směnky jsou imanentně určeny k oběhu a k interpretaci sporných údajů v nich obsažených je třeba přistupovat objektivně z pohledu potenciálních nabyvatelů směnek. Neměli bychom proto v zásadě přihlížet k okolnostem ležícím mimo směnku

---

¹³ Ve smyslu čl. I § 17 SŠZ.

¹⁴ Takto např. německý BGH, Sbirka rozhodnutí BGH v civilních věcech, 1964, s. 11, který připouští „*nur solche Umstände heranzuziehen, die einem am Begebungsvertrag nicht beteiligten drittem mutmasslich bekannt sind oder von ihm ohne Schwierigkeiten erkannt werden können*“ (cit. dle Münch. J. Die Reichweite der Unterschrift im Wechselrecht. Berlín : Duncker und Humblot, 1993, s. 101).

¹⁵ Srov. Entscheidungen des Reichsgerichts in den Zivilsachen, ročník 1919, s. 93.

¹⁶ A to i bez výslovné úpravy v občanském zákoníku, srov. Švestka in Švestka/Spáčil/Škárová/Hulmák a kol. Občanský zákoník. Komentář. 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 2009, s. 325.

¹⁷ Srov. § 266 odst. 3 ObchZ.

samotnou. Důvody jsou jasné: nový nabyvatel se orientuje podle listiny a okolnosti mimo ni mu mohou třeba i záměrně zůstat utajeny.

Představme si např. situaci nového věřitele neakceptované směnky cizí, který získal směnku od remitenta rubopisem (půjde o indosament s běžnými garančními účinky). Směnka má splatnost vyjádřenu toliko numericky: údajem „11. 12. 2009“¹⁸. Slovní vyjádření splatnosti chybí (z hlediska platnosti směnky není ostatně potřeba, nicméně jak uvidíme dále, formuláře mají dobrý důvod, proč tento údaj vyžadují primárně nebo duplicitně i ve slovním vyjádření).

Věřitel směnku v prosinci včas prezentuje a protestuje. Poté podá žalobu na dlužníky ze směnky, tj. na výstavce cizí směnky a indosanta. Ti na svou obranu v námitkách uvedou, že směnka byla ve skutečnosti splatná dne 12. listopadu a nikoliv 11. prosince. Protest byl proto podle nich učiněn pozdě a došlo k zániku všech práv ze směnky dle čl. I § 53 SŠZ. Ve sporu bude prokázáno, že účastníci skutečně důsledně používají způsob uvedení data ve formátu „měsíc/den/rok“ a i datum na směnce mělo být uvedeno v tomto pořadí. Bude to také patrné z jejich zavedené vzájemné praxe i např. výkladových pravidel ve smlouvě, která upravila použití směnky. Třebaže bude bezpochyby prokázáno, že datem splatnosti opravdu měl být 11. prosinec, neměla by ale tato okolnost hrát jakoukoliv roli vzhledem k novému nabyvateli směnky¹⁹, který tedy směnku protestoval včas a disponuje postižními právy.

Je ovšem otázkou, zda se tato důsledně objektivní interpretace směnečných doložek, jež snad již snese nálepku „materiální směnečná přísnost“²⁰, prosazuje již ve vztahu mezi původními účastníky. Pokud je – jak zatím vyplynulo výše – jejím jediným důvodem ochrana potenciálních nabyvatelů, nabízí se kacířská myšlenka, že ve vztazích mezi původními

---

¹⁸ Vnímavější čtenář již možná slyší imaginární svist argumentační sekery zastánce „formální směnečné přísnosti“, který by zde mohl zaujmout názor, že směnka není platná, neboť není jasné, zda účastníci použili u nás obvyklý formát data „den/měsíc/rok“ či „měsíc/den/rok“. Takový závěr považují (u směnek vystavených českými účastníky v ČR a v češtině) za absurdní, není však v praxi ojedinělý.

¹⁹ Pro účely této demonstrace nebudu příklad komplikovat tím, že by se jednalo o směnku psanou anglicky.

²⁰ Ale jistě i jakoukoliv podobnou poetickou nálepkou.

účastníky (tj. za situace, kdy směnka není převedena, realizuje v podstatě jako součást kauzálních vztahů a nestává se předmětem obchodu) to již za všech okolností platit nemusí. Cesta k subjektivizujícím interpretacím se tak v těchto případech zdá otevřená.

K výkladu směnečných doložek aneb opravdu musí přísnost bejt?

Josef Kotásek

Aberglaube ist die Poesie des Lebens.

*J. W. Goethe,
Maximen und Reflexionen*

1. Jen málo z hesel směnečného práva se mezi právníky těší takové oblíbě jako tzv. směnečná přísnost (*rigor cambialis*). Ve svém příspěvku se pokusím dokázat, že směnečná přísnost je - především v podobě tzv. „formální směnečné přísnosti“¹ - matoucím stereotypem, který nemá při aplikaci předpisů směnečného práva místo a jeho argumentační hodnota zhruba odpovídá Švejkovu zvolání, které jsem vybral do titulku.

2. Směnečná přísnost se v praxi nejčastěji traduje ústně. Tento směnečný archetyp zmiňují také všechny standardní učebnice směnečného práva či komentáře ke směnečným předpisům, a to zpravidla v úvodních historických či obecných pasážích (naštěstí méně už při vlastní argumentaci). V soudních rozhodnutích pak na ni výslovně nenarazíme, nicméně za řadou rozhodnutí vidíme úvahu o nutnosti formálnější interpretace projevů na směnkách s menším (či dokonce žádným) respektem ke skutečně projevené vůli účastníků.

Historicky přitom panuje ohledně směnečné přísnosti a geneze tohoto termínu jasno. Jednoduché vysvětlení se podává z nástinu směnečného práva z roku 1857², jehož autorem je W. J. Brožovský: „*Die gesetzliche*

---

¹ K tomu podrobněji v bodě 2 tohoto příspěvku.

² Brožowsky, W.J. *Die Lehre von den Wechseln und dem Wechselgeschäfte*. 2. vydání. Wien : Seidel, 1857, s. 6.

Bestimmung gegen einen Wechselverpflichteten im Falle der Nichterfüllung seiner Verbindlichkeit die persönliche Haft verhängen zu können, nennt man Wechselstrenge...“. Právě okamžitá osobní vazba směnečného dlužníka, jenž nezaplatil směnku ve stanovené lhůtě, tedy dala vzniknout označení „směnečná přísnost“.

Později však směnečná přísnost v literatuře hypertrofuje a získává další rozměry. Současná směnečná nauka zmiňuje zpravidla dva její druhy: formální a materiální³, přičemž příčinou mnoha zmatení je – jak uvidíme i níže - jejich zaměňování.

V tomto a navazujícím bodě se budu věnovat přísnosti formální. K ní se počítají především požadavky na obsah směnky, které je třeba respektovat při vyhotovení listiny a na kterých spočívá jistota směnečného provozu. Dále pak podle některých autorů jsou výrazem formální směnečné přísnosti striktní lhůty a předepsané zachovávací úkony (prezentace k placení, protest). Literatura zmiňuje v souvislosti s formální přísností také možnost domoci se plnění ze směnky skrze zrychlené řízení.

Náležitosti směnky přitom jen stěží můžeme považovat za „přísné“, nemáme-li tedy za „přísnou“ označit každou právní úpravu, která má tu nemístnou ambici stanovit svým adresátům náležitosti cenného papíru. Srovnáme-li navíc náležitosti směnečné s formálními požadavky kladenými např. na dluhopisy či zemědělské skladní listy, můžeme směnku považovat za vysoce flexibilní a benevolentní cenný papír s mimořádnou mírou tolerance k chybám a přehlédnutím svých účastníků. Který jiný cenný papír obstojí jako platný bez uvedení data splatnosti a jména výstavce, se sumou udanou v jedné listině třemi různými numerickými a současně třemi slovními údaji či – za určitých okolností⁴ – dokonce i bez uvedení místa vystavení a splatnosti? Směnka ano.

Rovněž tak povinnost vlastníka směnky vykonat tzv. zachovávací úkony nepřesvědčí jako vhodný základ pro generalizaci pod „směnečnou přísnost“. Je skutečností, že směnečný věřitel má právo na zaplacení vůči

---

³ Baumbach, A., Hefermehl, W., Casper, M. Wechselgesetz, Scheckgesetz. Recht der kartengestützten Zahlungen. 23. Vydání. Mnichov : C. H. Beck, 2008, s. 54.

⁴ U směnky cizí srov. čl. I § 1 a 2 SŠZ.

dlužníkům přímým (jde o akceptanta nebo o výstavce vlastní směnky) a předložení směnky k placení těmto osobám v relativně krátkých lhůtách není jen právem, ale důležitou povinností majitele, jejíž nesplnění spojuje zákon s tvrdými dopady. Pokud směnka nebyla při splatnosti řádně předložena k placení, dochází podle čl. I § 53 SŠZ k zániku závazků všech postihových (nepřímých) dlužníků ze směnky. Obdobné riziko hrozí tam, kde bylo třeba vykonat protest. Ze stejných důvodů můžeme ale za „přísnou“ označit úpravu smluvní pokuty, bankovní záruku či částečné obrácení důkazního břemene v některých sporech z nekalé soutěže.

Dovodit z nepřízně osudu, tj. otravující věřitelské povinnosti⁵ závěr, že směnečná úprava je „přísná“ snad lze – půjde ale toliko o určitou připomínku ceremoniálních povinností, jež věřiteli směnky nakládá zákon. Nelze pak tento pojem použít „normativně“, jako generalizující argument pro nesouvisející oblasti směnečného práva či dokonce jako metodu výkladu.

Totéž platí pro soudní uplatnění směnek. Úpravu v OSŘ, která dlužníkům dvakrát nepřeje (zejména mimořádně krátkou lhůtou k podání námitek a jejich časovou koncentrací), můžeme rovněž označit za „přísnou“, ale takto získaný pojem nebude než výchovnou upomínkou nepříznivého procesního postavení směnečných dlužníků v rámci procesu.

3. Ukázkou toho, jak lze podlehnout svodům stereotypu „formální směnečné přísnosti“ a tedy přílišnému formalismu při interpretaci doložek na směnce, je odpověď na dotaz publikovaný na jednom z právnických webů⁶ (text jsem mimochodem našel zcela náhodou po zadání pojmu „směnečná přísnost“ do vyhledávače).

Dotaz zněl následovně: „Směnečná suma a měna je uvedena v číselné podobě např. "70.000,- Kč" a ve slovním vyjádření téže sumy a měny je uvedeno "sedmdesát tisíc KORUN". Lze tu hovořit o splnění zákonného

---

⁵ Která ostatně není tak fatální, jak by se na první pohled zdálo. Dle čl. I § 46 odst. 2 SŠZ nedodržení předkládacích lhůt musí prokazovat ten, kdo se toho dovolává (tj. zpravidla dlužník). Právě nepříznivé důkazní postavení dlužníka je často klíčem, který věřiteli otevře cestu ke zdánlivě ztracenému postihu. Protestační povinnosti se potom směneční věřitelé mohou preventivně vyhnout – remisorní doložkou „bez protestu“ či jiným synonymem.

⁶ Publikován na <http://obcanske.juristic.cz/164445/>, stav k 20. 10. 2009.

požadavku URČITOSTI směnečné sumy nebo je směnky neplatná pro rozpor v označení měny (Kč x koruna)?“.

V odpovědi se pak tazateli dostalo tohoto stanoviska: „Zákon směnečný a šekový v čl. I § 6 uvádí: Je-li směnečná suma udána jak slovy, tak čísly a neshodují-li se tyto údaje, platí suma vyjádřená slovy." Ve Vašem případě se opravdu sumy neshodují, neboť výraz "Koruna" není to samé co "Kč" (jak je známo, existují např. švédské koruny apod.) Jestliže tedy má přednost vyjádření směnečné sumy v psané podobě, musím konstatovat, že směnečná suma je vyjádřena neurčitě, a tudíž je směnka neplatná“.

Tento závěr není obhajitelný. Předně platí, že uvedená směnka neobsahuje žádné kolizní údaje, ani sumy, ani měny. Měna určená pouze druhově, tj. výrazem „korun“, je v jiné části směnky, tj. u numerického údaje, upřesněna tak, že jsou jimi české koruny. Se stejným přístupem bychom museli odmítnout platnost směnky splatné „v Jihomoravském kraji“ a současně „v Hodoníně“. I zde byl použit (v tomto případě skutečně nepřipustný) příliš obecný výraz, tj. Jihomoravský kraj. Splatnost „v Hodoníně“ ale vše napravuje a činí z krajského údaje manýru bez právního významu.

Ustanovení čl. I § 6 zmiňované v odpovědi se na daný případ vůbec nevztahuje, to řeší pouze kolizi slovního a numerického údaje sumy a nikoliv měny. Ovšem i kdyby byla suma na směnce vyjádřena pouze výrazem „koruny“, obstála by listina jako platná směnka (to je ostatně jádro problému, na který se čtenář dotazoval). V čl. I § 41 SŠZ je pamatováno na situaci, kdy je měna určena pouze genericky (např. právě výrazem „koruny“). Je-li směnečná suma udána druhem peněz, který má stejné označení v místě vystavení a místě platebním, avšak různou hodnotu ve státě vystavení a ve státě placení, má se za to, že je tím míněn druh peněz platebního místa.

Citované ustanovení řeší pouze situace, kdy je ve směnce užito měny, která má sice stejné označení, avšak různou hodnotu ve státě vystavení a ve státě placení. Odklízí nejasnosti vyvolané možnou kolizí měn místa vystavení a platebního místa a nepamatuje již na to, jak *obecně* postupovat u směnek s nedostatečně určenou měnou. U směnky vystavené v České republice na „koruny“ a splatné ve Francii – a naopak – nebo dokonce u tuzemské

směnky vystavené na „koruny“, bychom proto při striktním pohledu mohli dospět k závěru, že jde o směnku neplatnou, neboť řešení těchto variant již zákon nezná.

Takový závěr by však byl příliš unáhlený, neboť naleznul-li zákon řešení u kolize měn, tím spíše najdeme konkrétní měnu v případech, kde takové nebezpečí vůbec nehrozí. V uvedeném příkladu jde tedy o platné směnky znějící na koruny české⁷.

4. Zatímco výše uvedený příklad byl spíše výsledkem přehlédnutí příslušného ustanovení SŠZ, následující případ (který již není pouze smyšlený, ale vychází z konkrétního soudního rozhodnutí slovenského Nejvyššího soudu) je přesnou ukázkou situace, kdy se „formální směnečná přísnost“ vymknula z kloubů.

Soud ve sporu posuzoval směnku, která obsahovala v části „*splatno dne*“ určitý údaj splatnosti a vpravo naproti v textu pak další zápis ve znění „*zaplatíme na základě předložení směnky efektivně*“. Směnka zněla na cizí měnu, tj. na měnu, která neobíhá v místě platebním.

Podle názoru soudu je tato směnka neplatná pro neurčitost data splatnosti danou kolizí mezi určením za směnku splatnou v určitý den (směnka má konkrétní datum) a určením listiny za směnku na viděnou (podle soudu slovy „*zaplatíme na základě předložení směnky efektivně*“). Tento názor podle mého rovněž nelze obhájit.

Vycházím z toho, že údaj „*zaplatíme na základě předložení efektivně*“ nelze mít za vyjádření data splatnosti⁸. Svědčí pro to následující argumenty:

Směnka již konkrétní údaj data splatnosti obsahuje, je směnkou fixní s jednoznačně určeným datem splatnosti (den, měsíc, rok). Navazující údaje je pak třeba primárně vnímat v tomto kontextu a nikoliv jako implicitně kontradiktorní.

---

⁷ Cit. Dle Kotásek, J. in Kotásek, Pokorná, Raban. Kurs obchodního práva. Právo cenných papírů. Praha : C.H.Beck, 2009, s. 244.

⁸ Tento závěr platí nejen pro fixní směnky, ale i pro směnky, které by byly vistasměnkami ze zákona (pro absenci výslovného údaje splatnosti). Z údaje „*zaplatíme na základě předložení směnky efektivně*“ nelze totiž splatnost na viděnou dovodit.

Z kontextu věty „zaplatíme na základě předložení směnky efektivně“ je dále patrné, že směřuje k modu placení (v cizí měně) a nemá mít smysl (rozporného) určení data splatnosti. Výraz „na základě předložení“ nelze vnímat takto izolovaně a vytrhávat z kontextu; zde nejen z celkového kontextu směnky, ale dokonce z kontextu jedné souvislé věty, která končí výrazem „efektivně“. Taková interpretace by byla v rozporu s písemným vyjádřením vůle, které je jednoznačné. Byla by také založena na nesprávné a neobhajitelné projekci vůle příslušného tvůrce směnky.

Pojem „zaplatíme na základě předložení“, myšleno i bez dovětku „efektivně“, navíc nelze automaticky vnímat jako synonymum splatnosti vistasměnky. Je sice pravda, že v literatuře i v praxi se u vistasměnek setkáme s podobným termínem – tj. pojmem „při předložení“ – a to jako s jedním z doporučovaných způsobů, jak vyjádřit splatnost směnky *a vista*⁹.

Jak již ale vyplynulo z úvodu tohoto příspěvku, je prezentace směnky k placení pravidelným předpokladem pro výkon práv z každé směnky (včetně směnky fixní). Z tohoto důvodu bychom samozřejmě považovali za platnou i směnku s údajem splatnosti „při předložení dne 13. 2. 2009“, neboť i zde je zřejmé, že splatnost je dána na určitý den a pouze se nadbytečně zdůrazňuje to, co je automatické – tj. řádná prezentace k placení a tedy naplnění prvního zachovávacího úkonu.

Tím spíše pak můžeme aprobovat posuzovanou směnku – u ní totiž ani k formální kolizi s doporučovaným údajem pro určení splatnosti vistasměnky (tj. s údajem „při předložení“) vůbec nedošlo. Citovaný výraz je nutno vykládat v kontextu s výrazem „efektivně“.

Není-li výraz „zaplatíme na základě předložení směnky efektivně“ údajem splatnosti, nabízí se otázka, jaký bude její skutečný význam (a z jakého důvodu tedy tvůrce tuto větu v listině použil). Jak bylo uvedeno v úvodu příspěvku, posuzovaná směnka nezní na měnu, která je zákonným platidlem v místě platebním. To je zcela bez výhrad, neboť SŠZ účastníky

---

⁹ Z novější literatury srov. Kovařík, Z. Zákon směnečný a šekový. 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 1999, s. 107, obdobně Kotásek, J. Směnečné právo. Komentář k čl. I zákona směnečného a šekového. Praha : Prospektrum, 2006.

směnky co do měny nijak neomezuje a bez ohledu na místo vystavení či místo splatnosti lze směnku vystavit na jakoukoliv existující měnu.

Výplata směnek na cizí měnu při včasném plnění je pak předmětem úpravy prvního odstavce čl. I § 41 odst. 1 SŠZ. Předpis zde vychází vstříc plátcí a dává mu na výběr ze dvou možností: platící dlužník může buď zaplatit ve měně platebního místa, a to podle hodnoty v den splatnosti, nebo může platit v cizí měně, na kterou směnka skutečně zní. To neplatí, pokud směnka obsahuje výstavcovu doložku o efektivním placení v cizí měně¹⁰. Směnka se potom proplácí skutečně ve měně, na jakou zní, a dlužník nemůže splnit svůj závazek zaplacením v tuzemské měně.

Znění doložky o efektivním placení není v zákoně uvedeno ani demonstrativně, v současné praxi je ovšem nejčastější právě prvá uvedená varianta, která laboruje s ustáleným pojmem „efektivně“.

Z toho je zřejmé, jaký byl skutečný smysl a účel výrazu „zaplatíme na základě předložení směnky efektivně“. Uvedená věta se nijak netýká data splatnosti; to již koneckonců na směnce bylo uvedeno v podobě korektního denního údaje. Její význam spočívá v určení měny, ve které se bude směnka proplácet.

5. Oba výše uvedené příklady jsou ukázkou formalistních a stereotypních přístupů k výkladu směnečných doložek. Vychází z představy jakési „formální přísnosti“, dle níž interpretace údajů na směnce má (nebo alespoň může) být striktnější, než je tomu u běžných úkonů. Výsledkem takových rezortních „sekernických“ přístupů jsou potom závěry, které nutně vyděsí každého citlivějšího civilistu, jenž i při výkladu směnečných prohlášení bere v úvahu celkový kontext směnečných prohlášení a očividný smysl jednotlivých prohlášení (jak ostatně tradičně žádá i judikatura¹¹).

Zatím jsem ale ponechával stranou druhou variantu „směnečné přísnosti“, která je v literatuře označována jako „materiální“. V literatuře¹² se jí obvykle rozumí vyloučení námitek směnečných dlužníků (námitek z tzv.

---

¹⁰ Srov. čl. I § 41 odst. 4 SŠZ.

¹¹ Dle Baumbach/Hefermehl/Casper, Wechselgesetz und Scheckgesetz, 23. vydání. C. H. Beck 2008. s. 74.

¹² Ibid., s. 54.

vlastních vztahů¹³ či námitek založených na protimluvním doplnění blankosměnky). Tuto oblast nechávám z prostorových důvodů stranou, obecně lze však zde proti zobecňující „přísnosti“ opět namítat to, co již bylo uvedeno u přísnosti formální. Tato nálepka je tu opět toliko výstrahou, upozorněním na nepříznivé námitkové postavení dlužníka a neměla by sloužit jako sugestivní argument, který odůvodňuje sám sebe.

Podle citované literatury má dále být výrazem materiální směnečné přísnosti skutečnost, že obsah směnečného závazku se výhradně řídí listinou a nelze brát v potaz okolnosti, které leží mimo listinu (*quod non est in cambio non est in mundo*). V zásadě rozhoduje typický a obvyklý smysl směnečného prohlášení, nikoliv záměry a cíle účastníků. Pro výklad je rozhodující směnečná listina jako taková a jiné okolnosti lze zohlednit pouze tehdy, pokud by musely být známy každé třetí osobě¹⁴. Materiální směnečná přísnost je tedy v podstatě částečnou derogací obvyklých interpretačních postupů, derogací, která odráží specifika cenných papírů a s ohledem na jejich imanentní oběh odmítá brát v potaz subjektivní faktory.

Vyloučeny tak mají být např. regionální či etnicky podmíněné jazykové zvláštnosti a důsledně objektivizující interpretaci dokazuje i skutečnost, že soudy v zahraničí výslovně nezohledňují ani dohody stran ohledně vlastního výkladu použitých pojmů¹⁵. Roli také nebude hrát jinak v občanském¹⁶ i obchodním právu¹⁷ značně relevantní následné chování stran.

S tím se v zásadě ztotožňuji. Platí, že směnky jsou imanentně určeny k oběhu a k interpretaci sporných údajů v nich obsažených je třeba přistupovat objektivně z pohledu potenciálních nabyvatelů směnek. Neměli bychom proto v zásadě přihlížet k okolnostem ležícím mimo směnku

---

¹³ Ve smyslu čl. I § 17 SŠZ.

¹⁴ Takto např. německý BGH, Sbirka rozhodnutí BGH v civilních věcech, 1964, s. 11, který připouští „*nur solche Umstände heranzuziehen, die einem am Begebungsvertrag nicht beteiligten drittem mutmasslich bekannt sind oder von ihm ohne Schwierigkeiten erkannt werden können*“ (cit. dle Münch. J. Die Reichweite der Unterschrift im Wechselrecht. Berlín : Duncker und Humblot, 1993, s. 101).

¹⁵ Srov. Entscheidungen des Reichsgerichts in den Zivilsachen, ročník 1919, s. 93.

¹⁶ A to i bez výslovné úpravy v občanském zákoníku, srov. Švestka in Švestka/Spáčil/Škárová/Hulmák a kol. Občanský zákoník. Komentář. 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 2009, s. 325.

¹⁷ Srov. § 266 odst. 3 ObchZ.

samotnou. Důvody jsou jasné: nový nabyvatel se orientuje podle listiny a okolnosti mimo ni mu mohou třeba i záměrně zůstat utajeny.

Představme si např. situaci nového věřitele neakceptované směnky cizí, který získal směnku od remitenta rubopisem (půjde o indosament s běžnými garančními účinky). Směnka má splatnost vyjádřenu toliko numericky: údajem „11. 12. 2009“¹⁸. Slovní vyjádření splatnosti chybí (z hlediska platnosti směnky není ostatně potřeba, nicméně jak uvidíme dále, formuláře mají dobrý důvod, proč tento údaj vyžadují primárně nebo duplicitně i ve slovním vyjádření).

Věřitel směnku v prosinci včas prezentuje a protestuje. Poté podá žalobu na dlužníky ze směnky, tj. na výstavce cizí směnky a indosanta. Ti na svou obranu v námitkách uvedou, že směnka byla ve skutečnosti splatná dne 12. listopadu a nikoliv 11. prosince. Protest byl proto podle nich učiněn pozdě a došlo k zániku všech práv ze směnky dle čl. I § 53 SŠZ. Ve sporu bude prokázáno, že účastníci skutečně důsledně používají způsob uvedení data ve formátu „měsíc/den/rok“ a i datum na směnce mělo být uvedeno v tomto pořadí. Bude to také patrné z jejich zavedené vzájemné praxe i např. výkladových pravidel ve smlouvě, která upravila použití směnky. Třebaže bude bezpochyby prokázáno, že datem splatnosti opravdu měl být 11. prosinec, neměla by ale tato okolnost hrát jakoukoliv roli vzhledem k novému nabyvateli směnky¹⁹, který tedy směnku protestoval včas a disponuje postižními právy.

Je ovšem otázkou, zda se tato důsledně objektivní interpretace směnečných doložek, jež snad již snese nálepkou „materiální směnečná přísnost“²⁰, prosazuje již ve vztahu mezi původními účastníky. Pokud je – jak zatím vyplynulo výše – jejím jediným důvodem ochrana potenciálních nabyvatelů, nabízí se kacířská myšlenka, že ve vztazích mezi původními

---

¹⁸ Vnímavější čtenář již možná slyší imaginární svist argumentační sekery zastánce „formální směnečné přísnosti“, který by zde mohl zaujmout názor, že směnka není platná, neboť není jasné, zda účastníci použili u nás obvyklý formát data „den/měsíc/rok“ či „měsíc/den/rok“. Takový závěr považují (u směnek vystavených českými účastníky v ČR a v češtině) za absurdní, není však v praxi ojedinělý.

¹⁹ Pro účely této demonstrace nebudu příklad komplikovat tím, že by se jednalo o směnku psanou anglicky.

²⁰ Ale jistě i jakoukoliv podobnou poetickou nálepkou.

účastníky (tj. za situace, kdy směnka není převedena, realizuje v podstatě jako součást kauzálních vztahů a nestává se předmětem obchodu) to již za všech okolností platit nemusí. Cesta k subjektivizujícím interpretacím se tak v těchto případech zdá otevřená.

K výkladu směnečných doložek aneb opravdu musí přísnost bejt?

Josef Kotásek

Aberglaube ist die Poesie des Lebens.

*J. W. Goethe,
Maximen und Reflexionen*

1. Jen málo z hesel směnečného práva se mezi právníky těší takové oblíbě jako tzv. směnečná přísnost (*rigor cambialis*). Ve svém příspěvku se pokusím dokázat, že směnečná přísnost je - především v podobě tzv. „formální směnečné přísnosti“¹ - matoucím stereotypem, který nemá při aplikaci předpisů směnečného práva místo a jeho argumentační hodnota zhruba odpovídá Švejkovu zvolání, které jsem vybral do titulku.

2. Směnečná přísnost se v praxi nejčastěji traduje ústně. Tento směnečný archetyp zmiňují také všechny standardní učebnice směnečného práva či komentáře ke směnečným předpisům, a to zpravidla v úvodních historických či obecných pasážích (naštěstí méně už při vlastní argumentaci). V soudních rozhodnutích pak na ni výslovně nenarazíme, nicméně za řadou rozhodnutí vidíme úvahu o nutnosti formálnější interpretace projevů na směnkách s menším (či dokonce žádným) respektem ke skutečně projevené vůli účastníků.

Historicky přitom panuje ohledně směnečné přísnosti a geneze tohoto termínu jasno. Jednoduché vysvětlení se podává z nástinu směnečného práva z roku 1857², jehož autorem je W. J. Brožovský: „*Die gesetzliche*

---

¹ K tomu podrobněji v bodě 2 tohoto příspěvku.

² Brožowsky, W.J. *Die Lehre von den Wechseln und dem Wechselgeschäfte*. 2. vydání. Wien : Seidel, 1857, s. 6.

Bestimmung gegen einen Wechselverpflichteten im Falle der Nichterfüllung seiner Verbindlichkeit die persönliche Haft verhängen zu können, nennt man Wechselstrenge...“. Právě okamžitá osobní vazba směnečného dlužníka, jenž nezaplatil směnku ve stanovené lhůtě, tedy dala vzniknout označení „směnečná přísnost“.

Později však směnečná přísnost v literatuře hypertrofuje a získává další rozměry. Současná směnečná nauka zmiňuje zpravidla dva její druhy: formální a materiální³, přičemž příčinou mnoha zmatení je – jak uvidíme i níže - jejich zaměňování.

V tomto a navazujícím bodě se budu věnovat přísnosti formální. K ní se počítají především požadavky na obsah směnky, které je třeba respektovat při vyhotovení listiny a na kterých spočívá jistota směnečného provozu. Dále pak podle některých autorů jsou výrazem formální směnečné přísnosti striktní lhůty a předepsané zachovávací úkony (prezentace k placení, protest). Literatura zmiňuje v souvislosti s formální přísností také možnost domoci se plnění ze směnky skrze zrychlené řízení.

Náležitosti směnky přitom jen stěží můžeme považovat za „přísné“, nemáme-li tedy za „přísnou“ označit každou právní úpravu, která má tu nemístnou ambici stanovit svým adresátům náležitosti cenného papíru. Srovnáme-li navíc náležitosti směnečné s formálními požadavky kladenými např. na dluhopisy či zemědělské skladní listy, můžeme směnku považovat za vysoce flexibilní a benevolentní cenný papír s mimořádnou mírou tolerance k chybám a přehlédnutím svých účastníků. Který jiný cenný papír obstojí jako platný bez uvedení data splatnosti a jména výstavce, se sumou udanou v jedné listině třemi různými numerickými a současně třemi slovními údaji či – za určitých okolností⁴ – dokonce i bez uvedení místa vystavení a splatnosti? Směnka ano.

Rovněž tak povinnost vlastníka směnky vykonat tzv. zachovávací úkony nepřesvědčí jako vhodný základ pro generalizaci pod „směnečnou přísnost“. Je skutečností, že směnečný věřitel má právo na zaplacení vůči

---

³ Baumbach, A., Hefermehl, W., Casper, M. Wechselgesetz, Scheckgesetz. Recht der kartengestützten Zahlungen. 23. Vydání. Mnichov : C. H. Beck, 2008, s. 54.

⁴ U směnky cizí srov. čl. I § 1 a 2 SŠZ.

dlužníkům přímým (jde o akceptanta nebo o výstavce vlastní směnky) a předložení směnky k placení těmto osobám v relativně krátkých lhůtách není jen právem, ale důležitou povinností majitele, jejíž nesplnění spojuje zákon s tvrdými dopady. Pokud směnka nebyla při splatnosti řádně předložena k placení, dochází podle čl. I § 53 SŠZ k zániku závazků všech postihových (nepřímých) dlužníků ze směnky. Obdobné riziko hrozí tam, kde bylo třeba vykonat protest. Ze stejných důvodů můžeme ale za „přísnou“ označit úpravu smluvní pokuty, bankovní záruku či částečné obrácení důkazního břemene v některých sporech z nekalé soutěže.

Dovodit z nepřízně osudu, tj. otravující věřitelské povinnosti⁵ závěr, že směnečná úprava je „přísná“ snad lze – půjde ale toliko o určitou připomínku ceremoniálních povinností, jež věřiteli směnky nakládá zákon. Nelze pak tento pojem použít „normativně“, jako generalizující argument pro nesouvisející oblasti směnečného práva či dokonce jako metodu výkladu.

Totéž platí pro soudní uplatnění směnek. Úpravu v OSŘ, která dlužníkům dvakrát nepřeje (zejména mimořádně krátkou lhůtou k podání námitek a jejich časovou koncentrací), můžeme rovněž označit za „přísnou“, ale takto získaný pojem nebude než výchovnou upomínkou nepříznivého procesního postavení směnečných dlužníků v rámci procesu.

3. Ukázkou toho, jak lze podlehnout svodům stereotypu „formální směnečné přísnosti“ a tedy přílišnému formalismu při interpretaci doložek na směnce, je odpověď na dotaz publikovaný na jednom z právnických webů⁶ (text jsem mimochodem našel zcela náhodou po zadání pojmu „směnečná přísnost“ do vyhledávače).

Dotaz zněl následovně: „Směnečná suma a měna je uvedena v číselné podobě např. "70.000,- Kč" a ve slovním vyjádření téže sumy a měny je uvedeno "sedmdesát tisíc KORUN". Lze tu hovořit o splnění zákonného

---

⁵ Která ostatně není tak fatální, jak by se na první pohled zdálo. Dle čl. I § 46 odst. 2 SŠZ nedodržení předkládacích lhůt musí prokazovat ten, kdo se toho dovolává (tj. zpravidla dlužník). Právě nepříznivé důkazní postavení dlužníka je často klíčem, který věřiteli otevře cestu ke zdánlivě ztracenému postihu. Protestační povinnosti se potom směneční věřitelé mohou preventivně vyhnout – remisorní doložkou „bez protestu“ či jiným synonymem.

⁶ Publikován na <http://obcanske.juristic.cz/164445/>, stav k 20. 10. 2009.

požadavku URČITOSTI směnečné sumy nebo je směnky neplatná pro rozpor v označení měny (Kč x koruna)?“.

V odpovědi se pak tazateli dostalo tohoto stanoviska: „Zákon směnečný a šekový v čl. I § 6 uvádí: Je-li směnečná suma udána jak slovy, tak čísly a neshodují-li se tyto údaje, platí suma vyjádřená slovy.“ Ve Vašem případě se opravdu sumy neshodují, neboť výraz "Koruna" není to samé co "Kč" (jak je známo, existují např. švédské koruny apod.) Jestliže tedy má přednost vyjádření směnečné sumy v psané podobě, musím konstatovat, že směnečná suma je vyjádřena neurčitě, a tudíž je směnka neplatná“.

Tento závěr není obhajitelný. Předně platí, že uvedená směnka neobsahuje žádné kolizní údaje, ani sumy, ani měny. Měna určená pouze druhově, tj. výrazem „korun“, je v jiné části směnky, tj. u numerického údaje, upřesněna tak, že jsou jimi české koruny. Se stejným přístupem bychom museli odmítnout platnost směnky splatné „v Jihomoravském kraji“ a současně „v Hodoníně“. I zde byl použit (v tomto případě skutečně nepřipustný) příliš obecný výraz, tj. Jihomoravský kraj. Splatnost „v Hodoníně“ ale vše napravuje a činí z krajského údaje manýru bez právního významu.

Ustanovení čl. I § 6 zmiňované v odpovědi se na daný případ vůbec nevztahuje, to řeší pouze kolizi slovního a numerického údaje sumy a nikoliv měny. Ovšem i kdyby byla suma na směnce vyjádřena pouze výrazem „koruny“, obstála by listina jako platná směnka (to je ostatně jádro problému, na který se čtenář dotazoval). V čl. I § 41 SŠZ je pamatováno na situaci, kdy je měna určena pouze genericky (např. právě výrazem „koruny“). Je-li směnečná suma udána druhem peněz, který má stejné označení v místě vystavení a místě platebním, avšak různou hodnotu ve státě vystavení a ve státě placení, má se za to, že je tím míněn druh peněz platebního místa.

Citované ustanovení řeší pouze situace, kdy je ve směnce užito měny, která má sice stejné označení, avšak různou hodnotu ve státě vystavení a ve státě placení. Odklízí nejasnosti vyvolané možnou kolizí měn místa vystavení a platebního místa a nepamatuje již na to, jak *obecně* postupovat u směnek s nedostatečně určenou měnou. U směnky vystavené v České republice na „koruny“ a splatné ve Francii – a naopak – nebo dokonce u tuzemské

směnky vystavené na „koruny“, bychom proto při striktním pohledu mohli dospět k závěru, že jde o směnku neplatnou, neboť řešení těchto variant již zákon nezná.

Takový závěr by však byl příliš unáhlený, neboť naleznul-li zákon řešení u kolize měn, tím spíše najdeme konkrétní měnu v případech, kde takové nebezpečí vůbec nehrozí. V uvedeném příkladu jde tedy o platné směnky znějící na koruny české⁷.

4. Zatímco výše uvedený příklad byl spíše výsledkem přehlédnutí příslušného ustanovení SŠZ, následující případ (který již není pouze smyšlený, ale vychází z konkrétního soudního rozhodnutí slovenského Nejvyššího soudu) je přesnou ukázkou situace, kdy se „formální směnečná přísnost“ vymknula z kloubů.

Soud ve sporu posuzoval směnku, která obsahovala v části „*splatno dne*“ určitý údaj splatnosti a vpravo naproti v textu pak další zápis ve znění „*zaplatíme na základě předložení směnky efektivně*“. Směnka zněla na cizí měnu, tj. na měnu, která neobíhá v místě platebním.

Podle názoru soudu je tato směnka neplatná pro neurčitost data splatnosti danou kolizí mezi určením za směnku splatnou v určitý den (směnka má konkrétní datum) a určením listiny za směnku na viděnou (podle soudu slovy „*zaplatíme na základě předložení směnky efektivně*“). Tento názor podle mého rovněž nelze obhájit.

Vycházím z toho, že údaj „*zaplatíme na základě předložení efektivně*“ nelze mít za vyjádření data splatnosti⁸. Svědčí pro to následující argumenty:

Směnka již konkrétní údaj data splatnosti obsahuje, je směnkou fixní s jednoznačně určeným datem splatnosti (den, měsíc, rok). Navazující údaje je pak třeba primárně vnímat v tomto kontextu a nikoliv jako implicitně kontradiktorní.

---

⁷ Cit. Dle Kotásek, J. in Kotásek, Pokorná, Raban. Kurs obchodního práva. Právo cenných papírů. Praha : C.H.Beck, 2009, s. 244.

⁸ Tento závěr platí nejen pro fixní směnky, ale i pro směnky, které by byly vistasměnkami ze zákona (pro absenci výslovného údaje splatnosti). Z údaje „*zaplatíme na základě předložení směnky efektivně*“ nelze totiž splatnost na viděnou dovodit.

Z kontextu věty „zaplatíme na základě předložení směnky efektivně“ je dále patrné, že směřuje k modu placení (v cizí měně) a nemá mít smysl (rozporného) určení data splatnosti. Výraz „na základě předložení“ nelze vnímat takto izolovaně a vytrhávat z kontextu; zde nejen z celkového kontextu směnky, ale dokonce z kontextu jedné souvislé věty, která končí výrazem „efektivně“. Taková interpretace by byla v rozporu s písemným vyjádřením vůle, které je jednoznačné. Byla by také založena na nesprávné a neobhajitelné projekci vůle příslušného tvůrce směnky.

Pojem „zaplatíme na základě předložení“, myšleno i bez dovětku „efektivně“, navíc nelze automaticky vnímat jako synonymum splatnosti vistasměnky. Je sice pravda, že v literatuře i v praxi se u vistasměnek setkáme s podobným termínem – tj. pojmem „při předložení“ – a to jako s jedním z doporučovaných způsobů, jak vyjádřit splatnost směnky *a vista*⁹.

Jak již ale vyplynulo z úvodu tohoto příspěvku, je prezentace směnky k placení pravidelným předpokladem pro výkon práv z každé směnky (včetně směnky fixní). Z tohoto důvodu bychom samozřejmě považovali za platnou i směnku s údajem splatnosti „při předložení dne 13. 2. 2009“, neboť i zde je zřejmé, že splatnost je dána na určitý den a pouze se nadbytečně zdůrazňuje to, co je automatické – tj. řádná prezentace k placení a tedy naplnění prvního zachovávacího úkonu.

Tím spíše pak můžeme aprobovat posuzovanou směnku – u ní totiž ani k formální kolizi s doporučovaným údajem pro určení splatnosti vistasměnky (tj. s údajem „při předložení“) vůbec nedošlo. Citovaný výraz je nutno vykládat v kontextu s výrazem „efektivně“.

Není-li výraz „zaplatíme na základě předložení směnky efektivně“ údajem splatnosti, nabízí se otázka, jaký bude její skutečný význam (a z jakého důvodu tedy tvůrce tuto větu v listině použil). Jak bylo uvedeno v úvodu příspěvku, posuzovaná směnka nezní na měnu, která je zákonným platidlem v místě platebním. To je zcela bez výhrad, neboť SŠZ účastníky

---

⁹ Z novější literatury srov. Kovařík, Z. Zákon směnečný a šekový. 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 1999, s. 107, obdobně Kotásek, J. Směnečné právo. Komentář k čl. I zákona směnečného a šekového. Praha : Prospektrum, 2006.

směnky co do měny nijak neomezuje a bez ohledu na místo vystavení či místo splatnosti lze směnku vystavit na jakoukoliv existující měnu.

Výplata směnek na cizí měnu při včasném plnění je pak předmětem úpravy prvního odstavce čl. I § 41 odst. 1 SŠZ. Předpis zde vychází vstřícně plátcí a dává mu na výběr ze dvou možností: platící dlužník může buď zaplatit ve měně platebního místa, a to podle hodnoty v den splatnosti, nebo může platit v cizí měně, na kterou směnka skutečně zní. To neplatí, pokud směnka obsahuje výstavcovu doložku o efektivním placení v cizí měně¹⁰. Směnka se potom proplácí skutečně ve měně, na jakou zní, a dlužník nemůže splnit svůj závazek zaplacením v tuzemské měně.

Znění doložky o efektivním placení není v zákoně uvedeno ani demonstrativně, v současné praxi je ovšem nejčastější právě prvá uvedená varianta, která laboruje s ustáleným pojmem „efektivně“.

Z toho je zřejmé, jaký byl skutečný smysl a účel výrazu „zaplatíme na základě předložení směnky efektivně“. Uvedená věta se nijak netýká data splatnosti; to již koneckonců na směnce bylo uvedeno v podobě korektního denního údaje. Její význam spočívá v určení měny, ve které se bude směnka proplácet.

5. Oba výše uvedené příklady jsou ukázkou formalistních a stereotypních přístupů k výkladu směnečných doložek. Vychází z představy jakési „formální přísnosti“, dle níž interpretace údajů na směnce má (nebo alespoň může) být striktnější, než je tomu u běžných úkonů. Výsledkem takových rezortních „sekernických“ přístupů jsou potom závěry, které nutně vyděsí každého citlivějšího civilistu, jenž i při výkladu směnečných prohlášení bere v úvahu celkový kontext směnečných prohlášení a očividný smysl jednotlivých prohlášení (jak ostatně tradičně žádá i judikatura¹¹).

Zatím jsem ale ponechával stranou druhou variantu „směnečné přísnosti“, která je v literatuře označována jako „materiální“. V literatuře¹² se jí obvykle rozumí vyloučení námitek směnečných dlužníků (námitek z tzv.

---

¹⁰ Srov. čl. I § 41 odst. 4 SŠZ.

¹¹ Dle Baumbach/Hefermehl/Casper, Wechselgesetz und Scheckgesetz, 23. vydání. C. H. Beck 2008. s. 74.

¹² Ibid., s. 54.

vlastních vztahů¹³ či námitek založených na protimluvním doplnění blankosměnky). Tuto oblast nechávám z prostorových důvodů stranou, obecně lze však zde proti zobecňující „přísnosti“ opět namítat to, co již bylo uvedeno u přísnosti formální. Tato nálepka je tu opět toliko výstrahou, upozorněním na nepříznivé námitkové postavení dlužníka a neměla by sloužit jako sugestivní argument, který odůvodňuje sám sebe.

Podle citované literatury má dále být výrazem materiální směnečné přísnosti skutečnost, že obsah směnečného závazku se výhradně řídí listinou a nelze brát v potaz okolnosti, které leží mimo listinu (*quod non est in cambio non est in mundo*). V zásadě rozhoduje typický a obvyklý smysl směnečného prohlášení, nikoliv záměry a cíle účastníků. Pro výklad je rozhodující směnečná listina jako taková a jiné okolnosti lze zohlednit pouze tehdy, pokud by musely být známy každé třetí osobě¹⁴. Materiální směnečná přísnost je tedy v podstatě částečnou derogací obvyklých interpretačních postupů, derogací, která odráží specifika cenných papírů a s ohledem na jejich imanentní oběh odmítá brát v potaz subjektivní faktory.

Vyloučeny tak mají být např. regionální či etnicky podmíněné jazykové zvláštnosti a důsledně objektivizující interpretaci dokazuje i skutečnost, že soudy v zahraničí výslovně nezohledňují ani dohody stran ohledně vlastního výkladu použitých pojmů¹⁵. Roli také nebude hrát jinak v občanském¹⁶ i obchodním právu¹⁷ značně relevantní následné chování stran.

S tím se v zásadě ztotožňuji. Platí, že směnky jsou imanentně určeny k oběhu a k interpretaci sporných údajů v nich obsažených je třeba přistupovat objektivně z pohledu potenciálních nabyvatelů směnek. Neměli bychom proto v zásadě přihlížet k okolnostem ležícím mimo směnku

---

¹³ Ve smyslu čl. I § 17 SŠZ.

¹⁴ Takto např. německý BGH, Sbirka rozhodnutí BGH v civilních věcech, 1964, s. 11, který připouští „*nur solche Umstände heranzuziehen, die einem am Begebungsvertrag nicht beteiligten drittem mutmasslich bekannt sind oder von ihm ohne Schwierigkeiten erkannt werden können*“ (cit. dle Münch. J. Die Reichweite der Unterschrift im Wechselrecht. Berlín : Duncker und Humblot, 1993, s. 101).

¹⁵ Srov. Entscheidungen des Reichsgerichts in den Zivilsachen, ročník 1919, s. 93.

¹⁶ A to i bez výslovné úpravy v občanském zákoníku, srov. Švestka in Švestka/Spáčil/Škárová/Hulmák a kol. Občanský zákoník. Komentář. 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 2009, s. 325.

¹⁷ Srov. § 266 odst. 3 ObchZ.

samotnou. Důvody jsou jasné: nový nabyvatel se orientuje podle listiny a okolnosti mimo ni mu mohou třeba i záměrně zůstat utajeny.

Představme si např. situaci nového věřitele neakceptované směnky cizí, který získal směnku od remitenta rubopisem (půjde o indosament s běžnými garančními účinky). Směnka má splatnost vyjádřenu toliko numericky: údajem „11. 12. 2009“¹⁸. Slovní vyjádření splatnosti chybí (z hlediska platnosti směnky není ostatně potřeba, nicméně jak uvidíme dále, formuláře mají dobrý důvod, proč tento údaj vyžadují primárně nebo duplicitně i ve slovním vyjádření).

Věřitel směnku v prosinci včas prezentuje a protestuje. Poté podá žalobu na dlužníky ze směnky, tj. na výstavce cizí směnky a indosanta. Ti na svou obranu v námitkách uvedou, že směnka byla ve skutečnosti splatná dne 12. listopadu a nikoliv 11. prosince. Protest byl proto podle nich učiněn pozdě a došlo k zániku všech práv ze směnky dle čl. I § 53 SŠZ. Ve sporu bude prokázáno, že účastníci skutečně důsledně používají způsob uvedení data ve formátu „měsíc/den/rok“ a i datum na směnce mělo být uvedeno v tomto pořadí. Bude to také patrné z jejich zavedené vzájemné praxe i např. výkladových pravidel ve smlouvě, která upravila použití směnky. Třebaže bude bezpochyby prokázáno, že datem splatnosti opravdu měl být 11. prosinec, neměla by ale tato okolnost hrát jakoukoliv roli vzhledem k novému nabyvateli směnky¹⁹, který tedy směnku protestoval včas a disponuje postižními právy.

Je ovšem otázkou, zda se tato důsledně objektivní interpretace směnečných doložek, jež snad již snese nálepkou „materiální směnečná přísnost“²⁰, prosazuje již ve vztahu mezi původními účastníky. Pokud je – jak zatím vplynulo výše – jejím jediným důvodem ochrana potenciálních nabyvatelů, nabízí se kacířská myšlenka, že ve vztazích mezi původními

---

¹⁸ Vnímavější čtenář již možná slyší imaginární svist argumentační sekery zastánce „formální směnečné přísnosti“, který by zde mohl zaujmout názor, že směnka není platná, neboť není jasné, zda účastníci použili u nás obvyklý formát data „den/měsíc/rok“ či „měsíc/den/rok“. Takový závěr považují (u směnek vystavených českými účastníky v ČR a v češtině) za absurdní, není však v praxi ojedinělý.

¹⁹ Pro účely této demonstrace nebudu příklad komplikovat tím, že by se jednalo o směnku psanou anglicky.

²⁰ Ale jistě i jakoukoliv podobnou poetickou nálepkou.

účastníky (tj. za situace, kdy směnka není převedena, realizuje v podstatě jako součást kauzálních vztahů a nestává se předmětem obchodu) to již za všech okolností platit nemusí. Cesta k subjektivizujícím interpretacím se tak v těchto případech zdá otevřená.

K výkladu směnečných doložek aneb opravdu musí přísnost bejt?

Josef Kotásek

Aberglaube ist die Poesie des Lebens.

*J. W. Goethe,
Maximen und Reflexionen*

1. Jen málo z hesel směnečného práva se mezi právníky těší takové oblíbě jako tzv. směnečná přísnost (*rigor cambialis*). Ve svém příspěvku se pokusím dokázat, že směnečná přísnost je - především v podobě tzv. „formální směnečné přísnosti“¹ - matoucím stereotypem, který nemá při aplikaci předpisů směnečného práva místo a jeho argumentační hodnota zhruba odpovídá Švejkovu zvolání, které jsem vybral do titulku.

2. Směnečná přísnost se v praxi nejčastěji traduje ústně. Tento směnečný archetyp zmiňují také všechny standardní učebnice směnečného práva či komentáře ke směnečným předpisům, a to zpravidla v úvodních historických či obecných pasážích (naštěstí méně už při vlastní argumentaci). V soudních rozhodnutích pak na ni výslovně nenarazíme, nicméně za řadou rozhodnutí vidíme úvahu o nutnosti formálnější interpretace projevů na směnkách s menším (či dokonce žádným) respektem ke skutečně projevené vůli účastníků.

Historicky přitom panuje ohledně směnečné přísnosti a geneze tohoto termínu jasno. Jednoduché vysvětlení se podává z nástinu směnečného práva z roku 1857², jehož autorem je W. J. Brožovský: „*Die gesetzliche*

---

¹ K tomu podrobněji v bodě 2 tohoto příspěvku.

² Brožowsky, W.J. *Die Lehre von den Wechseln und dem Wechselgeschäfte*. 2. vydání. Wien : Seidel, 1857, s. 6.

Bestimmung gegen einen Wechselverpflichteten im Falle der Nichterfüllung seiner Verbindlichkeit die persönliche Haft verhängen zu können, nennt man Wechselstrenge...“. Právě okamžitá osobní vazba směnečného dlužníka, jenž nezaplatil směnku ve stanovené lhůtě, tedy dala vzniknout označení „směnečná přísnost“.

Později však směnečná přísnost v literatuře hypertrofuje a získává další rozměry. Současná směnečná nauka zmiňuje zpravidla dva její druhy: formální a materiální³, přičemž příčinou mnoha zmatení je – jak uvidíme i níže - jejich zaměňování.

V tomto a navazujícím bodě se budu věnovat přísnosti formální. K ní se počítají především požadavky na obsah směnky, které je třeba respektovat při vyhotovení listiny a na kterých spočívá jistota směnečného provozu. Dále pak podle některých autorů jsou výrazem formální směnečné přísnosti striktní lhůty a předepsané zachovávací úkony (prezentace k placení, protest). Literatura zmiňuje v souvislosti s formální přísností také možnost domoci se plnění ze směnky skrze zrychlené řízení.

Náležitosti směnky přitom jen stěží můžeme považovat za „přísné“, nemáme-li tedy za „přísnou“ označit každou právní úpravu, která má tu nemístnou ambici stanovit svým adresátům náležitosti cenného papíru. Srovnáme-li navíc náležitosti směnečné s formálními požadavky kladenými např. na dluhopisy či zemědělské skladní listy, můžeme směnku považovat za vysoce flexibilní a benevolentní cenný papír s mimořádnou mírou tolerance k chybám a přehlédnutím svých účastníků. Který jiný cenný papír obstojí jako platný bez uvedení data splatnosti a jména výstavce, se sumou udanou v jedné listině třemi různými numerickými a současně třemi slovními údaji či – za určitých okolností⁴ – dokonce i bez uvedení místa vystavení a splatnosti? Směnka ano.

Rovněž tak povinnost vlastníka směnky vykonat tzv. zachovávací úkony nepřesvědčí jako vhodný základ pro generalizaci pod „směnečnou přísnost“. Je skutečností, že směnečný věřitel má právo na zaplacení vůči

---

³ Baumbach, A., Hefermehl, W., Casper, M. Wechselgesetz, Scheckgesetz. Recht der kartengestützten Zahlungen. 23. Vydání. Mnichov : C. H. Beck, 2008, s. 54.

⁴ U směnky cizí srov. čl. I § 1 a 2 SŠZ.

dlužníkům přímým (jde o akceptanta nebo o výstavce vlastní směnky) a předložení směnky k placení těmto osobám v relativně krátkých lhůtách není jen právem, ale důležitou povinností majitele, jejíž nesplnění spojuje zákon s tvrdými dopady. Pokud směnka nebyla při splatnosti řádně předložena k placení, dochází podle čl. I § 53 SŠZ k zániku závazků všech postihových (nepřímých) dlužníků ze směnky. Obdobné riziko hrozí tam, kde bylo třeba vykonat protest. Ze stejných důvodů můžeme ale za „přísnou“ označit úpravu smluvní pokuty, bankovní záruku či částečné obrácení důkazního břemene v některých sporech z nekalé soutěže.

Dovodit z nepřízně osudu, tj. otravující věřitelské povinnosti⁵ závěr, že směnečná úprava je „přísná“ snad lze – půjde ale toliko o určitou připomínku ceremoniálních povinností, jež věřiteli směnky nakládá zákon. Nelze pak tento pojem použít „normativně“, jako generalizující argument pro nesouvisející oblasti směnečného práva či dokonce jako metodu výkladu.

Totéž platí pro soudní uplatnění směnek. Úpravu v OSŘ, která dlužníkům dvakrát nepřeje (zejména mimořádně krátkou lhůtou k podání námitek a jejich časovou koncentrací), můžeme rovněž označit za „přísnou“, ale takto získaný pojem nebude než výchovnou upomínkou nepříznivého procesního postavení směnečných dlužníků v rámci procesu.

3. Ukázkou toho, jak lze podlehnout svodům stereotypu „formální směnečné přísnosti“ a tedy přílišnému formalismu při interpretaci doložek na směnce, je odpověď na dotaz publikovaný na jednom z právnických webů⁶ (text jsem mimochodem našel zcela náhodou po zadání pojmu „směnečná přísnost“ do vyhledávače).

Dotaz zněl následovně: „Směnečná suma a měna je uvedena v číselné podobě např. "70.000,- Kč" a ve slovním vyjádření téže sumy a měny je uvedeno "sedmdesát tisíc KORUN". Lze tu hovořit o splnění zákonného

---

⁵ Která ostatně není tak fatální, jak by se na první pohled zdálo. Dle čl. I § 46 odst. 2 SŠZ nedodržení předkládacích lhůt musí prokazovat ten, kdo se toho dovolává (tj. zpravidla dlužník). Právě nepříznivé důkazní postavení dlužníka je často klíčem, který věřiteli otevře cestu ke zdánlivě ztracenému postihu. Protestační povinnosti se potom směneční věřitelé mohou preventivně vyhnout – remisorní doložkou „bez protestu“ či jiným synonymem.

⁶ Publikován na <http://obcanske.juristic.cz/164445/>, stav k 20. 10. 2009.

požadavku URČITOSTI směnečné sumy nebo je směnky neplatná pro rozpor v označení měny (Kč x koruna)?“.

V odpovědi se pak tazateli dostalo tohoto stanoviska: „Zákon směnečný a šekový v čl. I § 6 uvádí: Je-li směnečná suma udána jak slovy, tak čísly a neshodují-li se tyto údaje, platí suma vyjádřená slovy.“ Ve Vašem případě se opravdu sumy neshodují, neboť výraz "Koruna" není to samé co "Kč" (jak je známo, existují např. švédské koruny apod.) Jestliže tedy má přednost vyjádření směnečné sumy v psané podobě, musím konstatovat, že směnečná suma je vyjádřena neurčitě, a tudíž je směnka neplatná“.

Tento závěr není obhajitelný. Předně platí, že uvedená směnka neobsahuje žádné kolizní údaje, ani sumy, ani měny. Měna určená pouze druhově, tj. výrazem „korun“, je v jiné části směnky, tj. u numerického údaje, upřesněna tak, že jsou jimi české koruny. Se stejným přístupem bychom museli odmítnout platnost směnky splatné „v Jihomoravském kraji“ a současně „v Hodoníně“. I zde byl použit (v tomto případě skutečně nepřipustný) příliš obecný výraz, tj. Jihomoravský kraj. Splatnost „v Hodoníně“ ale vše napravuje a činí z krajského údaje manýru bez právního významu.

Ustanovení čl. I § 6 zmiňované v odpovědi se na daný případ vůbec nevztahuje, to řeší pouze kolizi slovního a numerického údaje sumy a nikoliv měny. Ovšem i kdyby byla suma na směnce vyjádřena pouze výrazem „koruny“, obstála by listina jako platná směnka (to je ostatně jádro problému, na který se čtenář dotazoval). V čl. I § 41 SŠZ je pamatováno na situaci, kdy je měna určena pouze genericky (např. právě výrazem „koruny“). Je-li směnečná suma udána druhem peněz, který má stejné označení v místě vystavení a místě platebním, avšak různou hodnotu ve státě vystavení a ve státě placení, má se za to, že je tím míněn druh peněz platebního místa.

Citované ustanovení řeší pouze situace, kdy je ve směnce užito měny, která má sice stejné označení, avšak různou hodnotu ve státě vystavení a ve státě placení. Odklízí nejasnosti vyvolané možnou kolizí měn místa vystavení a platebního místa a nepamatuje již na to, jak *obecně* postupovat u směnek s nedostatečně určenou měnou. U směnky vystavené v České republice na „koruny“ a splatné ve Francii – a naopak – nebo dokonce u tuzemské

směnky vystavené na „koruny“, bychom proto při striktním pohledu mohli dospět k závěru, že jde o směnku neplatnou, neboť řešení těchto variant již zákon nezná.

Takový závěr by však byl příliš unáhlený, neboť naleznul-li zákon řešení u kolize měn, tím spíše najdeme konkrétní měnu v případech, kde takové nebezpečí vůbec nehrozí. V uvedeném příkladu jde tedy o platné směnky znějící na koruny české⁷.

4. Zatímco výše uvedený příklad byl spíše výsledkem přehlédnutí příslušného ustanovení SŠZ, následující případ (který již není pouze smyšlený, ale vychází z konkrétního soudního rozhodnutí slovenského Nejvyššího soudu) je přesnou ukázkou situace, kdy se „formální směnečná přísnost“ vymknula z kloubů.

Soud ve sporu posuzoval směnku, která obsahovala v části „*splatno dne*“ určitý údaj splatnosti a vpravo naproti v textu pak další zápis ve znění „*zaplatíme na základě předložení směnky efektivně*“. Směnka zněla na cizí měnu, tj. na měnu, která neobíhá v místě platebním.

Podle názoru soudu je tato směnka neplatná pro neurčitost data splatnosti danou kolizí mezi určením za směnku splatnou v určitý den (směnka má konkrétní datum) a určením listiny za směnku na viděnou (podle soudu slovy „*zaplatíme na základě předložení směnky efektivně*“). Tento názor podle mého rovněž nelze obhájit.

Vycházím z toho, že údaj „*zaplatíme na základě předložení efektivně*“ nelze mít za vyjádření data splatnosti⁸. Svědčí pro to následující argumenty:

Směnka již konkrétní údaj data splatnosti obsahuje, je směnkou fixní s jednoznačně určeným datem splatnosti (den, měsíc, rok). Navazující údaje je pak třeba primárně vnímat v tomto kontextu a nikoliv jako implicitně kontradiktorní.

---

⁷ Cit. Dle Kotásek, J. in Kotásek, Pokorná, Raban. Kurs obchodního práva. Právo cenných papírů. Praha : C.H.Beck, 2009, s. 244.

⁸ Tento závěr platí nejen pro fixní směnky, ale i pro směnky, které by byly vistasměnkami ze zákona (pro absenci výslovného údaje splatnosti). Z údaje „*zaplatíme na základě předložení směnky efektivně*“ nelze totiž splatnost na viděnou dovodit.

Z kontextu věty „zaplatíme na základě předložení směnky efektivně“ je dále patrné, že směřuje k modu placení (v cizí měně) a nemá mít smysl (rozporného) určení data splatnosti. Výraz „na základě předložení“ nelze vnímat takto izolovaně a vytrhávat z kontextu; zde nejen z celkového kontextu směnky, ale dokonce z kontextu jedné souvislé věty, která končí výrazem „efektivně“. Taková interpretace by byla v rozporu s písemným vyjádřením vůle, které je jednoznačné. Byla by také založena na nesprávné a neobhajitelné projekci vůle příslušného tvůrce směnky.

Pojem „zaplatíme na základě předložení“, myšleno i bez dovětku „efektivně“, navíc nelze automaticky vnímat jako synonymum splatnosti vistasměnky. Je sice pravda, že v literatuře i v praxi se u vistasměnek setkáme s podobným termínem – tj. pojmem „při předložení“ – a to jako s jedním z doporučovaných způsobů, jak vyjádřit splatnost směnky *a vista*⁹.

Jak již ale vyplynulo z úvodu tohoto příspěvku, je prezentace směnky k placení pravidelným předpokladem pro výkon práv z každé směnky (včetně směnky fixní). Z tohoto důvodu bychom samozřejmě považovali za platnou i směnku s údajem splatnosti „při předložení dne 13. 2. 2009“, neboť i zde je zřejmé, že splatnost je dána na určitý den a pouze se nadbytečně zdůrazňuje to, co je automatické – tj. řádná prezentace k placení a tedy naplnění prvního zachovávacího úkonu.

Tím spíše pak můžeme aprobovat posuzovanou směnku – u ní totiž ani k formální kolizi s doporučovaným údajem pro určení splatnosti vistasměnky (tj. s údajem „při předložení“) vůbec nedošlo. Citovaný výraz je nutno vykládat v kontextu s výrazem „efektivně“.

Není-li výraz „zaplatíme na základě předložení směnky efektivně“ údajem splatnosti, nabízí se otázka, jaký bude její skutečný význam (a z jakého důvodu tedy tvůrce tuto větu v listině použil). Jak bylo uvedeno v úvodu příspěvku, posuzovaná směnka nezní na měnu, která je zákonným platidlem v místě platebním. To je zcela bez výhrad, neboť SŠZ účastníky

---

⁹ Z novější literatury srov. Kovařík, Z. Zákon směnečný a šekový. 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 1999, s. 107, obdobně Kotásek, J. Směnečné právo. Komentář k čl. I zákona směnečného a šekového. Praha : Prospektrum, 2006.

směnky co do měny nijak neomezuje a bez ohledu na místo vystavení či místo splatnosti lze směnku vystavit na jakoukoliv existující měnu.

Výplata směnek na cizí měnu při včasném plnění je pak předmětem úpravy prvního odstavce čl. I § 41 odst. 1 SŠZ. Předpis zde vychází vstřícně plátcí a dává mu na výběr ze dvou možností: platící dlužník může buď zaplatit ve měně platebního místa, a to podle hodnoty v den splatnosti, nebo může platit v cizí měně, na kterou směnka skutečně zní. To neplatí, pokud směnka obsahuje výstavcovu doložku o efektivním placení v cizí měně¹⁰. Směnka se potom proplácí skutečně ve měně, na jakou zní, a dlužník nemůže splnit svůj závazek zaplacením v tuzemské měně.

Znění doložky o efektivním placení není v zákoně uvedeno ani demonstrativně, v současné praxi je ovšem nejčastější právě prvá uvedená varianta, která laboruje s ustáleným pojmem „efektivně“.

Z toho je zřejmé, jaký byl skutečný smysl a účel výrazu „zaplatíme na základě předložení směnky efektivně“. Uvedená věta se nijak netýká data splatnosti; to již koneckonců na směnce bylo uvedeno v podobě korektního denního údaje. Její význam spočívá v určení měny, ve které se bude směnka proplácet.

5. Oba výše uvedené příklady jsou ukázkou formalistních a stereotypních přístupů k výkladu směnečných doložek. Vychází z představy jakési „formální přísnosti“, dle níž interpretace údajů na směnce má (nebo alespoň může) být striktnější, než je tomu u běžných úkonů. Výsledkem takových rezortních „sekernických“ přístupů jsou potom závěry, které nutně vyděsí každého citlivějšího civilistu, jenž i při výkladu směnečných prohlášení bere v úvahu celkový kontext směnečných prohlášení a očividný smysl jednotlivých prohlášení (jak ostatně tradičně žádá i judikatura¹¹).

Zatím jsem ale ponechával stranou druhou variantu „směnečné přísnosti“, která je v literatuře označována jako „materiální“. V literatuře¹² se jí obvykle rozumí vyloučení námitek směnečných dlužníků (námitek z tzv.

---

¹⁰ Srov. čl. I § 41 odst. 4 SŠZ.

¹¹ Dle Baumbach/Hefermehl/Casper, Wechselgesetz und Scheckgesetz, 23. vydání. C. H. Beck 2008. s. 74.

¹² Ibid., s. 54.

vlastních vztahů¹³ či námitek založených na protimluvním doplnění blankosměnky). Tuto oblast nechávám z prostorových důvodů stranou, obecně lze však zde proti zobecňující „přísnosti“ opět namítat to, co již bylo uvedeno u přísnosti formální. Tato nálepka je tu opět toliko výstrahou, upozorněním na nepříznivé námitkové postavení dlužníka a neměla by sloužit jako sugestivní argument, který odůvodňuje sám sebe.

Podle citované literatury má dále být výrazem materiální směnečné přísnosti skutečnost, že obsah směnečného závazku se výhradně řídí listinou a nelze brát v potaz okolnosti, které leží mimo listinu (*quod non est in cambio non est in mundo*). V zásadě rozhoduje typický a obvyklý smysl směnečného prohlášení, nikoliv záměry a cíle účastníků. Pro výklad je rozhodující směnečná listina jako taková a jiné okolnosti lze zohlednit pouze tehdy, pokud by musely být známy každé třetí osobě¹⁴. Materiální směnečná přísnost je tedy v podstatě částečnou derogací obvyklých interpretačních postupů, derogací, která odráží specifika cenných papírů a s ohledem na jejich imanentní oběh odmítá brát v potaz subjektivní faktory.

Vyloučeny tak mají být např. regionální či etnický podmíněné jazykové zvláštnosti a důsledně objektivizující interpretaci dokazuje i skutečnost, že soudy v zahraničí výslovně nezohledňují ani dohody stran ohledně vlastního výkladu použitých pojmů¹⁵. Roli také nebude hrát jinak v občanském¹⁶ i obchodním právu¹⁷ značně relevantní následné chování stran.

S tím se v zásadě ztotožňuji. Platí, že směnky jsou imanentně určeny k oběhu a k interpretaci sporných údajů v nich obsažených je třeba přistupovat objektivně z pohledu potenciálních nabyvatelů směnek. Neměli bychom proto v zásadě přihlížet k okolnostem ležícím mimo směnku

---

¹³ Ve smyslu čl. I § 17 SŠZ.

¹⁴ Takto např. německý BGH, Sbirka rozhodnutí BGH v civilních věcech, 1964, s. 11, který připouští „*nur solche Umstände heranzuziehen, die einem am Begebungsvertrag nicht beteiligten drittem mutmasslich bekannt sind oder von ihm ohne Schwierigkeiten erkannt werden können*“ (cit. dle Münch. J. Die Reichweite der Unterschrift im Wechselrecht. Berlín : Duncker und Humblot, 1993, s. 101).

¹⁵ Srov. Entscheidungen des Reichsgerichts in den Zivilsachen, ročník 1919, s. 93.

¹⁶ A to i bez výslovné úpravy v občanském zákoníku, srov. Švestka in Švestka/Spáčil/Škárová/Hulmák a kol. Občanský zákoník. Komentář. 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 2009, s. 325.

¹⁷ Srov. § 266 odst. 3 ObchZ.

samotnou. Důvody jsou jasné: nový nabyvatel se orientuje podle listiny a okolnosti mimo ni mu mohou třeba i záměrně zůstat utajeny.

Představme si např. situaci nového věřitele neakceptované směnky cizí, který získal směnku od remitenta rubopisem (půjde o indosament s běžnými garančními účinky). Směnka má splatnost vyjádřenu toliko numericky: údajem „11. 12. 2009“¹⁸. Slovní vyjádření splatnosti chybí (z hlediska platnosti směnky není ostatně potřeba, nicméně jak uvidíme dále, formuláře mají dobrý důvod, proč tento údaj vyžadují primárně nebo duplicitně i ve slovním vyjádření).

Věřitel směnku v prosinci včas prezentuje a protestuje. Poté podá žalobu na dlužníky ze směnky, tj. na výstavce cizí směnky a indosanta. Ti na svou obranu v námitkách uvedou, že směnka byla ve skutečnosti splatná dne 12. listopadu a nikoliv 11. prosince. Protest byl proto podle nich učiněn pozdě a došlo k zániku všech práv ze směnky dle čl. I § 53 SŠZ. Ve sporu bude prokázáno, že účastníci skutečně důsledně používají způsob uvedení data ve formátu „měsíc/den/rok“ a i datum na směnce mělo být uvedeno v tomto pořadí. Bude to také patrné z jejich zavedené vzájemné praxe i např. výkladových pravidel ve smlouvě, která upravila použití směnky. Třebaže bude bezpochyby prokázáno, že datem splatnosti opravdu měl být 11. prosinec, neměla by ale tato okolnost hrát jakoukoliv roli vzhledem k novému nabyvateli směnky¹⁹, který tedy směnku protestoval včas a disponuje postižními právy.

Je ovšem otázkou, zda se tato důsledně objektivní interpretace směnečných doložek, jež snad již snese nálepku „materiální směnečná přísnost“²⁰, prosazuje již ve vztahu mezi původními účastníky. Pokud je – jak zatím vyplynulo výše – jejím jediným důvodem ochrana potenciálních nabyvatelů, nabízí se kacířská myšlenka, že ve vztazích mezi původními

---

¹⁸ Vnímavější čtenář již možná slyší imaginární svist argumentační sekery zastánce „formální směnečné přísnosti“, který by zde mohl zaujmout názor, že směnka není platná, neboť není jasné, zda účastníci použili u nás obvyklý formát data „den/měsíc/rok“ či „měsíc/den/rok“. Takový závěr považují (u směnek vystavených českými účastníky v ČR a v češtině) za absurdní, není však v praxi ojedinělý.

¹⁹ Pro účely této demonstrace nebudu příklad komplikovat tím, že by se jednalo o směnku psanou anglicky.

²⁰ Ale jistě i jakoukoliv podobnou poetickou nálepkou.

účastníky (tj. za situace, kdy směnka není převedena, realizuje v podstatě jako součást kauzálních vztahů a nestává se předmětem obchodu) to již za všech okolností platit nemusí. Cesta k subjektivizujícím interpretacím se tak v těchto případech zdá otevřená.

K výkladu směnečných doložek aneb opravdu musí přísnost bejt?

Josef Kotásek

Aberglaube ist die Poesie des Lebens.

*J. W. Goethe,
Maximen und Reflexionen*

1. Jen málo z hesel směnečného práva se mezi právníky těší takové oblíbě jako tzv. směnečná přísnost (*rigor cambialis*). Ve svém příspěvku se pokusím dokázat, že směnečná přísnost je - především v podobě tzv. „formální směnečné přísnosti“¹ - matoucím stereotypem, který nemá při aplikaci předpisů směnečného práva místo a jeho argumentační hodnota zhruba odpovídá Švejkovu zvolání, které jsem vybral do titulku.

2. Směnečná přísnost se v praxi nejčastěji traduje ústně. Tento směnečný archetyp zmiňují také všechny standardní učebnice směnečného práva či komentáře ke směnečným předpisům, a to zpravidla v úvodních historických či obecných pasážích (naštěstí méně už při vlastní argumentaci). V soudních rozhodnutích pak na ni výslovně nenarazíme, nicméně za řadou rozhodnutí vidíme úvahu o nutnosti formálnější interpretace projevů na směnkách s menším (či dokonce žádným) respektem ke skutečně projevené vůli účastníků.

Historicky přitom panuje ohledně směnečné přísnosti a geneze tohoto termínu jasno. Jednoduché vysvětlení se podává z nástinu směnečného práva z roku 1857², jehož autorem je W. J. Brožovský: „*Die gesetzliche*

---

¹ K tomu podrobněji v bodě 2 tohoto příspěvku.

² Brožowsky, W.J. *Die Lehre von den Wechseln und dem Wechselgeschäfte*. 2. vydání. Wien : Seidel, 1857, s. 6.

Bestimmung gegen einen Wechselverpflichteten im Falle der Nichterfüllung seiner Verbindlichkeit die persönliche Haft verhängen zu können, nennt man Wechselstrenge...“. Právě okamžitá osobní vazba směnečného dlužníka, jenž nezaplatil směnku ve stanovené lhůtě, tedy dala vzniknout označení „směnečná přísnost“.

Později však směnečná přísnost v literatuře hypertrofuje a získává další rozměry. Současná směnečná nauka zmiňuje zpravidla dva její druhy: formální a materiální³, přičemž příčinou mnoha zmatení je – jak uvidíme i níže - jejich zaměňování.

V tomto a navazujícím bodě se budu věnovat přísnosti formální. K ní se počítají především požadavky na obsah směnky, které je třeba respektovat při vyhotovení listiny a na kterých spočívá jistota směnečného provozu. Dále pak podle některých autorů jsou výrazem formální směnečné přísnosti striktní lhůty a předepsané zachovávací úkony (prezentace k placení, protest). Literatura zmiňuje v souvislosti s formální přísností také možnost domoci se plnění ze směnky skrze zrychlené řízení.

Náležitosti směnky přitom jen stěží můžeme považovat za „přísné“, nemáme-li tedy za „přísnou“ označit každou právní úpravu, která má tu nemístnou ambici stanovit svým adresátům náležitosti cenného papíru. Srovnáme-li navíc náležitosti směnečné s formálními požadavky kladenými např. na dluhopisy či zemědělské skladní listy, můžeme směnku považovat za vysoce flexibilní a benevolentní cenný papír s mimořádnou mírou tolerance k chybám a přehlédnutím svých účastníků. Který jiný cenný papír obstojí jako platný bez uvedení data splatnosti a jména výstavce, se sumou udanou v jedné listině třemi různými numerickými a současně třemi slovními údaji či – za určitých okolností⁴ – dokonce i bez uvedení místa vystavení a splatnosti? Směnka ano.

Rovněž tak povinnost vlastníka směnky vykonat tzv. zachovávací úkony nepřesvědčí jako vhodný základ pro generalizaci pod „směnečnou přísnost“. Je skutečností, že směnečný věřitel má právo na zaplacení vůči

---

³ Baumbach, A., Hefermehl, W., Casper, M. Wechselgesetz, Scheckgesetz. Recht der kartengestützten Zahlungen. 23. Vydání. Mnichov : C. H. Beck, 2008, s. 54.

⁴ U směnky cizí srov. čl. I § 1 a 2 SŠZ.

dlužníkům přímým (jde o akceptanta nebo o výstavce vlastní směnky) a předložení směnky k placení těmto osobám v relativně krátkých lhůtách není jen právem, ale důležitou povinností majitele, jejíž nesplnění spojuje zákon s tvrdými dopady. Pokud směnka nebyla při splatnosti řádně předložena k placení, dochází podle čl. I § 53 SŠZ k zániku závazků všech postihových (nepřímých) dlužníků ze směnky. Obdobné riziko hrozí tam, kde bylo třeba vykonat protest. Ze stejných důvodů můžeme ale za „přísnou“ označit úpravu smluvní pokuty, bankovní záruku či částečné obrácení důkazního břemene v některých sporech z nekalé soutěže.

Dovodit z nepřízně osudu, tj. otravující věřitelské povinnosti⁵ závěr, že směnečná úprava je „přísná“ snad lze – půjde ale toliko o určitou připomínku ceremoniálních povinností, jež věřiteli směnky nakládá zákon. Nelze pak tento pojem použít „normativně“, jako generalizující argument pro nesouvisející oblasti směnečného práva či dokonce jako metodu výkladu.

Totéž platí pro soudní uplatnění směnek. Úpravu v OSŘ, která dlužníkům dvakrát nepřeje (zejména mimořádně krátkou lhůtou k podání námitek a jejich časovou koncentrací), můžeme rovněž označit za „přísnou“, ale takto získaný pojem nebude než výchovnou upomínkou nepříznivého procesního postavení směnečných dlužníků v rámci procesu.

3. Ukázkou toho, jak lze podlehnout svodům stereotypu „formální směnečné přísnosti“ a tedy přílišnému formalismu při interpretaci doložek na směnce, je odpověď na dotaz publikovaný na jednom z právnických webů⁶ (text jsem mimochodem našel zcela náhodou po zadání pojmu „směnečná přísnost“ do vyhledávače).

Dotaz zněl následovně: „Směnečná suma a měna je uvedena v číselné podobě např. "70.000,- Kč" a ve slovním vyjádření téže sumy a měny je uvedeno "sedmdesát tisíc KORUN". Lze tu hovořit o splnění zákonného

---

⁵ Která ostatně není tak fatální, jak by se na první pohled zdálo. Dle čl. I § 46 odst. 2 SŠZ nedodržení předkládacích lhůt musí prokazovat ten, kdo se toho dovolává (tj. zpravidla dlužník). Právě nepříznivé důkazní postavení dlužníka je často klíčem, který věřiteli otevře cestu ke zdánlivě ztracenému postihu. Protestační povinnosti se potom směneční věřitelé mohou preventivně vyhnout – remisorní doložkou „bez protestu“ či jiným synonymem.

⁶ Publikován na <http://obcanske.juristic.cz/164445/>, stav k 20. 10. 2009.

požadavku URČITOSTI směnečné sumy nebo je směnky neplatná pro rozpor v označení měny (Kč x koruna)?“.

V odpovědi se pak tazateli dostalo tohoto stanoviska: „Zákon směnečný a šekový v čl. I § 6 uvádí: Je-li směnečná suma udána jak slovy, tak čísla a neshodují-li se tyto údaje, platí suma vyjádřená slovy.“ Ve Vašem případě se opravdu sumy neshodují, neboť výraz "Koruna" není to samé co "Kč" (jak je známo, existují např. švédské koruny apod.) Jestliže tedy má přednost vyjádření směnečné sumy v psané podobě, musím konstatovat, že směnečná suma je vyjádřena neurčitě, a tudíž je směnka neplatná“.

Tento závěr není obhajitelný. Předně platí, že uvedená směnka neobsahuje žádné kolizní údaje, ani sumy, ani měny. Měna určená pouze druhově, tj. výrazem „korun“, je v jiné části směnky, tj. u numerického údaje, upřesněna tak, že jsou jimi české koruny. Se stejným přístupem bychom museli odmítnout platnost směnky splatné „v Jihomoravském kraji“ a současně „v Hodoníně“. I zde byl použit (v tomto případě skutečně nepřipustný) příliš obecný výraz, tj. Jihomoravský kraj. Splatnost „v Hodoníně“ ale vše napravuje a činí z krajského údaje manýru bez právního významu.

Ustanovení čl. I § 6 zmiňované v odpovědi se na daný případ vůbec nevztahuje, to řeší pouze kolizi slovního a numerického údaje sumy a nikoliv měny. Ovšem i kdyby byla suma na směnce vyjádřena pouze výrazem „koruny“, obstála by listina jako platná směnka (to je ostatně jádro problému, na který se čtenář dotazoval). V čl. I § 41 SŠZ je pamatováno na situaci, kdy je měna určena pouze genericky (např. právě výrazem „koruny“). Je-li směnečná suma udána druhem peněz, který má stejné označení v místě vystavení a místě platebním, avšak různou hodnotu ve státě vystavení a ve státě placení, má se za to, že je tím míněn druh peněz platebního místa.

Citované ustanovení řeší pouze situace, kdy je ve směnce užito měny, která má sice stejné označení, avšak různou hodnotu ve státě vystavení a ve státě placení. Odklízí nejasnosti vyvolané možnou kolizí měn místa vystavení a platebního místa a nepamatuje již na to, jak *obecně* postupovat u směnek s nedostatečně určenou měnou. U směnky vystavené v České republice na „koruny“ a splatné ve Francii – a naopak – nebo dokonce u tuzemské

směnky vystavené na „koruny“, bychom proto při striktním pohledu mohli dospět k závěru, že jde o směnku neplatnou, neboť řešení těchto variant již zákon nezná.

Takový závěr by však byl příliš unáhlený, neboť naleznul-li zákon řešení u kolize měn, tím spíše najdeme konkrétní měnu v případech, kde takové nebezpečí vůbec nehrozí. V uvedeném příkladu jde tedy o platné směnky znějící na koruny české⁷.

4. Zatímco výše uvedený příklad byl spíše výsledkem přehlédnutí příslušného ustanovení SŠZ, následující případ (který již není pouze smyšlený, ale vychází z konkrétního soudního rozhodnutí slovenského Nejvyššího soudu) je přesnou ukázkou situace, kdy se „formální směnečná přísnost“ vymknula z kloubů.

Soud ve sporu posuzoval směnku, která obsahovala v části „*splatno dne*“ určitý údaj splatnosti a vpravo naproti v textu pak další zápis ve znění „*zaplatíme na základě předložení směnky efektivně*“. Směnka zněla na cizí měnu, tj. na měnu, která neobíhá v místě platebním.

Podle názoru soudu je tato směnka neplatná pro neurčitost data splatnosti danou kolizí mezi určením za směnku splatnou v určitý den (směnka má konkrétní datum) a určením listiny za směnku na viděnou (podle soudu slovy „*zaplatíme na základě předložení směnky efektivně*“). Tento názor podle mého rovněž nelze obhájit.

Vycházím z toho, že údaj „*zaplatíme na základě předložení efektivně*“ nelze mít za vyjádření data splatnosti⁸. Svědčí pro to následující argumenty:

Směnka již konkrétní údaj data splatnosti obsahuje, je směnkou fixní s jednoznačně určeným datem splatnosti (den, měsíc, rok). Navazující údaje je pak třeba primárně vnímat v tomto kontextu a nikoliv jako implicitně kontradiktorní.

---

⁷ Cit. Dle Kotásek, J. in Kotásek, Pokorná, Raban. Kurs obchodního práva. Právo cenných papírů. Praha : C.H.Beck, 2009, s. 244.

⁸ Tento závěr platí nejen pro fixní směnky, ale i pro směnky, které by byly vistasměnkami ze zákona (pro absenci výslovného údaje splatnosti). Z údaje „*zaplatíme na základě předložení směnky efektivně*“ nelze totiž splatnost na viděnou dovodit.

Z kontextu věty „zaplatíme na základě předložení směnky efektivně“ je dále patrné, že směřuje k modu placení (v cizí měně) a nemá mít smysl (rozporného) určení data splatnosti. Výraz „na základě předložení“ nelze vnímat takto izolovaně a vytrhávat z kontextu; zde nejen z celkového kontextu směnky, ale dokonce z kontextu jedné souvislé věty, která končí výrazem „efektivně“. Taková interpretace by byla v rozporu s písemným vyjádřením vůle, které je jednoznačné. Byla by také založena na nesprávné a neobhajitelné projekci vůle příslušného tvůrce směnky.

Pojem „zaplatíme na základě předložení“, myšleno i bez dovětku „efektivně“, navíc nelze automaticky vnímat jako synonymum splatnosti vistasměnky. Je sice pravda, že v literatuře i v praxi se u vistasměnek setkáme s podobným termínem – tj. pojmem „při předložení“ – a to jako s jedním z doporučovaných způsobů, jak vyjádřit splatnost směnky *a vista*⁹.

Jak již ale vyplynulo z úvodu tohoto příspěvku, je prezentace směnky k placení pravidelným předpokladem pro výkon práv z každé směnky (včetně směnky fixní). Z tohoto důvodu bychom samozřejmě považovali za platnou i směnku s údajem splatnosti „při předložení dne 13. 2. 2009“, neboť i zde je zřejmé, že splatnost je dána na určitý den a pouze se nadbytečně zdůrazňuje to, co je automatické – tj. řádná prezentace k placení a tedy naplnění prvního zachovávacího úkonu.

Tím spíše pak můžeme aprobovat posuzovanou směnku – u ní totiž ani k formální kolizi s doporučovaným údajem pro určení splatnosti vistasměnky (tj. s údajem „při předložení“) vůbec nedošlo. Citovaný výraz je nutno vykládat v kontextu s výrazem „efektivně“.

Není-li výraz „zaplatíme na základě předložení směnky efektivně“ údajem splatnosti, nabízí se otázka, jaký bude její skutečný význam (a z jakého důvodu tedy tvůrce tuto větu v listině použil). Jak bylo uvedeno v úvodu příspěvku, posuzovaná směnka nezní na měnu, která je zákonným platidlem v místě platebním. To je zcela bez výhrad, neboť SŠZ účastníky

---

⁹ Z novější literatury srov. Kovařík, Z. Zákon směnečný a šekový. 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 1999, s. 107, obdobně Kotásek, J. Směnečné právo. Komentář k čl. I zákona směnečného a šekového. Praha : Prospektrum, 2006.

směnky co do měny nijak neomezuje a bez ohledu na místo vystavení či místo splatnosti lze směnku vystavit na jakoukoliv existující měnu.

Výplata směnek na cizí měnu při včasném plnění je pak předmětem úpravy prvního odstavce čl. I § 41 odst. 1 SŠZ. Předpis zde vychází vstřícně plátcí a dává mu na výběr ze dvou možností: platící dlužník může buď zaplatit ve měně platebního místa, a to podle hodnoty v den splatnosti, nebo může platit v cizí měně, na kterou směnka skutečně zní. To neplatí, pokud směnka obsahuje výstavcovu doložku o efektivním placení v cizí měně¹⁰. Směnka se potom proplácí skutečně ve měně, na jakou zní, a dlužník nemůže splnit svůj závazek zaplacením v tuzemské měně.

Znění doložky o efektivním placení není v zákoně uvedeno ani demonstrativně, v současné praxi je ovšem nejčastější právě prvá uvedená varianta, která laboruje s ustáleným pojmem „efektivně“.

Z toho je zřejmé, jaký byl skutečný smysl a účel výrazu „zaplatíme na základě předložení směnky efektivně“. Uvedená věta se nijak netýká data splatnosti; to již koneckonců na směnce bylo uvedeno v podobě korektního denního údaje. Její význam spočívá v určení měny, ve které se bude směnka proplácet.

5. Oba výše uvedené příklady jsou ukázkou formalistních a stereotypních přístupů k výkladu směnečných doložek. Vychází z představy jakési „formální přísnosti“, dle níž interpretace údajů na směnce má (nebo alespoň může) být striktnější, než je tomu u běžných úkonů. Výsledkem takových rezortních „sekernických“ přístupů jsou potom závěry, které nutně vyděsí každého citlivějšího civilistu, jenž i při výkladu směnečných prohlášení bere v úvahu celkový kontext směnečných prohlášení a očividný smysl jednotlivých prohlášení (jak ostatně tradičně žádá i judikatura¹¹).

Zatím jsem ale ponechával stranou druhou variantu „směnečné přísnosti“, která je v literatuře označována jako „materiální“. V literatuře¹² se jí obvykle rozumí vyloučení námitek směnečných dlužníků (námitek z tzv.

---

¹⁰ Srov. čl. I § 41 odst. 4 SŠZ.

¹¹ Dle Baumbach/Hefermehl/Casper, Wechselgesetz und Scheckgesetz, 23. vydání. C. H. Beck 2008. s. 74.

¹² Ibid., s. 54.

vlastních vztahů¹³ či námitek založených na protimluvním doplnění blankosměnky). Tuto oblast nechávám z prostorových důvodů stranou, obecně lze však zde proti zobecňující „přísnosti“ opět namítat to, co již bylo uvedeno u přísnosti formální. Tato nálepka je tu opět toliko výstrahou, upozorněním na nepříznivé námitkové postavení dlužníka a neměla by sloužit jako sugestivní argument, který odůvodňuje sám sebe.

Podle citované literatury má dále být výrazem materiální směnečné přísnosti skutečnost, že obsah směnečného závazku se výhradně řídí listinou a nelze brát v potaz okolnosti, které leží mimo listinu (*quod non est in cambio non est in mundo*). V zásadě rozhoduje typický a obvyklý smysl směnečného prohlášení, nikoliv záměry a cíle účastníků. Pro výklad je rozhodující směnečná listina jako taková a jiné okolnosti lze zohlednit pouze tehdy, pokud by musely být známy každé třetí osobě¹⁴. Materiální směnečná přísnost je tedy v podstatě částečnou derogací obvyklých interpretačních postupů, derogací, která odráží specifika cenných papírů a s ohledem na jejich imanentní oběh odmítá brát v potaz subjektivní faktory.

Vyloučeny tak mají být např. regionální či etnický podmíněné jazykové zvláštnosti a důsledně objektivizující interpretaci dokazuje i skutečnost, že soudy v zahraničí výslovně nezohledňují ani dohody stran ohledně vlastního výkladu použitých pojmů¹⁵. Roli také nebude hrát jinak v občanském¹⁶ i obchodním právu¹⁷ značně relevantní následné chování stran.

S tím se v zásadě ztotožňuji. Platí, že směnky jsou imanentně určeny k oběhu a k interpretaci sporných údajů v nich obsažených je třeba přistupovat objektivně z pohledu potenciálních nabyvatelů směnek. Neměli bychom proto v zásadě přihlížet k okolnostem ležícím mimo směnku

---

¹³ Ve smyslu čl. I § 17 SŠZ.

¹⁴ Takto např. německý BGH, Sbirka rozhodnutí BGH v civilních věcech, 1964, s. 11, který připouští „*nur solche Umstände heranzuziehen, die einem am Begebungsvertrag nicht beteiligten drittem mutmasslich bekannt sind oder von ihm ohne Schwierigkeiten erkannt werden können*“ (cit. dle Münch. J. Die Reichweite der Unterschrift im Wechselrecht. Berlín : Duncker und Humblot, 1993, s. 101).

¹⁵ Srov. Entscheidungen des Reichsgerichts in den Zivilsachen, ročník 1919, s. 93.

¹⁶ A to i bez výslovné úpravy v občanském zákoníku, srov. Švestka in Švestka/Spáčil/Škárová/Hulmák a kol. Občanský zákoník. Komentář. 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 2009, s. 325.

¹⁷ Srov. § 266 odst. 3 ObchZ.

samotnou. Důvody jsou jasné: nový nabyvatel se orientuje podle listiny a okolnosti mimo ni mu mohou třeba i záměrně zůstat utajeny.

Představme si např. situaci nového věřitele neakceptované směnky cizí, který získal směnku od remitenta rubopisem (půjde o indosament s běžnými garančními účinky). Směnka má splatnost vyjádřenu toliko numericky: údajem „11. 12. 2009“¹⁸. Slovní vyjádření splatnosti chybí (z hlediska platnosti směnky není ostatně potřeba, nicméně jak uvidíme dále, formuláře mají dobrý důvod, proč tento údaj vyžadují primárně nebo duplicitně i ve slovním vyjádření).

Věřitel směnku v prosinci včas prezentuje a protestuje. Poté podá žalobu na dlužníky ze směnky, tj. na výstavce cizí směnky a indosanta. Ti na svou obranu v námitkách uvedou, že směnka byla ve skutečnosti splatná dne 12. listopadu a nikoliv 11. prosince. Protest byl proto podle nich učiněn pozdě a došlo k zániku všech práv ze směnky dle čl. I § 53 SŠZ. Ve sporu bude prokázáno, že účastníci skutečně důsledně používají způsob uvedení data ve formátu „měsíc/den/rok“ a i datum na směnce mělo být uvedeno v tomto pořadí. Bude to také patrné z jejich zavedené vzájemné praxe i např. výkladových pravidel ve smlouvě, která upravila použití směnky. Třebaže bude bezpochyby prokázáno, že datem splatnosti opravdu měl být 11. prosinec, neměla by ale tato okolnost hrát jakoukoliv roli vzhledem k novému nabyvateli směnky¹⁹, který tedy směnku protestoval včas a disponuje postižními právy.

Je ovšem otázkou, zda se tato důsledně objektivní interpretace směnečných doložek, jež snad již snese nálepkou „materiální směnečná přísnost“²⁰, prosazuje již ve vztahu mezi původními účastníky. Pokud je – jak zatím vyplynulo výše – jejím jediným důvodem ochrana potenciálních nabyvatelů, nabízí se kacířská myšlenka, že ve vztazích mezi původními

---

¹⁸ Vnímavější čtenář již možná slyší imaginární svist argumentační sekery zastánce „formální směnečné přísnosti“, který by zde mohl zaujmout názor, že směnka není platná, neboť není jasné, zda účastníci použili u nás obvyklý formát data „den/měsíc/rok“ či „měsíc/den/rok“. Takový závěr považují (u směnek vystavených českými účastníky v ČR a v češtině) za absurdní, není však v praxi ojedinělý.

¹⁹ Pro účely této demonstrace nebudu příklad komplikovat tím, že by se jednalo o směnku psanou anglicky.

²⁰ Ale jistě i jakoukoliv podobnou poetickou nálepkou.

účastníky (tj. za situace, kdy směnka není převedena, realizuje v podstatě jako součást kauzálních vztahů a nestává se předmětem obchodu) to již za všech okolností platit nemusí. Cesta k subjektivizujícím interpretacím se tak v těchto případech zdá otevřená.

K výkladu směnečných doložek aneb opravdu musí přísnost bejt?

Josef Kotásek

Aberglaube ist die Poesie des Lebens.

*J. W. Goethe,
Maximen und Reflexionen*

1. Jen málo z hesel směnečného práva se mezi právníky těší takové oblíbě jako tzv. směnečná přísnost (*rigor cambialis*). Ve svém příspěvku se pokusím dokázat, že směnečná přísnost je - především v podobě tzv. „formální směnečné přísnosti“¹ - matoucím stereotypem, který nemá při aplikaci předpisů směnečného práva místo a jeho argumentační hodnota zhruba odpovídá Švejkovu zvolání, které jsem vybral do titulku.

2. Směnečná přísnost se v praxi nejčastěji traduje ústně. Tento směnečný archetyp zmiňují také všechny standardní učebnice směnečného práva či komentáře ke směnečným předpisům, a to zpravidla v úvodních historických či obecných pasážích (naštěstí méně už při vlastní argumentaci). V soudních rozhodnutích pak na ni výslovně nenarazíme, nicméně za řadou rozhodnutí vidíme úvahu o nutnosti formálnější interpretace projevů na směnkách s menším (či dokonce žádným) respektem ke skutečně projevené vůli účastníků.

Historicky přitom panuje ohledně směnečné přísnosti a geneze tohoto termínu jasno. Jednoduché vysvětlení se podává z nástinu směnečného práva z roku 1857², jehož autorem je W. J. Brožovský: „*Die gesetzliche*

---

¹ K tomu podrobněji v bodě 2 tohoto příspěvku.

² Brožowsky, W.J. *Die Lehre von den Wechseln und dem Wechselgeschäfte*. 2. vydání. Wien : Seidel, 1857, s. 6.

Bestimmung gegen einen Wechselverpflichteten im Falle der Nichterfüllung seiner Verbindlichkeit die persönliche Haft verhängen zu können, nennt man Wechselstrenge...“. Právě okamžitá osobní vazba směnečného dlužníka, jenž nezaplatil směnku ve stanovené lhůtě, tedy dala vzniknout označení „směnečná přísnost“.

Později však směnečná přísnost v literatuře hypertrofuje a získává další rozměry. Současná směnečná nauka zmiňuje zpravidla dva její druhy: formální a materiální³, přičemž příčinou mnoha zmatení je – jak uvidíme i níže - jejich zaměňování.

V tomto a navazujícím bodě se budu věnovat přísnosti formální. K ní se počítají především požadavky na obsah směnky, které je třeba respektovat při vyhotovení listiny a na kterých spočívá jistota směnečného provozu. Dále pak podle některých autorů jsou výrazem formální směnečné přísnosti striktní lhůty a předepsané zachovávací úkony (prezentace k placení, protest). Literatura zmiňuje v souvislosti s formální přísností také možnost domoci se plnění ze směnky skrze zrychlené řízení.

Náležitosti směnky přitom jen stěží můžeme považovat za „přísné“, nemáme-li tedy za „přísnou“ označit každou právní úpravu, která má tu nemístnou ambici stanovit svým adresátům náležitosti cenného papíru. Srovnáme-li navíc náležitosti směnečné s formálními požadavky kladenými např. na dluhopisy či zemědělské skladní listy, můžeme směnku považovat za vysoce flexibilní a benevolentní cenný papír s mimořádnou mírou tolerance k chybám a přehlédnutím svých účastníků. Který jiný cenný papír obstojí jako platný bez uvedení data splatnosti a jména výstavce, se sumou udanou v jedné listině třemi různými numerickými a současně třemi slovními údaji či – za určitých okolností⁴ – dokonce i bez uvedení místa vystavení a splatnosti? Směnka ano.

Rovněž tak povinnost vlastníka směnky vykonat tzv. zachovávací úkony nepřesvědčí jako vhodný základ pro generalizaci pod „směnečnou přísnost“. Je skutečností, že směnečný věřitel má právo na zaplacení vůči

---

³ Baumbach, A., Hefermehl, W., Casper, M. Wechselgesetz, Scheckgesetz. Recht der kartengestützten Zahlungen. 23. Vydání. Mnichov : C. H. Beck, 2008, s. 54.

⁴ U směnky cizí srov. čl. I § 1 a 2 SŠZ.

dlužníkům přímým (jde o akceptanta nebo o výstavce vlastní směnky) a předložení směnky k placení těmto osobám v relativně krátkých lhůtách není jen právem, ale důležitou povinností majitele, jejíž nesplnění spojuje zákon s tvrdými dopady. Pokud směnka nebyla při splatnosti řádně předložena k placení, dochází podle čl. I § 53 SŠZ k zániku závazků všech postihových (nepřímých) dlužníků ze směnky. Obdobné riziko hrozí tam, kde bylo třeba vykonat protest. Ze stejných důvodů můžeme ale za „přísnou“ označit úpravu smluvní pokuty, bankovní záruku či částečné obrácení důkazního břemene v některých sporech z nekalé soutěže.

Dovodit z nepřízně osudu, tj. otravující věřitelské povinnosti⁵ závěr, že směnečná úprava je „přísná“ snad lze – půjde ale toliko o určitou připomínku ceremoniálních povinností, jež věřiteli směnky nakládá zákon. Nelze pak tento pojem použít „normativně“, jako generalizující argument pro nesouvisející oblasti směnečného práva či dokonce jako metodu výkladu.

Totéž platí pro soudní uplatnění směnek. Úpravu v OSŘ, která dlužníkům dvakrát nepřeje (zejména mimořádně krátkou lhůtou k podání námitek a jejich časovou koncentrací), můžeme rovněž označit za „přísnou“, ale takto získaný pojem nebude než výchovnou upomínkou nepříznivého procesního postavení směnečných dlužníků v rámci procesu.

3. Ukázkou toho, jak lze podlehnout svodům stereotypu „formální směnečné přísnosti“ a tedy přílišnému formalismu při interpretaci doložek na směnce, je odpověď na dotaz publikovaný na jednom z právnických webů⁶ (text jsem mimochodem našel zcela náhodou po zadání pojmu „směnečná přísnost“ do vyhledávače).

Dotaz zněl následovně: „Směnečná suma a měna je uvedena v číselné podobě např. "70.000,- Kč" a ve slovním vyjádření téže sumy a měny je uvedeno "sedmdesát tisíc KORUN". Lze tu hovořit o splnění zákonného

---

⁵ Která ostatně není tak fatální, jak by se na první pohled zdálo. Dle čl. I § 46 odst. 2 SŠZ nedodržení předkládacích lhůt musí prokazovat ten, kdo se toho dovolává (tj. zpravidla dlužník). Právě nepříznivé důkazní postavení dlužníka je často klíčem, který věřiteli otevře cestu ke zdánlivě ztracenému postihu. Protestační povinnosti se potom směneční věřitelé mohou preventivně vyhnout – remisorní doložkou „bez protestu“ či jiným synonymem.

⁶ Publikován na <http://obcanske.juristic.cz/164445/>, stav k 20. 10. 2009.

požadavku URČITOSTI směnečné sumy nebo je směnky neplatná pro rozpor v označení měny (Kč x koruna)?“.

V odpovědi se pak tazateli dostalo tohoto stanoviska: „Zákon směnečný a šekový v čl. I § 6 uvádí: Je-li směnečná suma udána jak slovy, tak čísly a neshodují-li se tyto údaje, platí suma vyjádřená slovy.“ Ve Vašem případě se opravdu sumy neshodují, neboť výraz "Koruna" není to samé co "Kč" (jak je známo, existují např. švédské koruny apod.) Jestliže tedy má přednost vyjádření směnečné sumy v psané podobě, musím konstatovat, že směnečná suma je vyjádřena neurčitě, a tudíž je směnka neplatná“.

Tento závěr není obhajitelný. Předně platí, že uvedená směnka neobsahuje žádné kolizní údaje, ani sumy, ani měny. Měna určená pouze druhově, tj. výrazem „korun“, je v jiné části směnky, tj. u numerického údaje, upřesněna tak, že jsou jimi české koruny. Se stejným přístupem bychom museli odmítnout platnost směnky splatné „v Jihomoravském kraji“ a současně „v Hodoníně“. I zde byl použit (v tomto případě skutečně nepřipustný) příliš obecný výraz, tj. Jihomoravský kraj. Splatnost „v Hodoníně“ ale vše napravuje a činí z krajského údaje manýru bez právního významu.

Ustanovení čl. I § 6 zmiňované v odpovědi se na daný případ vůbec nevztahuje, to řeší pouze kolizi slovního a numerického údaje sumy a nikoliv měny. Ovšem i kdyby byla suma na směnce vyjádřena pouze výrazem „koruny“, obstála by listina jako platná směnka (to je ostatně jádro problému, na který se čtenář dotazoval). V čl. I § 41 SŠZ je pamatováno na situaci, kdy je měna určena pouze genericky (např. právě výrazem „koruny“). Je-li směnečná suma udána druhem peněz, který má stejné označení v místě vystavení a místě platebním, avšak různou hodnotu ve státě vystavení a ve státě placení, má se za to, že je tím míněn druh peněz platebního místa.

Citované ustanovení řeší pouze situace, kdy je ve směnce užito měny, která má sice stejné označení, avšak různou hodnotu ve státě vystavení a ve státě placení. Odklízí nejasnosti vyvolané možnou kolizí měn místa vystavení a platebního místa a nepamatuje již na to, jak *obecně* postupovat u směnek s nedostatečně určenou měnou. U směnky vystavené v České republice na „koruny“ a splatné ve Francii – a naopak – nebo dokonce u tuzemské

směnky vystavené na „koruny“, bychom proto při striktním pohledu mohli dospět k závěru, že jde o směnku neplatnou, neboť řešení těchto variant již zákon nezná.

Takový závěr by však byl příliš unáhlený, neboť naleznul-li zákon řešení u kolize měn, tím spíše najdeme konkrétní měnu v případech, kde takové nebezpečí vůbec nehrozí. V uvedeném příkladu jde tedy o platné směnky znějící na koruny české⁷.

4. Zatímco výše uvedený příklad byl spíše výsledkem přehlédnutí příslušného ustanovení SŠZ, následující případ (který již není pouze smyšlený, ale vychází z konkrétního soudního rozhodnutí slovenského Nejvyššího soudu) je přesnou ukázkou situace, kdy se „formální směnečná přísnost“ vymknula z kloubů.

Soud ve sporu posuzoval směnku, která obsahovala v části „*splatno dne*“ určitý údaj splatnosti a vpravo naproti v textu pak další zápis ve znění „*zaplatíme na základě předložení směnky efektivně*“. Směnka zněla na cizí měnu, tj. na měnu, která neobíhá v místě platebním.

Podle názoru soudu je tato směnka neplatná pro neurčitost data splatnosti danou kolizí mezi určením za směnku splatnou v určitý den (směnka má konkrétní datum) a určením listiny za směnku na viděnou (podle soudu slovy „*zaplatíme na základě předložení směnky efektivně*“). Tento názor podle mého rovněž nelze obhájit.

Vycházím z toho, že údaj „*zaplatíme na základě předložení efektivně*“ nelze mít za vyjádření data splatnosti⁸. Svědčí pro to následující argumenty:

Směnka již konkrétní údaj data splatnosti obsahuje, je směnkou fixní s jednoznačně určeným datem splatnosti (den, měsíc, rok). Navazující údaje je pak třeba primárně vnímat v tomto kontextu a nikoliv jako implicitně kontradiktorní.

---

⁷ Cit. Dle Kotásek, J. in Kotásek, Pokorná, Raban. Kurs obchodního práva. Právo cenných papírů. Praha : C.H.Beck, 2009, s. 244.

⁸ Tento závěr platí nejen pro fixní směnky, ale i pro směnky, které by byly vistasměnkami ze zákona (pro absenci výslovného údaje splatnosti). Z údaje „*zaplatíme na základě předložení směnky efektivně*“ nelze totiž splatnost na viděnou dovodit.

Z kontextu věty „zaplatíme na základě předložení směnky efektivně“ je dále patrné, že směřuje k modu placení (v cizí měně) a nemá mít smysl (rozporného) určení data splatnosti. Výraz „na základě předložení“ nelze vnímat takto izolovaně a vytrhávat z kontextu; zde nejen z celkového kontextu směnky, ale dokonce z kontextu jedné souvislé věty, která končí výrazem „efektivně“. Taková interpretace by byla v rozporu s písemným vyjádřením vůle, které je jednoznačné. Byla by také založena na nesprávné a neobhajitelné projekci vůle příslušného tvůrce směnky.

Pojem „zaplatíme na základě předložení“, myšleno i bez dovětku „efektivně“, navíc nelze automaticky vnímat jako synonymum splatnosti vistasměnky. Je sice pravda, že v literatuře i v praxi se u vistasměnek setkáme s podobným termínem – tj. pojmem „při předložení“ – a to jako s jedním z doporučených způsobů, jak vyjádřit splatnost směnky *a vista*⁹.

Jak již ale vyplynulo z úvodu tohoto příspěvku, je prezentace směnky k placení pravidelným předpokladem pro výkon práv z každé směnky (včetně směnky fixní). Z tohoto důvodu bychom samozřejmě považovali za platnou i směnku s údajem splatnosti „při předložení dne 13. 2. 2009“, neboť i zde je zřejmé, že splatnost je dána na určitý den a pouze se nadbytečně zdůrazňuje to, co je automatické – tj. řádná prezentace k placení a tedy naplnění prvního zachovávacího úkonu.

Tím spíše pak můžeme aprobovat posuzovanou směnku – u ní totiž ani k formální kolizi s doporučeným údajem pro určení splatnosti vistasměnky (tj. s údajem „při předložení“) vůbec nedošlo. Citovaný výraz je nutno vykládat v kontextu s výrazem „efektivně“.

Není-li výraz „zaplatíme na základě předložení směnky efektivně“ údajem splatnosti, nabízí se otázka, jaký bude její skutečný význam (a z jakého důvodu tedy tvůrce tuto větu v listině použil). Jak bylo uvedeno v úvodu příspěvku, posuzovaná směnka nezní na měnu, která je zákonným platidlem v místě platebním. To je zcela bez výhrad, neboť SŠZ účastníky

---

⁹ Z novější literatury srov. Kovařík, Z. Zákon směnečný a šekový. 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 1999, s. 107, obdobně Kotásek, J. Směnečné právo. Komentář k čl. I zákona směnečného a šekového. Praha : Prospektrum, 2006.

směnky co do měny nijak neomezuje a bez ohledu na místo vystavení či místo splatnosti lze směnku vystavit na jakoukoliv existující měnu.

Výplata směnek na cizí měnu při včasném plnění je pak předmětem úpravy prvního odstavce čl. I § 41 odst. 1 SŠZ. Předpis zde vychází vstříc plátcí a dává mu na výběr ze dvou možností: platící dlužník může buď zaplatit ve měně platebního místa, a to podle hodnoty v den splatnosti, nebo může platit v cizí měně, na kterou směnka skutečně zní. To neplatí, pokud směnka obsahuje výstavcovu doložku o efektivním placení v cizí měně¹⁰. Směnka se potom proplácí skutečně ve měně, na jakou zní, a dlužník nemůže splnit svůj závazek zaplacením v tuzemské měně.

Znění doložky o efektivním placení není v zákoně uvedeno ani demonstrativně, v současné praxi je ovšem nejčastější právě prvá uvedená varianta, která laboruje s ustáleným pojmem „efektivně“.

Z toho je zřejmé, jaký byl skutečný smysl a účel výrazu „zaplatíme na základě předložení směnky efektivně“. Uvedená věta se nijak netýká data splatnosti; to již koneckonců na směnce bylo uvedeno v podobě korektního denního údaje. Její význam spočívá v určení měny, ve které se bude směnka proplácet.

5. Oba výše uvedené příklady jsou ukázkou formalistních a stereotypních přístupů k výkladu směnečných doložek. Vychází z představy jakési „formální přísnosti“, dle níž interpretace údajů na směnce má (nebo alespoň může) být striktnější, než je tomu u běžných úkonů. Výsledkem takových rezortních „sekernických“ přístupů jsou potom závěry, které nutně vyděsí každého citlivějšího civilistu, jenž i při výkladu směnečných prohlášení bere v úvahu celkový kontext směnečných prohlášení a očividný smysl jednotlivých prohlášení (jak ostatně tradičně žádá i judikatura¹¹).

Zatím jsem ale ponechával stranou druhou variantu „směnečné přísnosti“, která je v literatuře označována jako „materiální“. V literatuře¹² se jí obvykle rozumí vyloučení námitek směnečných dlužníků (námitek z tzv.

---

¹⁰ Srov. čl. I § 41 odst. 4 SŠZ.

¹¹ Dle Baumbach/Hefermehl/Casper, Wechselgesetz und Scheckgesetz, 23. vydání. C. H. Beck 2008. s. 74.

¹² Ibid., s. 54.

vlastních vztahů¹³ či námitek založených na protimluvním doplnění blankosměnky). Tuto oblast nechávám z prostorových důvodů stranou, obecně lze však zde proti zobecňující „přísnosti“ opět namítat to, co již bylo uvedeno u přísnosti formální. Tato nálepka je tu opět toliko výstrahou, upozorněním na nepříznivé námitkové postavení dlužníka a neměla by sloužit jako sugestivní argument, který odůvodňuje sám sebe.

Podle citované literatury má dále být výrazem materiální směnečné přísnosti skutečnost, že obsah směnečného závazku se výhradně řídí listinou a nelze brát v potaz okolnosti, které leží mimo listinu (*quod non est in cambio non est in mundo*). V zásadě rozhoduje typický a obvyklý smysl směnečného prohlášení, nikoliv záměry a cíle účastníků. Pro výklad je rozhodující směnečná listina jako taková a jiné okolnosti lze zohlednit pouze tehdy, pokud by musely být známy každé třetí osobě¹⁴. Materiální směnečná přísnost je tedy v podstatě částečnou derogací obvyklých interpretačních postupů, derogací, která odráží specifika cenných papírů a s ohledem na jejich imanentní oběh odmítá brát v potaz subjektivní faktory.

Vyloučeny tak mají být např. regionální či etnicky podmíněné jazykové zvláštnosti a důsledně objektivizující interpretaci dokazuje i skutečnost, že soudy v zahraničí výslovně nezohledňují ani dohody stran ohledně vlastního výkladu použitých pojmů¹⁵. Roli také nebude hrát jinak v občanském¹⁶ i obchodním právu¹⁷ značně relevantní následné chování stran.

S tím se v zásadě ztotožňuji. Platí, že směnky jsou imanentně určeny k oběhu a k interpretaci sporných údajů v nich obsažených je třeba přistupovat objektivně z pohledu potenciálních nabyvatelů směnek. Neměli bychom proto v zásadě přihlížet k okolnostem ležícím mimo směnku

---

¹³ Ve smyslu čl. I § 17 SŠZ.

¹⁴ Takto např. německý BGH, Sbirka rozhodnutí BGH v civilních věcech, 1964, s. 11, který připouští „*nur solche Umstände heranzuziehen, die einem am Begebungsvertrag nicht beteiligten drittem mutmasslich bekannt sind oder von ihm ohne Schwierigkeiten erkannt werden können*“ (cit. dle Münch. J. Die Reichweite der Unterschrift im Wechselrecht. Berlín : Duncker und Humblot, 1993, s. 101).

¹⁵ Srov. Entscheidungen des Reichsgerichts in den Zivilsachen, ročník 1919, s. 93.

¹⁶ A to i bez výslovné úpravy v občanském zákoníku, srov. Švestka in Švestka/Spáčil/Škárová/Hulmák a kol. Občanský zákoník. Komentář. 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 2009, s. 325.

¹⁷ Srov. § 266 odst. 3 ObchZ.

samotnou. Důvody jsou jasné: nový nabyvatel se orientuje podle listiny a okolnosti mimo ni mu mohou třeba i záměrně zůstat utajeny.

Představme si např. situaci nového věřitele neakceptované směnky cizí, který získal směnku od remitenta rubopisem (půjde o indosament s běžnými garančními účinky). Směnka má splatnost vyjádřenu toliko numericky: údajem „11. 12. 2009“¹⁸. Slovní vyjádření splatnosti chybí (z hlediska platnosti směnky není ostatně potřeba, nicméně jak uvidíme dále, formuláře mají dobrý důvod, proč tento údaj vyžadují primárně nebo duplicitně i ve slovním vyjádření).

Věřitel směnku v prosinci včas prezentuje a protestuje. Poté podá žalobu na dlužníky ze směnky, tj. na výstavce cizí směnky a indosanta. Ti na svou obranu v námitkách uvedou, že směnka byla ve skutečnosti splatná dne 12. listopadu a nikoliv 11. prosince. Protest byl proto podle nich učiněn pozdě a došlo k zániku všech práv ze směnky dle čl. I § 53 SŠZ. Ve sporu bude prokázáno, že účastníci skutečně důsledně používají způsob uvedení data ve formátu „měsíc/den/rok“ a i datum na směnce mělo být uvedeno v tomto pořadí. Bude to také patrné z jejich zavedené vzájemné praxe i např. výkladových pravidel ve smlouvě, která upravila použití směnky. Třebaže bude bezpochyby prokázáno, že datem splatnosti opravdu měl být 11. prosinec, neměla by ale tato okolnost hrát jakoukoliv roli vzhledem k novému nabyvateli směnky¹⁹, který tedy směnku protestoval včas a disponuje postižními právy.

Je ovšem otázkou, zda se tato důsledně objektivní interpretace směnečných doložek, jež snad již snese nálepkou „materiální směnečná přísnost“²⁰, prosazuje již ve vztahu mezi původními účastníky. Pokud je – jak zatím vplynulo výše – jejím jediným důvodem ochrana potenciálních nabyvatelů, nabízí se kacířská myšlenka, že ve vztazích mezi původními

---

¹⁸ Vnímavější čtenář již možná slyší imaginární svist argumentační sekery zastánce „formální směnečné přísnosti“, který by zde mohl zaujmout názor, že směnka není platná, neboť není jasné, zda účastníci použili u nás obvyklý formát data „den/měsíc/rok“ či „měsíc/den/rok“. Takový závěr považují (u směnek vystavených českými účastníky v ČR a v češtině) za absurdní, není však v praxi ojedinělý.

¹⁹ Pro účely této demonstrace nebudu příklad komplikovat tím, že by se jednalo o směnku psanou anglicky.

²⁰ Ale jistě i jakoukoliv podobnou poetickou nálepkou.

účastníky (tj. za situace, kdy směnka není převedena, realizuje v podstatě jako součást kauzálních vztahů a nestává se předmětem obchodu) to již za všech okolností platit nemusí. Cesta k subjektivizujícím interpretacím se tak v těchto případech zdá otevřená.